

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

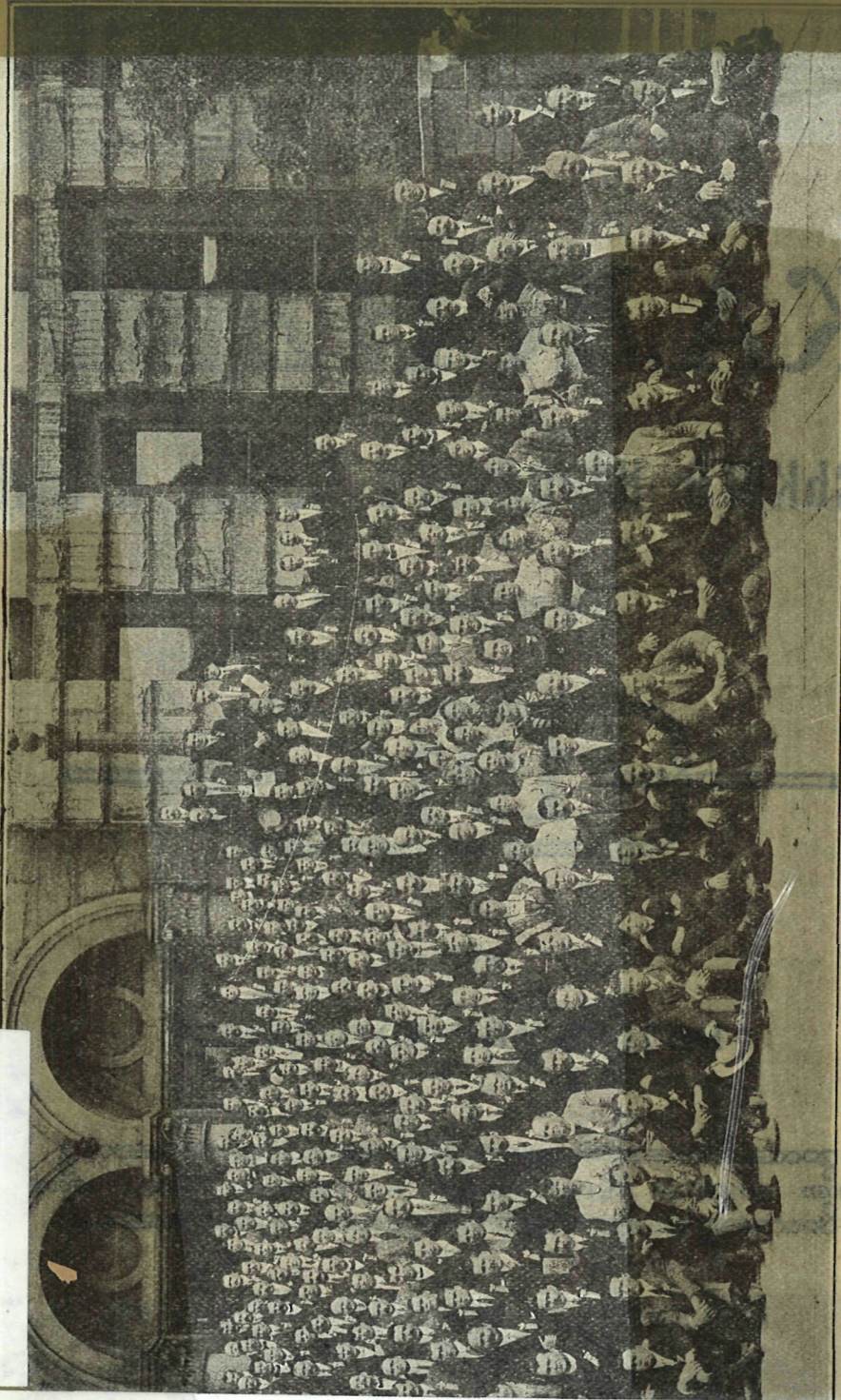
1915

ЗЛАДИВ

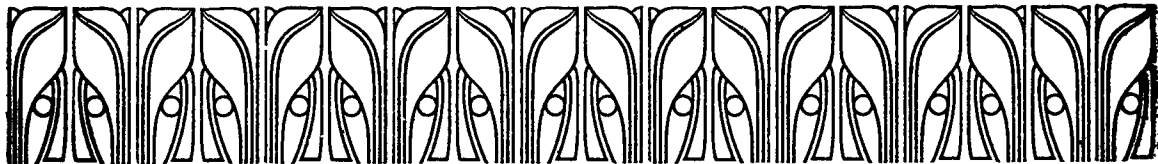
ВОЛОДИМИР ЛОТОЦЬКИЙ

КОШТОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Конференція Українського Народного Союзу в Бюфало, Н. Й., 1914 року.

• В короткім часі по приїзді з Галичини до Злучених Держав (приїхав я сюди при кінці січня 1914. р.) взяв ся я з порученя Головного Уряду Українського Народного Союзу до зредагованя календаря для членів У. Н. Союза на 1915-тий рік.

Задача була се для мене, яко чоловіка — так сказати — нового на землі Вашингтона, не легка, але мимо того я старав ся вивязати ся з принятого на себе обовязку та доложив заходів і праці, аби отсей календар був по змозі як найцікавіший та, щоби відповідав вимогам і потребам наших переселенців в Америці. Передівсім мав я на меті дві річі: 1.) щоби в календарі відбивало ся наше українське жите і 2.) щоби український переселенець в Америці знаходив у нїм найконечнійші інформації про сю прибрану вітчину. Оскільки ся моя перша проба на новій землі вдала ся, оцінять читачі.

*

При тій нагоді мушу зазначити, що європейська війна напакостила трохи і нашому календареві. Ізза війни пропало в дорозі з Європи (при конфіскації англійськими воєнними кораблями європейської пошти) багато цікавих статей, висланих до нашого календаря з Галичини і з других сторін Європи; між иншими пропало дві дуже цікаві статі д. Мирослава Січинського, вислані з початком серпня, а прийшла тільки одна, вислана в половині серпня. Також пропало в дорозі багато дуже гарних ілюстрацій, висланих зі Львова, ще на місяць перед занятєм нашої галицької столиці.

Треба сподіватись, що ті страти дасть ся винагородити на другий рік.

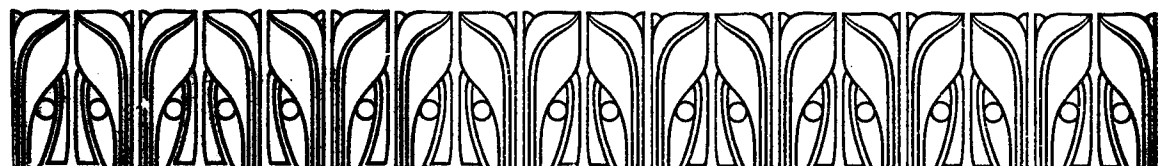
*

Вкінці зверну увагу ще на одну річ. Звичайно редакції календарів звертають ся до читачів свого виданя із зазивом, щоби прислали свої замітки, що їм в останнім календарі подобало ся, а що ні та, що нового бажали би собі мати у новім календарі.

Порадно було би, щоби і читачі календаря У. Н. Союза в тім напрямі висказали свої гадки.

Джерзи Сіті, в грудни 1914.

ВОЛОДИМИР ЛОТОЦЬКИЙ.

РІК 1915

Рік 1915. є звичайним роком з 365 днів або 52 тижнів і 1 дня; починаєть ся в п'ятницю, дня 1. січня після нового (Григоріанського) стилю, який відповідає дневи 19-ого грудня 1914-ого року після старого (Юліанського) стилю. Після того Юліанського стилю, збереженого ще і між Українцями, новий 1915-тий рік починаєть ся в четвер, дня 1-ого січня старого стилю, який відповідає дневи 14-ого січня нового стилю.

Грецька церква числить літа від сотворення світа (византийська доба). Вона означає сотворене світа на 1. вересня 5.509. року перед народженням Ісуса Христа, значить, що теперішній 1915-тий рік є після того числення 7.424-тим роком, а починаєть ся він 1-го вересня старого стилю або 14-ого вересня нового стилю. Москалі й Українці від 18-ого столітя числять вже роки від народження Ісуса Христа, а початок року від січня, але держать ся ще числення старого календаря остільки, що початок року випадає о 2 тижні пізнійше ніж в новім календарі.

Жиди числять свої роки від сотворення світа. Дня 9. вересня 1915-ого року починаєть ся у них 5676-тий рік.

Араби, Перси, Турки й інші ісповідники магометанської віри числять свої роки після мандрівки їх пророка Магомета з Мекки до Медини. Дня 19. листопада 1914-ого року зачав ся їх 1333. рік, а дня 9. листопада 1915-ого року зачнуть ся їх 1334-тий рік.

1915-ого РОКУ Є

від народження Ісуса Христа	1915 літ;
від розп'яття на хресті Ісуса Христа	1882 літ;
від заведення Юліанського календаря	1960 літ;
від заведення Григоріанського календаря	333 літ;
від заведення поправленого календаря	215 літ;
від відкриття Америки (1492. р.)	423 літ;
від проголошення незалежності Зл. Дер. (4. липня 1776. р.)	139 літ;
від винаходу стрільного пороху	535 літ;
від винаходу друкарської штуки	475 літ;
від винаходу парової машини	306 літ;
від заведення телеграфів	77 літ;

Пануючою планетою

в 1915-ім році після 100-літнього календаря є місяць.

ПОРИ РОКУ.

(Від зими 1914. до весни 1916.)

Зима починаєть ся	22. грудня, 11. год. передп. 1914
Весна	21. марта 12. год. пол. 1915
Літо	22. червня 7. год. рано 1915.
Осінь	23. вересня 10. год. веч. 1915.
Зима	22. грудня 5. год. веч. 1915.
Весна	20. марта 6. год. веч. 1916.

Довгота зими 1914—1915, 89 днів 1 год.

Довгота весни 1915, 92 днів 20 год.

Довгота літа 1915, 93 днів 15 год.

Довгота осени 1915, 89 днів 19 год.

Довгота зими 1915—1916, 89 днів 1 год.

ЗАТЬМІНЯ В 1915-ІМ РОЦІ.

В 1915-ім році буде два затьміна сонця; одно дня 14-ого лютого, а друге дня 10. серпня; оба ті затьміна сонця не будуть видні ані в Америці ані в старім краю на наших землях.

Затьмінь місяця в 1915-ім році не буде.

ПОСТИ ГРЕКО-КАТ.

Святий вечер перед Богоявл.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усієн. главы Йоана Крест.

В день Воздвиж. Чесн. Креста.

Пилипівка.

Середа і п'ятниця кожного тижня (крім загалниць).

НАВЕЧЕРІЯ ЗІ СТРОГИМ ПОСТОМ.

До Зелених свят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успенія Пр. Д. М. — до Всіх Святих — до Непорочного Зачатя Пр. Д. М. — до Роджества Христового.

МЯСНИЦІ.

В 1915 році буде: м'ясниць 4 неділі і 4 дні від Різдва Хр. до неділі мясопустної.

Неділя мясопустна 7 лютого.

Неділя ниропустна 14 лютого.

Великдень 4 цвітня.

Вознесеніє 13 мая.

Зелені свята 23 мая.

Петрівки 6 неділь.

ПОСТИ РИМО-КАТ.

Великий піст.

Адвент.

Дні хрестні перед Вознесен.

ПОСТИ ГР.-КАТ.

В Навеч. Різдва Христ.
Загальниця: Від Різдва Хр. до Богояв.

СВЬЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

1. січня. Новий Рік. (Нью Йр Дей). Святкуєть ся у всіх стейтах Злучених Держав, з вишкою стейтів Аркензас і Месечусетс.

СВЬЯТА ЛАТИНСЬКІ.

1. січня. Новий Рік.
6. січня. Трох Королів.

СВЬЯТА ЖИДІВСЬКІ.

16. січня 1 Шебат 5675
30. січня 15 Шебат 5675

н.с	Д.	Гр.-кат. свьята	с.с.
1	Ш	Грудень. 1914 Боніфатія	19
2	С	Ігнатія Богоносця	20
3	Н	Перед Рожд. Юліяни муч.	21
4	П	Анастазії	22
5	В	10 муч. Мипі і пр. в Криті	23
6	С	Навечеріє Р. Хр. Евгєній	24
7	Ч	Рожество Христове	25
8	П	Собор Пр. Богор. і св Я. Обр.	26
9	С	Св. Стефана Первомучен.	27
10	Н	Нед. по Рожд. Христ.	28
11	П	14.000 дітий убит. в Вифл.	29
12	В	Анизії мучениці	30
13	С	Меланії Римлянки	31
14	Ч	Нов. Рік 1915 Василя Вел.	1
15	П	Сильвестра папи рим.	2
16	С	Малахії пророка	3
17	Н	Нед. п. Пр. Н. Б.	4
18	П	Навечеріє Бог.	5
19	В	Богоявленіє Госл. (Йордан)	6
20	С	† Собор св. Івана Хрест.	7
21	Ч	Георгія, Еміл. і Домни	8
22	П	Полієвкта і Евсєрата	9
23	С	Григорія і Дометіяна	10
24	Н	Нед. по Богоявл.	11
25	П	Татїяни мучен.	12
26	В	Ермила і Стратонїка	13
27	С	Отців в Синаї і Райті	14
28	Ч	Павла Тивейського	15
29	П	Поклін оковам св. Петра	16
30	С	Антонїя Великого	17
31	Ч	С 32 Н. по С	18

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Ясність є окрасою глибоких думок.

*

Неясність — се королівство похибок.

І похибки, ясно висловлені, розв'язують ся самі через себе.

*

Правда у дурних людей заблукать ся і стане.

Кількох дурнів сказало собі, що вони лише добрі люди і повірили собі.

*

По часі і людях всього можна сподівати ся і всього бояти ся.

*

Діла людей не є ані такі добрі ані такі погані як їх наміри.

Вовенарг.

ЧИМ ПОВИННІ ВІДЗНАЧАТИ СЯ УКРАЇНЦІ В АМЕРИЦІ?

Передівсім повинні все і всюди показувати, що вони не вирекли ся ані не забули своєї вітчизни, прекрасної України. Навіть той, що вже не гадає вертати ся на Україну, повинен дрожити її долею, бо любов вітчизни — се признака краси людської душі.

Політична думка і політичні домаганя цілого українського народу повинні бути законом і для його синів на чужині. Така єдність в політичній думці і домаганях нації вказує на її політичну зрілість.

У великих хвилях, які переживає нація, її члени на чужині повинні виявити сю зрілість — політичними виступами, згідними з домаганями вітчизни, а також і з жертвами для неї.

н.с	д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Макарія	19
2	В	Евтимія Великого	20
3	С	Максима і Неофіта	21
4	Ч	Тимотея і Анастазія	22
5	П	Климентя свщмуч.	23
6	С	Ксенії преподобн.	24
7	Н.	Мясопустна	25
8	П	Ксенофонта	26
9	В	Перенес. моц. Ів. Зол.	27
10	С	Преп. Єфрема Сирійського	28
11	Ч	Перенес. моцїй Ігнат. В.	29
12	П	Трох Святителїв	30
13	С	Кира і Івана безсребр.	31
14	Н	Сиропустна	1
15	П	Стрітене Господне	2
16	В	Симеона Богопр. і Анни	3
17	С	Ізидора преп.	4
18	Ч	Агафії мучениці	5
19	П	Вукола єпископа смири.	6
20	С	Партеїя єписк. і Луки	7
21	Н	1. Посту. Теодора	8
22	П	Никифора муч.	9
23	В	Харламтія і Порфирія	10
24	С	Власія свщцмуч.	11
25	Ч	Мелетія зар. Антіох. і Ант	12
26	П	Мартиніяна преподобн.	13
27	С	Авксентія і Кирила єп.	14
28	Н	2. Посту. Онисима і Пафн.	15

ЗАМІТКА.

Богослуженє Стрітеня переносить ся після у- ставів церковних на неділю Сиропустну, коли се свята припадає першого дня великого посту як сего року.

ПОСТИ ГР.-КАТ.

В Навеч. Стрітеня Госп. Г. Н. І. Хр.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

12. лютого. День уродин президента Абрага- ма Лінкольна (Лінколнс Бортдей). Святкуєть ся у стейтах: Каролайна, Колорадо, Конектикєт, Де- левєр, Ілїнойс, Айова, Індіана, Кєнзас, Мічігєн, Мінесота, Монтана, Невада, Нью Джєрзи, Нью Йорк, Норд Дакота, Орегон, Пенсилвенія, Савт Дакота, Юта, Вашингтон, Вєст Вїрджінія і Вайомінг.

22. лютого. День уродин Вашингтона (Ва- шінгтонс Бортдей). День уродин першого прези- дєвта Злуч. Дєржав святкуєть ся у всїх стейтах.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

22. лютого. Марії Громнічної.

17. лютого. Понєлєц.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Коли доля хоче повизити мудрця, заходить до нього тоді, як він занятий дрібними справами; воли йому здаєть ся, що не треба йому великої у- заги аві оборони.

*

Нема нічого на світі, чога в людей не змо- жєв би страх або надїя.

*

Нема на світі кривди, котрої би люди не про- стили, коли вже відістять ся.

Вовенарг.

Любов є на службі людської душі і вона є луч- ником між душами всїх людей. Любовю можна со- творити великий твір людської душі.

*

Про великі скарби духа не може чоловік опо- вісти словами, але може їх відчути.

*

Господь Бог дає з ві р я т а м зимовий кожух, щоби л ю д и не мерзли.

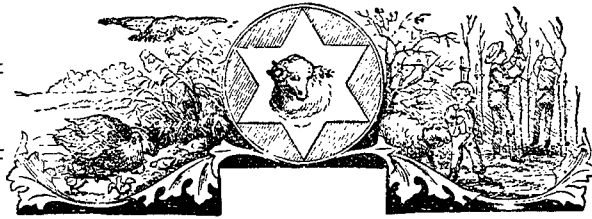
*

Більша сила в серці ніж в раменах.

*

ОБОВ'ЯЗОК кожного Українця і кожної Українки **ЗГЛЯДОМ СВОЄЇ РОДИНИ** наказує їм належати до Українського Народного Союзу, бо се одинока українська організація на чужині, яка може дати всїм своїм членам повне забезпеченє на будуче того, що тепер обіцяє.

НАРОДНИЙ ОБОВ'ЯЗОК наказує кожному Українцеві і кожній Укранці у Злучених Державах і в Канаді, щоби були членами Українського Народного Союзу в Америці, бо се одинока українська організація на чужині, на якій може оперти ся як найширше дійсно народне українське жите.

н.с. Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П Лютий. Памфіла і Вал.	16
2	В Теодора Тирона	17
3	С Льва папи рим.	18
4	Ч Архима ап.	19
5	П Льва еп. Катанськ	20
6	С Евстахія і Тимотея	21
7	Н 3. Посту хрест. Петра і Ат.	22
8	П Шолікарпа	23
9	В Обрізане гол. св. Ів. Хр.	24
10	С Тарасія архієп. царгор.	25
11	Ч Порфірія арх. Гази	26
12	П Прокопія ісповідника	27
13	С Власія пустиножителя	28
14	Н Март. 4. Посту. Евдокії прч.	1
15	П Теодота еп. свецм.	2
16	В Евтропія і Клеоніка	3
17	С Герасима і Павла муч.	4
18	Ч Конона мученика	5
19	П 42 муч. в Аморії	6
20	С Василія і Єфрема	7
21	Н 5. Посту. Теофілікта еп.	8
22	П 40 муч. севастійськ.	9
23	В Кондрата і Кипріяна	10
24	С Софронія патріярха	11
25	Ч Теофана ісповідника	12
26	П Перенес. мощий Никиф.	13
27	С Венедикта предодоб.	14
28	Н Цвітна. Агаф. і Тим. муч.	15
29	П Савина і Папи	16
30	В Алексія чотов. Вожого	17
31	С Кирила Єрусал.	18

ПОСТИ ГР.-КАТ.

До неділі Цвітної в понеділок, середу і п'ятницю.

Поклопи: В четвертій тижни посту, в середу вечір, дня 17-го марта.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

СВЯТА ЛАГІНСЬКІ.

19. марта. Св. Йосифа.

25. марта. Влаговіщенє.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

1. марта 15 Адар (Шушан Пурим)

16. марта 1 Нізан

30. марта 15 Нізан (1-ший день Пасхи)

31. марта 16 Нізан (2-гий день Пасхи)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Хто хоче мати з чого хосен, мусить з початку на якийсь час з нього зректи ся.

*

„Треба розірвати ся — кажуть деякі люди — покидаючи одно місце нудів, а переходячи в друге таке саме.

*

Неодин бєсьєко уживає те, що знає; а неодин добре уживає се, чого не знає.

*

Неодин обурюєть ся, як йому хто дає науку, але потім з неї користиє.

Жєнщини є вже з природи консервативні; не люблять поступу... літ.

*

Жєнщина може впасти чоловікови в око, стати йому в горлі, а вилізти боком.

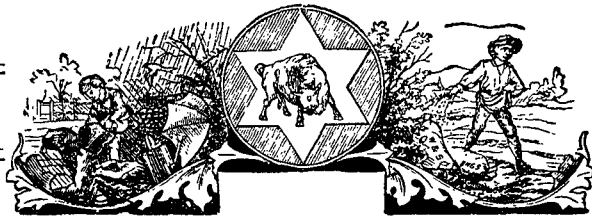
*

Жонатий — се засуджений на доживотє, а вдовець се засуджений, котрий вже свою кару відбув.

*

Подруже подібне до обляженої твердині. Ті, що поза нею, хотіли би до неї дістати ся; а ті, що в ній, хотіли би з неї видістати ся.

Кождий Українець і кожда Українка повинні дбати, щоби їх ДІТИ НА ЧУЖИ-НІ не забули на свій нарід, якого членами були їх родичі. Найліпше привяжете своїх дітий до української народности, коли змалку вже вони будуть користати з прав, які дає У. Н. Союз дітям своїх членів. У. Н. Союз опінуєть ся щиро ними і дбає про їх вихованє.

н.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	Ч	Март. Хризанта (Ст. Чет.)	19
2	П	Велика Пятниця	20
3	С	Якова прещдб. (Вел. свб.)	21
4	Н	Воскресєнє Христове	22
5	П	Сьвітлий Понеділок	23
6	В	Сьвітлий Второк	24
7	С	Благовіщенє Прєсв. Бог.	25
8	Ч	Собор Арх. Гавриїла	26
9	П	Матрона солунської	27
10	С	Ілярїона Нового	28
11	Н	2. по Великодн. Марка еп.	29
12	П	Івана Лїствичника	30
13	В	Іпатїя еп. чудотв.	31
14	С	Цьвітєнь. Марїї єгип.	1
15	Ч	Тита Амфіяна	2
16	П	Никити іспов.	3
17	С	Йосифа іспов.	4
18	Я	3. по пасці. Мирон.	5
19	П	Євтихїя прєп.	6
20	В	Георгїя	7
21	С	Геродїя	8
22	Ч	Євпєихїя муч.	9
23	П	Терентїя муч.	10
24	С	Антиш і Януарїя муч.	11
25	Н	4. по Вел. о розслабленнїм	12
26	П	Васидїя еп. іспов.	13
27	В	Мартїана, пани іспов.	14
28	С	Арістарха і Цуда ап.	15
29	Ч	Агафїї і Ірїна муч.	16
30	П	Симеона, Акакія еп.	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Від Неділі Цьвітної то є в Страстнїм тижнї м'яса зовсім не вільно їсти.

Загальниця: Від Воскресєня до Неділі Томиної.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ

Кожда неділя.

2. цьвітня. Велика П'яниця (Гуд Фрайдей). Святкуєть ся в стейтах: Алабама, Конєктикет, Делевер, Флорїда, Луїзіана, Мерїленд, Нью-Джерзи, Пенсїлвенія і Тенесї.

4. цьвітня. Великдень (Істер Дей). Святкуєть ся в цілих Злучєних Державах.

19. цьвітня. День патріотів (Патріоте Дей). Святкуєть ся в стейтах: Мейн і Мєсєчусєтс.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ

4. цьвітня. Великдень.

5. цьвітня. Велик. понед.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ

5. цьвітня 21 Нізан (7-ий день Пасхи)

6. цьвітня 22 Нізан (8-ий день Пасхи)

15. цьвітня 1 Іяр

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Любов солодка, — одначе люди нераз на неї сїрко плачуть.

*

Що не є добре, того не роби; що не є правди-се, того не говори.

*

Як думаєш шляхотно, то заміни думку в діло; а як думаєш недобре, то забудь сю думку.

*

Бриком навіть соломки не підіймєш.

*

Нема чоловіка без терпїня, болю і жалю, а як є, то се не чоловік.

*

Тайна продовженя нашого життя полягає в тім, щоби його не скорочувати.

*

Одні очі і плачуть і сьміють ся.

*

Одні набувають знанє, щоби про других знали, а инші щоби про них знали.

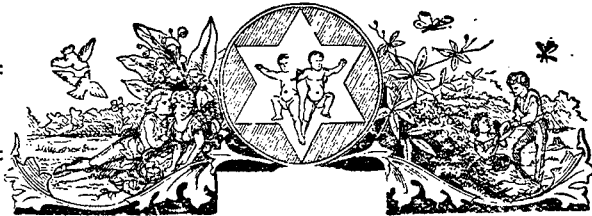
*

Не трать часу на пусту балаканку, але говори, в чім діло або мовчи.

*

Не купуй непотрібних річий лиш тому, що вони дешеві.

Український Народний Союз в Америці — се НАША НАРОДНА ТВЕРДИНЯ. Кілько є членів У. Н. Союзу, тілько повинно бути Українців і Українок, що готові все станути в оборонї своєї народної твердинї на чужинї. Кождий повинен вважати собі за честь, що носить на грудях відзнаку У. Н. Союзу і не повинен нікому дозволити плямити його.

н.с	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	С	Івана, уч. св. Гр	18
2	Н	5. по Вел. о Самарянні	19
3	П	Теодора тріх.	20
4	В	Януарія і інших свщмч.	21
5	С	Теодора Сикеота	22
6	Ч	+ Георгія великомуч.	23
7	П	Сави Стратилата муч.	24
8	С	+ Марка апост. і еванг.	25
9	Н	6. по Вел. Сліпороджей, м	26
10	П	Симеона свщм.	27
11	В	Максима і Ясона	28
12	С	9 муч. в Кизиді	29
13	Ч	Вознесеніє Господнє	30
14	П	Май.	1
15	С	Атаназія Великого	2
16	Н	7. по Вел. Св. Отець	3
17	П	Палагії прелм.	4
18	В	Ірини муч	5
19	С	Йова многострадат. і Варв.	6
20	Ч	Память зявившого ся Хр.	7
21	П	+ Ів. Богослов. Преп.	8
22	С	Ісаї прор., Николая	9
23	Н	Пятдесят. Зелечі Свята	10
24	П	Понед. св. Духа і Пр Тройці	11
25	В	Епіфанія і Германа еп.	12
26	С	Глікерії і Алексан.	13
27	Ч	Ізидора муч.	14
28	П	Пажомія Велик.	15
29	С	Теодора Освященного	16
30	Н	1. по Сош Всіх Свят.	17
31	П	Теодота Юлії	18

СВЬЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

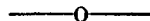
30 мая. День квіччяня гробів. (Декорейшен Дей). В усіх стейтах, з виімкою стейтів: Алабама, Аркензас, Флорида, Джорджія, Айдаго, Луїзіана, Місісіпі, Норд Каролайна, Нью Мексико, Савт Каролайна і Тексас.

СВЬЯТА ЛАТИНСЬКІ.

13. мая. Вознесеніє.

23. мая. Зелені свята.

24. мая. Понед. Зел. Свят.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Коли в супереччі тебе переконують, перестань говорити, бо чим довше будеш говорити, тим глушійша буде твоя бесіда.

*

Добро, яке ти зробив, не пропаде, хотяй би ти забув про нього.

*

Не звертай уваги на того, що всіх ганить, а лише тебе хвалить.

Стережіть ся тих, що тішать ся злим, гірше ніж тих, що роблять зло.

*

Декому вірають без доказів, а деяким навіть мимо доказів не вірають.

*

Година добрих діл і справедливости значить більше ніж сімдесят літ молитви.

*

Коли якого діла вимагає інтерес вітчизни, то доведи його до кінця, хоч би й ненависть мав на себе стягнути.

„Свобода” — СЕ ДЗВІН УКРАЇНИ НА ДАЛЕКІЙ ЧУЖИНІ. Він кождому Українцеві і кождій Українці на американській землі все перший голосить вісти, чи вони веселі чи сумні. Він закликає своїх земляків також до науки, до просьвіти, до праці народної, до організації. Він кличе живих, будить мертвих. Звук його митий свому, а грізний ворогови!
Може недалека вже хвиля, що він рознесе громом вістку про — воскресенє України!

н.с	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	В	Май. Патрікія свщцмч.	19
2	С	Талален муч.	20
3	Ч	† Константина і Єлени	21
4	П	Василіска муч.	22
5	С	Михайла єписк.	23
6	Н	2. Сош. Пресв. Евхар.	24
7	П	3. Об. ч. гл. Ів. Хр.	25
8	В	Карпа ап.	26
9	С	Терапонта свщцмуч.	27
10	Ч	Никити преподобн.	28
11	П	Теодозії дівн муч.	29
12	С	Ісакія далмат.	30
13	Н	3. по Сош. Ермія ап Ерм. м.	31
14	П	Червень. Юстина муч.	1
15	В	Никифора патріярха	2
16	С	Лукіяна муч.	3
17	Ч	Митрофана патр.	4
18	П	Пр. Евхар Д.	5
19	С	Висаріона чудотворця	6
20	Н	4. по Сошествію.	7
21	П	Теодора стр.	8
22	В	Кирила архієп.	9
23	С	Тимотея свщцмч.	10
24	Ч	† Вартоломея і Варн. ап.	11
25	П	Онуфрія От.	12
26	С	† Состр. Пр. Богор.	13
27	Н	5. по Сошествію	14
28	П	Амоса прор.	15
29	В	Тихона єписк. чудотв.	16
30	С	Мануїла, Савла, Ісмаїла	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Петрівка від Неділі Всіх Святих да самого празника св. Ап. Петра і Павла.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда Неділя.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

3. червня. Боже тіло.

29. червня. Петра і Павла.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

13. червня 1 Тамуз

29. червня 17 Тамуз (піст здоб. Єрус.)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Як собі постелиш, то іди спати.

*

Люди мають звичай все говорите те, що думають. Але з того ще не виходить, аби думали, що говорять.

*

Не велика будучність такого народу, який не годен розрізнити добра від злого.

*

Лише тому не страшне лихо, хто все готовий його стрітити.

*

Силою добра не вчиниш.

*

Ніякі гроші не дадуть такого великого проценту, як гроші видані на просьвіту.

*

Відповідай добром на зло, а тоді убиваєш в злім чоловіці вдоволене, яке він осягає через своє діло.

*

Поборжой гнів загідністю, зло добром, скупство щедротою, брехню правдою.

*

Ніяка ціль не може оправдати брехні.

*

І стара кобила везе, як фірман видючий.

*

Обовязком Українського Народного Союзу є не лише дбати про забезпечення будучности родин членів його, але також про народно-культурне виховання своїх членів і їх родин. Сю задачу має сповнити передівсім „Просьвіта“, заложена при У. Н. Союзі для всіх його членів.

Знанє — то сила!

н.с	д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	Ч	Червень. Леонтія муч.	18
2	П	Юди ап. і Зосима	19
3	С	Методія св.	20
4	Н	6. по Сошествію	21
5	П	Евсевія еписк.	22
6	В	Агрипіни муч.	23
7	С	Рождество св. Івана Хрест.	24
3	Ч	Февронії прешмуч.	25
9	П	Давида Солунського	26
10	С	Самсона странноприємця	27
11	Н	7. по Сошествію	28
12	П	Св. Ап. Петра і Павла	29
13	В	Собор 12 Апостолів	30
14	С	Липень. Косми і Дамяна	1
15	Ч	Положене Ризи Пр. Д. М.	2
16	П	Якинта і Анатолія	3
17	С	Андрея і Марти	4
18	Н	8 по Сош. Кирила і Мет.	5
19	П	Атаназія Атонск.	6
20	В	Томи і Акакія	7
21	С	Прокочія велмуч.	8
22	Ч	Панкратія св'ящцнм.	9
23	П	† Антонія Печерського	10
24	С	Евфимії і Ольги	11
25	Н	9. по Сошествію	12
26	П	Прокла і Іларія муч.	13
27	В	Акили і Онисима	14
28	С	† Володимира Великого	15
29	Ч	Антиногена і його учен.	16
30	П	Марини вмуч.	17
31	С	Якинта і Еміліяна муч.	18

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

4. липня. (Форт оф Джулай). День Незалежності (Інdependence Дей); день, в котрім проголошено незалежність Злучених Держав в 1776-ім році. Святкується в цілих Злучених Державах.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

12. липня 1 Аб.

20. липня 9 Аб. (Щіст збур. св'ятині)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Капіталісти нераз доводять до нужди робітників, щоби опісля показати ся милосерними для жебраків.

*

Свободу не можуть дати люди людям: свободу має тільки той, хто сам собі її здобув.

*

Поступ се неволя для тих, що не йдуть з ним разом.

Коли всякий замете сьміте перед своїми дверми, то вся улица буде чиста.

*

Думати, що слабій ворог не пошкодить — се значить, що іскра не годна спричинити пожару.

*

Людям не достає не сили, але волі.

*

Тисяч разів покаєш ся за се, що говорив, а один раз за се, що мовчав.

Народним обов'язком кожного Українця і кожної Українки є ширити між своїми дітьми, кривими, знакомими і взагалі всіми Українцями — сей здоровий і розумний погляд, що коли хочемо тут на чужині сотворити сильну непобідиму твердиню, яка дала би змогу розвинути також і просвітно-культурні товариства та школи українські в Америці, — то мусимо свої сили **З'ЄДНАТИ, ЗЛУЧИТИ В ОДНО. В ОДНУ МОГУЧУ АРМІЮ, а не роздроблювати її.**

н.с	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	Н	Лилень. 10. по Сошеств.	19
2	П	Ілїї пророка	20
3	В	Симеона і Івана	21
4	С	Марії Магдалини	22
5	Ч	Трофима і Теофіля муч.	23
6	П	Бориса і Гліба муч.	24
7	С	Успеніє св. Анни	25
8	Н	11. по Сошествію	26
9	П	Єрмолая сьвнцмуч.	27
10	В	Прохора і Никанора	28
11	С	Калиника муч.	29
12	Ч	Сили і Силуана	30
13	П	Євдокима	31
14	С	Серпень. Проісх Ч. Хр.	1
15	Н	12. По Сошествію.	2
16	П	Ісаакія Далматина	3
17	В	Сїмох молодців в Еф.	4
18	С	Євситїя мученика	5
19	Ч	Преображеніє Господче	6
20	П	Дометія преподмуч.	7
21	С	Ємліяна еписк. і іспов.	8
22	Н	13. По Сошествію.	9
23	П	Лаврентія архид.	10
24	В	Євѣла і Клявдії	11
25	С	Фотія і Аникити	12
26	Ч	Максима ісповідника	13
27	П	Михея пророка	14
28	С	Успеніє Пресьв. Богород.	15
29	Н	14. По Сошествію	16
30	П	Мирона мученика	17
31	В	Фльора і Лавра	18

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Перед Успенієм Пр. Д. Марії що понедїлка, среди і пятниці від дня 14-го до 28-го.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда недїля.

1. серпня. День Колорада (Колорадо Дей). Святкуєть ся в стейті Колорадо.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

15. серпня (недїля). Вознесеніє Пр. Д. М.

СВЯТА ЖИДИВСЬКІ.

11. серпня 1 Елюль.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Для малої дитини колыска за широка, а для дозрілого чоловіка за тісний цілий свїт.

Ф. Шіллер.

Свїт все останеть ся свїтом, хотяй його слїпий не бачить.

*

Чоловіка ховають не тому, що він чоловік, а тому, що він перестав бути чоловіком.

*

Хто ніколи не зазнав смутку, той не відчуває веселости.

Неодин чоловік багато прожив, а мало пережив; а знова не один мало прожив, а багато пережив.

*

Ідеал — се провідна зірка, без якої нема на пряму, нема поступу, нема житя.

*

Не заставляй другого робити те, що можеш зробити самий.

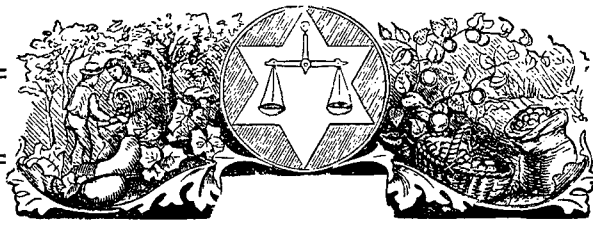
*

Найгіршою язвою серед нашого народа є МОСКВОФІЛЬСТВО. Ся народна зрада найбільше принесла шкоди нашому народови.

Кождий Українець і Українка повинні старатись викорінювати сю недугу з нашого народа.

Народними зрадниками погорджують навіть чужі. ЧЕСНИЙ МОСКАЛЬ НЕ ПОДАСТЬ РУКИ МОСКВОФІЛОВИ.

Ми скорше можемо поєднати ся з Москалями ніж з москвофілами. З москвофілами можемо жити аж тоді, коли вони перестануть бути москвофілами.

ч.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	С	Серпень. Андрей Страт.	19
2	Ч	Самуїла пророка.	20
3	П	Тадєя апостола	21
4	С	Агатовіка муч.	22
5	Н	15. По Сомествію.	23
6	П	Евтихія Евангелиста	24
7	В	Вартоломея і Тита	25
8	С	Адріана і Паталії	26
9	Ч	Шімена преподоби.	27
10	П	Августина і Мойсея м.	28
11	С	Усієнов. год. Іван Хр.	29
12	Н	16. По Сомествію.	30
13	П	Пол. пояса Пр. Діви М.	31
14	В	Вересень. Симеона Ст.	1
15	С	Маманта і Івана	2
16	Ч	Антима і Теоکتита	3
17	П	Валили і Мойсея	4
18	С	Захарії прор. і Елисаг.	5
19	Н	17. По Сомествію.	6
20	П	Созанта і Мак.	7
21	В	Рожество Пр. Діви Марії	8
22	С	Йоакима і Анни	9
23	Ч	Минодори	10
24	П	Теодори александр.	11
25	С	Автонома святицм.	12
26	Н	18. По Сомествію.	13
27	П	Воздвиженіє Чесн. Хр.	14
28	В	Никити влкмч.	15
29	С	Евфимії влкч.	16
30	Ч	Софії, Віри, Надії, Люб.	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

В день Усієн. ч. глави св. Івана Хрестителя
дня 11.

В день Воздв. Чесн. Хреста д. 27-го.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

7. вересня. День праці (Лейбор Дей). В ці-
лих Злучених Державах.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

8. вересня. Рожество Пр. Д. Марії.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

9. вересня 1 Тишри 5676 Новий Рік
10. вересня 2 Тишри 2 день Нов. Року
12. вересня 4 Тишри Піст Гедайї
18. вересень 15 Тишри Судний День
23. вересня 15 Тишри 1 день кучок
24. вересня 16 Тишри 2 день кучок
29. вересня 21 Тишри день пальмовий
30. вересня 22 Тишри Шеміні Азерет.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Будь членом „товариства охорони звірят”, а-
ле не жалуй скотів серед людей.

*

Невдача — се пробний камінь для чоловіка.
Чоловік самий себе не знає, поки не перейде че-
рез сю пробу.

*

Признакою доброти у молодих — є любов до
старих; а у старих — любов до молодих.

*

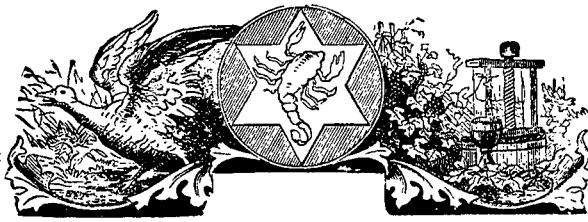
Удаване — се покора простунку перед чесно-
стю.

Велика відвага полягає в тім, щоби і без свід-
ків зробити те, що чоловік готовий зробити в о-
чах других людей.

„Цілий порядок в кождім краю — політич-
ний, горожанський і всякий, все звязаний із зем-
лею та способом володіння нею. Коли є в чім у нас
в Росії тепер найбільше не порядкує, то власне в
управі землею. І поки сього не упорядкуєть ся,
не ждїть тривкого упорядкованя у всім иншим...”
(Достоєвський, „Дн. пис.”, серпень,
1876.)

*

Коли нарід думає про свою будучність, мусить передівсім бути **ЗДОРОВИЙ**.
Таксамо і кождий чоловік зокрема. Лише здоровий чоловік думає про
свою будучність і може забезпечити собі її. Хорий чоловік думає тільки
про хворобу, яка убиває в нїм всякі інші гадки і здатність до творчих дїл.
Найстрашнішим убийником здоровля цілих народів і кождого чоловіка зокрема
є — алкоголь. Коли який нарід або чоловік позволить алкоголеви над
ним панувати, то зрікаєть ся свого **ЗДОРОВЛЯ** і своєї **БУДУЧНОСТИ**.

н.с	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Евменія єпископа	18
2	С	Трофима і Таватія муч.	19
3	Н	19. По Сожествію	20
4	П	Кондрата апост.	21
5	В	Фоки Йони	22
6	С	Зачатіє св. Йоана Хр.	23
7	Ч	Теклі первомуч.	24
8	П	Евфрозини преп.	25
9	С	Івана Богослова	26
10	Н	20. По Сожествію.	27
11	П	Калистрата	28
12	В	Киріака і Теоф.	29
13	С	Григорія арм. свѣтм.	30
14	Ч	Жовтень. Покр. Пр. Бог.	1
15	П	Кипріана	2
16	С	Діонізія	3
17	Н	21. По Сожествію.	4
18	П	Харитини муч.	5
19	В	Томи апост.	6
20	С	Кергія і Вакха	7
21	Ч	Пелігії преп.	8
22	П	Якова апост.	9
23	С	Евламція і Евламції	10
24	Н	22. По Сожествію.	11
25	П	Црова Андр.	12
26	В	Карпа апост.	13
27	С	Назарія і Параск.	14
28	Ч	Евтимія і Лукіяна	15
29	П	Льоніана сотн.	16
30	С	Овія прор. і Андрея	17
31	Н	23. По Сожествію. Луки	18

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

12. жовтня. День Колумба (Коломбос Дей). Святкують ся в стейтах: Алабама, Аркензас, Каліфорнія, Колорадо, Делевер, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Кензас, Кентокі, Мейн, Мериленд, Месечусетс, Мічиген, Мізурі, Монтана, Небраска, Невада, Нью Гемпшер, Нью Джерси, Нью Мексико, Нью Йорк, Огайо, Оклагома, Пенсильвенія, Род Айленд, Вермонт, Вашингтон.

СВЯТА ЖИДИВСЬКІ.

1. жовтня 23 Тишри (Радість з права).

9. жовтня 1 Мархесван.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Суд історії не оправдає і найщасливішого злочину.

Карамзин.

Із усіх знань, потрібних чоловікові, найважнійше є те, щоби він робив як найменше зла, а як найбільше добра.

*

Ти відрікаєш ся свого народа, а ще хочеш, щоб тебе люди шанували?

*

Не глядай за правдою у других, як у тебе її нема.

Самолюбство — се смерть, любов — се життя.

*

Найтяжчий тягар, який чоловік носить, є те, що він зробив.

*

Чесний чоловік шукає собі товариства з чесними людьми.

*

Зрада повстає з причини слабого умового розвитку.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а розбиває українську народну організацію, — лож єсть.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а киринить в українській народній роботі, — лож єсть.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а відтягаєть ся від жертв на українські народні цілі, — лож єсть.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а нічого не робить, тільки кричить, — лож єсть.

н.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Йоїла прет.	19
2	В	Артемія влмч.	20
3	С	Лваріона Великого	21
4	Ч	Аверкія, 7 Отц. в Еф.	22
5	П	Якова апост.	23
6	С	Ареги. Атан.	24
7	Н	21. По Сомештвю.	25
8	П	Вм. Димитрія	26
9	В	Нестора муч.	27
10	С	Параскевії, Терентія	28
11	Ч	Анастасії муч.	29
12	П	Зиновія і Зиновії	30
13	С	Стахія і Амалія апост.	31
14	Н	Падоліст. 25. По Сомештв.	1
15	П	Акиндина муч.	2
16	В	Акепсина і Айтала	3
17	С	Йоанікія Великого	4
18	Ч	Галактіона і Епіст.	5
19	П	Павла єписк і ісшов.	6
20	С	33 муч. в Меліті. Єр і Л.	7
21	Н	26 По Сомештв св. Михаїла	8
22	П	Онисифора муч.	9
23	В	Ераста ап.	10
24	С	Мини і Віктора муч.	11
25	Ч	Йосафата євпм.	12
26	П	Івана Златоустого	13
27	С	Филіпа апост.	14
28	Н	27. По Сомештвю. Гурія	15
29	П	Матея апост. євангел.	16
30	В	Григорія єп. і чудотв.	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Піст перед Рожд. Христ. (Пилипівка) починається ся дня 27-го падоліста; що понеділка, середі і пятниці.

СВЬЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

3. падоліста. День загальних виборів. (Дженерал Елекшен Дей.) Святкується ся у стейтах: Алабама, Арізона, Каліфорнія, Колорадо, Делавер, Флориди, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Айова, Луїзіяна, Мейн, Меріленд, Мічіген, Мінесота, Мізурі, Монтана, Нью Йорк, Норд Каролайна, Норд Дакота, Оклагома, Вірджінія, Вісконсін, Вайомінг; — (все в тих роках, коли в сих стейтах відбувають ся вибори).

26. падоліста. День Подяки. (Тенксівінг Дей). Святкується ся в усіх стейтах, хоч не усяди приписано законом.

СВЬЯТА ЛАТИНСЬКІ.

1. падоліста. Всіх схватих.
2. падоліста. День задушний.
28. падол. (неділя). Адвент.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Маємо все доволі сили, щоби зносити терпіня других.

*

Помиляється той, хто думає, що обійдеться ся без помочи других, але ще більше мучить ся той, хто думає, що без його помочи люди не обійдуть ся.

*

Нема нічого більше поучаючого як добрий приклад. Великі чесноти, таксамо як і великі злочини, не гинуть бездітно, значить без впливу на других.

В часі бурі, безпечніший корабель на повнім морі ніж коло берега.

*

Довіре у власні сили є початком довіря у других.

*

Розумний чоловік не жде на відповідний slučaj, але сам творить той slučaj.

*

Люди лишать тебе в найбільшій нещастю, але в щастю самого не лишать.

*

Кождий Українець і Українка повинні бути СВІДОМИМИ ГОРОЖАНАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ, значить, що повинні знати і розуміти се, що вони є синами і доньками українського народа; що повинні знати його історію. його теперішнє жите і боротьбу та помагати йому по своїм силам в тій боротьбі і все бути готовими станути в його обороні. Коли Ви так поступаєте, то ви є горожанами української нації, хоч не маєте на се жадних горожанських паперів.

н.с.	Д	Гр. кат. свята	с.с.
1	С	Подолист. Шлятона і Ром.	18
2	Ч	Авдія і Варлама	19
3	П	Прокла і Григорія	20
4	С	Введеніє Пр. Діви Марії	21
5	Н	28 По Сошеств. Филимон	22
6	П	Амфілохія і Григорія	23
7	В	Катерини муч.	24
8	С	Климентія і Петра	25
9	Ч	Алипія Столп. і Якова	26
10	П	Якова перськ. і Палядія	27
11	С	Стефана муч.	28
12	Н	29. По Сошествію. Парам	29
13	П	Андрея апост.	30
14	В	Грудень. Наума прор.	1
15	С	Авакума пророка	2
16	Ч	Софронія пророка	3
17	П	Варвари вмуч.	4
18	С	Сави Богоносного	5
19	Н	30. По Сош Николая	6
20	П	Амброзія еписк.	7
21	В	Паташія	8
22	С	Непор Зачатія Пр. Д. М.	9
23	Ч	Міни і Ермогена	10
24	П	Даниїла столпника	11
25	С	Співідіона еписк.	12
26	Н	31 Нед. Праотець Евстрат.	13
27	П	Тирса, Левка	14
28	В	Елевтерія свщмч.	15
29	С	Аггея пророка	16
30	Ч	Даниїла пророка	17
31	П	Севастіяна муч.	18

ПОСІИ ГР.-КАТ.

Що понеділка, середи і п'ятниці.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

25. грудня. Різдво Христове (Крісмес Дей).

Святкуєть ся у всіх стейтах, з виімкою стейту Кензас.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

8. грудня. Зачатіє Пр. Д. Марії.

25. грудня. Різдво Христове.

26. грудня. Св. Стефана.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

2. грудня 25 Кіслєв (1-ий день Ханува)

8. грудня 1 Тебет (7-ий день Ханува)

9. грудня 2 Тебет (8-ий день Ханува)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Серце державного мужа повинно бути в голові.

*

Великий полковоць повинен щоденно повторити собі: Що я зробив би, колиб ворог показав ся на право або ліво? Доки не має певної відповіді, не є до війни готовий.

*

Коли про короля говорять що він ласкавий, то його панованє нездарне.

(З висказів Наполеона).

Богацтво не в грошах, а в знанню. Адже ми також збогачуємо... але не себе, лише чужих. Отже передівсім треба знати, як збогачуватись. Тож наперед до науки!

*

Гарною прикметою чоловіка є **ОЩАДНІСТЬ**.

Ощадність є тоді — ошадностию, значить є корисною і похвальною прикметою чоловіка, коли він щадить на непотрібних, злишних і некорисних річах.

Чоловік ошадний не знає розтратности, але також не сьміє знати скупости.

СКУПІСТЬ — се не є прикмета, але хиба чоловіка. Чоловік-скупар — се калїка в неволі. Він добровільно накладає на себе вязницю і відбирає у себе вільну волю. Йому не вільно, як кождому чоловікови з душею іти за покликом серця і розуму, бо він наче мерлець нічого не чує і не видить довкола себе. Замикає очи, аби не видіти сьвіта та затикає уха, аби не чути нічого, що могло би промовити до його душі.

Тож будьте ошадними, але не скупарями.

Український Народний Союз.

Двадцять літ минуло від хвилі основи нашої славної організації. З малого, незамітного товариства виросла велика сильна організація, яка згуртувала в собі 25-тисячну армію членів нашої суспільности. Український Народний Союз став гордостю Українців на далекій чужині.

Через весь час свого існування сповняв Український Народний Союз свою задачу не лише як допоміжна організація, але був рівночасно осередком цілого нашого народного життя тут у Злучених Державах.

І дійсно Український Народний Союз остав вірний клячам своїх членів основателів. Він згуртував в собі весь свідоміший загальний народ, розбудив серед нього народне життя і працює безвпинно даліше.

Колі гадками перенесемо ся в історію минувшини нашої організації, побачимо, як вона мимо великих труднощій, мимо ворожих заходів ріжних внутрішніх і зовнішніх неприятелів, підносила ся чимраз вище, з кожним роком кріпшала, щоби остаточно дійти до нинішньої сили і здобути тривкі підвалини до дальшого розвою. Богато сил, багато праці треба було вложити, щоби побороти всі ті труднощі, які ставали колодами на дорозі розвою нашої організації. Се було причиною, що видатність праці нашої організації в її початках не була так велика, щоби могла заспокоїти всі потреби нашого народного життя. Але сего вимагали тодішні обставини. Доперва перемога над ворогами дала нашій організації спроможу станути на сильніших підвалинах.

Щоби пізнати ближше силу Українського Народного Союзу, перейдім біляне його дотеперішніх успіхів, вислід його дотеперішньої праці.

Український Народний Союз, як допоміжна організація, гуртує в собі 400 товариств, розкинутих по цілих Злучених Державах. Число дорослих членів дійшло до 20.549. Крім сего числив він 188 діточих відділів з 4.786 членами. Всіх членів разом числив Український Народний Союз 25.335.

За двадцять літ свого існування виплатила організація вдовам і сиротам по членах \$1,170.974.43 посмертного і запомог. Колі до сего дочислимо за помози, виплачені членам відділами, то ціла сума дотеперішніх запомог виносить около півтора мільона доларів. Кілько сліз утерто щасливим вдовам і сиротам? Кілько людей випратувано від нужди й загибелі?

В міру зросту членів зростав і масток, фонди Українського Народного Союзу. Завдяки ощадности і господарности управи масток Українського Народного Союзу числить нині поверх чверть мільона доларів.

Під фінансовим зглядом заходила однак конечна потреба основної реформи Союзу. Помінаючи вже законні приписи, обовязуючі допоміжні товариства, треба було Союзови дати тривкі фінансові підвалини. Се довершила послідна головна конвенція в Бофало, Н. Й. На тій конвенції знесено дотеперішню систему плачення розмету а заведено систему плачення після літ. Тим способом уратовано Союз від небезпеки, яка кожній хвилі могла знищити працю двадцяти літ. Тож в ювілейнім році відновлено Союз і зрівнано його з подібними організаціями всіх культурних народів.

Український Народний Союз є не лише першою і найсильнішою заповогою організацією серед американських Українців, але рівночасно першою й одинокою народною організацією взагалі. Крім статутом приписаних обов'язків взяв він на себе ще й многі народні обов'язки, які після змоги і сили старав ся вишовняти.

Хто знає історію нашого народного життя тут в Злучених Державах, мусить признати, що його осередком все був і є Український Народний Союз. А коли праця на народній ниві може й заповоли поступала наперед, то головна причина сего лежала в браку відповідних фондів. Дочерва добровільне оподатковане членів дало спромогу поширити народну працю.

Одним із найважніших чинників в розбудженю народного життя серед американських Українців є „Свобода”, орган Українського Народного Союзу, який розходить ся в 25.000 примірників (в тім 4.000 примірників, друкованих латинськими буквами, призначених головню для угорських Русинів). Головною задачею „Свободи” було розбудити національну свідомість серед нашого загалу та познакомити його з відносинами в старій і новій вітчизні.

Другим не менше важним чинником є „Просьвітна Комісія”. Вже на XII. головній конвенції покликано до життя першу просьвітну організацію, під назвою „Просьвітна Комісія”. Перший рік її праці обнимав приготовлене до властивої, після широкого пляну закроеної, просьвітної акції. У всіх важніших місцевостях, де гуртують ся наші імігранти, відбули ся просьвітні віча, які мали на цілі розбудити більше заінтересоване для просьвітної справи. З початком 1914 р. приступила „Просьвітна Комісія” до місячних видавництв: місячних книжочок для дорослих членів і газетки для дітей „Цвітка”. Діяльність „Просьвітної Комісії” не була обмежена виключно до членів Союзу, але обіймала весь загаль Українців у Злучених Державах. На послідній XIII. головній конвенції Союзу в Бофало, ухвалено зреорганізувати дотеперішну „Просьвітну Комісію” яко просьвітний відділ при Р. Н. Союзі.

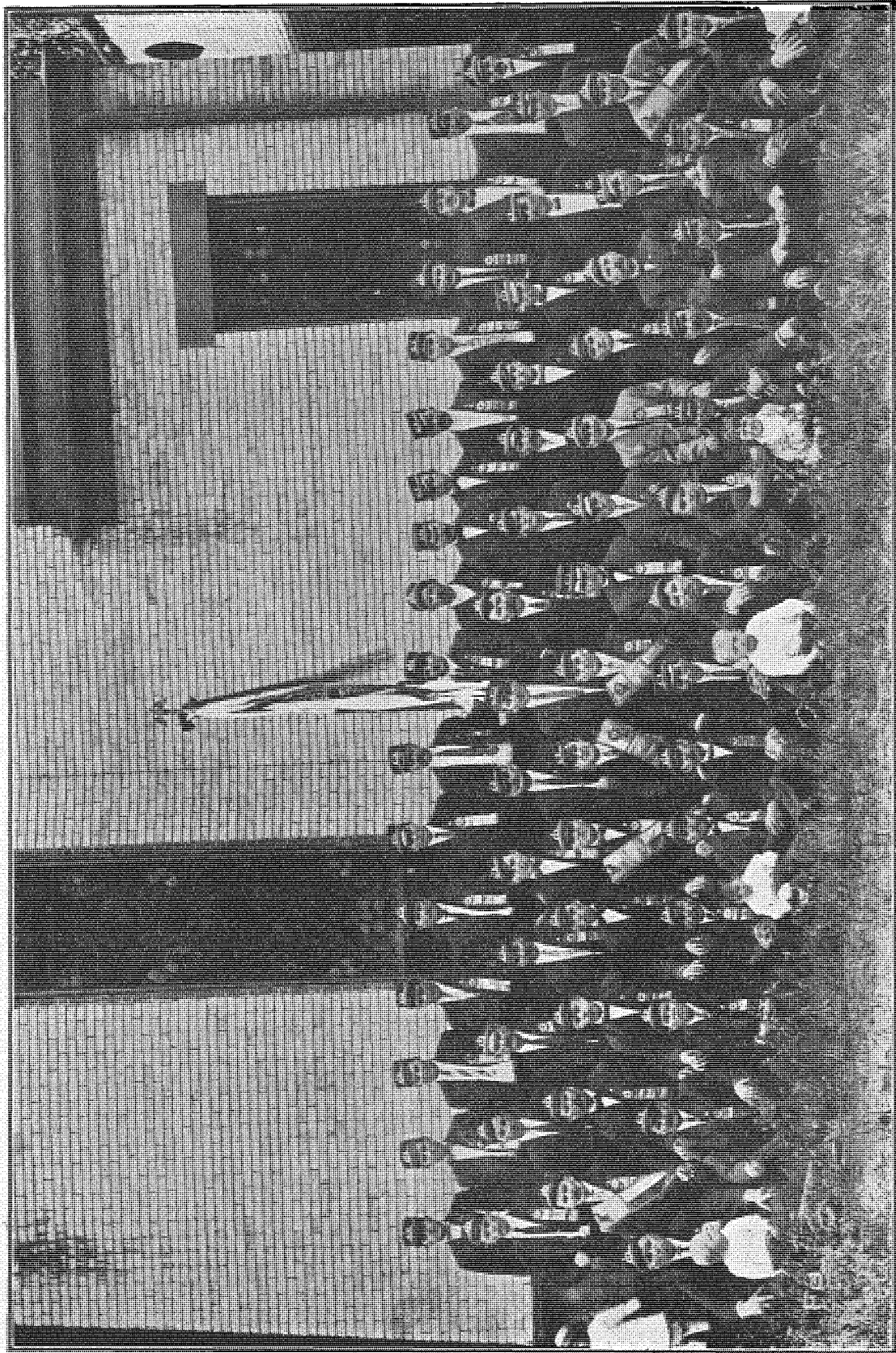
Коли в послідних часах рішав ся в конгресі іміграційний закон, Союз вніс на руки президента Злучених Держав протест проти деяких шкідливих проєктів отсего закону для наших імігрантів. Рівнож відповідний протест вислав Союз на руки президента з причини заборони сьвяткованя ювілейного сьвята в Росії і з причини європейської війни.

Одною з дуже пекучих потреб нашого народа є основане власного іміграційного дому, щоби охоронити від визиску наших імігрантів. З причини браку відповідних на се фондів, годі було се перевести в діло. Щоби однак хоч в части зарадити лиху, Союз увійшов в ближні зносини зі „Славянським Іміграційним Товариством” в Нью Йорку. Союз, уділяючи йому річну заповогу в сумі \$500.00, застеріг собі право контролі в сей спосіб. що один із головних урядників Союзу входить в склад управи сего Товариства.

Зі старим краєм оставав Союз у тісній злучці. Він спішив радо на поклик старого краю і не жалувал материяльної помочи, коли сего вимагали народні потреби у вітчизні. В посліднім році зложил Союз і його члени на народні ціли старого краю \$12.826.66.

Щоби поширити політичну діяльність серед нашого загалу, приступлено на послідній головній конвенції до основаня політичного товариства „Української Народної Ради”.

Безперечно, що дотеперішні наші здобутки в Злучених Державах в порівнаню зі здобутками інших народів є невеличкі. Та при спільній і щирій праці нашого загалу зможемо в короткім часі здобути собі становище, яке зрівнає нас з іншими культурними народами. — **Б. Д.**

Братство св. Арх. Михайла, 23. від. У. Н. Союзу, в Гомстед, Па.

До УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ

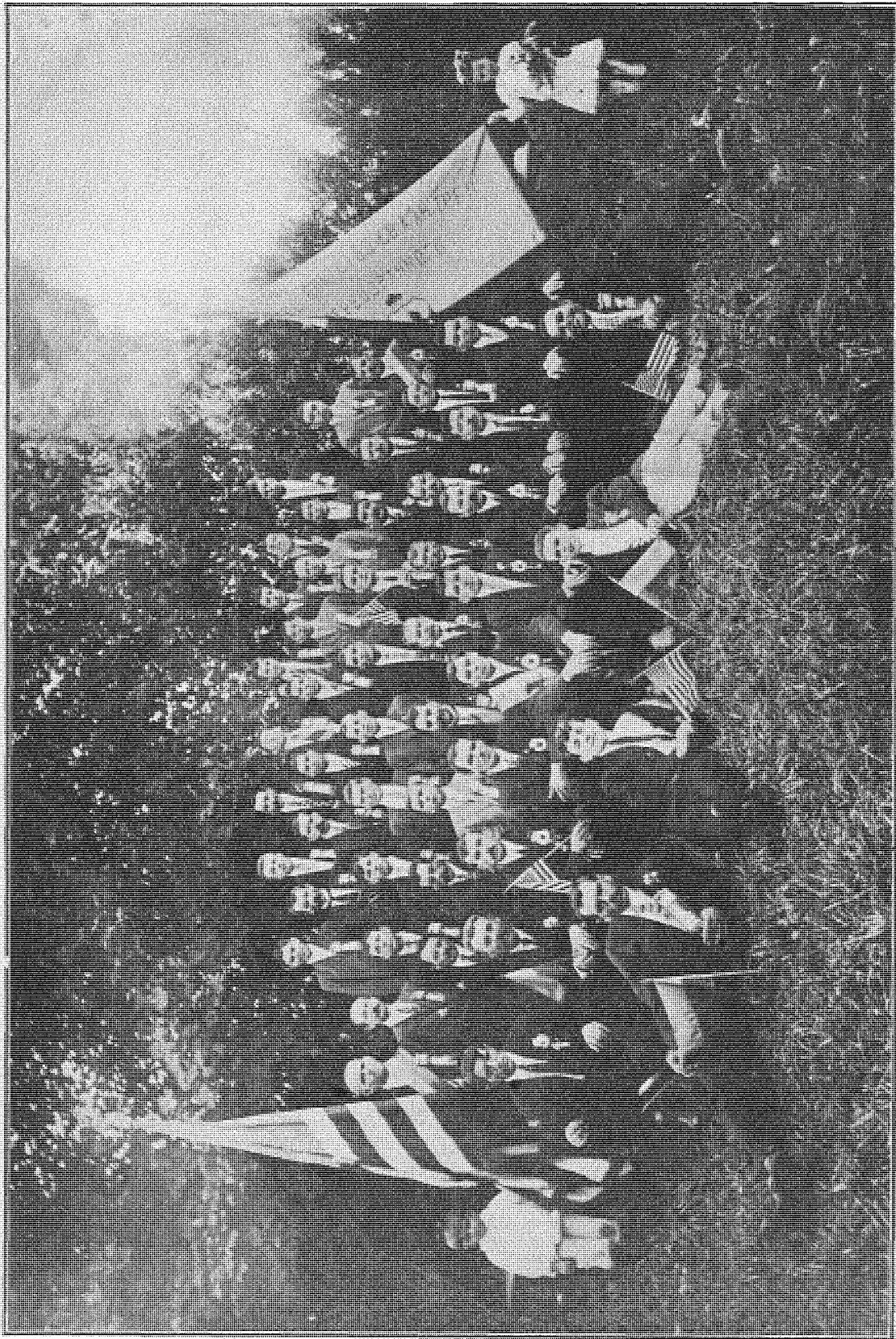
належали з дн. 31. липня 1914 р. слідуючі відділи:

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
1.	Шамокін, Па. Бр. сьв. Андрея	350	35.	Витней, Па. Бр. Трох Сьвятителів	48
2.	Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Димитрія	94	36.	Скатдейл, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	55
3.	Олифант, Па. Бр. сьв. Володимира	166	37.	Чісголл, Мінн. Бр. сьв. О. Ник.	78
4.	Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	54	38.	Обурн, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая	117
5.	Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. П. і П.	91	39.	Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Ап. П. і П.	83
6.	Бравнсвіл, Па. Бр. сьв. П. і П.	50	40.	Едвардсвіл, Па. Бр. сьв. Волод.	77
7.	Мекаду, Па. Бр. Покр. Пресьв. Бог.	195	41.	Вестморленд Сіти, Па. Бр. сьв. Мих.	31
8.	Елмайра Гайте, Н. Й. Бр. Арх. Мих.	67	42.	Пасейк, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	154
9.	Ст. Клер, Па. Бр. Пресьв. Богор.	131	43.	Сімісон, Па. Бр. сьв. Василя Вел.	26
10.	Ансонія, Конн. Бр. Ап. П. і П.	112	44.	Мт. Кармел, Па. Сестр. Пресьв. Бог.	11
11.	Ватербурі, Конн. Бр. сьв. Ів. Хр.	45	45.	Філадельфія, Па. Тов. „Любов”	47
12.	Йонкере, Н. Й. Бр. сьв. Андрея	94	46.	Плимавт, Па. Бр. сьв. П. і П.	167
13.	Водервліт, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.	44	47.	Ембрідж, Па. Бр. сьв. П. і П.	73
14.	Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Арх. Мих.	145	48.	Мекіспорт, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	110
15.	Бофало, Н. Й. Бр. сьв. Ів. Хр.	52	49.	Павгетен, В. Вір. Бр. Пресьв. Бог.	23
16.	Лансфорд, Па. Бр. Рожд. Пр. Бог.	259	50.	Деслодж, Мо. Бр. сьв. Благовіщення	27
17.	Вест Павлет, Вт. Бр. Рожд. Пр. Бог.	28	51.	Їйтеборо, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	33
18.	Сеймор, Конн. Бр. сьв. Ів. Хр.	37	52.	Голійок, Масс. Бр. сьв. Івана Хр.	18
19.	Гомер Сіти, Па. Бр. Воз. І. Христа	54	53.	С. С. Пітсбург, Па. Бр. сьв. О. Ник.	151
20.	Джесун, Па. Бр. сьв. П. і П.	109	54.	Терривіл, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.	27
21.	Мейфілд, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.	25	55.	Карнегі, Па. Бр. сьв. Ап. П. і П.	130
22.	Бруклін, Н. Й. Тов. Б. Хмельницького	23	56.	Вілінг, В. Вір. Бр. сьв. Івана Хр.	58
23.	Гомстед, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	92	57.	Богус, Н. Й. Бр. сьв. Ап. П. і П.	46
24.	Шамокін, Па. Бр. сьв. Йосифа Обр.	21	58.	Реймі, Па. Бр. сьв. Володимира	103
25.	Травгер, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	55	59.	Лейсенрінг, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	30
26.	Белл Вернон, Па. Бр. Пресьв. Бог.	28	60.	Балтімор, Мд. Сестр. сьв. Анни	21
27.	Глен Лайон, Па. Бр. сьв. П. і П.	78	61.	Дунло, Па. Бр. сьв. Ап. П. і П.	96
28.	Маганой Ілейн, Па. Бр. сьв. Пр. Іллі	293	62.	Лонез, Па. Сестр. Покр. Пр. Діви Марії	20
29.	Рок, Па. Бр. сьв. Христа Спаса	130	63.	Форд Сіти, Па. Бр. сьв. О. Ник.	94
30.	Бреслав, Па. Бр. сьв. Ап. Андрея	113	64.	Лонг Айленд Сіти, Н. Й. Тов. „3. Січ”	48
31.	Сенека, Н. Й. Бр. сьв. Володимира	17	65.	Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.	80
32.	Травгер, Па. Бр. сьв. Ап. П. і П.	39	66.	Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Андрея	56
33.	Нортгемптон, Па. Бр. Усп. Пр. Бог.	259	67.	Ансонія, Конн. Тов. „Запор. Січ”	23
34.	Олд Фордж, Па. Бр. сьв. П. і П.	20	68.	Мілвокі, Віз. Бр. сьв. О. Николая	14

Братство св. Ап. Петра і Павла, 39. від. У. Н. Союза, в Сиракюз, Н. Й.

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
69.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зоря”	31	119.	Лейтроб, Па. Бр. сьв. Михаїла	10
70.	Джерзи Сіті, Н. Дж. Р. М. К. Поступ.	133	120.	Спанглер, Па. Бр. Пр. Богор.	71
71.	Маганой Плейн, Па. Сестр. У. П. Д. Мар.	30	121.	Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Івана Хр.	126
72.	Алден Стейшен, Па. Бр. сьв. Волод.	98	122.	Трентон, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії	56
73.	Провідене, Р. Ай. Бр. Кн. Данила	25	123.	Скрентон, Па. Бр. Пр. Діви Марії	61
74.	Гренвіл, Н. Й. Бр. сьв. Георгія	17	124.	Ормрод, Па. Бр. сьв. О. Николая	123
75.	Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Волод.	32	125.	Шікаго, Ілл. Сестр. Бл. Пр. Богор.	21
76.	Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Івана Хр.	83	126.	Бівер Дейл, Па. Бр. сьв. Михаїла	49
77.	Йорквіл, О. Бр. сьв. Стефана	27	127.	Бофало, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая	92
78.	Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. О. Ник.	238	128.	Лорейн, О. Бр. сьв. Андрея	45
79.	Маєредейл, Па. Бр. сьв. Юрія	22	129.	Сайксвіл, Па. Бр. сьв. О. Николая	55
80.	Експорт, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	33	130.	Пітсбург, Па. Бр. сьв. Фльора і Лавра	44
81.	Балтімор, Куртіс Бей, Мл. Бр. сьв. П. і Ш.	51	131.	Бівер Медовс, Па. Сестр. сьв. Анни	28
82.	Нью Александрія, Па. Бр. сьв. П. і П.	77	132.	Мекіспорт, Па. Тов. „Зап. Січ”	44
83.	Карнегі, Па. Сестр. „Любов”	15	133.	Ньюарк, Н. Дж. Тов. В. Хмельницького	125
84.	Кенонсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	20	134.	Ернест, Па. Бр. сьв. О. Николая	31
85.	Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	206	135.	Смок Рон, Па. Бр. сьв. Георгія	82
86.	Оліфант, Па. Бр. сьв. П. і П.	33	136.	Карнегі, Па. Тов. „Січ”	60
87.	Ланкестер, Н. Й. Бр. сьв. Василя	38	137.	Істон, Па. Тов. В. Хмельницького	18
88.	Норт Тонаванда, Н. Й. Бр. сьв. П. і П.	20	138.	Глестонбурі, Конн. Бр. сьв. Івана Хр.	17
89.	Сімпсон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	11	139.	Ойл Сіті, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.	27
90.	Сентралія, Па. Бр. сьв. П. і П.	27	140.	Йонгставн, О. Бр. сьв. Арх. Мих.	66
91.	Мекісракс, Па. Бр. сьв. Володимира	103	141.	Літл Фолс, Н. Й. Бр. сьв. О. Никол.	51
92.	Тейлор, Па. Бр. сьв. О. Николая	84	142.	Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	74
93.	Ньюбург, О. Бр. сьв. Йосифа Обруч.	17	143.	Віндбер, Па. Бр. сьв. Димитрія	62
94.	Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Тройці	47	144.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Тисьмениця”	16
95.	Бівер Медовс, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	83	145.	Алтуна, Па. Бр. Пр. Богородиці	22
96.	Пітсбург, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	104	146.	Дітройт, Міч. Тов. ім. Січинського	25
97.	Маріюн Гайтс, Па. Бр. сьв. О. Ник.	29	147.	Алентавн, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	84
98.	Шенандоа, Па. Бр. сьв. Володимира	34	148.	Каліфорнія, Па. Бр. сьв. О. Ник.	28
99.	Вілкбері, Па. Бр. сьв. О. Ник.	125	149.	Лакавана, Н. Й. Бр. Пр. Богородиці	49
100.	Мекіспорт, Па. Сестр. сьв. Ольги	20	150.	Пітсфілд, Масс. Бр. сьв. Димитрія	12
101.	Кенонсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.	10	151.	Алентавн, Па. Сестр. Пр. Д. Марії	54
102.	Клівленд, О. Бр. сьв. П. і П.	98	152.	Гомстед, Па. Сестр. Покр. Пр. Бог.	57
103.	Супіріор, Віс. Бр. сьв. О. Николая	23	153.	Вест Бервік, Па. Бр. сьв. О. Ник.	30
104.	Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	151	154.	Донмор, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	50
105.	Найставн, Па. Бр. сьв. Володимира	37	155.	Перт Амбой, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”	137
106.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. О. Николая	157	156.	Шефілд, Па. Бр. сьв. Антонія	29
107.	Сейр, Па. Бр. Бл. Преосьв. Богор.	48	157.	Донора, Па. Бр. сьв. Димитрія	107
108.	Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Волод.	136	158.	Кріксайд, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	38
109.	Бентлейвіл, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	86	159.	Вілмердінг, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	39
110.	Літсдейл, Па. Бр. сьв. П. і П.	29	160.	Джемейка, Н. Й. Бр. сьв. Юрія	72
111.	Н. С. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ”	41	161.	Тавер Сіті, Па. Бр. сьв. П. і П.	42
112.	Клівленд, О. Сестр. Пр. Діви Марії	25	162.	Скрентон, Па. Бр. сьв. Володимира	106
113.	Дерри, Па. Бр. сьв. Василя	45	163.	Літсдейл, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	28
114.	Донмор, Па. Бр. сьв. П. і П.	64	164.	Норт Гедлей, Масс. Бр. сьв. Ів. Хр.	7
115.	Нью Філадельфія, Па. Бр. сьв. Мих.	41	165.	Борн Сайд, Шікаго, Ілл. Бр. сьв. П. і П.	91
116.	Чісголл, Місс. Бр. сьв. Михаїла	28	166.	Барнесборо, Па. Бр. сьв. П. і П.	49
117.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	93	167.	Кумбола, Па. Бр. сьв. П. і П.	49
118.	Пітсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.	13	168.	Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. Вас. Вел.	83

Братство св. Андрея, 66. від. У. Н. Союза, в Нью Йорку, Н. Й.

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
169.	Скрентон, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	42	219.	Бейкертон, Па. Бр. сьв. П. і П.	68
170.	Джерзі Сіти, Н. Дж. Тов. „У. Соколів”	85	220.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. П. і П.	35
171.	С. С. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ”	14	221.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Стефана	127
172.	Фредеріктаун, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	43	222.	Маганой Сіти, Па. Бр. сьв. О. Ник.	144
173.	Клівленд, О. Сестр. сьв. Ольги	26	223.	Порт Вовклей, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	89
174.	Оксфорд Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	30	224.	Белл Валей, О. Бр. сьв. О. Николая	44
175.	Дітройт, Міч. Бр. сьв. О. Ник.	67	225.	Деслодж, Мо. Бр. сьв. О. Николая	97
176.	Пюбург, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.	32	226.	Іст Гемонд, Інд. Бр. сьв. Івана Хр.	28
177.	Борщів, Алта. Кан. Бр. сьв. Арх. Мих.	17	227.	Дерри, Па. Бр. сьв. Івана Хрест.	59
178.	Манчестер, Н. Г. Бр. Пр. Богор.	30	228.	Ст. Клер, Па. Сестр. сьв. Анни	28
179.	Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Волод.	83	229.	Скрентон, Па. Бр. сьв. Василя	168
180.	Скарбро, В. Вір. Бр. сьв. П. і П.	31	230.	Йонгставн, О. Бр. сьв. Івана Хрест.	66
181.	Менвід, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана	13	231.	Ешлей, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла	63
182.	Діксонвіл, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	87	232.	Нью Александрія, Па. Тов. „Зап. Січ”	44
183.	Сондерленд, Масс. Бр. сьв. П. і П.	32	233.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. ім. Богородчани	26
184.	Вайтінг, Інд. Бр. Покрова Пр. Бог.	53	234.	Елізабетпорт, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”	83
185.	Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.	62	235.	Росфорд, О. Бр. сьв. Михаїла	40
186.	Мекаду, Па. Сестр. сьв. Ольги	53	236.	Ембрідж, Па. Сестр. Н. З. Пр. Д. Марії	18
187.	Форд Сіти, Па. Тов. „Зап. Січ”	66	237.	Честер, Па. Бр. Сош. сьв. Духа	81
188.	Гінтер, Па. Сестр. сьв. Анни	94	238.	Віндсор Лакс, Конн. Бр. сьв. Василя	30
189.	Савт Форд, Па. Бр. Усп. Пр. Бог.	23	239.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Георгія	82
190.	Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.	22	240.	Шікаго, Ілл. Сестр. сьв. Ольги	23
191.	Трой, Н. Й. Бр. сьв. Володимира	49	242.	Гавторн, Ілл. Бр. сьв. Михаїла	32
192.	Геркімер, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	88	243.	Вест Пулмен, Ілл. Бр. сьв. Мих.	18
193.	Ред Стар, В. Вір. Бр. Усп. Бог.	41	244.	Белфонг, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	30
194.	Міннеаполіс, Мінн. Бр. Усп. Пр. Бог.	53	245.	Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. П. і П.	112
195.	Пікскіл, Н. Й. Бр. сьв. П. і П.	20	246.	Бромтон, Р. Ай. Тов. „Запор. Січ”	68
196.	Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Тройці	50	247.	Вілмінгтон, Дел. Бр. сьв. Івана Хр.	65
197.	Своєрс, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	76	248.	Котсвід, Па. Бр. Сош. сьв. Духа	75
198.	Порт Джервіс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Мих.	27	249.	Нантіток, Па. Бр. сьв. О. Николая	53
199.	Вайтінг, Інд. Сестр. Кеп. Пр. Д. Марії	49	250.	Н. С. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Георгія	120
200.	Вудгейвен, Н. Й. Бр. сьв. Йосифа.	30	251.	Клівленд, О. Тов. „Зап. Січ”	49
201.	Віннани, Н. Дж. Бр. сьв. Михаїла	28	252.	Нортгемтон, Па. Сестр. Н. З. П. Д. М.	37
202.	Обурн, Н. Й. Сестр. Пр. Д. Марії	19	253.	Лонез, Па. Бр. сьв. П. і П.	48
203.	Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. Тройці	35	254.	Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. П. і П.	32
204.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Укр. Просьвіта”	38	255.	Вест Ньютон, Па. Бр. сьв. О. Ник.	28
205.	Емералд, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	23	256.	Матіток, Н. Й. Бр. сьв. Івана Хр.	13
206.	Вунсокет, Р. Ай. Тов. „Зап. Січ”	51	257.	Спрінг Валей, Н. Й. „Укр. Просьвіта”	37
207.	Дженет, Па. Бр. сьв. Димитрія	43	258.	В. І. Пітсбург, Па. Бр. Покр. Бог.	25
208.	Кінгстон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	45	259.	Шікаго, Ілл. Бр. Пр. Д. Марії	57
209.	Каргерет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	70	260.	Тейлор, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.	77
210.	Вестчестер, Н. Й. Тов. „Укр. Згода”	27	261.	Тейлор, Па. Сестр. Пр. Богор.	41
211.	Стейпелтон, Н. Й. Бр. сьв. Мих.	23	262.	Алсонія, Конн. Сестр. сьв. Єлени.	16
212.	Клівленд, О. Бр. сьв. Мих.	41	263.	Фултон, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	24
213.	Байон, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	71	264.	Джулет, Ілл. Бр. сьв. Івана Хр.	36
214.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Василя	39	265.	Тейлор, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла	64
215.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Поміч”	24	266.	Глен Лайон, Па. Сестр. Зач. Пр. Богор.	37
216.	Гейзелтон, Па. Сестр. Покр. Пр. Богор.	45	267.	Кінгстон, Па. Сестр. Пр. Меланії	27
217.	Рочестер, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата	99	268.	Дужейн, Па. Бр. сьв. Стефана	40
218.	Йонгставн, О. Тов. „Сокіз”	64	269.	Іст Шікаго, Інд. Бр. сьв. Михаїла	30

Сестрицтво Усп. Пр. Діви Марії, 71. від. У. Н. Союза в Магоной Плейн, Па.

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
270.	Джерзи Сіті, Н. Дж. Бр. сьв. Ів Хр.	45	318.	Нортгемптон, Па. Сестр. сьв. Ольги	39
271.	Тресков, Па. Бр. сьв. О. Николая	30	319.	Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая	35
272.	Делано, Па. Бр. сьв. Михаїла	33	320.	Балтімор, Мд. Бр. Пр. Троїці	19
273.	Гудсон, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата	41	321.	Кліфтон Гайте, Па. Тов. „Зап. Січ”	9
274.	Йонгстаун, О. Бр. сьв. П. і П.	33	322.	Гери, Инд. Бр. сьв. Арх. Михаїла	18
275.	Перт Амбой, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії	103	323.	Канзас Сіті, Канз. Бр. сьв. Волод.	33
276.	Ембрідж, Па. Бр. сьв. О. Николая	85	324.	Філадельфія, Па. Тов. „Мир”	29
277.	Гартфорд, Конн. Бр. сьв. Івана Хр.	44	325.	Ботлер, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	43
278.	Вілксбері, Па. Бр. сьв. Василя	66	326.	Авока, Па. Бр. сьв. Івана Хрест.	36
279.	Глен Кембел, Па. Бр. сьв. Димитрія	32	327.	Олд Фордж, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	52
280.	Стактон, Па. Бр. сьв. Антонія	19	328.	Торонто, Онт. Канада. Бр. сьв. Івана Хр.	18
281.	Манчестер, Н. Й. Бр. сьв. Кузми і Дамяна	28	329.	Лічбург, Па. Бр. сьв. Прор. Ілії	36
282.	Сиракюз, Н. Й. Тов. „Укр. Січ”	38	330.	Літл Фолс, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	61
283.	Обурн, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	36	331.	Гестінг, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	33
284.	Ром, Н. Й. Бр. сьв. Івана Хр.	21	332.	Рарітан, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	37
285.	Глеспорт, Па. Бр. сьв. Петра	13	339.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Вас. Вел.	45
286.	Джерзи Сіті, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.	15	334.	Вестбури, Л. Ай. Н. Й. Тов. „Просьвіта”	12
287.	Карнегі, Па. Бр. Покр. Бог.	17	335.	Сайксвіл, Па. Сестр. Усп. Діви Марії	23
288.	Савт Бетлегем, Па. Бр. сьв. Димитрія	45	336.	Клівленд, О. Тов. „Сокіл”	51
289.	Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Василя	40	337.	Скрентон, Па. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії	23
290.	Балтімор, Куртіс Вей, Мд. Сестр. Неп. Зач. Пресьв. Д. Марії	21	338.	Монесен, Па. Бр. сьв. П. і П.	75
291.	Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.	19	339.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Вас. Вел.	45
292.	Дітройт, Міч. Бр. сьв. Івана Хр.	76	340.	Бервік, Па. Тов. „Запор. Січ”	14
293.	С. Дукейн, Па. Сестр. Покр. Пр. Бог.	57	341.	Клівленд, О. Бр. сьв. О. Николая	42
294.	Мадера, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	36	342.	Картерет, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”	37
295.	Акрон, О. Бр. Сош. сьв. Духа	28	343.	Едвардсвіл, Па. Тов. „Запор. Січ”	24
296.	Нью Кенсінгтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	50	344.	Бавндбрук, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	30
297.	Дравосбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	32	345.	Вайено, Па. Бр. сьв. О. Николая	46
298.	Голден, В. Вір. Бр. сьв. О. Николая	40	346.	Ст. Клер, Тов. „Зап. Січ”	9
299.	Кент, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	51	347.	Мілвіл, Н. Дж. Бр. сьв. Василя Вел.	34
300.	Джанстаун, Па. Бр. сьв. О. Ник.	93	348.	Ютіка, Н. Й. Бр. сьв. П. і П.	23
301.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Димитрія	78	349.	Іклей, Па. Бр. сьв. О. Николая	16
302.	Трентон, Па. Бр. сьв. Стефана	33	350.	Стамфорд, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.	40
303.	Олвейн, Айова, Бр. сьв. Михаїла	26	351.	Нааягара Фолс, Н. Й. Бр. Покр. Пр. Бог.	16
304.	Гілвуд, Па. Бр. сьв. О. Николая	49	352.	Шікаго, Ілл. Сестр. сьв. Анни.	14
305.	Брустон, Па. Бр. сьв. О. Николая	21	353.	Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. Георгія	41
306.	Комбола, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	25	354.	Гарвей, Ілл. Бр. сьв. О. Николая	23
307.	Вілксбері, Па. Сестр. Зач. сьв. Анни	16	355.	Ст. Джозсф, Мо. Тов. „Зап. Січ”	37
308.	Іст Ст. Люїс, Ілл. Бр. сьв. Арх. Мих.	17	356.	Гунтінгтон, Инд. Бр. сьв. П. і П.	24
309.	Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Димитрія	33	357.	Нортумберленд, Па. Бр. сьв. Мих.	25
310.	Гейзелтон, Па. Сестр. Пр. Д. М.	67	358.	Паркесбург, Па. Бр. сьв. Володимира	17
311.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. ім. М. Шашкевича	10	359.	Клівленд, О. Тов. ім. Б. Хмельницького	51
312.	Рідінг, Па. Бр. сьв. О. Николая	57	360.	Лідвуд, Мо. Бр. сьв. Ів. Хрест.	34
313.	Трентон, Н. Дж. Сестр. Усп. Пр. Бог.	34	361.	Донора, Па. Сестр. Пресьв. Д. Марії	24
314.	Гейзелтон, Па. Бр. Сош. сьв. Духа	13	363.	Олієн, Н. Й. Тов. „Запорожська Січ”	30
315.	Джерзи Сіті, Н. Дж. Сестр. сьв. Ольги	20	364.	Клівленд, О. Бр. сьв. Васил. Вел.	23
316.	Рочестер, Н. Й. Тов. Вільних Козаків	49	365.	Фреквіл, Па. Бр. сьв. Анни	43
317.	Сиракюз, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	44	366.	Фріленд, Па. Бр. сьв. Івана Хрест.	38
			367.	Рочестер, Н. Й. Тов. „Запорожська Січ”	27
			368.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Михаїла	31

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
369.	Палмертон, Па. Бр. сьв. О. Николая	47	385.	Міннеаполіс, Мінн. Тов. „Запор. Січ”	29
370.	Нью Гейвен, Конн. Тов. „Любов”	19	386.	Колвер, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	13
371.	Ньюарк, Н. Дж. Тов. „Запор. Січ”	22	387.	Олифант, Па. Тов. ім. Ів. Франка	43
372.	Бруклін, Н. Й. Тов. „Просьвіта”	20	388.	Честер, Па. Тов. „Запор. Січ”	17
373.	Лансфорд, Па. Сестр. сьв. Анни.	23	389.	Бофало, Н. Й. Сестр. Пр. Діви Марії	23
374.	Кемден, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	17	390.	Вунсокет, Р. Ай. Бр. „Пресьв. Родина”	23
375.	Картерет, Н. Дж. Сестр. Непор. Зач. Пресьв. Діви Марії	19	391.	Джерзі Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. Стефана	24
376.	Сентралія, Па. Бр. Усп. Пр. Д. Марії	28	392.	Сублет, Вайомінг. Бр. сьв. П. і П.	26
377.	Пембервік, Конн. Тов. „Просьвіта”	27	393.	Клівленд, О. Тов. ім. М. Січинського	20
378.	Пюрітен, Па. Бр. сьв. Николая	17	394.	Мікашпін, В. Вір. Бр. Пресьв. Тройці	13
379.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Юрія	54	395.	Індіанполіс, Інд. Бр. сьв. О. Ник.	19
380.	Тейлор, Па. Бр. сьв. Василя	21	396.	Пітсбург, Па. Тов. „Рогатинщина”	25
381.	Денбурі, Конн. Бр. сьв. Николая	18	397.	Крайтон, Па. Бр. сьв. П. і П.	13
382.	Вілмердінг, Па. Сестр. Пр. Діви Марії	14	398.	Ларквісід, Па. Сестр. сьв. Благовіщеня	13
383.	Гленвуд, Па. Бр. сьв. О. Николая	20	399.	Френклін, Па. Бр. сьв. Дмитрія	16
384.	Карнегі, Па. Тов. ім. Т. Шевченка	21	400.	Айслін, Па. Бр. сьв. П. і П.	22
				Разом	20.549

З дн. 31. липня 1914 р. належало до Українського Народного Союзу 400 відділів з 20.549 членами (17.387 на ціле посмертне, 3.162 на половину посмертного).

Р. М. Союз числив 188 відділів з 4.786 членами.

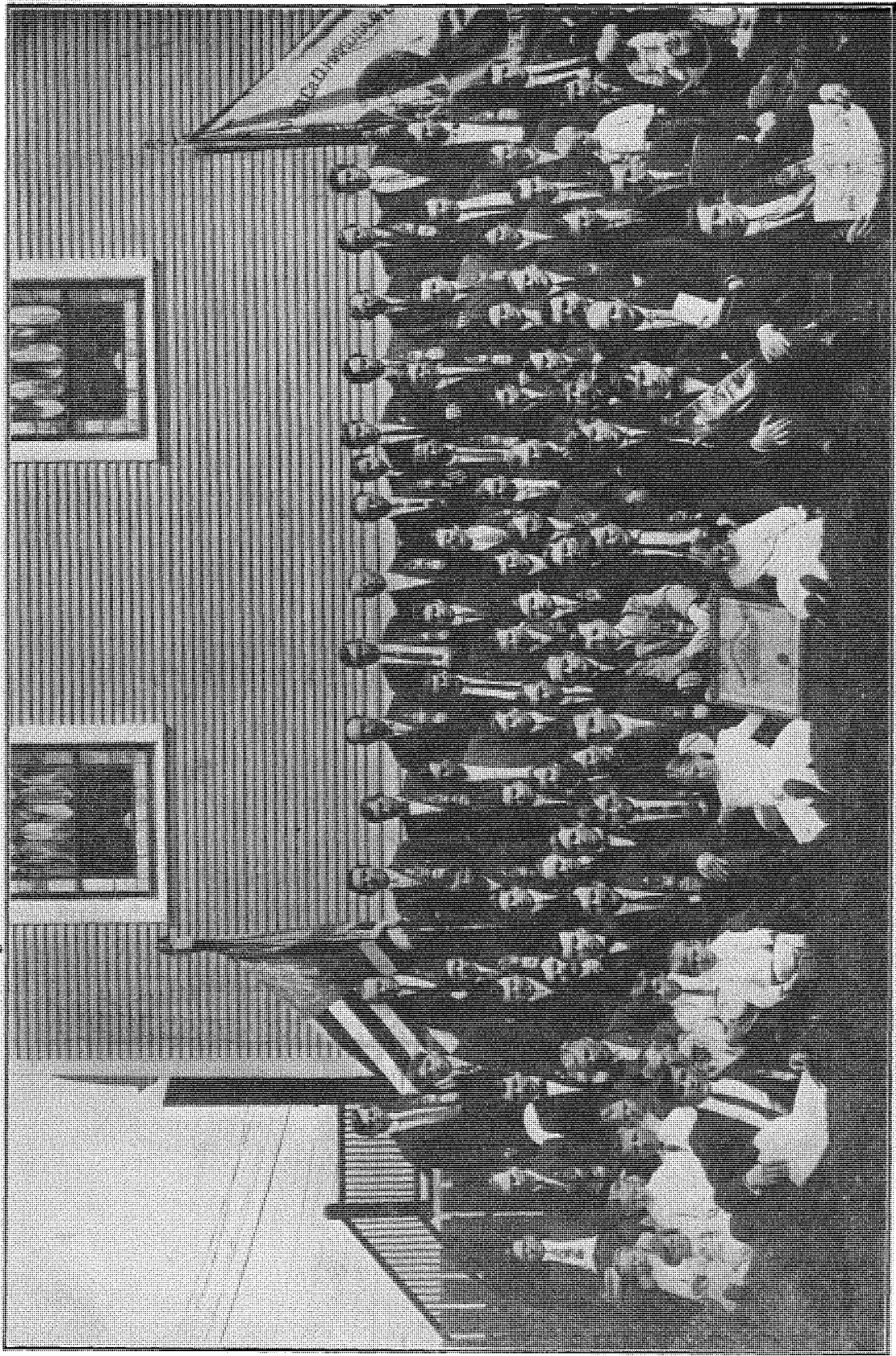
Білянс Українського Народного Союзу з 31-ого липня 1914 р.

ЧИННИЙ СТАН.

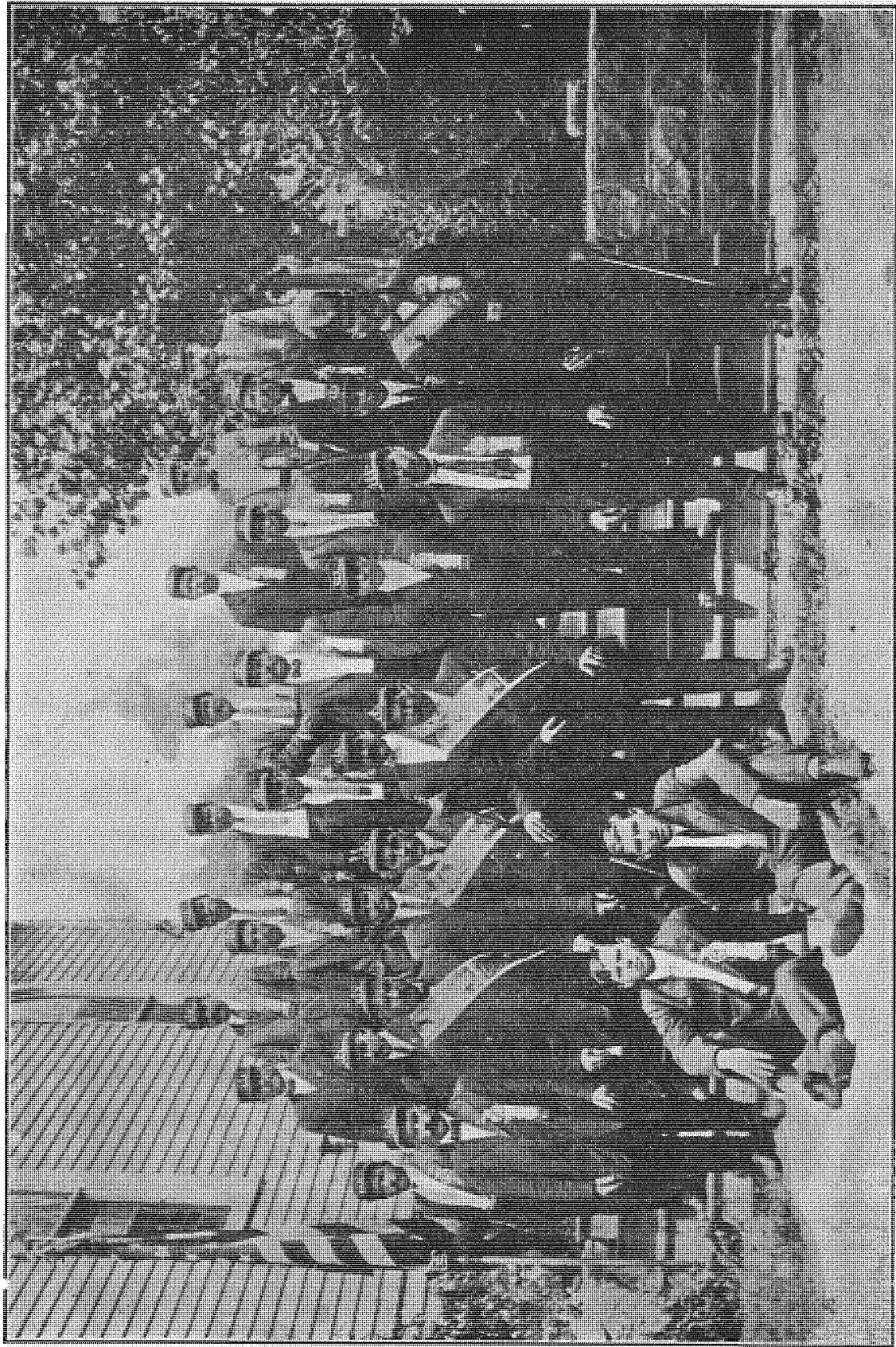
Готівка (на 15 банков. книжочках)	\$177.594.51
Позички (на моргечі)	33.600.00
Реальність	19.500.00
Друкарня „Свободи”	25.975.57
	<hr/>
	\$256.670.08

ДОВЖНИЙ СТАН.

ФОНДИ У. Н. СОЮЗА (МАЄТОК У. Н. СОЮЗА).	
Фонд резерв. матерного Тов. (У. Н. С.)	\$121.057.20
„ „ молодечого від. (Р. М. С.)	28.650.23
„ розпорядимий	24.607.07
„ убогих	11.680.57
„ шкільний	9.903.23
	<hr/>
	\$195.898.30
ФОНДИ ЧУЖІ.	
Фонд сирітський	60.771.78
	<hr/>
	\$256.670.08

Братство св. О. Николая, 99. від. У. Н. Союзу у Вілксбері, Па.

Братство св. Дмитрія, 143. від. У. Н. Союза, у Віндбер, Па.

РОЗВІЙ Р. М. СОЮЗА

за час від 1. мая, 1908 р. до 31. липня, 1914 р.

РІК	ЧИСЛО ЧЛЕНІВ	ПРИХОДИ	РОЗХОДИ	ПОСМЕРТНЕ	АДМІНІСТРАЦІЯ	РЕЗЕРВОВИЙ ФОНД
1909	1437	5.566.54	849.04	616.—	233.04	4.717.50
1910	1767	4.853.96	858.—	728.—	130 —	8.713.46
1911	1755	4.344.35	473 —	308.—	165.—	12.584.81
1912	1950	5.192.65	1.065.—	885.—	180.—	16.712.46
1913	3590	7.662.49	2.050.50	1.615.—	435.50	22.324 45
1914	4786	10.561.63	4.235.95	3.900.—	335.95	28 650 23
		38.181.72	9 531.49	8 052.—	1 479.49	

ЗАГАЛЬНЕ ЗІСТАВЛЕНЕ ПРИХОДІВ І РОЗХОДІВ:

ПРИХОДИ У. Н. С. \$1,648.756.44
 „ Р. М. С. 38.181.72 **\$1,686.938.16**

РОЗХОДИ У. Н. С. \$1,420 736.59
 „ Р. М. С. \$9 531 49 **\$1,430.268.08**

ФОНДИ ТОВАРИСТВА - - - - \$ 256.670.08

ОБОРОТ КАСОВИЙ: \$3,117.206.24

— 0 —

ПОСМЕРТНЕ І ЗАПОМОГИ

за час від 22. лютого 1894 р. до 31. липня 1914 р.

У. Н. СОЮЗ виплатив готівкою	- - - - -	1,102.150.65
„ „ „ зложив до депозиту (сирітський фонд)	- - - - -	60.771.78
Р. М. СОЮЗ виплатив готівкою	- - - - -	8.052.00
	Разом	1,170.974.43

За двадцять літ існування виплатив Український Народний Союз своїм членам посмертного і запомог на суму - - - - **\$1,170.974.43**

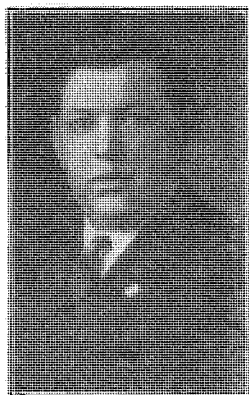
Михайло Угорчак,
рекордовий секретар.

Алексій Шаршонь,
касиєр.

Семен Ядловський,
фінансовий секретар.

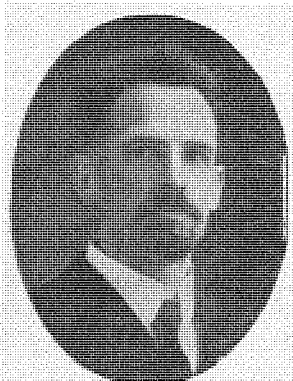
Іван Ваверчак,
містопредіатель.

Дмитро Калітула,
предіатель.

Марія Білик,
містопредіателька.

Осип Стетневич,
редактор „Свободи”.

Андрій Савка,
завідатель друку. У. Н. С.

XIII. Головна Конвенція Українського Н. Союзу в Америці.

В днях від 7-го до 14-го вересня 1914 р. відбула ся в Бофало, Н. Й., XIII. Головна Конвенція Руського — тепер Українського Народного Союзу. Хоч після ухвали на попередній конвенції Союзу, слідуюча конвенція мала відбутись доперва в 1915 р., то одначе з огляду на добро організації головний уряд уважав за конечне і необхідне прискорити реченець конвенції. Головною і властивою причиною прискіпшення скликаня конвенції була конечність як найскоршої основної реорганізації Союзу. Треба було відповісти законним вимогам всіх тих стейтів, в яких Союз мав свої відділи і членів. Дальше зволікане або не переведене основної реформи в Союзі могло спричинити не лише величезні страти, але може і його упадок. Тому то дійсно на XIII. Головній Конвенції наступило цілковите відродження Союзу. **Переведене реформи — се найкрасший спосіб, в який відсвятковано 20-літний ювілей існування Українського Народного Союзу.**

В конвенційних нарадах взяло участь 312 відпоручників відділів У. Н. Союзу і 19 головних урядників. Предсідателем конвенції вибрано п. Теодора Талпаша, котрий перед 20-н літами був предсідателем Союзу.

Всі наради були ведені дуже поважно і відповідали вповні важній хвилі, в якій рішала ся не лише доля Союзу але й цілої нашої Вітчизни. Найважнійші ухвали, які прийнято на тій конвенції, були отсі:

Реорганізація Союзу. — Конвенція прийняла зміну статута, уложенного згідно із законними постановами всіх стейтів, в яких мешкають наші земляки. Одною із найголовнійших змін в статуті є прийняте на місце дотеперішного резмету системи плачення вкладок після-віку. Отсим по-

ложено тривкі і сильні основи під будову товариства.

Реорганізація „Просьвіти“. — Кождий член вже з титулу свого членства в Союзі стає членом „Просьвіти“, а за місячну вкладку 3 центів дістає видавництва „Просьвіти“. Дотепер платили на ту ціль члени Союзу місячну вкладку, але за видавництва „Просьвіти“ мусіли ще платити окремо. Треба надіятись, що в сей спосіб розбудить ся більше заінтересоване до науки і просьвіти серед загалу наших членів.

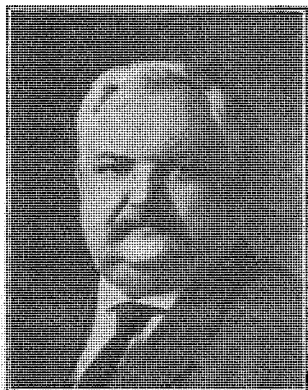
Зміна назви Союзу. — Дотеперішну назву „Руський Народний Союз в Америці“ (по англійськи The Little Russian National Union of America) перемінено на „Український Народний Союз“ (по англійськи Ukrainian National Association).

Жертви на народні цілі. — З головної каси Союзу ухвалено виплатити на цілі товариства „Української Народної Ради в Америці“ 1.000 долярів і 1.000 долярів jako жертву, призначену на галицьких і угорських Українців, раних у війні, зглядно на вдови і сироти по убитих.

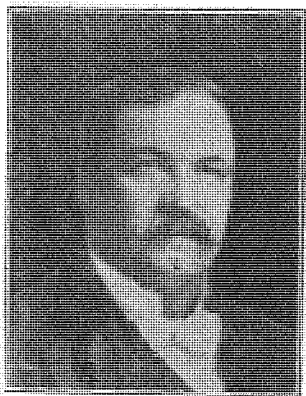
Основане політичного товариства під назвою „Українська Народна Рада“. — Користаючи з нагоди конвенції, на якій зібрали ся представники 400 відділів Союзу, котрого члени становлять головну зорганізовану силу Українців тут на чужині, положено основи під політичне товариство, яке згуртувало би сили наших імігрантів, щоби пляново вести народну працю.

Видане маніфесту з приччини війни і вислане відповідних резолюцій на руки президента Злучених Держав.

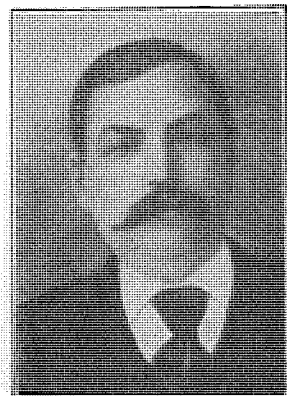
ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Іван Глова,
радний.

Теодозій Талпаш,
радний.

Николай Ваверчак,
радний.

Стефан Мельник,
радний.

Василь Гришко,
радний.

Андрій Стефанович,
радний.

З КУЛЬТУРНОГО ЖИТЯ НАШИХ ІМІГРАНТІВ У ЗЛУЧ. ДЕРЖАВАХ.

Читальні.

Першу українську читальню у Злучених Державах заложив Володимир Сіменович в 1887. р. в Шенандоа, Па. Дальше, в 1888. р., заложено ще читальні в Олифант, Па., в Плімот, Па., і в Гейзелтон, Па.

Сей читальняний рух ішов рівно з закладанєм склепів „Народної Торговлі”, і вели його тих пару інтелігентів, що приїхали були у той час до Злучених Держав та стали управителями (менеджерами) склепів „Народної Торговлі”.

Однак по упадку „Народної Торговлі” упали й ті читальні, а провідники читальень порозходили ся, кождий в свою сторону, а з тим і сей гарно заповідаючий ся читальняний рух перепинив ся.

Оживив ся на ново аж в 1894. р. під впливом накликувань „Свободи”. Тоді засновано читальні в Шамокін, Па., Монт Кармел, Па., Джерзи Сіти, Н. Дж., Мейфілд, Па. і Міннеаполіс, Мінн. Але й ті читальні скоро заснітили ся; повстали зате нові в інших місцевостях. Та і ті скоро заснітили ся, зате віджили давні. В 1898. р. були читальні в Монт Кармел, Па., — ім. Тараса Шевченка; Шамокін, Па., — також ім. Тараса Шевченка; в Мейфілд, Па., — ім. Івана Наумовича; в Олифант, Па., — ім. Маркіяна Шашкевича; в Ансонії, Конн., — ім. Івана Котляревського, вкінці читальні в Шенандоа, Па. і в Джерзи Сіти, Н. Дж. Скоро опісля повстають ще нові читальні, які таксамо скоро занепадають, але опісля такп відживають — в Пітсбургґу, Па., в Нью Йорку, Н. Й., в Філадельфії, Па., у Вілкс Бері, Па., в Реймі, Па., в Карнегі, Па., в Монесен, Па., в Мек Кіспорт, Па., в Мек Кісракс, Па., в Ньюарку, Н. Дж., в Клівленд, О. (православної місці), в Сен Франціско, Кал. (ім. М. Драгоманова) і т. д.

Причиною, що читальні раз-пораз то упадають то відживають є те, що імігранти часто змінюють місця свого побуту, особливо молоді, ті, що ще найлекше дають ся приагітувати до читальні, й агітація за читальнями мусить безустанно вестися між щораз іншими, новими імігрантами. Тому, коли в якій місцевості найде ся одиниця, що постійно може займати ся читальнею і приагітувати до неї імігрантів, то читальня держить ся; колиж та одиниця перестане читальнею займати ся або переїде до іншої місцевості, то читальня упадає.

Локаль читальні находить ся звичайно в мешканю котрого з членів, або церковний комітет відступає для сходин читальників на певні дні, в певних годинах, церковну галю (яка находить ся все на долі, під церквою), а тих пару громад, що побудували для парохіяльної школи шкільні будинки, відступають для сходин читальників одну з кімнат в шкільнім будинку. За локаль читальні звичайно не платять нічого.

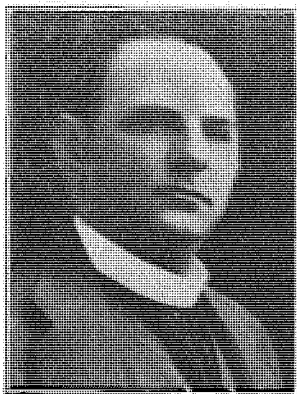
Сходини відбувають ся звичайно в котрімсь дні в тижни, найчастійше неділю пополудни, як у вільнім від праці дні, і в часі, коли в церкві не відбуваєть ся богослуженє. На сходинах читають часописи або яку книжку звичайно з огляду на те, що часто члени читальні є також і анальфabetи, читають чин з членів на голос, а решта слухає. Відтак слідує дискусія. Із часописий крім тамошних, українських, читають старокраєві тижневники, популярні, де хто, що вже навчив ся англійської мови і читати по англійськи, прочитує яку англійську часопись і опісля прочитанє розповідає по українськи: із книжочок читають популярні видання просьвітних старокраєвих товариств: „Просьвіти”, „Общества ім. М. Качковського”, видавництва „Українського педагогічного

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Контрольна Комісія.

Юліян Павчак,
член контр. комісії.

о. Валентин Балог,
председатель контр. комісії.

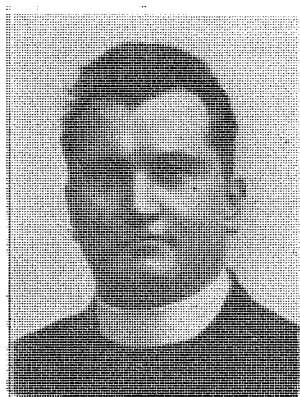

Василь Левчик,
член контр. комісії.

Просьвітна Комісія.

Всмир Лотоцький,
касиєр.

о. Володимир Сполітанкевич,
председатель.

Дмитро Андрейно,
секретар.

Товариства” і т. д., українські книжочки видає у Злучених Державах, далше твори Шевченка, Федьковича, Устияновича, Франка, А. Чайковського, Руданського і т. д., які звичайно знаходяться в бібліотеках читальень. Всі ті твори розпозичують також з бібліотеки домів. В деяких читальнях відбувають ся ще в означені дні і години курси для анальфабетів — читання і писання по українськи, а нераз ще й курси англійської мови.

Членами читальні бувають звичайно муштини; жінки рідше.

Членські вкладки не всюди однакові. Декуди крім місячної вкладки 5 до 25 центів, платять ся ще вступне 25 або 50 центів, а навіть 1 до 2 дол. Декуди знова не платять ся ні вступного ні місячної вкладки а лише річну вкладку 25 до 50 цнт. Всі ті гроші ідуть на оплату льокалю, коли читальня не має вільного льокалю, на закупку книжок до бібліотеки читальні і на передплату часописів. На ту ціль уряджують також нераз балі, прогульки, аматорські театральні вистави і музикально-декляматорські вечерки.

Парохіяльні школи.

Зразу культурна праця серед української іміграції у Злучених Державах огранічала ся до самих імігрантів дорослих. Закладано їм читальні, видавано для них популярно-наукові книжочки, організовано хори і оркестри та уряджувано музикально-декляматорські вечерки і театральні вистави. Але незадовго прийшло ся подумати вже і про молоде покоління, і то наймолодше, бож почали приїздити до Злучених Держав і дівчата, з ними подружжались парубки, так і стало наростати молоде покоління. Треба було заняти ся й ним. Вправді шкільний примус не позволяв дітям виростати дико, без школи, але всетаки одиниці вразливі на збереження національної свідомости у сего молодого покоління, почали побоювати ся, що англійська школа відчужить українських дітей від їх національного пня і вони для народу пропадуть. Так з’явила ся конеч-

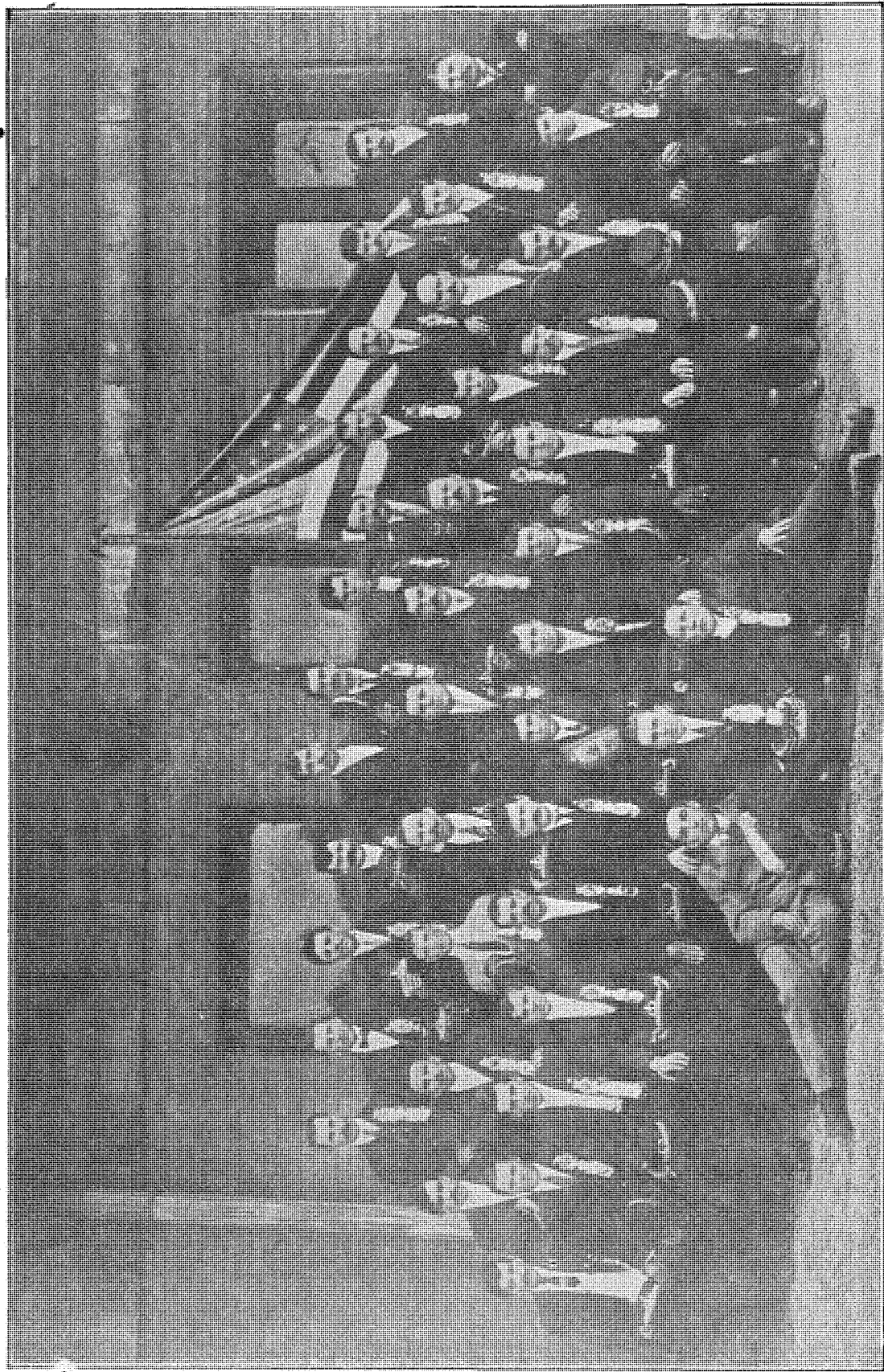
ність дати дітям, попри англійську ще й свою, рідну, українську школу, де би вони учили ся своєї мови й історії та переймали ся почутем приналежности до народности їх родичів.

Думка про закладане українських шкіл стала скоро приймати ся і серед самих імігрантів. Їм лячно було, що їх діти, затративши почуте своєї народности, відчужать ся й від своєї церкви і обряду, не зможуть прочитати молитов у своїй мові і стануть — кальвінами...

Потребу закладання українських шкіл відчучо загально.

Першу українську діточу школу заложено в 1893. р. в Шамокін, Па., за старанем Івана Констанкевича, тамошного гр.-кат. пароха. Вістка про заложене тої школи дала товчок до закладання шкіл і по інших місцевостях. В 1894. р. заложено вже школи в Шенандоа, Па., Монт Кармел, Па., Пітсбург, Па., Олифант, Па., Вілкс-Бері, Па. і в Мінеаполіс, Мінн., а в слідуючих роках в Лайсенрінг, Па., Магоной Сіти, Па., Джерзи Сіти, Н. Дж., і т. д. Школи уміщувано в церковних галлях, в сутеринах, під церквою, — там уставлювано лавки, столи, таблиці, шафи і шкільні прилади. Декуди громади побудували ще й окремі шкільні будинки, прим. в 1896. в Лайсенрінг і в Майфілд, 1899. р. в Пасейк, Н. Дж., в 1901. в Олифанті, в 1903 р. в Монт Кармел, 1904 р. в Магоной Сіти і т. д.

Усі ті школи удержують церковні громади, а церковні Комітети заряджують ними: відступають для науки церковну галю, зглядно будують шкільні будинки, старають ся о шкільні прибори, оплачують учителя (який є заразом дяком), визначають години на науку, вкінци устанавляють плян науки. Науку побирають діти звичайно безплатно, — кошти удержання школи і науки покривають ся із загальних доходів церкви, лише де-неде біднійші громади, яких церкви надто ще обтяжені довгами, накладають на родичів „шкільний податок” в висоті 40 до 50 цнт. місячно. Але книжки оплачують вже майже всюди, самі родичі, рідко де в якій

Братство Пресвь. Богородиці, 149. від. У. Н. Союза, в Лакавана, Н. Й.

громаді оплачує ще й книжки церковна каса.

Майже у всіх українських церковних громадах — гр. католицьких і православних — зорганізованих, то значить, де вже є церкви і при них дяки, позакладано уже школи. Але тим нема чого дуже радіти. Передівсім наука відбуваєть ся в цілком невідповідних до науки кімнатах, темнях, низких, непривітних, часто в сутеринах — під церквою, а учать переважно люди, які не мають до сего найменшої кваліфікації — ні з огляду на свою власну освіту, ні з огляду на їх педагогічне підготовлене — дяки, які ще часто не покінчили навіть дяківських шкіл. і дякують завдяки тому, що підучили ся дещо з дяківства, підспівуючи в старім краю при дяку. До того, через те, що наука в тих школах не відбуваєть ся після вляну, приписаного для публичних шкіл. і дітий учать некваліфіковані сили, мусять діти ходити, з огляду на шкільний примус ще й до англійських шкіл, і то передівсім, отже для науки в парохіяльних школах лишаєть ся вечірний час, по науці в англійській школі; лише в суботу, як у вільнім дни від науки в публичних школах, лишаєть ся цілий день до науки в парохіяльних школах. Яка-ж може бути наука в тих парохіяльних школах? Діти приходять на науку цілком перемучені, оспалі. Який же можливий вислід такої науки? Очевидно — слабій. Се бачать родичі і — щоби надробити те, чого не вдало ся зробити через рік, посилають дітий до сеї школи ще і в часі літних ферій, в липни і в серпни. І діти, вже через цілий рік перемучені школою, не мають навіть в літі відпочинку, учать ся навіть тоді, коли їх ровесники, иншої народности, весело бавлять ся, на сонци, на отвертім воздусі.

Плян науки в парохіяльних школах є або одностепенний або двостепенний. В одностепеннім (сей є переважно в угорських церковних громадах) учать дітий по українськи (в угорських громадах в угро-руським диялекті) читати і писати, читати і писати рахункові числа, катехізму і співу; в двостепеннім — на вис-

пім курсі, учать оповідань прочитаних з шкільних читанках уступів, чотири рахункові діляня, географію і історію України (в угорських церковних громадах географію і історію Угорщини), деклямації і співу. Декуди висший курс ділять на два або три степені і на ті степені розкладають весь матерьял. В православних школах учать знова читати і писати не в українській мові, а в московській, і замість історії України — історію Росії.

Вся наука відбуваєть ся на старокраєвих підручниках; в угорських школах на підручниках угорських видань, в галицьких на підручниках видань галицьких, а в православних на російських виданях (для церковно-приходських шкіл).

Вже те, що наука відбуваєть ся на старокраєвих підручниках, незвичайно спинює у дітий поступ в науці. Діти відразу і то раз-по-раз попадають на слова, котрих не розуміють і які годі їм як слід витолкувати, бо річий, які поодинокі слова означають, вони ніколи не бачать, приміром „село” або назви знарядів рільного господарства, яких дитина міського фабричного, або копальняного робітника ніколи не бачить.

З кінцем року, перед літними феріями, відбувають ся ще в тих парохіяльних школах, по приміру англійських шкіл, публичні шкільні пописи. В громадах, де свьященик і учитель займають ся більше школою і ліпше уміють заінтересувати людей до школи, ті пописи відбувають ся навіть з деякою парадюю. Шкільну галю, де має відбувати ся попис, прибирають зеленю і хоруговками, на столі розкладають зошити, для провіреня оскільки діти поступили в науці писаня, рахунків і т. п., а в часі попису перепитують дітий зі всего, що в році учили ся. По скінченім пописі роздають нагороди: книжочки, образки, пилки до гри („болс”), ножики, хустинки (дівчатам), цукорки і т. п. Знова слідуючого дня уряджують для дітий прогульку в ліс, де вже ціла громада вибираєть ся, і там усі, старі і молоді, проводять цілий день при забаві. Діти бавлять ся в хованки, перегони і т. п., а

старші гуляють при музиці, співають і шють.

Згадати тут треба ще про школи в „Сирітських Домах”, де виховують ся українські діти-сироти. Перший „Сирітський Дім” заснувало заповогово-асекураційне Товариство: „Православное общество взаимопомощи” в 1905. р. при православнім монастири (заложенім в тім-же році) в Савт Кенаан коло Мейфілд, де майже виключно українські сироти виховують ся під доглядом православних монахинь (з Росії) і кождочасного настоятеля монастиря, на кошт „Пр. Общ. Взаимопомощи” і православної місії, — там і учать ся після плану науки православних приходських шкіл і з малку вже виховують ся в російсько-православнім дусі. В 1912. р. заложив знова єпископ Ортинський гр. кат. Сирітський Дім в Чісіпк в стейті Мериленд при монастири Василіянок, які й виховують дитий-сиріт, і учать їх після плану науки гр. кат. парохіяльних шкіл. Ціле удержане і шкільну науку дістають діти безплатно. Але є при тій школі ще й конвікт для дитий заможніших імїгрантів, де учать ся і виховують ся діти за місячною оплатою 10 дол.

*
* *
*

Усю мізерію парохіяльних шкіл скоро помітили одиниці, що займали ся справою українського шкільництва. Її й порушували вони в часописях, на вічах (в Йонкерс, Н. Й. 1903. р.; в Олифант, Па. 1904. р.), на Головних Конвенціях У. Н. Союза в 1908. р. і 1912 р. і Р. Н. Союза (нового) в 1913. „порушувано її й на Просьвітнім вічу в Філадельфії 1909. р., і ще тепер є вона предметом сталих нарад „Просьвітної Комісії” У. Н. Союза. Та усі проби зарадити лихови не довели ще до нічого.

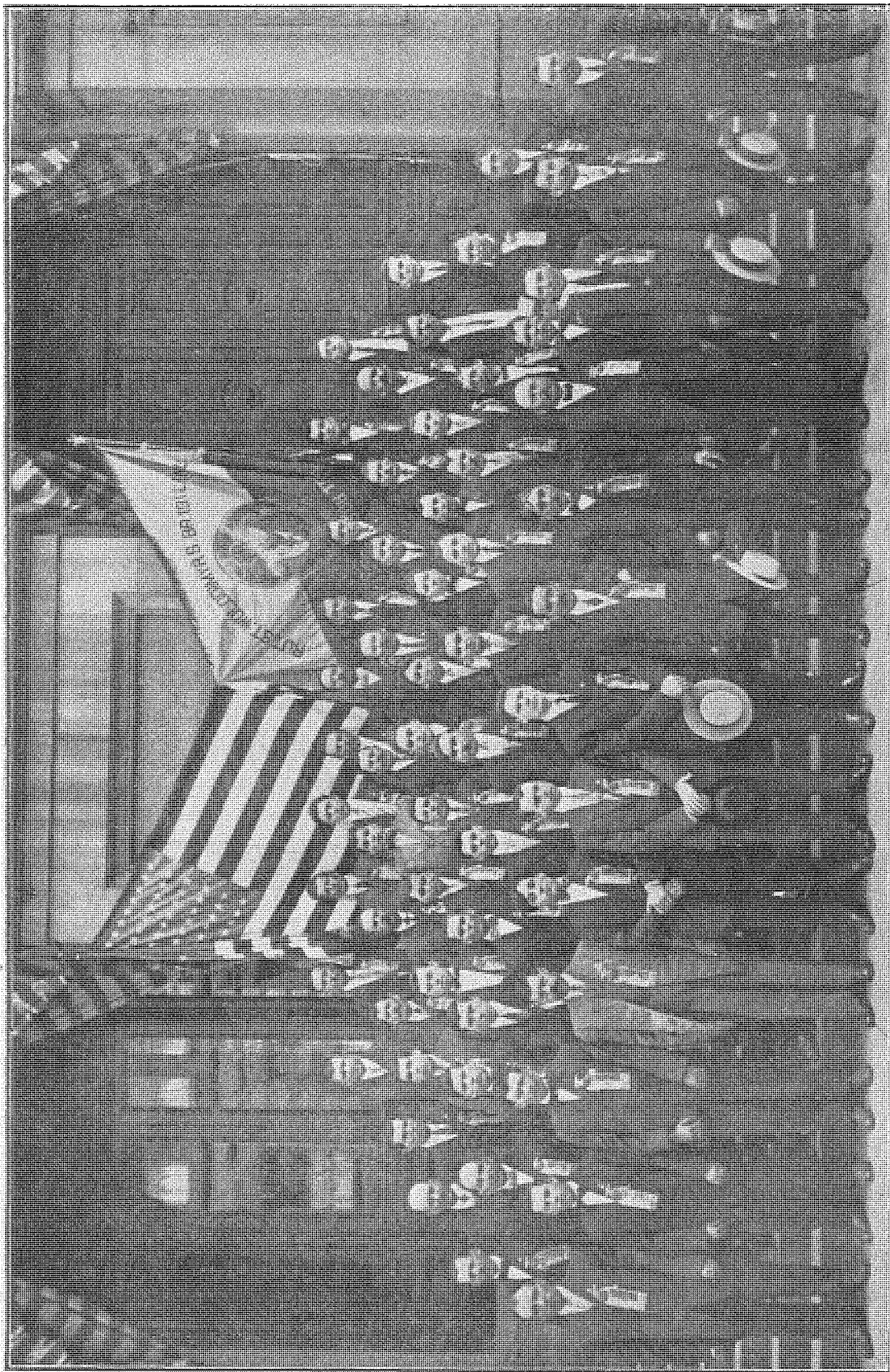
Вже в рік по першим горячим зазиві Григорія Грушки до закладаня українських шкіл, уміщенім під заг. „Нам треба школи” в 5. ч. „Свободи” з 1894. р., та сама „Свобода” бачить ся змушена ствердити в довшій статі: „Наші школи в Америці” („Свобода“ чч. 26—28 з 1895. р.), що ті школи не представляють

ніякої вартости, не можуть нічого навчити і не пристосовані до американського життя, і вже тоді радить посилати українські діти лише до публичних англійських шкіл, а читати і писати по українськи, географію і історію України і т. д. повинні діти учити ся лише в суботи, у вільнім дни від науки в публичних школах, і то учити їх сего повинні не дяки, а сьвященники. В 1897. р. рішає знова гр. кат. громада в Шамокін перенести початкову науку в українській парохіяльній школі на час перед обовязковим шкільним віком в публичних англійських школах (в Пенсилвенії від 8 до 16 р. життя) і то від 6—8 р. життя, щоби, не перетяжувати дитий рівночасною наукою в публичних школах, а решта науки в українській школі провадити в доповняючій курсі, вправді в часі обовязкового шкільного віку, але лише в суботи.

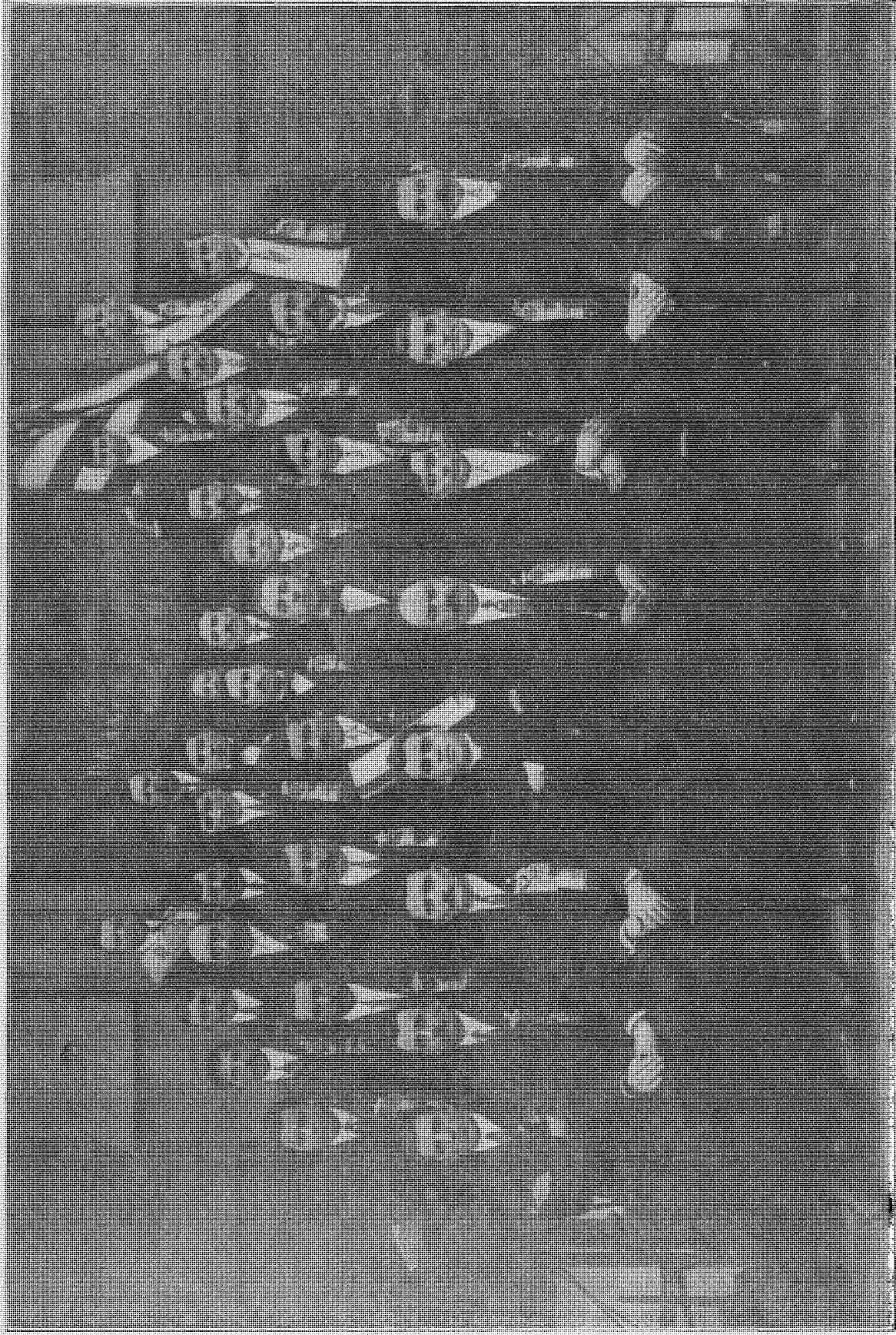
В 34. ч. „Свободи” з 1903. р. звертає знова увагу Нестор Дмитрів в статі: „Дуже важна справа” на конечність виховуваня в Злучених Державах в англійських учительських семінарах кваліфікованих учителів-Українців, вказуючи на те, що без таких учителів українська школа в Злучених Державах ніколи не піднесеть ся з тої низини, на якій знаходиться ся.

Та до реформи ні тоді ні тепер ще не прийшло. І не прийде поти, поки не виховається на місци, в англійських учительських семінарах, кваліфікованих українських учителів і не примінить ся в українських школах плану науки публичних шкіл. Бо тоді доперва зможе дістати українська школа право публичности і українські діти зможуть бути увільнені від побираня науки в публичних англійських школах і учити ся в українських школах. Без сего всі заходи над улпшенням української школи пройнуть безслідно, як пройшли безслідно всі дотеперішні заходи і всі наради на вічах в Йонкерс і в Олифанті, і на Просьвітнім вічу у Філадельфії і на Головних Конвенціях обох Союзів.

Юліян Бачинський.

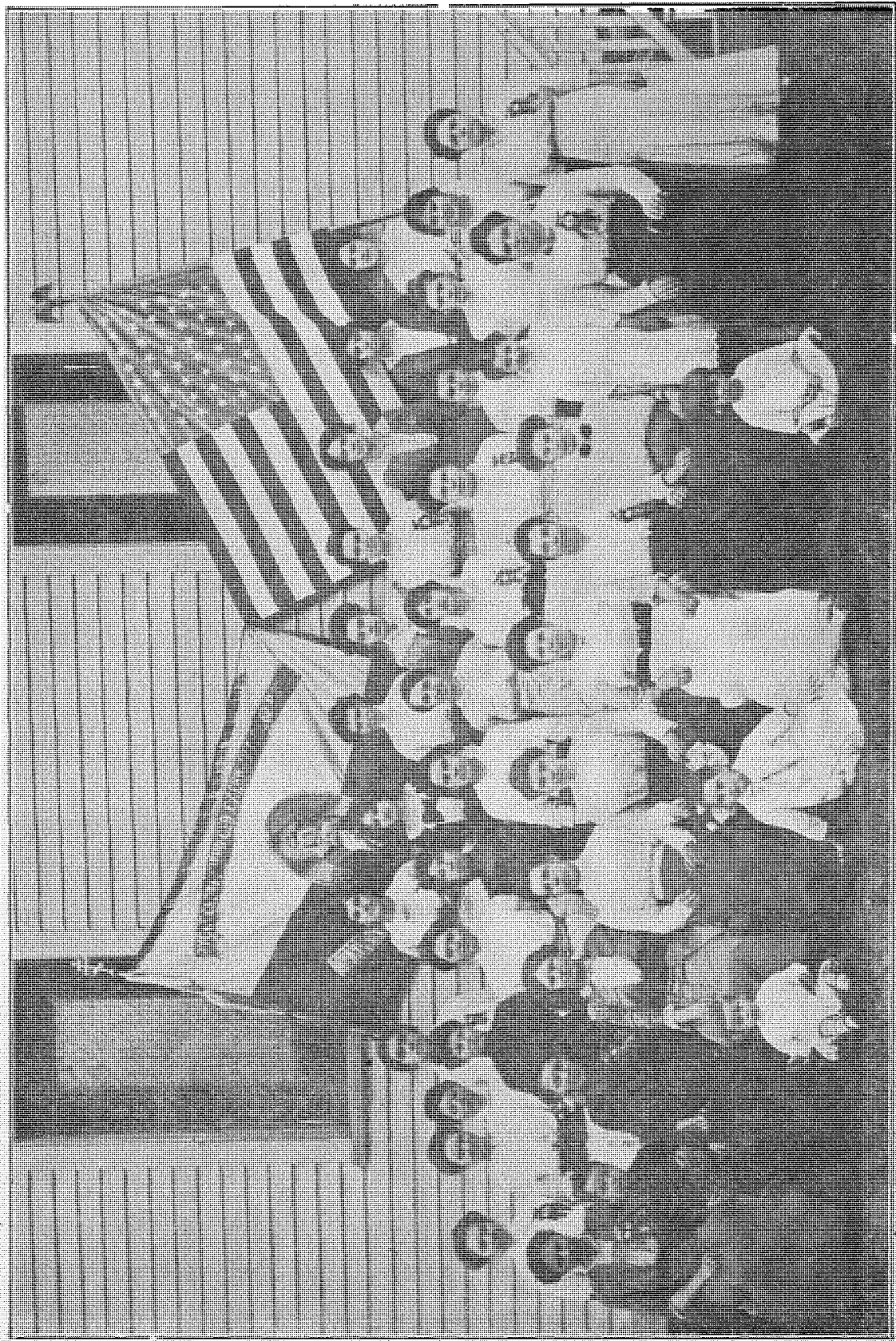
Братство св. Володимира, 191. від. У. Н. Союза, в Трой, Н. Й.

Братство сѣв. Арх. Михаїла, від. 213, У. Н. Союзу в Бейон, Н. Дж.

НАЙВАЖНІЙШІ ПОДІЇ З НАШОЇ МИНУВШИНИ.

911. року. Договір князя Олега Віщого з Греками (Перша певна подія з нашої історії).
957. Гостина княгині Ольги Мудрої в Царгороді.
969. Умерла княгиня Ольга Мудра.
972. Умер князь Святослав, син Ольги М.
988. Князь Володимир Великий прийняв християнську віру й охрестив Русь-Україну.
1015. Помер великий князь Володимир Великий.
1054. Помер великий князь Ярослав Мудрий, син Володимира Великого.
1097. На зазив князя Володимира Мономаха з'їхали ся русько-українські князі до Любечу на нараду і там присягли ся не воювати й не сварити ся зі собою.
1125. Помер великий київський князь Володимир Мономах.
1169. Москалі під проводом свого князя Андрія Боголюбського збурили і зрабували столицю України Київ.
1185. Похід князя Ігоря Святославича на Половців, що покінчив ся нещасною битвою, в якій князь дістав ся в половецький полон. Про сей похід доховала ся з сих часів дуже гарна поема невідомого поета, славна на весь світ, написана давню русько-українською мовою.
1187. Помер галицький князь Ярослав Осмомисл.
1205. Погиб галицько-волинський князь Роман Мстиславич у битві з Поляками під Завихостом.
1223. Перший прихід Татар на Україну, битва з Татарами над рікою Калкою.
1240. Другий похід Татар на Україну. Татари руйнують Київ.
1255. голицький князь Данило Романович коронував ся в Дрогощині на короля.
1264. Смерть короля Данила.
1340. Смерть князя Юрія II. (Болеслава Тройденовича) останного галицького князя.
1349. Король польський Казимір В. прилучив Галичину до Польщі.
1387. Королева польська Ядвіґа прилучила Галичину знова до Польщі.
1569. Люблінська унія: злука Литви й України з Польщею.
1578. Іванови Підкові, запорожському кошовому велів польський король Стенан Баторий стягти голову на ринку у Львові.
1592. Повстанє Христофа Косинського.
1596. Церковна унія української церкви з римською в Берестю. (Берестейська Унія.)
1621. В битві під Хотиним Поляки відносять побіду над Турками, головно завдяки помочи гетьмана Сагайдачного з козаками.
1622. Сагайдачний умер від ран, які одержав під Хотином.
1625. Повстанє козаків під проводом Жмайла, бій під Криловом і згода над Курукувим озером.
1630. Повстанє козаків під проводом Тараса Трясила. („Тарасова Ніч“.)
1637. Повстанє Павлюка. (Битви під Кумейками та під Боровицею. Павлюка, що добровільно віддав ся в руки Полякам, карають Поляки смертю.)
1638. Повстанє Острияниці та Гуні.
1648. Повстанє українського народу проти Польщі під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. 2. мая (22. цвітня старого стилю) на Січи вибрали Богдана Хмельницького гетьманом. Із Січи рушив Хмельницький з козаками і Татарами на Україну. По дорозі збурих Кодак. 13. мая при Кам'янім Затоні на Дністрі злучили ся з Хмельницьким реєстрові козаки. 14. мая побіда над Стенаном Потоцьким під Жовтими Водами. 26. мая побіда Хмельницького під Корсунем. 30—31 серпня побіда Хмельницького під Пилявцями. 16 жовтня Богдан Хмельницький почав облогу Львова. 3. листопада гетьман Хмельницький відступив від облоги Львова і 15. листопада прийшов під Замость і почав його облягати й облягав його до 4 грудня.
1649. р. 14. січня вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва. 10. червня: початок облоги Збаража. 15 і 16 серпня Хмельницький побив польського короля Яна Казиміра під Зборовом. 19. серпня зборівська угода.
1651. 20. марта винницький полковник Іван Богун побив під Винницею польського гетьмана Калиновського. 29. червня початок боротьби під Берестечком. 27. вересня білоцерківська угода.
1653. 8. червня побіда Б. Хмельницького над Поляками під Батогом. 10. вересня весіле Тимоша Хмельницького з Розанною Лунузівною.

Сестрицтво св. Єлени, 262. від. У. Н. Софза, в Ансонії, Конн.

1654. 18. січня: Переяславська рада, на якій ухвалено, щоби Україна злучила ся з Московією.

1657. 5. серпня помер гетьман Богдан Хмельницький. 3. вересня Іван Виговський вибраний гетьманом „на той час”.

1658. 16. вересня рада в Гадячі.

1658. 16. вересня рада в Годячі.

1659. 7. липня гетьман І. В. говський побив Москалів під Конотопом.

1667. р. 23. січня в містечку Андрусові згода Москалів з Поляками, на якій поділено Україну: лівобічну взяла Москва, а правобічну Польща.

1669. Дорошенко піддав ся Туреччині на тих самих условинах, на котрих були піддані Молдавія та Волощина.

1687. 5. серпня вибір Івана Мазепи гетьманом.

1709. 18 червня: зруйноване старої (Чортосняцької) Січи. 8. липня нещаслива битва під Полтавою. 2. вересня помер гетьман Іван Мазепа.

1722. 27. мая вийшов маніфест царя Петра І. про заведене „Малоросійської колегії”.

1724. 29. грудня помер у Петропавловській кріпості наказний гетьман Павло Полуботок.

1727. 11. вересня Данило Апостол вибраний гетьманом.

1734. 27 січня помер гетьман Данило Апостол.

1750. 4. марта гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України.

1764. 27 грудня скасовано гетьманство.

1768. Гайдамацьке повстанє під проводом Гонта та Залізняка. 29. червня Гайдамаки здобули Умань.

1769. 10. вересня родив ся поет Іван Котляревський.

1772. 17. серпня прилучено Галичину до Австрії.

1775. 18. липня зруйноване Січи.

1783. заведено кріпацтво (панщину) на Україні.

1798. Поява „Внеїди” Івана Котляревського, першого твору народною українською мовою.

1803. р. 22. січня помер гр Кирило Розумовський останний гетьман України, а 4. грудня того року помер Іван Кальнишевський, остатний кошовий Запороської Січи.

1811. 6. листопада родив ся поет Маркіян Шашкевич.

1814. 8. марта родив ся Тарас Шевченко.

1834. 8. серпня родив ся поет Юрій Федькович. 10 листопада помер поет Іван Котляревський.

1837. Поява „Русалки Дністрової”.

1838. 4. мая викуп Т. Шевченка з кріпацтва.

1843. 7. червня помер поет Маркіян Шашкевич.

1847. 17. цвітня арештовано Тараса Шевченка.

1848. 15. мая знесене панщини в Галичині.

1856. 3. серпня родив ся Іван Франко.

1857. 14. мая Т. Шевченко дістав волю.

1861. 2. марта знесене кріпацтва в Росії. 9. марта помер Т. Шевченко. 18. мая перевезено тіло Шевченка на Україну й похоронено на Чернечій горі під Коневом.

1868. 8. грудня засновано тов. „Просвіта” у Львові.

1876. 11. червня указ російського царя, яким заборонено друкувати книжки в українській мові.

1885. 18. січня повсталала перша українська організація у Злучених Державах в Шенандоа, Па., під назвою „Братство св. Николая.

1888. 11. січня помер поет Осип Федькович.

1893. 15. вересня почала виходити „Свобода” перша українська часопись у Злучених Державах.

1894. 22. лютого основано Руський Народний Союз, котрого назву змінено на XIII. Головні Конвенції в Бофало Н. Й. дня 8. вересня 1914 на: Український Народний Союз.

1894. 17. червня помер український учений Михайло Драгоманів.

1897. 26. лютого погіб Петро Стасюк з Чернівці, в Галичині, пробитий жандармом в часі виборів до парламенту.

1898. 29. червня заведене ввімкового стану в Галичині.

1902. 17. липня зачали ся хліборобські страйки в Галичині.

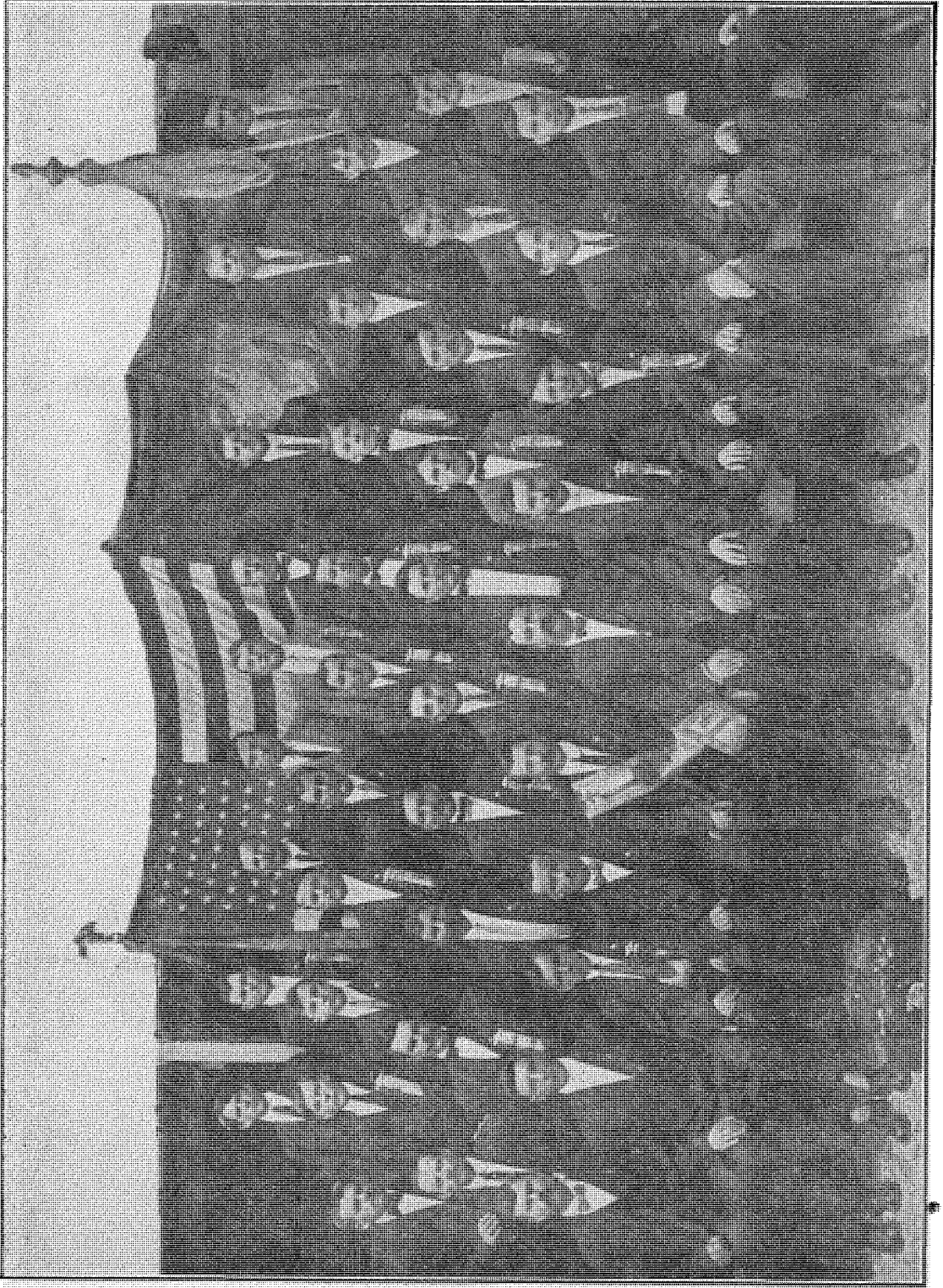
1903. 12. вересня відкрито в Полтаві пам’ятник постови Іванови Котляревському.

1906. Знесене царського указу, яким заборонено було друкувати книжки і газети в українській мові в цілій російській державі.

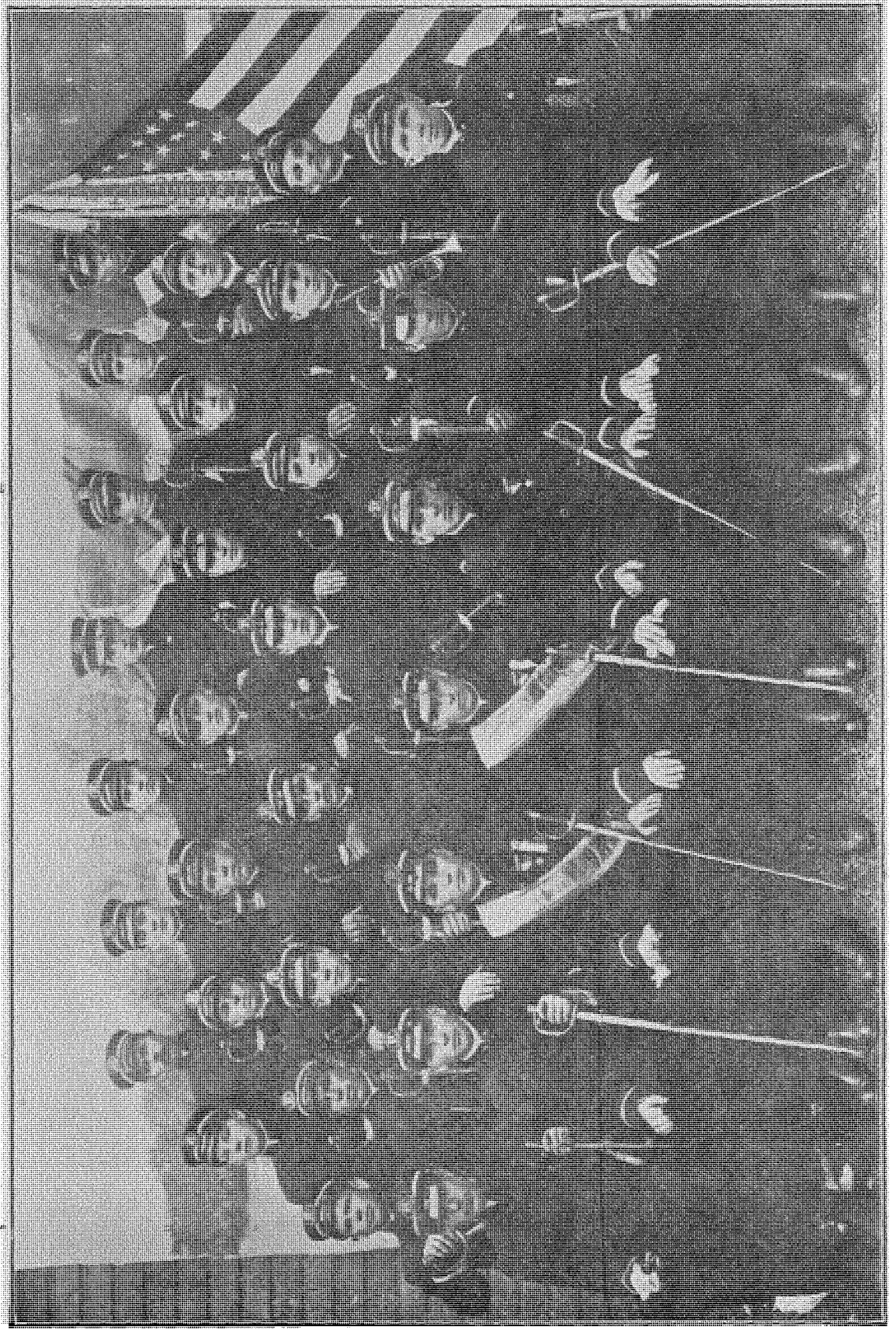
1907. 8. марта. Іменоване С. С. Ортинського першим єпископом для Русинів-Українців греко-католиків у Злучених Державах.

1908. 6. лютого помер Марко Каганець в Керопці, пробитий багнетом трох жандармів при виборах до сойму. 12. цвітня Мирослав Січинський застрілив гр. Андрія Потоцького.

1913. 28. мая утворене самостійної грецько-католицької єпархії у Злучених Державах.

Братство св. Димитрія, 301. від. У. Н. Союзу в Шінаго, Глл.

Товариство Запорожська Січ, 342. від. У. Н. Союз, в Каргерет, Н. Дж.

У К Р А Ї Н І

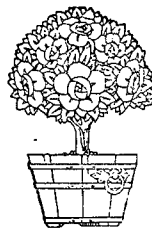

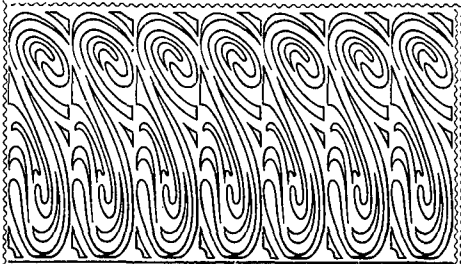
Як би само велике страждане
Могло тебе, Україно, відкупити,
Було-б твоє велике пануванє,
Нікому-б ти не мусіла вступити.

Як би могучість, щастє і свобода
Відмірялись по мірі крови й сліз,
Пролитих з серця і з очий народа,
То хто-б з тобою супірництво зніс?

О, горе, мамо! Воля, слава, сила
Відмірюють ся мірою борби:
Лиш в кого праця потом скрань зросила,
На верх той вибеть ся із темної юрби.

Та праці сеї, мамо, в нас так мало!
Лежить облогом лан широкий твій.
А кілько нас всю силу спрацювало,
Щоб жить без дяки, в наторзі чужій!

Тарасови Шевченкови.

Він був мужицька дитина, а став влодарем в царстві духа.

Він був кріпак, а став велитнем в царстві людської культури.

Він був невчений ляїк, а показав професорам і книжним вченим нові, ясні і вільні стежки.

Він десять літ стогнав під мускетом російського салдата, а для свободи Росії вчинив більше ніж десять побідних армій.

Доля переслідувала його за жита, скільки могла, а прецінь не змогла перемінити золота його душі в іржу, його чоловіколюбства в ненависть і погорду, його божественного довіря в розпуку і песимізм.

Доля не щадила йому мук, але не поскупила ся й радощами, які плили із здорового жерела жита.

А одначе що найкрасше і найціннійше вона відмовилась дати йому, аж звалила його смерть — а то непромінаючу славу і все на ново розцвітаючу радість мільйонів сердець, яку викликають його твори.

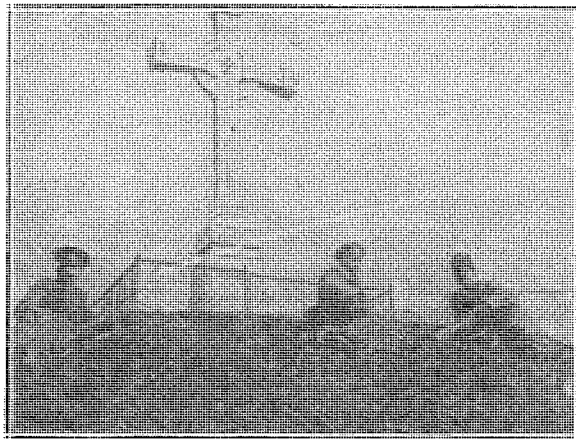
Тим був і є для нас Українців Тарас Шевченко.

ІВАН ФРАНКО.

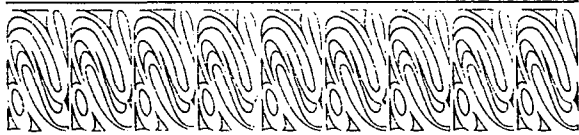
На могилі Тараса Шевченка коло Канева над Дніпром в 1913-ім році.

В 52-ті роковини смерті поета тисячі Українців з Києва і з близьких сторін снішили на його могилу віддати поклін тіням найбільшого сина України.

На могилі Тараса Шевченка в Каневі над Дніпром в 1914. р.

В 100-літні роковини уродження поета російський уряд вислав на могилу Кобзаря жан-дармів, котрі з набитим оружжем нильнували, аби Українців не пустити там, де спочиває їх безсмертний снівець і пророк. Ся московська сторожа на могилі Шевченка нагадує нам сторожу воїнів на могилі Ісуса Христа. Але як безсильна була сторожа римська на могилі Спасителя, так безсильною буде також сторожа московська на могилі Тараса. Як занавувала Христова наука у сьвітї християнськїм, так занавує Шевченкове слово на Україні.

НА ШЕВЧЕНКОВІЙ МОГИЛІ.

Я на Тарасовій могилі
Стою сама в журбі німій;
Сплели ся в думки легкокрилі
Моя задума й смутон мій.

Нема юрби, немає гуноу,
Мовчить околиця смутна,
Та виразнійш про давню муку
Могила мовить самітна...

Я чую дух сьвятої сили
Під сим Пророковим хрестом,
І до величної магили
Я прихилию ся чолом.

Та не кладу вінець терновий,
Хоч муки тяжкії були;
Не буде се й вінець лавровий,
Емблема бучної хвали; —

Я положу барвінку вітку,
І хрест я нею обівю,
І полеву кладу я квітку,
Зірвану в близкому краю.

Тарасе батьку! Ти вгадаеш,
Де квітна тая процьвіла,
Красу журливуоу пізнаеш,
Що в краю рідному зросла.

То „сон-трава”, що на могилах,
Тобою вспіваних, буя,
Де ти витав на тихих крилах,
Де думка плакала твоя!

Княжна Я. Кочубейвна.

Галицький митрополит граф Андрій Шептицький,
фундатор Українського Національного Музею у Львові.

НАША РІДНА МОВА.

1. Простір української мови.

Вустах майже 40 мільонів людей гомонить наша українська мова. Український нарід стоїть щодо числа на семім місци поміж європейськими народами, а поміж славянськими народами займає друге місце по Москалях. Збитою масою заселює наш нарід цілу східну Галичину, полудневу підгірську частину західної Галичини, північну та західну частину Буковини й північно-східну частину Угорщини. Але головна сила українського народу, бо цілих дев'ять десятих живе в російській державі. Там займають Українці отсі губернії (одна губернія велика менше-більше як ціла Галичина): полтавську, чернігівську, харківську, катеринославську, київську, херсонську, подільську й волинську, більшу частину так званої кубанської області та частину таврійської, вороніжської, минської, гродненської, сідлецької і люблинської губернії. До вчислених земель треба додати менші і більші, рідше й густіше заселені Українцями оселі в Австро-Угорщині (Босні, Славонії) й європейській тай азийській Росії, Румунії, Туреччині, північно-американських Злучених Державах, Канаді і Бразилії.

Всіх Українців вдвоє більше ніж Поляків, звиш в четверо більше ніж Чехів, в семеро більше ніж Болгар, а в осмеро більше ніж Сербів (без Хорватів). Не тільки майже вдвоє численніші від нас Москалі, але й значно менші народи від нашого, як болгарський і сербський нарід, мають власні держави.

Простір який займає наш нарід в Австро-Угорщині, виносить 72.000 квадратних кілометрів, а в Росії 780.000 квадратних кілометрів. Разом займає український нарід 850.000 квадратних

кілометрів простору, значить, дев'ять разів більше, ніж ціла Галичина. Простір української землі більший від простору цілої Австро-Угорщини о 180.000 квадратних кілометрів, а о 400.000 квадратних кілометрів від простору цілої Німеччини. На жаль, хоч так дуже численний український нарід і такі широчезні простори заселює, не має він ні власної держави, ні навіть не здобув собі такого становища та впливу в державах, в яких живе, як здобули собі два рази менше численні Поляки та звиш у четверо менший від нашого чеський нарід.

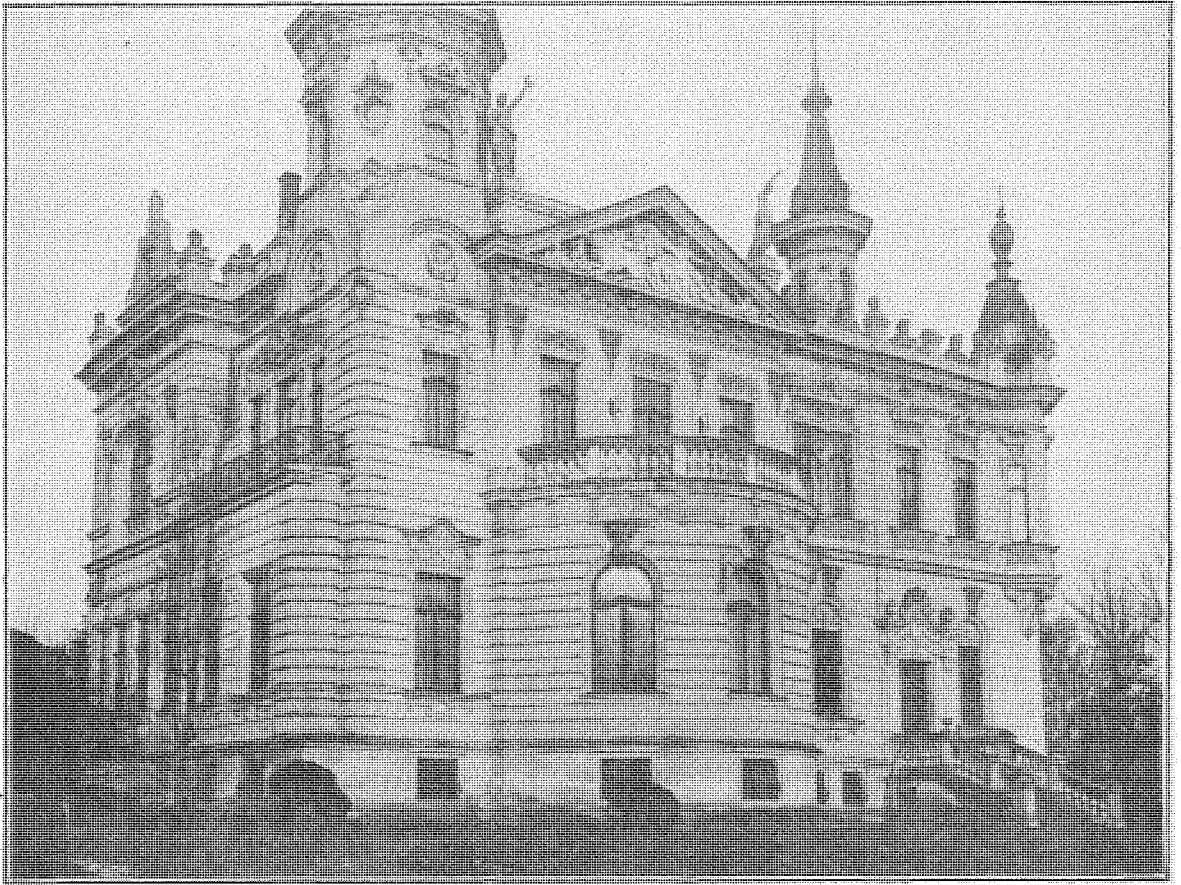
2. Наша мова давна. Сього одинокого скарбу не мали сили забрати нам вороги.

І ми мали колись протягом більше ніж п'ятьсот літ власну державу. Початки нашої державної організації сягають ще девятого віку. Але в порівнянню з початками колишньої нашої держави українська мова далеко старша.

Княжі межусобиці довели до упадку українську державу. В першій половині XIV віку увійшла галицька Україна в склад Польщі, а в 12-ій половині того століття прилучено київську Україну до литовської держави, яку також пізнійше підбила Польща. Протягом многовікового історичного лихоліття: татарського, турецького, польського і московського затрачував наш нарід поволи все те, що складається разом на національне добро. Звичаї й обичаї переживали ся або підпадали сильним чужим впливам. На місце богатств наступили чорною хмарою нужда, злидні, недостаток. Лютий ворог загарбав українську землю, а її дітий, колишніх вільних горожан, зробив панськими підданими та наємниками. На тім не перестали сильні переможці. Поважили ся навіть заглянути в душу того

народу, обмежали на кождім кроці свободу віри. Почестями й гідностями приманили виспі українські верстви на свій бік. Вони перейшли в польський і московський табор або розвивали таку діяльність, яка не наразила би їх на неласку їх наставників. Всетаки не змогли нам видерти вороги нашого найціннішого скарбу, нашої української мови.

на школи, на друкарні, на книжки, бо зрозуміли сю правду, що просвітити гарт можна тільки найрозумнішою для нього, отже його рідною мовою. Дітана найкрасше розуміє се, чого її вчать у школі, коли вияснює їй се учитель в мові, яку з молоком виссала з материних грудній. Чужої мови треба щойно навчитися розуміти, а се потягає за собою стра-

Український Національний Музей у Львові.

Оснований заходом і коштом митрополита графа Андрія Шептицького.

Заслуга в тім селянських і міщанських верств українського народу.

3. Правдива просвіта та культура можлива тільки в рідній мові; донази з нашої історії.

Більше ніж триста літ тому побачили наші предки, що наш нарід по утраті державної самостійности марнуєть ся в безпросвітній темноті. Тому доложили всіх заходів, не щадили грошевих жертв

ту багато дорогого часу й дуже утруднює початкову науку. Зрозуміли се давно наші предки, розуміють се всі просвічені народи. А школа се одинока дорога до культури, до всього того, що дотикає освіти і просвіченого життя: письменства, науки, штуки, доброго уладження родинного, громадянського й народнього життя та господарського добробуту.

До початку XVIII. століття українські землі все стояли висше від московських

під зглядом просвіти, шкіль і взагалі культури. За гетьманованя Богдана Хмельницького переїздив через Україну один Грек зі Сирії мавло з міста Алепа. Він в описі своєї подорожи дивувався, які гарні порядки були тоді на Україні, які роботящі і розумні були наші господарі, як дуже дбали про сиріт, про бідних і калік, як широко дбали за просвіту. Усі діти, навіть дівчата були письменні. В кождім селі була школа. В ній учили своєю рідною українською мовою. Письмених тоді було може більше ніж нині.

До першої половини XVIII. в. йшли з України в Московщину люди, що заводили там школи, закладали бібліотеки, були вчителями, писали і друкували. Довгий час всі висші духовні в Московщині були споміж Українців, довгий час Московщина жила українською наукою. За царя Петра Великого Українці були головними його помічниками при перетворюваню Росії на новочасну культурну державу. В нагороду за те стогне ще пині девять десятих нашого народу під московським кнутом у безпросвітній темноті, бо українські діти мусять вчити ся у школі в чужій, московській мові.

4. Народна творчість. Її велике значінє і виховуюча сила.

Знаємо з власного щоденного досвіду, що в ніякій чужій мові не можна краще висловити наших найглибших бажань, які ворущають ся в нашім серци, як у риній мові. Свій розум, своє серце, свою душу, своє чутє, свої думки, свою радість і журбу, сум і розпукку виявив наш нарід у власних творах, які стали гідними подиву в усіх культурних народів і здобули признанє найбільших учених світа. Дітям оповідали чудні казки. Історичними переказами, повними щирої любови до рідної землі і свого народу, заціплювали вони привязанє до всього, що своє і гарне. Свій житєвий досвід висловлювали в коротеньких жартовливих або поважних, сумних або веселгх, а все дотепних і розумних приповідках, поговірках, примівках і пословицях. З таклх приповідок довідуємо ся про характер і

свѣтогляд нашого народу в давнині, про се, що український нарід уважав добрим, а що злим, що шанував і поважав, що висьмівав, де бачив правду та справедливість, а в чім брехню і кривду.

Свѣтову славу здобули собі пісні нашого народу. Найбільші вчені на свѣті, найріжнородніші народи: Поляки, Москалі, Німці, Французи й інші признали наші пісні одними з найкрасших на свѣті. Українські пісні відзначають ся великою музикальністю у доборі слів і мальовничістю. Коли слухати нашу пісню, стає перед напими очима як живе або мальованє все, про що співаєть ся у ній. Велика ніжність наших народних пісень, щирє чутє, вилите в них, надзвичайна сердечність і дібрана гарна мелодия — все те складаєть ся на велику поетичність наших пісень. Нерідко пісня робить на нашу душу дуже сильне вражінє. Нерідко буває, що як хто гарно та з чутєм заспіває сумну пісню, витискає сльози з наших очий, а весела пісня так і підносить наші ноги до танцю. Зі сказаного видно, як надавала ся наша гарна, гнучка, милозвучна, поетична і богата мова, відколи існує український нарід (а він так давний як усі інші славянські) до вииспіваня найріжнородніших пісень, від найвеселійших до найсумнійших, від найбільше жартовливих до найповажнійших. Складали такі пісні й інші твори, що переходять з уст до уст серед народу, з одного покоління до другого, ріжні українські стани, верстви: хлібороби, дружинники княжих часів, лицарі козацької доби, чумаки, невільники, письменні і неписьменні, дяки, вихованці київської Академії й інших шкіл, кріпаки і бурлаки, панщизняники і пани. Одним словом всі українські стани та верстви всіх часів брали в сїм участь.

Заки Українці приймали християнство, довго перед тим співали всілякі пісні в ріжних порах року: колядки, веснянки, русальні пісні, весільні, похоронні і господарські. Крім того оповідали собі наші поганські предки ріжні казки, мали оповіданя про своїх поганських богів, байки, загадки, приповідки, заклин-

наня і т. д. По прийняттю християнства за-
чало духовенство викорінювати все, що
заносило поганством. Тому народні тво-
ри з поганських часів підпали сильним
змінам або й забувалися. Нові історич-
ні події, зміна життя зроджували нові тво-
ри; преріжні історичні перекази, пісні про
Володимира Великого, про княжі усоби-
ці, про татарські і пізніші турецькі на-

зложив сї твори, приміром безліч коло-
мийок, таких людей по найбільшій части
не вміємо назвати. Інакше маєть ся річ з
писаними творамн. Знаємо, що Шевчен-
ко написав велику поему „Гайдамаки“;
що Грицько Квітка є автором повісти
„Маруся“, що „Наталка Полтавка“ се
твір Івана Котляревського. Збір усіх пи-
саних творів українського народу, пере-

Будинок українського асекураційного товариства „Дністер“ у Львові.
(на розі улиць Руської і Підваля).

пади, про козацьких лицарів, про Гай-
дамачину, про опришків, про панщину,
про кріпацтво, про бранку, словом все,
що живо зворушило народну душу.

**5. В нашій усній словесности та в літе-
ратурі замкнене багатство української
мови. Літературна мова. Шевченко рі-
шив раз на все її долю.**

Збір таких творів в українській мові,
про які була щойно бесіда, називаємо у-
країнською усною словесністю. Хто

дівсім збір так званої красної літератури
(белетристики), отже поезий, драматич-
них творів і таких прозових творів, як о-
повідання, повісти, байки, називаємо пи-
сьменством або з латинська „літерату-
рою“. З усної словесности та з літера-
тури можемо пізнати всю красу та ціле
багатство української мови. Наша усна
словесність і література се найбільший
скарб українського народу. Висловив в
них наш нарід усї свої радощі і горе, усї
свої невдачі і здобутки, усї почування,

змагання, полишив вічний пам'ятник свого світогляду та стану просвіти в різних часах історичного життя.

Як у всіх просвічених народів, так і в нас мова писаних книжок різниться в дечім від щоденної мови, бо звичайна щоденна мова вічно розвивається і змінюється, а писана мова приймається одна для цілого народу і так добирається, щоб її розуміли у всіх закутних українських землях, хоч в її говорах є найріжнородніші відміни та відклонення від літературної мови.

В щоденній мові мусять бути ріжнці. Наш нарід розкинений на дуже широкі просторах. Мова се ніщо інше тільки висловлюване наших думок звуками. Як люди живуть близько себе, висловлюють свої думки однаково. Чим далше віддалені люди, тим більші ріжнці повстають у висловлюваню таких думок. Так знаємо, що Лемки дещо відмінно говорять від Гуцулів і від Подолян, що на російським пограничу галицький і російський Українець говорять однаково, а вже трохи інакше Українець з околиць Харкова. Менші відміни у мові називаємо говорами (говір лемківський, бойківський, гуцульський і т. д.), а більші відміни — наріччями.

Живу українську мову ввів в українську літературу щойно при самім кінці XVIII. віку Іван Котляревський з Полтави. Перед тим друковано в нас книжки штучною мовою, зложеною з церковно-славянських і українських слів. Слідами Котляревського пішов харківський гурток письменників з Грицьком Квіткою на переді. Геніяльний наш кобзар Шевченко доказав придатність української мови до поетичних перлин всесвітнього значіння. Він увів українську мову в ряд тих мов, що видали найбільших геніїв на поли літератури. Чим є Шевченко в розвою української літературної мови, дуже влучно виспівав се наш славний поет Володимир Самійленко в отсій гарній поезії п. з. „Українська мова“:

Діамант дорогий на дорозі лежав, —
Тим великим шляхом люд усякий минав

І ніхто не пізнав діаманта того.
Йшло багато людей і тонтало його,
Але раз тим шляхом хтось чудовний ішов.
І в шилу на шляху діамант він найшов.
Камінець дорогий він відразу пізнав
І до дому приніс і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець
І усталив його у коштовний вінець.
Сталося диво тоді: камінець засяяв
І премінем ясним всіх людей здивував,
І палючим огнем кольористо блищить,
І преміне його усім очи сліпить.

Так в шилу на шляху наша мова була,
І мислва рука її з шилу взяла.
Полубила її, обробила її,
Положила на ню усі сили свої,
І в народний вінець, як в оправу ввела,
І як зорю ясну висше хмар піднесла,
І на зість ворогам засіяла вона,
Як алмаз дорогий, як та зоря ясна.
І сияти-ме вік, поки сонце стоїть,
І лихим ворогам буде очи сліпить!
Хай же ті вороги поніміють скорійш,
Наша-ж мова сия що година ясніш!
Хай коштовним добром вона буде у нас,
Щоб і сам здивувався у могилі Тарас,
Щоб поглянувши сам на створіне своє,
Він побожно сказав: „Відбіля нам сіє!“

Своїми поезіями виховав Шевченко цілу українську інтелігенцію з її змаганнями й ідеалами, отже сотворив з нас новочасну націю. Своє слово поставив Шевченко на сторожі коло національних прав українського народу на самостійне культурне та політичне життя. Від часів Шевченка розвинула ся наша література високо як у російській Україні так і в галицькій, де ввів народну мову в книжки Маркіян Шапкевич, а також в буковинській, де нову добу української літератури розночав Юрій Федькович.

До вироблення української мови на літературну причинили ся пізнійше дуже багато: Панько Куліш, Панас Мирний, Іван Левитський, Степан Рудавський, Борис Грінченко, Олександр Кониський, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Іван Франко й багато інших письменників. В українській мові маємо найріж-

народнійші часошеш та фахові підруч-ники. Українська мова є в галицькій і бу-ковинській Україні викладовою в народ-них і середних школах і в університетах. Вкінці українська мова має там в уря-дах після закона рівні права з другими мовами.

6. Науковий сьвіт про українську мову.

Так здобував тепер українська мова се признанє, яке мала вже пятьсот літ тому і яке визначив її науковий сьвіт.

казав, що українська мова красша від московської і білоруської. Польський учений Мацейовський назвав нашу мову гарнійшою від чеської, а другий учений Раковецький жалував, що наша мова не стала пануючою у цілій Росії. Навіть московський письменник Даль-Дуганський признав нашої мові першество перед московською мовою, як народною так і літературною.

Найбільші славісти, значить, такі вчені, що науково досліджують ріжні

Співацький хор з Баришполя, в Київщині, на російській Україні.

Ще в XIV. столітю підбили Литовці У-країнців оружною силою, а Україніці Ли-товців культурою. До часів Жигмонта Августа була українська мова мовою у-рядових грамот і законотатних книг. У-країнської мови вживали на дворах поль-ських королів. Українська мова була у-рядовою у зносинах з Туреччиною і Мол-давією (Румунією).

Великі учені признали красу та са-мостійність нашої мови. Польський уче-ний Бандтке уважав українську мову найкрасшою між усіми славянськими. Найбільший польський поет Міцкевич

славянські мови, й Петербурська цар-ська Академія наук признали українську мову самостійною, окремою від моско-вської. Є між сими вченими представни-ки ріжних славянських народів. Ось кіль-ка імен таких учених, щоби не паводити багато: Шляйхер, Мікльосіч, Шафарик, Кенітар, Шахматов і багато інших. На-віть самі московські вчені доказали, що вже з часів панованя синів Ярослава Му-дрога маємо письменні сьвідoctва, що вже тоді українська мова була цілко-г відмінна від московської. І від тоді ще більше віддаляли ся від себе московська

ї українська мова, а нині без попереднього вивчення не порозуміє Українець Москаля, а Москаль Українця.

Зрештою був час, що й Поляки не признавали нашого народу особним народом, а про нашу мову твердили, що се повітовщина польської мови. Минуло кількадесять літ і тепер вже тільки деякі оголомшені шовінізмом Москалі важать ся відмовляти нашій мові прав до школи, письменства й науки. Такі Москалі раді би злити нас зі своїм народом.

7. Шануймо нашу рідну мову.

Доля нашої мови спочиває у наших руках „Як си постелиш, так і виспиш ся“ — говорить народна приповідка. Дорогу показали нам Румуни, що в ХІХ. віці вичистили свою мову з не-румунських слів, і Чехи, що всі чужі слова заступили своїми. Норвежцям, яких усього вісім мільйонів, дораджували Німці (таксамо як нам Москалі, звані по вченому також Великоросами) не розвивати своєї норвежської мови, а взяти готову німецьку. Наша мова красша від вашої — говорили Німці до Норвежців — а що більше, в нас велика й красна література. Але Норвежці доложили всіх заходів, що би в рідній мові розвинути як найгарнішу літературу. І нині твори норвежської літератури можуть гідно стати поруч найкрасніших творів німецької літератури.

Шевченко є дуже гарним доказом, що наші найтонші почування, що все, що найдорожше нашій душі, що думки, скриті в глибинах нашого серця, можемо найгарніше висловити тільки в рідній мові. Хоч Шевченко знав добре не тільки у-

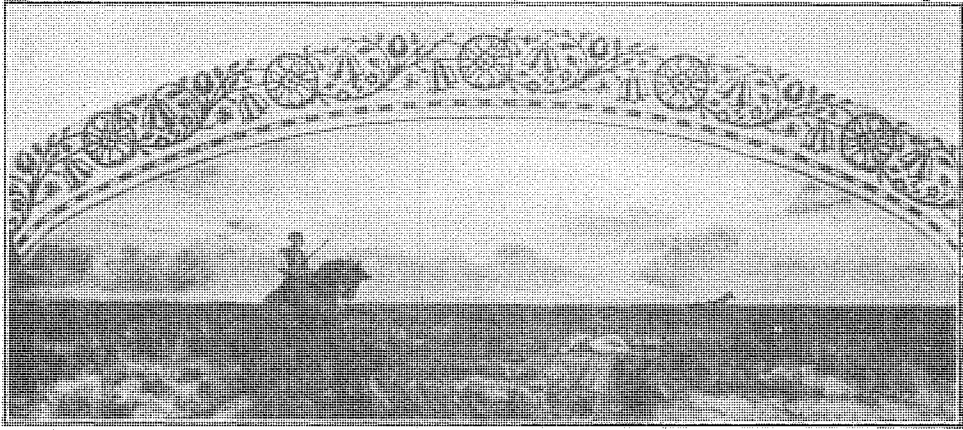
країнську, але й московську мову, його поезіями, котрі писав в українській мові, любить ся цілий світ, величає їх і перекладає на різні мови, а в піснях Шевченка, котрі він писав по московськи, нема вже сеї краси та сили, що в тих славних його творах в українській мові.

Московські вчені доказали, що Українець Микола Гоголь став що правда знаменитим письменником і в московській мові, але він думав по українськи й українську думку вбрав в московську одіж.

Один мудрець сказав такі слова: „поневолений нарід, що хоронить свою мову, держить ключ від своєї вязниці у своїх руках“. Не забувати нам се. Через рідну мову станули ми на ноги, ввійшли в сімю просвічених європейських народів. Пійдемо тим скорше й певніше вперед, чим більше Українців все та всюди устно та письменно, дома й поза домом, в суді, в уряді, перед рівними собі і перед виспими буде вживати своєї рідної української мови. Є се прикмета рабського, панського льокая, а не свобідного горожанина закидати в рідній мові всякими чужими словами та зворотами. Культурний чоловік буде також усе говорити гладко та делікатно. Щоби добре знати рідну мову, треба її вчити ся від малку до гробу, в школі і поза школою, з книжок і від людей. Хто знає, що треба, та вміє пошанувати свого батька і матір, той розуміє, яку пошану винен зін рідній мові.

Без мови нема розуму, без рідної мови нема власної літератури і культури, без власної літератури і культури нема народу.

* * *
Ой, піду я у степи безкраї,
Де велике сонце вільно сходить,
Вільний птах під хмарами співає,
Вільна дума по травниці бродить...
Я козацтва силу позбираю,
Я розвію в полі хвилю суму,
Пісню волі всім я заспіваю,
В серцях збуджу я народну думу.

Христя Алчевська.

МОЯ ВІТЧИНА.

Де степ широкий наче море,
Де дише пахощами гай,
Де небо зоряне, прозоре —
То мій святий чудовий край.

Де житом ниви зеленіють,
Де пісня жалібно луна,
Де у садках хати біліють —
То мила рідна сторона.

Де доля кристь ся в руїнах.
Де зичай, мова йдуть на гній,
Де воля стогне в мурах-стінах,
То край се безталанний мій.

Де люд забувши власне, скаче,
Під лад чужий, де вся земля
Синів на зраду не настаче, —
Вітчино ти гірка моя.

В. Залізник.

КОРОТКИЙ ОПИС УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.

Великі і просторі сі землі, де живе наш нарід, велика наша Україна. Простягаєть ся вона від Карпат аж по Кавказ здовж на 1000 кільометрів, а вшир на 6000 кільометрів.

Велечина її виносить 850 тисяч квадратних кільометрів, то значить 0 180 тисяч квадратних кільометрів більша ніж ціла австро-угорська монархія, а 11 разів така велика як ціла Галичина (ціла Галичина східна і західна має 78 тисяч квадратних кільометрів).

Колись давно творили сі землі одну велику самостійну українську державу, а нині належать вони до двох чужих держав Австро-Угорщини і Росії. Значна, багато більша часть української землі належить до Росії, а меньша до Австро-Угорщини. Тай українського народу на російській Україні живе понад 30 мільонів, а в Австро-Угорщині понад 4 мільони.

Сусідує Україна на півночі з Білорусами, Поляками та Москалями, на сході з Калмуками, на полудні з Черкесами і Татарями, а на заході з Румунами та Мадярами.

Землі і міста.

Російська Україна ділить ся на такі землі, або провінції: Правобережна і Лівобережна Україна, Запороже, Чорноморе, Степова Україна, Слобожанщина, Холмщина, Кубанщина, Волинь і Поділе.

Австрійська Україна ділить ся на Галичину (східну) і Буковину. В Угорщині за Карпатами угорська Русь.

Важніші міста на Україні такі:

На російській Україні: Київ, найбільше, найстарше і найславніше місто, столиця цілої України від найдавніших часів, Полтава, Харків, Чернігів, Переяслав, Одеса, Володимир Во-

линський, Каменець Подільський та інші.

В австрійській Україні: Львів, столиця Галичини, а крім нього в Галичині: Станиславів, Перемишль, Коломня, Тернопіль, Галич. На Буковині Чернівці.

На угорській Україні: Унгвар і Сигот.

Українська земля по найбільшій часті рівна, або творить легко погорблені височини. Тільки на заході є високі гори Карпати, а на полудневім сході стрімкі гори Кавказ.

Гори.

Карпати довгі на 1300 кільом. і тягнуться дугою від Дунаю недалеко Відня аж до границь Румунії й Сербії, знова при Дунаю. Ділять ся на три головні части. Українська часть Карпат се середуща, а зветь ся вона Східними або Лісистими Карпатами. Східні (Лісисті) Карпати ділимо на 4 часті: 1) Низкий Бескид, 2) Високий Бескид, 3) Горґони і 4) Чорногору. З них найвисша і найкрасша Чорногора. Найвисший верх Чорногори зветь ся Говерля, високий на 2060 метрів.

Підкарпатє або Підгірє се бічні пасма Карпат, а простягають ся вони здовж Карпат від Перемишля до Коломиї.

Кримські гори на Кримі над Чорним Морем довгі на 150 кільом., а широкі на 35 кільом. Найвисший хребет Яйла, а в нім найвисші шпилі: Чатирдаг і Романкош (1500 метрів).

Кавказ, (між Чорним і Каспійским морем), довгий на 1.100 кільом. Верхи вкриті вічним снігом. Найвисші шпилі Єльбрус (5630 метрів) і Казбек (5.040 метрів).

Височини.

Земля, що лежить висше як 20 метрів над верхнею моря, зветь ся височиною. На Україні розпостерла ся широко Чорноморська височина, яка ділить ся в західній части на: 1) Поділе, 2) Розточе, 3) Волинську та 4) Правобічну височину й у східній части на: 1) Лівобічну височину і 2) Донецький кряж.

Поділе від ріки Верещиці, Дністра аж до Буга, високе на 460 метрів. Вершню творить родючий чорнозем. Лісів мало, крім околиці Рогатина. Серед Поділя є скалисті гори Товтри або Медобори, що сягають від Бродів до Каменця Подільського. На півночі Гологори й Вороняки. Ріки вижолобили собі глибокі, круті долини, що зветь ся ярами та балкамп. Продовженем Поділя є покутсько-бесарабська височина між ріками Дністром і Прутом.

Розточе лежить між Сяном і Бугом. Се невисоке (до 400 метр.) й лісисте узгірє.

Волинь між ріками Бугом, Припєтєю та Богом, се лісисті плоскі горби. Земля на полудне чорноземна, на північ пісковата.

Правобічна височина поміж Тетеревом, Дніпром і Богом вкрита родючим чорноземом. Правим берегом Дністра скрізь невеличкі горби.

Лівобічна височина сягає від Дністра до Донця. Земля чорноземна, а декуди пісковата.

Донецький кряж здовж південного берега ріки Донця, се плоске узгірє.

Низовини.

Низовиною зветь ся земля, що не підносить ся понад верхнею моря висше як на 200 метрів. Таких низовин є на Україні чотири.

1. Підлясе від вододілу Буга та Припєти до Розточа. Верхня Підляся дуже рівна з ріками та лісами. Почва пісковата.

2. Полісе понад Припєтєю, вкрите пісками та багнами. Великі торфовища вкриті сосновим лісом.

3. Лівобічна низовина по лівім березі Дністра аж до порогів. Є тут піски й чорнозем і мочарі та степи.

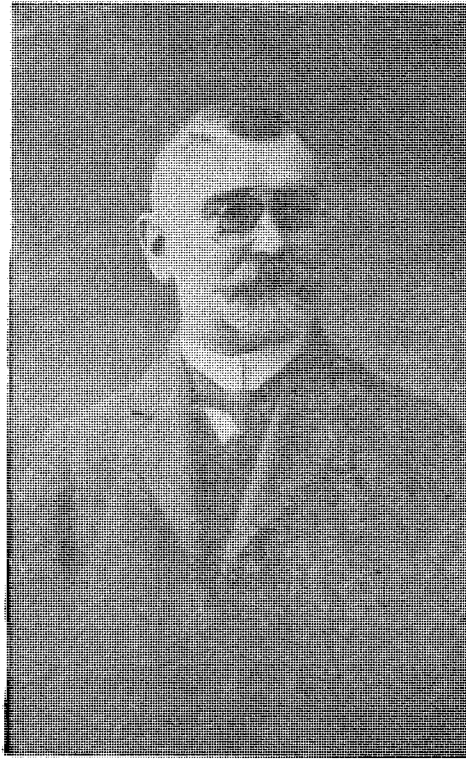
4. Чорноморська низовина від Чорного Моря до Подільської та Донецької височини, а від устя Дунаю до устя Дону. Се степи вкриті могилами.

Ріки.

Українські ріки вливають ся до Чорного і Балтійського моря.

Найбільша ріка України се Дніпро, оспіваний у наших піснях. З ним вяжуть ся всі події історичного життя України. Над Дніпром лежить Київ,

столиця колишньої української держави, над Дніпром зросло козацтво зі своєю самоуправною державою: республікою Запорожем. Довгий він на 2.100 кілометрів. Випливає Дніпро в Білоруси в Смоленщині. Коло Києва він широкий вже на 850 метрів. В довшім бігу за Катеринославом аж до Александровска виступають Дніпрові пороги. Є їх 12. Найбільший Ненаситець або Дід. Низше порогів Дніпро розливаєть ся широко і творить острови Хортицю, Нову Січ і

Провідники Українців у Галичині:

Др. Кость Левицький, голова Українського парламентарного клубу у Відни.

Чортмлик. На сих островах була в ріж-
ниж часах столиця Запорожа: Січ. Добі-
гаючи до Чорного моря, зливаєть ся з
рікою Богом у великий лиман. До Дні-
пра впадає багато меньших рік, як Ве-
резина, Припеть, Стугна, Рось, Десна,
Сула, Ворскла.

Друга по величині ріка се Дні-
стер. Випливає у Високім Бескиді.
Спершу се ріка гірська, а коло Нижнева
входить в подільський яр. Довгий він на
1.300 кілометрів. До Дністра впадають
з правого боку: самбірська Бистриця,
Стрий, Сьвіча, Лімниця, солотвинська і
надвірнянська Бистриця і Стрвяж, а з
лівого: Верещиця, Гнила й Золота Ли-
па, Стрипа, Серет, Збруч, Смотрич, У-
шиця, Мурахва і Ягорлик.

Крім сих двох найбільших важнійші
ще отсі: Дон у Слобідській Україні,
Бог на Поділю, Кубань з Кавказу.
Прут, що випливає з Говерлі, Се-
рет на Буковині. Всі ті ріки впадають
до Чорного Моря.

До Балтійського моря вливаєть ся
через Вислу з Карпат: Попрад, Вислока,
Сян. а з Розточа та Підкарпата: Ышняя,
Скло. Вєпр. Буг, Полтава й і.

Як бачимо, земля наша велика і про-
стора. Та вона й богата. Українська зе-
мля найкрасша і найбільше урожайна в
цілій Европі, яка родить всякі збіжа; е
на Україні ліси великі, а в них звіря й
птиці всякої багато. Крім того українські
землі мають також багато природних
скарбів. Із землі добувають у нас сіль в
Галичині на Підкарпатю та над Чорним
Морем, нафту й земний віск у східній
Галичині та під Кавказом; зелізо коло
Катеринослава й на Волини, а камінний
уголь над Доном, в Катеринославишині
та на Покутю. Богата наша земля. На
жаль, з тих богатств користають більше
чужинці ніж наш нарід. Чужинці на на-
ших землях богатіють, а ми бідуємо. Та
чейже з просьвітою прийдемо до сього,
що заберемо сі добра нашої землі в свої
руки й самі будемо з них користати.

Герман Лінг.

ВЕРНУВ СЯ Я НА СЕЛА РІДНІ.

Вернув ся я на села рідні,
Все там було, як і давно:
Те-ж небо, ті-ж пісні свобідні,
Все те-ж було — й не те воно.

Як перше-филя грала в річці,
Серна як перше бігла в ліс,
Теленькав дзвоник на дзвіничці,
І шпиль гори у тінях ріс.

Лиш перед домом край гостинця,
Де перше мати ждала нас,
Побачив я лице чужинця:
Пропав мій рай на вічний час!

Мов з филь десь голоси озвались:
Чого шукаєш? геть іди!
Ті, що любив ти їх, забрались,
І не вернутись їм суди.

З німецького переклав В. Щурат.

Л. АНТОНЮК.

Л Е М К И.

Великий наш нарід. Тепер уже ра- там люди більше займають ся випасом
хують його на близько 40 мільонів. Тож худоби ніж управою землі. На поділю
і не диво, що в такім великім народі в землі родючої богато, то там головно
ріжних околицях найдуть ся відміни, чи займають ся хліборобством.

Провідники Українців у Галичині:

Др. Евген Олесницький, посол до парламенту у Відни.

то в носі (одежі), чи в звичаях, чи в мові. На се вплинули різні причини. Само собою, що в горах мусить чоловік інакше жити ніж на долах, інакше в ліснстих околицях як у степах. У горах родючої землі обмаль, а зате богато полонин, покритих буйною травою. Оттому Та загалом треба признати, що ті різниці серед нашого народа не дуже великі. Коли наприклад наш чоловік із Галичини зайде на російську Україну, хоч би й найдальше, нехай аж геть над Чорне Море, то зараз пізнає, що се свої люди. Таксамо майже говорять, такісамі

пісні співають. Ще пайбільше може ріжниць в мові є в нас у горах. Воно тому, що в горах село від села далеко, люди з тих сіл мало сходять ся зі собою, мало знають ся і тому серед них витворюють ся ріжницї — в мові, у звичаях і в одягах. Найважнійші племена в горах, які різко ріжнять ся від себе, се: Гуцули, Бойки та Лемки.

Лемки живуть вузким пасмом по обох боках Бескида, значить живуть вони в Галичині та на Угорщині. В Галичині живуть вони в повітах: ясельським, сандецьким і сяницьким.

Земля заселена Лемками гориста, мало родюча так, що не все може їх вижити й тому Лемки здавна шукали заробітку в інших сторонах, а в останних десятиліттях дуже багато переселило ся до Америки, особливо до Злучених Держав. Земля на Лемківщині родить із збіжжя головню овес, а вже добре мусить бути оброблена, щоб родив ся ячмінь, жито та пшениця. Головною поживою Лемків є отже овес, а крім того картофля (бараболя) та капуста. Хліб їсть Лемко пайчастійше вівсяний, часом тільки примішує трохи житної або бараболяної муки. Кукурузи, яку Лемки називають тендериця, вони не люблять. Тільки змушений голодом Лемко купить її і тому купувати і їсти „тендерицю” — значить у них терпіти голод.

„Тендериця, найби ся родила,
Лем до нас би не ходила”

— каже лемківська пословиця.

Те, чого не дає Лемкови управа землі, він стараєть ся винагородити годівлею, випасом та торговлею волами й вівцями. Найбільший заробіток мають Лемки на вівцях. Вони звичайно весною йдуть до Бойків і Гуцулів, у самбірський, стрийський, а часом і в коломийський повіт, кунують вівці з ягнятами, приганяють до дому, через літо пасуть, а на осінь продають. Є купці, які вівці гонять до Кракова і там із хісном продають. На волах мають меньший заробок, бо замало мають пасовищ. Конний держать мало.

Неврожайність, як уже говорило ся, примушує Лемка глядати заробітків подальше, поза Лемківщиною. Родили висилають одного або двох членів на заробітки на Угорщину. Жінки, чоловіки, дівки й парібки йдуть на жнива зі серпом. По жнивах вертають ся до дому на свої жнива, тільки парібки остають ще до молоченя. Заробляють також тим, що виробляють лопати, вила, віячки та гонти й и.

Лемки, як і цілий наш нарід, дуже люблять співати. Чи жне жінка, чи доїть корову, чи на жорнах меле, все зарозом і співає. Дівчина таки не розлучаєть ся з піснею. Коли одна дівчина пічне співати яку пісню, то зараз тусаму пісню підхоплює друга, а відтак трета і так по горах та горбах, де лиш є яка дівка, несеть ся одна пісня й одним голосом. Парібки мало співають. При роботі ніколи, тільки коло товару на переміну то співають то грають на фуюрках і сопілках, або при танцях. Дівки й жінки при танцях не співають.

Пісні Лемків можна поділити на пісні, які співають при всякій нагоді та на весільні й колядкові. Перші щодо походження і змісту дуже часто словацькі. Вони також співають ся мовою напів словацькою й співаєть ся в них про предмети ближші Словакам ніж нам. Ось наприклад:

„З білого яво'ра во'да те'че (2 рази)
Што мі мо'я, ми'ла ре'че,
Ей, та най мі ре'че, не бою ся,
Вербують гусаре, звербую ся.”

Ся пісня ще бодай мовою українська (руська), а інші пісні того рода мають і мову напів словацьку, навіть імена які в них приходять такі, які в Словаків пайбільш улюблені як наприклад Марця, Ганця, Яничко. Тих пісень виучують ся Лемки на Угорщині, в часі заробітків і, вернувши до дому, співають та других учать. Новість людям подобаєть ся, тому підхоплюють її інші, співають, а зарозом замінують деякі слова словацькі на наші так, що пісня зразу чисто

словацька, стає словацько-українською, а відтак зовсім українською.

Ось наприклад:

„Малам сой милого годзиняря,
Што робил години пред цісаря,
Як зачала година биц,
Мала я милого, юж не мам нич.
Мала я милого фўяроша,
Што робил фўярки до Вароша —
На фўярі ду-ду-ду-ду,
Мала я милого, юж не буду.
Малам сой милого коминаря,
Впав він мі з комина до Дуная,
Лалайце го, тримайце го,
Знайдзеце драпачку піля него.”

або инша:

Фраїречко моя, под ня випровадиц,
Кі на нону гору, де ня мают забиц!
Кі на нону гору, на нону горичку,
Де мі мают стяти мою головичку.

Інакше пісні весільні та колискові.
Вони не переняті від чужих народів, а
свої. В них мова чистійша і звичаї оспі-
вані не чужі, а рідні. Ось приміром пі-
сня, яку співають при вінкоплетинах:

„Встала Марися рано,
Ще раньше, як свитало;
Почала ся журити,
Же ніт з чого вінця вити.
Пришов к ней Василько ей:
„Не жури ся, Марисенько,
Мам я талярок битий,
Куплю віночок витий.
Ой мам я і червений,
Куплю вінок зелений;
Такий он буде красний,
Як місяченько ясний,
Такі на нїм листочки,
Як на небі зіздрочки.”

А коли ведуть молоду до дому моло-
дого, співають:

„Збирай ся, Марисю, з нами,
Бер шубоньки з лисами,
Корсетик вибиваний,
Кабатик з гальонами,
А запасочка шляньска,
Вшитка виправа панська.”

Провідники Українців у Галичині.

Оліян Романчук, віцепрезидент парламенту
у Відні.

Загалом весільні пісні змістом дуже
гарні. Ось наприклад:

Подумай, Марисю, собі,
Чи не жаль буде тобі,
Од паняночок одстати,
Межи невісти пристати.
Подумай, Марисю, собі,
Чи не жаль буде тобі
Той жовтой косоньки,
І дівочької подобоньки.
Юж ем собі подумала,
Же не буду жалувала,
Де ся косонька діла,
Чи в поле полетіла,

Чи на дубонька сіла,
Чи ся в гомелку*) звила.

В піснях сих висказуєть ся любов матери до дочки та дочки до матери, жаль і тугу при розстаню. Приміром:

Повибивай матко клинці,
Де вішала Марися вінці,
Най ти не заважают,
Най ти жалю не додают.

Мати з домашними співають:

„Верни ся, Марисю, верни!
Наша, Марисю біла,
Де-жесь нам залетіла?
Залетілась між гуси,
Там привикати мусиш.

Молода завсіди ховаєть ся і просить батька, щоби не пускав зятя до себе:

„Ей, татовьку-душенько,
Заперай ворітенька,
Не допущай зятенька.”

Таксамо чисто народними, нашими не позиченими в других треба вважати й колискові пісні. В них співаєть ся про дитячу невинність, про материну любов до дитини, про будучину дитини в пізнійшій віці.

Як бачимо вже з наведених пісень, сі пісні і мовою і змістом гарні. Коли порівнати мову сих пісень з теперішньою мовою Лемків, то багато слів, які приходять у пісні, тепер вже не вживаєть ся. З того можна догадувати ся, що ті пісні дуже старі. „З пісні слова не викидають”, отже і слова, хоч в звичайній мові вже не вживають ся, в пісні лишили ся. До таких слів належать приміром отсі: замісьць журити ся, тепер кажуть турбувати ся тай то замісьць: не жури ся було-б „не жур ся”, замісьць шовковий тепер кажуть Лемки едwabний.

Хати Лемків невеличкі, низкі та звичайно чисто удержані. Родинне жите Лемків тихе, спокійне. Діти послупні батькови та матери. В громадськім жи-

*) Гомелка, гомля — обручик, що на ньому звивають волосє під хусткою.

ттю беруть участь тільки газди. Десятники скликають їх на раду в ріжких громадських справах. На таких сходинах відбуваєть ся й громадський суд. Він є неначе першою інстанцією, на якій судять всі справи громадян. Тільки, коли громадський суд не задовольнить Лемка, він удаєть ся до повітового суду.

Щодо звичаїв Лемків, то вони в головнім такі як і скрізь на Україні, та всетаки є дещо й відмінного. Передівсім нема в них ніяких спільних забав, отже нема в них і так загальної в нас великодної „гаївки”. Перший день Великодня обходять вони тихо по своїх хатах. „В той день усі спочивають і я хочу мати спокій” — каже Лемко. Другого й третого дня вже веселійше на селі. Одні до других їдуть у гостину, дають собі писанки, співають, обливають ся. Весело обходять Лемки празники. Перед празником іде звичайно „просагнар” до знайомих і свояків на інші села і просить на празник. Гості приходять в день празника до церкви, а по Службі Божій беруть їх свояки і знайомі до себе в гостину. Господар не пускає гостей, задержує їх на попразниче: лишають ся вони і на третій день. Відходячи пють ще на здоровле господарів по чарці. При празниках, як і в інші великі сьвята буває в селі й музика, яка складаєть ся з одного або двох „гудаків” (музикантів) на гуслях (скрипках) і одного на басі. Є в селах і свої музики, та найбільше грають Цигани. Танці є ріжні. Танцюють: козака, коломийку, польку, пятайпира, мадяра; найбільше парадним танцем є так званий „обертак”. Він дуже поединчий і легкий: іде пара за парою, стають при музиці, парібок співає якусь пісню, а потім пари обертають ся на місци в одні і другий бік.

Дуже сьвяточно обходять родинні події, як от хрестини, весіля та похорони. По похоронах зараз або в три дни або тиждень опісля справляють поминки, потім винос, а по році „річні поминки”.

Вечерниці в Лемків меньші ніж на долах, бо хата від хати на Лемківщині

далеко і сходить ся тільки молодіж із найблизших хат.

Одежа Лемків коротка, бо сього вимагає жите в горах. Більша часть Лемків носить „чугу”: се плащ з довгою

При штанах все дуже довгий, пуговицями прикрашений ремінь, яким можна оперезати ся два й три рази. Мають Лемки також рід камізельки, так звані „лейбики” із сивого сукна з гудзиками

Провідник Українців на російській Україні.

Михайло Грушевський, професор університету у Львові. Пробував він більше у Києві та займаєть ся разом з иншими визначними діячами цілим національним рухом на російській Україні.

пелериною через плечі, на якій є то- роки. Чугу вони дуже рідко вбирають на рукави, які ціле літо запиті і служать тоді замість кишень. Штани у Лемків беруть ся на другі і є вишиті синими, а часом і червоними суконними пасками.

в два або три ряди. Капелюхи носять Леки чорні, круглі з широкими за- дертими до гори крисами. На капелюсі шнурок або широка стяжка з китицями, за котрою порібки носять цвіти або па- вини пера. В зимі носять шапки, що їх

можна спустити її на уха. На ногах носять, як усі верховищі, ходаки, які вони зовуть „керцями”. Жінки носять на голові здебільша білі хустки, а при роботі старші жінки носять також сині хустки з білими або жовтими кратками. У сьвята старі жінки носять червоні хустки. Повязують ся так, що один довгий конець через плечі спадає на долину. Дівчата не повязують ся ніколи, а ходять усе з відкритою головою, з волосем, заплетеном в одну косу. Корсети роблять із синого, червоного, або якої иншої ясної краски сукна. Без корсета жінка в літі до роботи в поле не вийде. Спідниці („кабати”) на щодень сині з білими крайками, на сьвята білі з цвітами. Богаті жінки мають часом шовкові зелені спідниці зі срібним гальоном долиною і їх наизвають „спідницями”. Жінки ходять також у ходаках, та до церкви беруть чоботи („скірні”) чорні або жовті. На верх беруть жінки й дівки пілку, вузку та довгу плахту, якої вживають яко шаля. Жінки носять ще менту, плащ підбитий лисами. В такій „менті” мусить молода йти до шлюбу і коли не має своєї, то позичає.

Оттак пізнали ми жите і звичаї Лемків. Ми бачили, що хоч вони живуть на пограничу зі Словаками та Поляками, то всетаки вони заховали багато давних наших звичаїв. Польським впливам вони майже зовсім не піддають ся, зате більше піддають ся впливам словацкини. Передівсім словацька пісня і мова мають великий вплив на лемківську мову. З польських впливів можна би бачити тільки вплив на наголос (притиск) на словах. Ми кажемо „вода“, „вівця“, „чоловік“ то є з сильнішим притиском вимовляємо останні части слів: „—да“, „—ця“, „—вік“, а вони так як Поляки другі склади від кінця вимовляють сильніше й кажуть „во’да, ві’вця, чолю’вік“. Та мимо того і лемківське наріччє має для нас велике значінє, бо мимо чужих впливів у нїм задержало ся багато давних наших слів, які тепер в инших околицях вже забули ся. Ось взо-

рець лемківської мови: „Бо то чу’те, єсть в нашім лісі керниця, што ся зо’ве сьвя’та во’да. А зна’те ви, чом вона ся так зо’ве? Бо то раз коли’си, але юж барз а барз давно, тому юж ані тямки піг, — при’шли Татаре до нашого се’ла. Вся’дий бив великий страх, бо то во’ни лю’дей брали з со’бов, села палили, худобу одобрали. Вши’тки люде з се’ла повтікали до ліса, але та зна’те, ліс наш не’рше, як то і’щи ста’рі лю’де і мій дідо памятали, бив гет і бівший і густійший. Там в лісі сиділи довго, аж ту їх за’шли Великодні сьвята. Што-ж ту робити? — Але бив з лю’дми і пан-о’тец, барз старе’нький, — повіда’ют же од старо’сти ся аж тряс, а сиве’нький як голуб. О’ши каза’ли па’ски попє’чи, о’сьвяти’ли воду в тій студні і о’сьвяти’ли шов паску. Од вто’ди во’да то’та зо’ве ся сьвя’та во’да, і види’те і’щи те’пер о’на помагає, кед ко’го о’чи бо’лят”.

Оттак приглянули ся ми житю й звичаям тай мові Лемків. Бачимо, що мова їх така як наша скрізь, тільки з маленькими відмінками. На сї відмінки вплинуло се, що Лемки живуть уже на пограниччї нашого народу й сусїдують із чужими а то: Поляками та Словаками. Вплив словацької мови бачили ми на словах, а вплив польської на притиску (наголосі). Але бачили ми також, що багато є таких слів, яких нема ані в польській ані в словацькій, та нема й у нашій! Однак, коли читаємо дуже давні наші книжки, то бачимо, що такі слова там є. Значить, Лемки переховали нам їх. А стало ся се тому, що Лемки яко верховищі, рідко розселені, не часто зносять ся з рештою нашого народу і не мають нагоди присвоїти собі нові слова тай держать ся старих. І перехованє значної скількості сих старих слів се їх заслуга.

Рідке розселєне Лемків має одначє й дуже злі наслідки. Просьвіта ширить ся там дуже поволи. З того скористали наші вороги і післали там своїх агєнтів, щоби ширили русофільство. Темний нарід дав ся тим агєнтам піддурити і нині Лемківщина се найтемніша часть

Галичини. І ніщо дивного, що багато їх дало ся збаламутити цареславним недовченим попам, стало в деяких селах переходити на цареславе. Однак тепер змінилось ся й на Лемківщині трохи на ліпше. Просьвіта й там робить своє і москвофільство падає поволи, а на його місце ширить ся правдива свідомість народа: Тепер є вже багато свідомих

Лемків, які знають, що ми самостійний, окремішний народ. А прийде час, що всі вони пізнають, що правда по стороні тих, що кажуть: 'Ми сами собі пани, а нічії наймити, земля наша рідна наша земля а більше нічия, і тільки ми масмо з неї жити, а не чужинці; все одно чи Москалі, чи Поляки. Правда мусить побідити!

ЛЕМКІВСЬКІ ПІСНІ ПРО АМЕРИКУ.

1.

Добрі тим женатим у той Гамерице,
Бо тяжко не робят, маюť добре жице.
Маюť добре жице, лем під земльом ходят,
Попід зем, попід зем, попід сиви скали.
Як хробачки мали, як хробачки мали.
Лем ім то милий Бог, лем тільки дозволив,
Што ім за калапом ясно сьвітло горит.
Ясно сьвітло горит, Англик му гуторит,
Владуй но Гунгаре, бо тя нич не болит!
Не болит ня глава, ані ножки мої,
Лем мі з рук кров тече, хто мі їх загоїť?
Хто мі їх загоїť, кед ту ніт доктора,
Загоїť мі мила с тамтой страни моря.

2.

Кед єм ішов з Гамерики до дому,
Не повів-єм, милий Боже, никому,
Лем повів то дівчату єдному,
Же я іду з Гамерики до дому.
Кой єм зас шов з Гамерики на шифі,
Здибали ня штири риби велики —
Шифкапітан бере канав, набиват,
Не бойте ся, мої діти, я при вас.
Як би ми ся, шифкапітан, не бали,
Кой нам жени, діти в краю zostали.
Котра двоє, котра троє діти ма,
Ой там плаче і нарікат із німа.

3.

Подуй, вітре, подуй по ярі пшеници,
Поздрав, пане Боже, няня в Гамерице.
Няню мій, наню мій, мій сивий голубе,
Хто мі даст волоньки, як мі вас не буде.
Цит, дівонько моя, єст Панбіг на небі,
Єст Панбіг на небі, даст волоньки тобі;
Єст Панбіг на небі богатий, богатий,
Даст він ті волоньки рогати, рогати.

Тарас Вірний.

ПРАЩАНЄ.

(Американському Козацтву посвята).

„Пращай, мій сину, будь здоровий,
Зайдь щасливо гень за море —
Шануй ся там, пиши до мене,
А лекша буде мука й горе...

Пиши про все, які там люди,
Яка там церков, ріки, поля —
Ти чув, що всі газети пишуть,
Там більше хліба, правда, воля!...

Нехай тобі всьміхнеть ся щасте
І квітом стелить ся дорога;
Щоб жив в здоровлю, в супокою,
Щодня молитись-му до Бога”...

— Моліть ся, мамо! — син промовив —
Пора у поїзд, прощайте,
Про вас ніколи не забуду —
І ви полегші сподівайтесь”...

Вже рушив поїзд, крізь віконце
Глядить ще син на вбогу неньку —
Вона-ж стоїть, дрожить і плаче
І чує біль страшний в серденьку.

Ще раз поглянула за сином...
Його вже більше не видати —
Коби щасливо... Вістки з моря
Вона щодня ме ожидати...

Обтерла сльози, так на ново
Вони котили ся в долину —
Мов темна ніч, прибита горем
Війшла в самотницью хатину...

І сіла мовчки коло скрині
І дні минулі пригадала,
Як син що вечера приходив
І з ним книжки про Січ читала.

Читала, як козак поїхав
Із Турком бити ся на морю —
Його-ж взяли в ясур в кайданах
І літ чимало мучивсь в горю.

Йому давали срібло, злото,
Щоб він відрік ся України,
Забув про степ, ліси та луги
І рідних міст страшні руйни.

Козак волів вмирати в кайданах
Як вірний син свого народу —
Волів по вік любить Вкраїну,
Ніж панську ласку та вигоду...

Таке вона читала з сином,
А він, бувало, завжди каже,
Що й в нього кров козацька грає,
Що й він в потребі так поляже!...

Тут з сумом радість обняла ся,
Спокій сповив вдовщиці душу:
„І там він рідним сином буде,
В се вірю сьвято й вірить мушу!”

Сказала мати, усьміхнулась,
Про біль забула на хвилину —
Й до образів молитви слава,
Душею линула за сином...

Христя Алчевська.

ДІТИ БІДНОГО НАРОДУ.

Ви всі — брата Українці,
Діти бідного народу,
І воюєте без зброї
І в погоду і в негоду.

Я несу вам пісню волі,
Щоб полекшити страждане,
Я несу вам гомін філії,
Вітру буйного літанє.

Я несу вам вільні співи,
Вільний гомін, подих моря,
І поклін мій з України,
Де вже сходить волі зоря!

Христя Алчевська
талановита наша поетка з росій-
ської України.

Україна.

Вона занедбана й забута,
Ще тліє іскрами надій
Моя Україна лихом скута
В ночі безпросвітній, глухій...

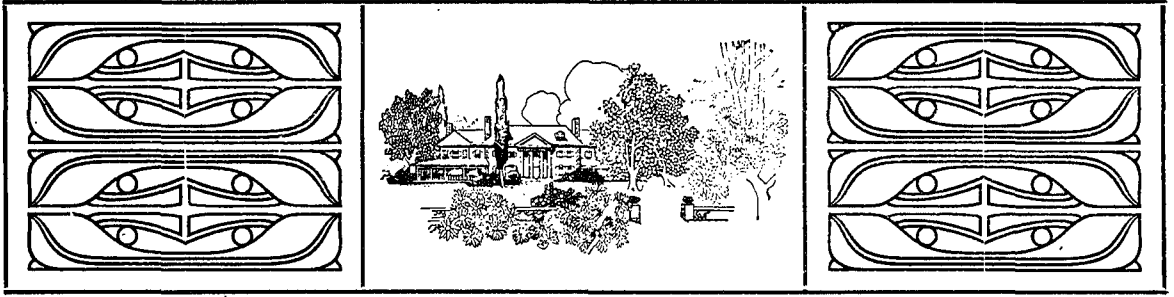
Чи зацьвіте ще красна доля
Для вбогих, темних наших хат?
Чи на стернях пустинних поля
Заграє світло денних шат?

Чи задзвенять нескуті пісні?
Чи рознесеть ся волі спів?
Чи засяя рожеве сонце
В залятій мовчанні степів?

Нехай як буде так і буде!
Але як хто забув свій край,
Як хто за темність люд свій гудить
Або збайдужів уже в край —

Нехай проклони того знищать,
Хай піде той в неволю сам,
Віддасть дитий своїх гиенам
І серце власне кине псам!...

Свою-ж покинуту, забуту,
Сповиту мороком густим
Країну рідну, хай не кличе
Іменем Матери святим!...

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ ЮВІЛЕЙНИЙ ЗДВИГ 1914 Р. У ЛЬВОВІ.

„Соколи” і „Січи” в Австрії сьвяткували столітні уродини Тараса Шевченка величавим здвигом у Львові. Здвиг зачав ся так, що в суботу 27. червня 1914. зійшло ся 3.174 осіб в „Спортовій Палаті” на Привітний Вечір.

Що то був за вечір!

Хори „Бояна” і „Бандуриста” співали велично боеві пісні, співак М. Менцінський відспівав 8 пісень, а поет Б. Лепкий деклямував свої бадьорні стихи.

Слухачі були ополомлені. Спортова Палата гуділа від оплесків і окликів. Далеко над Дніпром будили ся з могил духи козаків, добували мечів і линули над Львів: „Слава не поляже, а розкаже, що діялось в сьвітї...!”

В своїй бесіді говорив голова „Сокола-Батька” професор Іван Боберський про князів і про гетьманів, желав сокільським і січовим полкам сили і побіди, а передівсім згоди і злуки. Кожда армія стає міцна, коли лучить всі сили, нікого не поминає, ніким не погорджує, всіх до роботи ставить.

Від чеського народу говорив привіт сокіл Ф. Машек і желав, щоби Українці безперестанною працею здобули собі значіне у сьвітї. Праця веде до побіди.

Неописана радість, дрож щирого зворушення огорнула малих і великих, старих і молодих, коли від американ-

ських братів зза широкого океану промовив в імени Українського Народного Союзу о. Мирон Данилович. Складав привіт „Соколови-Батькови” і всім гостям, які прпбули на здвиг, витав здвиг і цілу армію. Оплески тривали кілька минут. Від американського жіноцтва передала привіт п. Скубова з Нью Йорку, яка також особисто прибула на здвиг.

Через цілу ніч, з суботи на неділю спішили „Соколи” і „Січи” в столицю Львів. Ішли пішки, їхали верхом і возами, їхали звичайними поїздами, а крім того ще їхали надзвичайними окремими поїздами, котрих було двацять один.

Львів роїв ся від сокільських одностроїв, від синих і червоних лент. Всіми улицями свого давного королівського міста ступали чети української армії з прапорами на чолі. Всюди гомоніла українська мова. Поляки були до крайности здивовані і перестрашені, як се опісля показало ся з їх часописей. Якийсь граф написав наприклад опісля в часописі „Газета Народова” так: „Огорнула мене відраза до товпи і переняв мене страх перед нею” — та зажадав, щоби всі Поляки готовили ся до бою з „українською товпою”.

В Українськїм Городі відбула ся від 6—10-тої години рано проба до вправ. Опісля уставили впорядники людей до походу. О 11-тій годині рушив похід

3 Шевченківського здви́гу у Львові.
Чета львівського українського Сокола у здви́говім поході.

з кадетської ули́ці в місто. Осібно подаємо тут в календари опис походу через письменника Остапа Грицяя, тогосамого, що написав гимн для Українців в Америці.

„Се був величавий похід.

Львів дрожав від гомону оплесків і окликів. Жіноцтво сипало цвіти на дорогу Соколам, Січовикам, Пластунам і Стрільцям. Товпи народу зібрали ся скрізь по обох боках улиць, куди переходили руховики. Похід тягнув ся пять чвертий години, перетяв ціле місто улицями Коперника, 3-го Мая, Карла Людвика, Скарбківською, Краківською, Ринком, Академічною, Мохнацького, Сушінського. Початок вже дефілював на початку ул. Стрийської, а кінець переходив доперва коло кадетської школи. В поході взяло участь 153 членів „Січового Союзу” з Буко-

вини 183 учеників у пластових одягах (скавт), 2.709 членів „Українського Січового Союзу” в Галичині. Се була друга часть походу. Першу часть походу творили Соколи і Січовики „Сокола-Батька”, а було їх 9.581 люда, можна сказати кругло 10.000 членів „Сокола-Батька”. Всіх учасників в поході було отже 12.313 людей. Між ними було 210 їздців і 29 музик з 320 музикантами. Много людей було так зворушених тим величавим видом, що їм стояли сльози в очах”./

Пополудни о 4-тій годині розпочали ся здви́гові вправи в Українськім Городі, на тім куснику землі, який всі маємо помощи купити, щоб наш нарід посідав у Львові свою твердиню і ошанував нею ціле місто. Між видцями було дуже много ошувателів Українського Города що покупили були по 1, по 2, по

3 Шевченківського здви́гу у Львові.
Чета львівських українських Соколок у здви́говім поході.

4 метри землі. Вони оглядали перший раз Город і не могли нахвалити ся, як все порядно уладжене. Питали, кільки вже метрів закуплених і довідали ся, що куплено вже 9.421 метрів по 5 корон. До самої північної Америки вислав „Сокіл-Батько” в роках між першим (10. IX. 1911) а другим здвигом (28. VI. 1914) просьби о закупно одного метра до 5.579 осіб, а крім тих просьб 6.927 пригадок і листів до рижних осіб в Америці. Після точного обчислення прислала Америка за наведений час 9.818 корон на закупно землі під Український Город, а могло би бути легко тількисамо долярів. Тут прецінь майдан для наших руховиків, наших стрільців, які мають зорганізувати ся до бою за Україну. Де вони можуть се зробити? Всі висказували в розмові щире бажане, щоби кождий прошений чимскорше прислав свій доляр чи там своїх 5 корон. Без такого города немислима у Львові ніяка народна маніфестация, ніякий здвиг, ніяка вистава, немислимо зорганізувати молодіж в руховиків і стрільців.

Якжеж виглядали здвигові вправи? На високім підвисненю стояло погруде Шевченка серед темної зелени смерічок і споглядало на цілий майдан. Довкола майдану непроглядні товпи видців. Всюди порядок мимо великої глоти. Вожд здвигу дає зі своєї вежі знаки синьо-жовтою хоруговцею. Військова музика грає козачі, бадьорі мельодії. Перед очима великої товпи виступають карні ряди, стають і виконують точно і

рівночасно приказані рухи, стягають ся в стовпчини і виходять сьміло, рівно, весело. Видці кличуть без упину „славно” і бють бурливі оплески. Сонце кидає золоті лучі на побідних руховиків, на майдан, на видців. З радістю глядять всі на старанно виведені вправи членів „У. С. С.” і „С.-Б.”: вправи руховиків вільноруч, топірцями і списками, на вправи руховичок хустинками, лентами і булавами, на вправи приладові, трійкові вежі, вежі на драбинках, вправи стрільців крісами. Всі точки гарні. Велике вражінє зробили вправи стрільців з крісами, які розсипали ся по майдані, підбігали роевими лініями вперед і виконали напад вперед. Се наше будуче військо. Щоби його вишколити, потрібний нам конче Український Город у Львові.

Між гістьми находив ся намісник Галичини В. Коритовський і краєвий командант Кольошварі. Перший раз відвідали такі високі австрійські достойники українське сьвято.

Сонце заходило. Здвиг скінчив ся о годині 8-мій. Цілу ніч з неділі на понеділок відїздили руховики, одні звичайними поїздами, другі своїми 21 окремими поїздами, інші пішки або верхом.

Здвиг випав прегарно і лишив у всіх спомини сили і величі, наповнив серця захоотою до дальшої праці на всіх полях народного житя. Здвиг такий є все лише овочем правдивого, щирого труду в цілім народі.

Львів, 7. серпня, 1914.

Іаоену.

Не зітхай, а працюй,
Марно часу не гай,
Праці щирої жде
Вже давно рідний край!

Не зітхай, а працюй
І одно памятай:
Що лиш праця одна
Захистить рідний край!

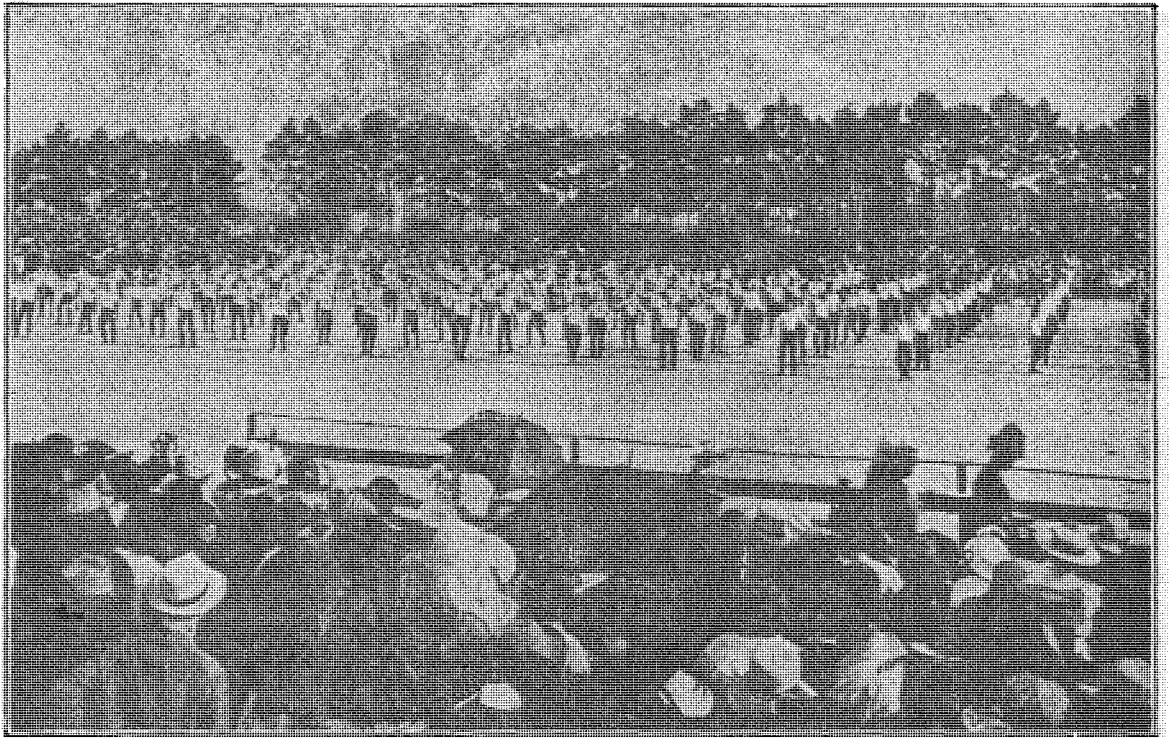
Т. Романенко.

УГОРСЬКА РУСЬ.

00000000

Наша земля, земля заселена українським народом, як звичайно кажеться, простягається від Карпат по Кавказ. Сего однак не треба так розуміти, бо-цімто вже за Карпатами чи за Кавказом не було бн зовсім Українців. Ні, і за

зі своїх рук ні найменшої пяди землі. Так і ми — український народ. Хоч і не багато нашого народу за Карпатами та за Кавказом, хоч і не багато нашої землі, особливо за Карпатами, на Угорщині, та всетаки нам не слід забувати про него,

З Шевченківського здигу у Львові.

Вправи вільноруч львівських українських Соколів.

Кавказом і за Карпатами є Українці. Тільки, що на просторі між тими горами живе нас збітною масою близько сорок мільйонів, а поза тими горами вже багато менше. От тому для лекшого означення ми ті гори вважаємо границею нашої землі.

З того знов не виходить, аби наш народ мав вирікати ся сих братів, що їм доля судила жити поза сими межами тай зрікати ся прав до землі, яку вони заселяють. Ні, добрий господар не пускає

зрікати ся її. Не слід зрікати ся і лишати ворогам.

А доси ми так робили. Ми мусимо вдарити ся в груди і сказати собі, що ми не були добрими господарями. Ми доси лишали межі нашої землі самі собі, не дбали про них. І діждали ся сего, що сей простір нашої землі, де живуть угорські Русини, се найтемніший з усіх частин нашої землі і там вороги роблять, що їм захочеть ся; — ширить ся там зрада рідного народа: москвофільство, а і мадярщине.

Час, крайній час нам виступити проти цього і боротись з лихом, бороти ся все й усюди. А до цього треба нам передівсім пізнати сю занедбану, забуту нами країну. І то не тільки сим, що живуть у старім краю, але й сим, що поселили ся й живуть на вольній землі Вашингтона. До Америки приїздить багато угорських Русинів. І вони то мусять тут в Америці просвічати-сь, освідомлювати-сь, щоб, коли хто з них вернеть ся в рідну землю, міг там ширити народну свідомість, бороти ся проти тамошнього москвофільства і маляршеня.

Що-ж се таке угорська Русь, хто се угорські Русини?!

Угорська Русь — се обіч Лемківщини найдалша закутина нашої землі на заході. Вузкою смугою тягнеть ся вона по західних згірях Карпат, на межі Угорщини й Галичини. Тут на просторі 230 квадратних миль, головно довкола отсих пяти столиць: Шарішської, Земплінської, Ужської, Бережської й Мармарошської живе більше ніж пів міліона Русинів-Українців. Точно обрахувати їх число трудно, бо малярське правительство, стараючи ся зменшити число немалярських народів на користь малярського, нараховує нашого народу на Угорщині всего 383 тисячі, та наш учений Володимир Гнатюк, нараховує їх що найменше на 530 тисячів.

Про се, відки взяли ся там Русини-Українці, говорять ріжно. Одні кажуть, що вони жили там від найдавніших часів, ще нім Мадяри прийшли на Угорщину, інші повідають, що Русини прийшли там разом з Мадярами більше як тисячу літ тому назад, а ще інші, що їх спровадив там 1339. року майже 600 літ тому назад литовсько-український князь Хведір Коріятович. Найправдивіше буде так, що частина жила там уже від найдавніших часів, може ще й перед приходом Мадярів, а частина прийшла з князем Коріятовичем.

Здавна були відділені політично закарпатські наші землі від передкарпатських і тому тамошні наші братя жили окремишим життям і тільки слабонькі

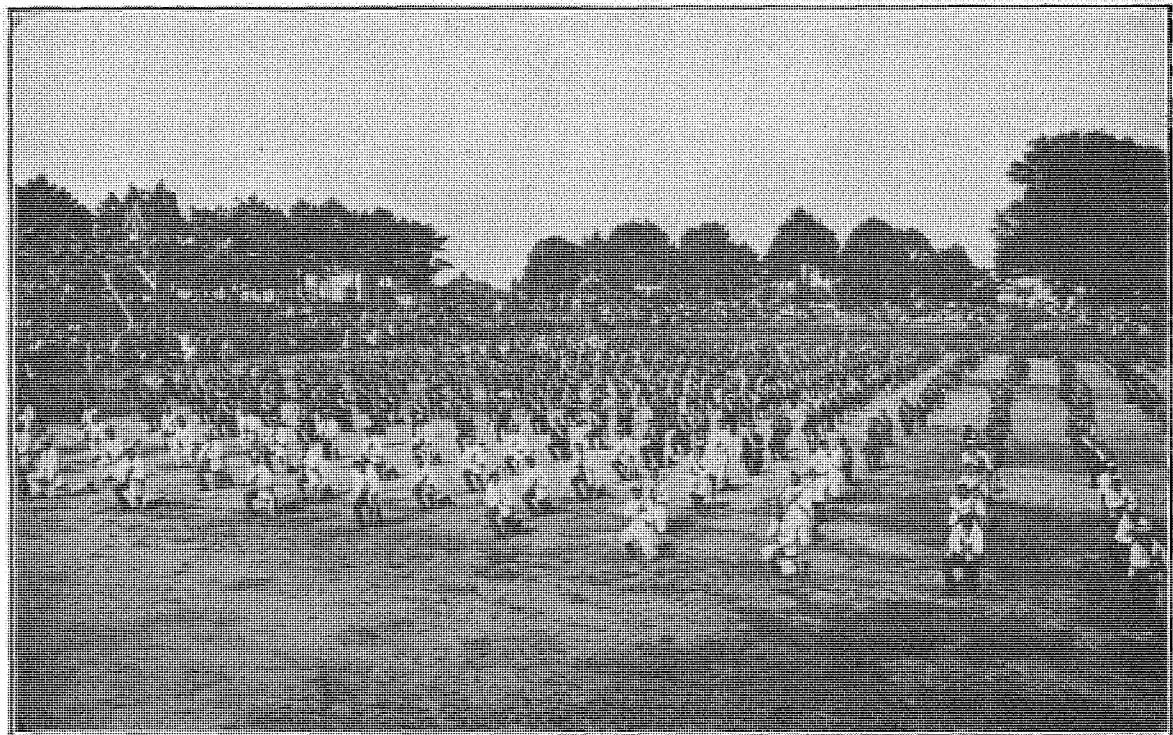
відомости доходять до нас про їх давнійше життя. Догадуємо ся тільки, що колись, ще як у нас були свої князі, закарпатські наші землі мусяли бути в тіснійших зносинах з нашими князівствами, головно з галицьким князівством. А догадуємо ся про се з того, що за сі гірські землі довго йшла боротьба між Галичиною й Угорщиною. Угорські королі хотіли забрати галицьке згіре й часами, бодай на короткий час їм се вдавало ся, а знов галицькі князі пробували забрати собі закарпатські землі, заселені нашим народом.

В давні часи наш нарід на Угорщині жив із Мадярами яко-тако. Мадяри ще не переслідували їх ні за віру ні за народність. Аж від 16-ого століття (300 літ тому назад) почали Мадяри переслідувати наш нарід. Насамперед взяли ся до віри та заразом до маляршеня нашої інтелігенції так, що з часом нашою мовою говорили тільки селяни, а інтелігенція як світська так і духовна говорила тільки по малярськи. Майже 300 літ тому назад прийшли угорські Русини-Українці унію з католицькою церквою, та се не вратувало їх від релігійних переслідувань, які скоро перемінили ся й у переслідування національні, то значить, що стали переслідувати вже не тільки за віру, але й за мову. У 18-тім століттю, за цісареві Марії Тереси і за цісаря Йосифа II. полекпало трохи угорським Русинам і вони могли сподівати ся красної будучини. Для них засновано тоді окреме єпископство, духовну семинарію і середню богословську школу (теологічний лицей), а угро-руське духовенство зрівнано в усіх правах з латинським. Се все помогло до того, що наше тамошнє духовенство стало почувати ся руським (українським) і говорило й писало рідною мовою. Серед угорських Русинів почав ся живійший науковий рух і тіснійші взаємини з иншими частинами великої нашої землі. В угро-руських школах учили ся деякі Українці з Галичини і противно, до Львова їздили вчити ся в семинарії угорські Русини.

Та сі гарні часи на Угорщині не тривали довго. З початком минулого (19-ого) століття Маляри почали рости в гору і стали небавком пануючим народом та всюди заводили малярську мову. 1849. р. вибухло малярське повстання проти Австрії. Се повстання мало страшні наслідки для угорських Русинів. Тоді на поміч Австрії проти Малярів прийшло російське військо. Російські генерали й офіцери збаламутили наше тамошнє духовенство, що Росія

женою до російської, а нашу мову називали мовою простою, мовою свипонасів. І так почало ся на Угорщині серед нашого народу москвофільство.

Коли 1849. р. по знищенню повстання Малярів, австрійський уряд настановив Адольфа Добрянського наджураном (намісником) угорської Руси, він почав вводити національні реформи. Та, на жаль, він був уже тоді москвофілом і замість пашої рідної мови почав всюди вводити московську. Австрійський

3 Шевченківського здвигу у Львові.

В.рави топірцями українських сільських Соколів.

дуже дбає про руський нарід і, що все буде виступати в їх обороні. Наше духовенство відділене від Росії Карпатами й Галичиною, не знало ніщо про різницю між пашим народом і московським, а чуючи, що вони, ті російські генерали називають себе „руськими”, думали, що вони належать до одного руського народу і від того часу почали щораз більше підпадати під вплив московщини. Угро-руські письменники старали ся відтоді писати „панською” мовою, збли-

уряд скоро пізнав ся на тім і скинув Добрянського з посади, а тут ще й Маляри погодили ся з австрійським цісарем і дістали власть над цілою Угорщиною. Маляри зараз взяли ся заводити всюди малярську мову. Угро-руська інтелігенция щипяла се дуже спокійно, тимбільше, що російської мови, яку завів був Добрянський, вони не розуміли, а малярську знали. Инакше було би, колиб Добрянський був завів нашу народну мову. Тоді паша тамошна інтелі-

генция не так легко була би зрікла ся її; була би її боронила всіми силами. А так вона воліла говорити мовою мадярською, бо вчила ся її в школі, ніж московською, якої ніхто, не розумів. А тут ще за мадярську мову могла сподівати ся й ріжних ласк.

То так було з інтелігенцією. А що-ж із селянством? Про селян не дбав ніхто. Інтелігенция погорджувала „простою” мовою, „мовою Гриців-свинопасів”, як вона говорила, вважала селян чимось низшим, яким не треба науки, просвіти. „Література пишеть ся всюди для панів, а не для слуг” — казали вони. І селяни жили своїм житєм, жили в темноті й нужді. Ніхто ними не журился, ніхто їх не знав — знало тільки мадярське правительство, коли брало податки, знало тільки змосковщене та змадярщене духовенство, коли брало з них треби і знали Жиди, що користали з народної темноти, розпоювали нарід горівкою та дерли з него останну шкіру.

Теперішнє становище угорської Русси дуже сумне. Уся інтелігенция і сьвітська і духовна змадяршила ся; про наші народні справи нічого не знає тай не хоче знати, а мадярський уряд стараєть ся щораз більше, щораз сильнійше мадяршити наш нарід і длятого скрізь заводить тільки мадярські школи, скрізь тільки мадярську мову. Мадяри отверто кажуть, що хочуть всі не-мадярські народи перемінити на Мадярів, бо коли дозволити иншим народам на Угорщині розвивати свою народну культуру, то сі народи почнуть думати про політичну незалежність, а се нібито загрожує цілості мадярської держави. Крім того Мадяри вважають, що їх замало, аби могли удержати свою мадярську державу і тому старають ся збільшити число свого народу коштом Русинів-Українців, Румунів. Словаків і п. Одна мадярська будапештенська газета: „Пешті Пюляп” кілька років тому писала таке: „Національних агітаторів (не-мадярської народности) треба арештувати. Нарід ми спочатку подужаємо, а потім змадярцимо. Треба всю країну засипати ма-

дярськими книжками, а для дорослих улажувати безплатні курси мадярської мови. Сьвящеників і урядників, що не схочуть нам помагати, ми проженемо!” Прикладів на се, як Мадярин ненавидять усе, що не мадярське, можна навести дуже багато. Наведемо один: Раз мадярський урядник був у гостині в руського сьвященика. Почувши, що сьвященикова дитина говорить по руськи (українськи), він встав зза стола і сказав: „Я не хочу бути в хаті, де гавкають таким жаргоном”. Так то Мадяри відносять ся до всіх не-мадярських народів. І нема нічого дивного, що наш нарід там найскорше впав. Ми-ж бачили вже, що наша тамошня інтелігенция погорджувала своєю рідною мовою, а своєю вважала „панську” — московську. А що тої „панської” мови не розуміла тай не легко було її навчити ся, то вона стала вживати другої „панської” мови, мови мадярської, якої легше можна була навчитись, бо вчили її у школах. І тепер руська інтелігенция на Угорщині не вважає вже себе навіть руською, а мадярською. В них нема навіть охоти подбати про долю наших тамошних селян. І коли навіть мадярський уряд узяв ся вже хоч трохи гатувати селян із страшної нужди, то їм, тій змадярщеній інтелігенції і не в голові взятись до праці для народу. От, до чого то довело москвофільство. Так то, хто раз виречеть ся свого, не опрець ся на ріднім народі і його мові, сьому легко стати зрадником, ворогом народа. Коли в 1906. р. вибрали до угорського сойму двох наших сьвящеників, то вони оба вписались до мадярських клубів. В останних роках кількох молодих сьвящеників взяло ся працювати для добра угро-руського народу. Вони заснували спілку „Унію”. яка видає для народу газетку „Наука”. Та, на жаль, вона мало займаєть ся народними справами; статі в ній зовсім не цікаві тай мова хоч і зближена до народної, все ще не зовсім народна. Редакция, правда заявила, „що вона писала, пише і буде писати чистымъ „ма-

Домашний промисл на російській Україні.
Молочарка з Київщини.

лорусскимъ языкомъ”, по правиламъ церковно-этимологического правописанія, которое идѣ нашему языку приспособити усилюемо ся”. Редакция признає, що „у насъ лишь народна малорусска литература має будучность”, але з другого боку вона вважає, що „вікраїнщина” въ нашой малорусской литературѣ е такимъ самымъ блудомъ якъ и строга московщина. Правда, каже, находитея по серединѣ и мы по той середной дорожѣ желаемо ити”. Сей страхъ передъ Україною показує, що навіть красні представники угро-руської інтелігенції не знають добре нашихъ справ не то на російській Україні, але і в Галичині. Не знають, що в насъ і в Росіі тільки рідна мова, мова простого народу, отея „вікраїнщина”, якъ вони з насмішкою її називають, виратувала нашъ нарідъ відъ загибелі. Не знають, що коли в нихъ нарідъ темний, то винно сьому власне те, що тамошна інтелігенція погорджувала народною мовою, а чужа московська або мадярська мова не могла ні в нихъ викликати любви до народу ані помогти до просвіти народу, а противно заглубила нарідъ у темноті такъ, що

він не скоро з неї вирветь ся. А тимчасом не тільки Мадяри, але й Росія не сить. Користаючи з народної темноти, вона посилає тамъ платнихъ зрадниківъ народу, які ширять москвофільство тепер і середъ селян. Росія має в тімъ інтересъ, бо хоче черезъ Галичину й угорську Русь дістатися до полудневихъ Славян, Хорватівъ та Сербівъ, щобъ і їхъ взяти в свої лабеті та мати доступъ до Середземного Моря. Найлекше для Росіі робота середъ темнихъ угро-руськихъ селян, тожъ Росія відъ нихъ і зачинає. Знаючи, що середъ темного селянства найлекше ширити всяку справу при помочи вірцъ, російські агітатори почали ширити тамъ православє. І довели темнихъ селян до звісного великого мармарошського процесу. Темнихъ селян обжалувавъ урядъ о державну зраду, та вскорі й самий пересвідчивъ ся, що не вони тутъ винні. А винні російські агітатори тай селянська нужда, а такожъ

Домашний промисл на російській Україні.
Дівчина-пряха з Полтавщини.

і темнота селян. Колиб угорський уряд подбав був про просьвіту селян і то правдиву просьвіту в рідній мові та про економічне піднесенє селянства, то певно не було би й мармарошського процесу. Не було-б, бо сьвідомі національно тай матеріяльно добре стоячі селяни не дали би себе так легко взяти на московську вудку.

Та нас не дуже обходить, що там собі зробить угорське правительство. Ми мусимо дбати, щоб для нашого народу не було шкоди і тому осьвідомляймо, де тільки можемо темних угро-руських селян і робітників, осьвідомляймо вже хоч би тому, що вони на межі земель заселених нашим народом, вони неначе гранична сторожа цілого нашого народу.

На кінець пригляньмо ся ще мові наших закарпатських братів. Мова сих Угро-русів, що живуть в горах, дуже подібна до говорів наших верховинців Гуцулів, Бойків та Лемків, а мова дальших дуже вже пословачена та багато в ній малярських слів.

Ось для приміру одно коротеньке оповіданє про добру бабу та чорта:

„На селі нігда іще не бивав коминар чистити комини і люде го не виділи; аж раз ішов овін до пона витати комини, — та ішов через ліс, а там баба гриби зберала і коли го увиділа, думала, ож то чорт. А перед ним стояло два пішники, еден на право, а другий на ліво.

— Жено, котрим пішником ближе в село, ци правим, ци лівим?

— Правим пішником би вам ближе, — але бо там на кінци села стоїт хрест... так ідьте лівим, хоць дальше”.

А ось друге:

Святий Петро з Павлом на весілю.

„Петро із Павлом, з братом, як апостолом Хрїстови ходили по землі Зашли до єдного села і там біла свадьба. І Павел говорит Петрові:

„Брате, там музика. Я ще того не видів нігда. Я дакус піду посмотріти”. Але брат Петро йому говорит: Ти там не прощений. Не ходь ти там, бо будеш битий, бо там п'яни люде сят. Але Павел гварит: „За што би мене дахто бив, кед я нікому нич не довжен? — Але прийшов Павел до хижи на свадьбу. — Він був молодий і красний человек, а його хотіли взяти до танцю, жеби танцював з тима, што били на свадьбі. Він не хотів піти танцювати з п'янима. Они його взяли межі себе і почали його бити. Але Петрові за свойого брата жаль било, же його бют там. Пішов його боронити. Павла пустили, а Петра обили добрі, а й накопили до нього. Вишли на драгу обидва. Петро говорит Павлові: „Видиш, брате, де тебе не просят, та там не ходь нігда. І я обитий і ти обитий. Што їм за то даме? — Даме їм за то такий розум, жеби били все глупи люде. І так одошли зась на другу страну драги”.

Як бачимо, в тих оповіданях угорська мова ше не так дуже різнить ся від сеї мови, якою пишемо в книжках, значить від мови зрозумілої для всіх Русинів-Українців. Є деякі слова инакші як от: „нігда” замість „ніколи”, „овін” замість „він”, „пішник” замість „стежка”, „било”, „бив”, замість „було”, „був”, „драга”, зам. „дорога”. але є також відміни слів такі, яких у нас в Галичині не уживають, та зате уживають їх на російській Україні, як ось: Петрові, Павлові, його, свойого, а не так як у Галичині: Петрови, Павлови, его, своего.

В тих оповіданях мова, як бачимо, ше всім зрозуміла мимо деяких инакших слів. Се тому, що тут мова ше чиста від чужої мови словацької та малярської. Але в деяких околицях угорської Руси мова тамошних людей дуже пословачена. Ось приміром б а й к а п р о х о р о г о л ь в а т а л и с а :

„Кед лев уж раз устарел і не мог ніяку жвігину за себе уловіт і справел ше хорім і начял йойчшц. На то

то другі жвірі ішли патріц. Хторі прі-
шол до його дзірі патріц, а вон каж-
дого жедол і с тім себе жівот одаль-
вал. Чекал вон раз, же прідзе і лішка;
але лішка була така мудра, же му
до дзірі не вошла, лем з шім з далека
бешедовала. А лев ей гварел: Шіцкі
жвірі уж ме буді патрец у мові хо-
роті, а ті не! Лішка на то отповела,
же вельо пріходза, а мало отходза,
та я за то така мудра, же бліско ку
тебе не пойдзем, бо ті не такі хорі як
ше глашні”.

Українська дівчина з Києва.

Кождий, хто прочитає се, замітить
велику різницю в мові від попередних
оповідань. Хто навіть не знає словаць-
кої мови, то пізнає, що тут багато є чу-

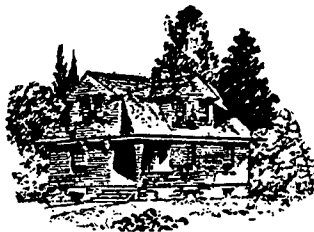
жих слів і окінчень. Така вже доля кож-
дої мови на межах із другими мовами,
що вона підлягає впливам чужої мови.

А тепер ще кілька угро-руських пі-
сень:

Висока сосна горела, під ньом мой міла седзела;
Іскорки на ню падали, вишитки паробці плакали...
Лем тот еден не плавав, што ей найвецей облавав.
Облапаялі ей гайдудці, в зеленим гаю на луці,
Облапаялі ей гайтаре, най же їх Пан Бог покаре.
Згорів ей вінок і парта і єдна шнура зо злота;
Плащіці воду носілі, високу сосну гасілі.
Ой сосна, сосна, горкий дим, міловав бим ся, не
[мам с ким!
Міловав бим ся з дівчетом, в кудзельней хижі
[за педом.

Дочка пташка.

Дала матка церу
Далеко од себе,
Заказала ей,
Пріказа ей,
Бі не ішла до ней,
За седем дні,
За седем тижні,
За седем мешачкі
І за седем рочкі.
Справім я ше, справім,
Пташком ярабом,
Пойдзем до мамочки,
Шеднем на леліі
І на розмаріі.
Прідзе моя маці
Петружочку жаці,
Будзе ме зганяці:
Яй гіша, гіша,
Птачку ярабі,
Погребеш лелію!
Хто ю посадзел,
Тот ю погребе,
Сто раз крапша будзе.

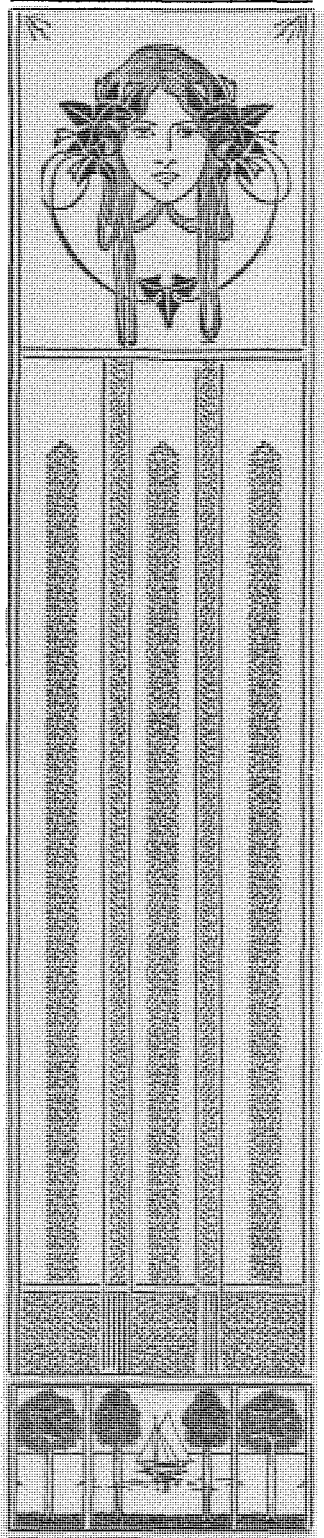
Леонід Глібів.

Журба.

Стоїть гора високая,
Попід горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.
Під гаєм встє ся річенька,
Як скло вода блищить;
Долиною зеленою
Кудись вона біжить.
Край берега, у затишку
Привязані човни;
А три верби схилили ся,
Мов журають ся вони,
Що прийде любе літєчко,
Повіють холоди,
Осиплєть ся їх листєчко
Й полетить до води.

*

Журу ся я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє і болить.
Ой, річенько, голубонько!
Як филєчки твої,
Пробігли дні щасливї
І радощі мої...
До тебе, люба річенько,
Ще вернєть ся весна;
А молодість не вернєть ся,
Не вернєть ся вона!...
Стоїть гора високая,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річенька блищить.
Як гарно тут, як весело
На білїм сьвітї жить!...
Чого-ж у мене серденько
І мліє і болить?
Болить воно та журиєть ся,
Що вернєть ся весна,
А молодість... не вернєть ся,
Не вернєть ся вона!

Українські кобзарі.

ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА.

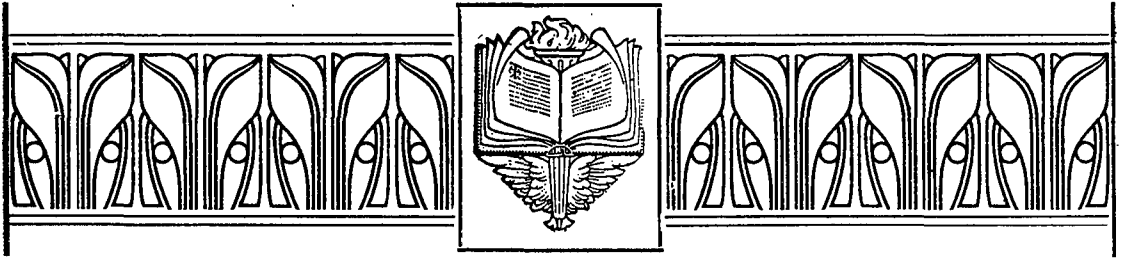
КОБЗАРІ.

Забуті, обдерті, в старенькій свитині
Сумними степами ідуть кобзарі....
Незрячі — вони про свободу співають
І сонце витають на ранній зорі.....

Під хатним віконцем, в садочках вишневих,
І в панства лихого, на панському дворі.
І в дзщ і зимою, закурені снігом
Розкушують правду і волю старі.....

Шукають сліпії і начебто бачать;
А зрячі сумліне на нівець звели:
Знущають ся з пісні, їх кобзи розбили.
Іх думу і славо в полон узяли.....

Так чом же злих пімства людська не спалить?
Чом з неба не вбе їх караючий грім?
Чом сонце велике й рожеве свободи
Не зійде, не встане над краєм моїм?!

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ.

НАША НАРОДНА ПОЕЗИЯ.

Незавидна доля нашого народу. Живемо на найкрасшій землі в Європі, на землі, на якій родить ся всяке збіжжя і то так багато, що ним прогодовують ся не тільки ті, що живуть на сій землі, але й значна часть інших країн Європи так, що наші землі називають шпихліром Європи. Є в нас і багато чималих лісів, є сплавні ріки, а в лісах повно звірини, а в ріках повно риби всякої. Є величезні копальні нафти і солі. Добувають на нашій землі уголь і залізо. Одним словом є все, чого треба людині, щоб жити вигідно та щасливо.

І живуть! Живуть, та не ми! Широко, широко стелять ся лани збіжжя й роблять на них, проливають кровавий піт наші селяни. А спитайте їх, чи се їх лани. Ні, не наші, скажуть, пана Поляка, чи Москаля, чи Жида. А ліси чиї? Таксамо: Поляка, Москаля, Жида! А полонини? Жидівські. А копальні нафти? Німецькі, англійські, бельгійські, жидівські.

Все, все чуже! А ми? Ми або робимо на сих ланах, в лісах та в копальнях яко зарібники, або, коли вже й того нам не дають у рідній землі, — втікаємо за море шукати красшої долі. А колись було инакше. Колись ми

самі були панами в себе. Та богата земля принадлежала сусідів і вони постановили забрати її собі. І хитрощами та лестією розсіли ся в нашій хаті, а відтак взяли ся нас сварити зі собою. І ми зі собою сварили ся або бороли ся, а вороги тимчасом розгосподарили ся і нас із нашої хати прогнали, зробили своїми наймитами, невільниками. А щоб ми часом не пригадали собі, що ми колись були в себе панами та знов не забажали бути ними, то заборонили нам учити ся, просьвічати ся в рідній мові. „Хлопови до ціпа та до плуга, а не до науки” — говорили вони. І ми повили привикли до сього, стали забувати „хто ми, чиї сини, яких батьків”. Темнота нашого народу довела до сього, що серед нас самих найшли ся зрадники, які за гроші пішли на службу ворогів і стали на їх приказ голосити, що ми не окремиї, не самостійний нарід, а частина московського, чи польського, а наша мова, не мова — а тільки говір, „жаргон” (пощована мова), частина, одні казали польської, а другі московської мови.

І так стали вмовляти, пересьвідчувати і нас і світ весь, що нас нема! І вже ділили шкіру на живім медведю.

Та забули одно! Забули, що сей поневолений нарід, хоч погорджений, прибитий має такі скарби, про які їм і не снило ся, а яких забрати йому не всілі

не то вони, але ніяка сила у світі. А зложені ті скарби власне в сій погордженій, „мужницькій” мові, в сій „жаргоні”. Що-ж се за скарби? Се оті казки, що їх вечерами собі наші люди оповідають, се ті приповідки, пословиці, що їх при кожній нагоді говорять, а найголовніше — се оті пісні, що їх все і всюди співають наші люди, старі і молоді: чи в хаті, чи в полі, в смутку чи в радості. Забули про се вороги і голосили світові що нас „не було, нема й не може бути”. Та світ не повірив їм! Сказав: „Нема їх, кажете!? а хто-ж то зложив оті чудові народні пісні, що рівних їм не має ніякий нарід, тай чия-ж се мова, що цю сї пісні зложені?! Ні, нарід, що має такі пісні, не згине, не пропаде, його жде славна доля! — сказали вчені цілого світа; — жде, хоч би ви як давили його! Отя пісня не дасть йому згинутти, пропасти”.

Так, то наші народні пісні се наш найбільший скарб, скарб, якому чудується весь світ і не може начудувати ся! Недаром сказав наш найбільший поет Тарас Шевченко:

„Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине,
От де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменя,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.”

*

*

*

Чим же то такі славні ті народні твори: народні оповідання, казки, пословиці та пісні? Чим вони так причарували до себе світ? Причарували його своєю незвичайною красою. А краса та в будові пісні, в цікавих і гарних малюнках, а передівсім у співності. В українських піснях багато влучних висловів і чудових порівнань чоловіка з різними річами в природі приміром дівчини із зіркою, з квіткою, з пташкою, з калиною; хлопця з дубом, з явором, ор-

лом чи соловейком. Все відповідно до сього, про що і як у пісні співаєть ся.

„Ой зійди, зійди, ти зіронько та вечірняя,
Ой вижди, вижди, дівчинонько моя вірняя.
Зіронька зійшла — все поле освітила,
Дівчина вишла — козаченька звеселила.

співаєть ся в одній пісні, а в иншій:

„Ой дівчина-горлиця
До козака горнеть ся,
А козак, як орел,
Як побачив, так і вмер.

В піснях сих є чарівні малюнки долі й недолі, щастя та горя, нещасної любови, зради. Наші народні пісні мають велике значінє тому, що вони тісно вяжуть ся з народним житєм. Все, що нашому народови довело ся пережити від найдавніших часів і, що доводить ся переживати — все те оспіване в сих піснях. А оспівано воно там так гарно і так правдиво, що кожного аж за душу хватає. Оспівана там журба матери над колицкою маленької дитинки; любов молодих хлопців і дівчат; доля й горе покинутої, зраженої милої; туга відданиці за батьком, матірю; за рідною хатою; терпіня жінки, що її чоловік п'яниця пропиває майно та ще і катує її; горе вдовиці, плач сироти; — одним словом: ціле жите від колицки до гробу. Та не тільки про теперішнє жите співаєть ся в народних піснях, але й про нашу славну минувшину, про завзяті боротьби наших предків, головно козаків.

Пісень тих народних дуже, дуже багато. Вчені наші й чужі, що цікавили ся тими піснями списали їх цілі величезні книги, а кілько їх ще й доси не записано, й доси ще живуть вони тільки в памяти народу. Пісні оспівують, як вже говорило ся, жите народу від найдавніших часів тай теперішнє його жите, а крім того одні з тих пісень співають люди колинебудь, при всяких нагодах, а инші тільки при певних нагодах, обрядах то-що. І після того, про що в них співаєть ся або, коли їх співаєть ся, можемо поділити сї пісні на такі головніші поділи:

1. Пісні, що їх співають на Різдво та на Шедрий Вечір т. зв.: колядки й щедрівки або гагілки; пісні, що їх співають на Купала (св. Івана Хрестителя) і пісні обжинкові, що їх співають у жнива. Всі ті пісні називають учені **обрядовими**.

2. Пісні з **родинного життя**: колискові, любовні, весільні, похоронні.

3. Пісні **станові**, що їх співав або співає тільки певний стан, як наприклад: козацькі, чумацькі, ремісницькі, хліборобські та и.

4. Пісні **історичні** т. є. пісні, що в них співаєть ся про нашу минувшину.

Обрядові пісні.

З тих пісень одні зложені дуже давно, деякі навіть перед тисячами літ, ще тоді, коли наші предки були поганями, а інші вже новіші. До тих пісень, що дуже давно зложені, зараховують учені пісні обрядові. А пізнають вони се з того, що там дуже часто є згадки ще про поганських богів, в яких наш нарід вірив ще, заки прийняв християнство таї богато заховало ся там згадок про давню минувшину, наприклад про князів, про княжих дружинників (війско). Крім того й мова тих пісень відмінна, старша. Само слово колядка значить пісня в честь різдва бога сонця (Дажбога), якого почитали наші предки-погани. Св'ято колядки припадало в тусаму пору, в котру припадає тепер Різдво Христа і тому тепер колядки співаєть ся на Різдво. У сих колядках співаєть ся про гордого та пишного пана-господаря, який живе в дворі, обгородженім золотим терном і з золотими ворітьми. Пан-господар сидить за столом, рахує гроші і дожидає гостей. Перед ним стоять золоті св'ічі і золоті чарки, повні вина та колачі з ярої пшениці. Учені догадують ся, що пан-господар, то найстарший бог Сварог, бог св'ітла й лискавки; його двір то небо, тернова огорода — лискавка, а золото — зорі. Гості се інші боги, яких почитали також наші предки. В иншій колядці співа-

ють про Громовика, бога грому, що або гонить пасти вівці або управляє поле або яко воївник виправляєть ся в поле.

Ще в инших колядках співають про „красну дівоньку” або про „гречную панну”, що сплітає вінок із павяного шіря або стереже винограду перед райськими птицями. Ся „гречная панна” се богиня Зоря, а райські птиці се соняшне промінє, що від него гине ранна роса. Ось одна така колядка про „красную дівоньку”, записана яких 80 літ тому в Калушині в Галичині:

„Ой у садоньку павоньки ходять,
Павоньки ходять, піренько ронять.
Ходить за ними красна дівонька,
Піренько збира, в рукавець кладе,
З рукавця бере, на столик кладе,
З столика бере, віночок плете,
Все приміряє на головоньку;
Диви ся, ненько, чи оздібненько? —
Пійшла дівчина рано по воду,
Та схопили ся буйні вітрове,
Буйні вітрове, шайні дощове,
Шайнули вінком під крутий беріг,
Під крутий беріг, в глибокий дунай.
Плине віночок крайом-дунайом,
Вона-ж за нею все берегою
Та іздибає три рибареве,
Три рибареве панськії слуги:
„Май-біг, помай-біг, три рибареве,
Три рибареве, панськії слуги!
Чи не стрічали, чи не спімали
Павяний вінок, чистий барвінок?”
„Ой ми стрічали таї ми спімали,
Та що нам буде за пересмець?” —
„Одному буде золотий перетінь,
Другому буде хустка від боку,
Третому буде сама молода.
Сама молода як та ягода.”

А ось колядка про створенє св'іта:

Коли не було з нащада св'іта
Подуй же, подуй Господи,
Із св'ятим духом по землі!

Тоді не було неба ні землі,
А тільки було синєє море,
А серед моря зелений явір,
На явороньку три голубоньки:
Три голубоньки радоньку радять,
Радоньку радять, як св'іт снувати:

„Та спустимо ся на дно до моря
Та дістанемо дрібного піску,
Дрібний пісочок посіємо ми,
Та нам ся стане чорна земляця;
Та дістанемо золотий камінь,
Золотий камінь посіємо ми,
Та нам ся стане ясне небонько,
Ясне небонько, світле соненько,
Світле соненько, ясен місячик,
Ясен місячик, ясна зірниця,
Ясна зірниця, дрібні зіздоньки.”

Весною, в часі коли ми обходимо Великдень, обходили наші предки святото Веспи. Тоді співали вони радісні, веселі пісні, що їх багато й доси співають на великодніх забавах. Се веснянки та гагілки.

Літом, під теперішнє свято св. Ів. Хрестителя, обходили наші предки Купала, себто свято в честь бога Сонця. Тоді палили огні і перескакували їх та пускали вінки на воду. Сі звичаї в деяких околицях ще й доси задержали ся, а купальські пісні співають скрізь. Ось одна така купальська пісня:

„Чорна хмаронька наступає,
Ой, то царонько виїзжає
Та до царівни на зальоти.
А царівнонька злякала ся,
Під тройдереву сховала ся.
— „Ой слуги-ж мої вірненькі,
Крешіте огні ясенькіі,
Будем палити тройдереву,
Будем шукати царівноньку.”
А царівнонька злякала ся
Та до службоньки озвала ся:
— „Ой слуги-ж мої вірненькіі,
Гостріте ножи гостренькіі,
Буду краяти сороченьку,
Поїду з царем до шлюбоньку.”
Не потрапила в полотенце
Тай розкrojла собі серце.”
„Ой, лучше мені в землі гнити,
Ніж за цароньком в світі жити.”

До обрядових пісень належать ще обжинкові пісні. Обжинкові були здавна тай тепер є одним із найбільших свят, бо що-ж для нашого народу може бути важніше над жниво. В обжинкових піснях величали наші предки бо-

гів і дякували їм за гарний урожай та щасливі жнива.

В обрядових піснях зображені головню релігійні вірування нашого народу. З них пізнаємо, як і в що вірили наші предки, заки ще прийняли християнство. Та попри се пізнаємо з них і родинне жите давних наших предків.

Пісні з родинного жита.

Ще красше пізнаємо се жите в піснях з родинного жита. Тут маємо змальоване селянське жите, як се ми вже згадали, від колиски до гробової дошки.

В коліскових піснях оспівана любов матери до дитини та журба матери над сим, що стапеть ся з її дитятком, коли вопо виросте. Ось наприклад одна така коліскова пісня:

Ой, спи дитя без повитя,
Поки мати з поля прийде
Та принесе три квіточки.
Одна буде дрімливая,
Друга буде сонливая,
Третя буде щасливая.
Ой, щоб спало, щастя
Та, щоб росло не боліло,
На серденько не скорбіло,
Ой рісточки у кісточки,
Здоровлячко на сердечко,
Розум добрий в головоньку,
Соньки-дрімки у віченьки.”

Або отся загально відома пісонька:

„Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота.
Питаєть ся сон дрімоти:
— Де будемо ночувати?
Де хатинка тепленькая,
Де дитинка маленькая.”

Найбільше в нашій народній поезії є пісень любовних. В сих піснях оспівана любов хлопця до дівчини й навідворот. Залюблені взіймно оспівують красу і принаду одно одного, оспівують щастє й горе своєї любови, перепони, тугу за млим чи милою, біль по втраті млої особи, вірність, зраду і и.

Любовних пісень не лише що найбільше, але вони й найкрасші, найкрас-

ше оброблені. Ось кілька любовних пісень. Як гарно в отсій пісні оспівана стріча залюблених:

„Сонце низенько, вечір близенько,
Спішу до тебе, моє серденько.
Через річеньку, через болото,
Подай рученьку, моє золото.
Спішу-сь, спішу ся тай не застану,
Згорну рученьки, плакати стану.
Через річеньку, через болото,
Подай рученьку, моє золото.
Через річеньку через биструю,
Подай рученьку, подай другуго.”

Милому, що покидає дівчину, каже вона:

„Як не хочеш, мій миленький, дружиною бути,
То дай мені таке зілля, щоб тебе забути,
Буду пити, буду пити, канлі не опушу,
І тоді тебе забуду, як очи заплющу.”

Любов має різні перепони, то батько-мати не годять ся, то інші люди стоять на перепоні.

„Ой не шуми, луже, зелений байраче,
Не плач, не жури ся, молодий козаче.
Не сам же я плачу, плачуть карі очи,
Що нема спокою, ані в день ні в ночі.
Сусіди близькіі, вороги тяжкіі,
Не дають ходити, дівчини любити.

А ось знов як парібок оплакує своє горе, що лобка зрадила його:

„Чи се тая керниченька, що я воду брав,
Чи се тая дівчинонька, що я ї кохав...
Ось се тая керниченька і ключ і відро,
А вже мене дівчинонька забула давно.
Засипалась керниченька золотим піском,
Злюбила ся дівчинонька з другим козаком.”

Чи можна коротше і красше описати все те, що тут описано. Отсих шість рядків наводить нам перед очі цілий образ. Парібок довідав ся, що його лобка зрадила його. В журбі та горю не знає, що діяти. І мимоволі йде на те місце, де найчастійше стрічав ся з милою — до керниці. Приходить і згадує, як то він тут сходив ся з нею, розмовляв, як тут йому було мило. Місце таке саме як було перше і керниця і ключ і відро, тільки його дівчина не

та — вже иншого любить. Для нього, колись так любя йому керниця тепер не мила — заспалась для нього піском так як його доля.

А як прегарно, з яким чутем змалюваний жаль по втраті милого в отсій пісні:

„Ой, гаю мій, гаю,
Та густий, не прогляну,
Випустила соколонька,
Тепер не спіймаю.
Ой, хоч і спіймаю,
Та вже не такого,
Не приляже моє серце,
Ніколи до нього.”

Вже з тих кількох пісень, що тут наведені, можна пізнати, які гарні українські народні любовні пісні. А треба знати, що се не найкрасні. Пісень таких є багато, дуже багато — можна би цілі великі книги списати тільки ними, а всі вони одна красша другої так, що вибрати найкрасні дуже трудно. Тай ще одно. Так як ми їх тут бачимо, читаємо, то се тільки половина краси. Щоб пізнати всю їх красу, треба чути, як їх співають. А спів тих пісень чарує не тільки нас, ними одушевляють ся й чужинці, навіть Німці, Французи та Англіїці.

Не меньше гарні, хоч вже не так численні, є пісні про подружжє. В сих піснях оспівуєть ся переважно лиху долю замужної жінки, але є й пісні, хоч їх далеко меньше, де оспівуєть ся недоля чоловіка, що має лиху жінку. Найчастійшеж описуєть ся тут важке життя жінки за чоловіком-нелюбом, за якого силою віддали її родичі, горе жінки з чоловіком паницею, лиху свекруху і и.

Ось пісня про се, як чоловік-нелюб бє жінку, а вона безборонна переказує пенці про свою недолю:

„Ой, там за горою та за кремьяною
Не по правді жле чоловік з жоною.
Вона йому стелить білу постілоньку,
А він їй готує дротяну нагайку.
Біла постілонька порохом припала,
Дротяна нагайка біле тіло рвала.

Біла постілонька порохом приїїла,
Дротяна нагайка кровю обкиїла.
Ой, мужу-ж мій, мужу, не бий мене дуже,
В мене тіло біле, болить мене дуже!
Пусти мене, мужу, в вишневий садочок,
Най я собі вирву рожевий квіточок.
Взяла роже-квітку тай вергла на воду:
„Плини, плини роже-квітку до мойого роду,
„Плини, плини, роже-квітку, плини по дунаю,
Як побачиш мою неньку, приплини до краю!”
Вийшла стара мати в дунай воду брати,
Як узїрла роже-квітку тай стала ридати:
„Деж ти, роже-квітку, тут ся обявила?
Вїдай тебе моя дони в воду упустила?”
„Ти гадала, мати, мене не згодуєш,
Дала мене за нелюба, а тепер бануєш!
Ти гадала, мати, що мене не збудеш,
Така прийде годинонька, ще плавати будеш.”

Правда, який вірний образок, а який мимомого суму гарний. Чоловік бє жінку, а вона далеко від роду, нікому її оборонити. Тільки в садку, в куті може поплакали над своєю долею. Ніким вістки передати. Хїба квітку з рожі пустити на воду. А мати, що її так любила, пізнає, що се квітка від її доньки. Мати плаче, що занастила долю рїдної донї, та вже запізно. Кому-ж, хто читати-ме сю пісню, хоч воно таке звичайне, таке часте в житю людей, кому не вистисне вона слїз із очий?

Найдавнїйшими піснями, що оспівують родинне жите, є весільні пісні. В піснях і обрядах весільних маємо цілий ряд образів, які нагадують нам не раз дуже давні часи, коли родинне жите не було ще таке як тепер, наприклад, коли молодий приходить по молоду, щоби її забрати вже до свого дому, брат молодой не дозволяє молодому взяти її. Він засїдає зі сестрою і її подругами за стіл і відтам боронить її так довго, поки молодий не дасть якогось окупу. Сей обряд, се памятка дуже давних часів, коли то молодий парубок із дружиною нападав на дїм молодой та силою добував собі жінку. Пізнійше був звичай, що молодий купував собі жінку, даючи окуп родинї молодой. І один і другий звичай є ще й сьогодні в многих дн-

ких племен. Ось пісні, що нагадують сі звичай:

- 1) Ой не находь, Литво,
Будем тебе бити,
Будем бити, воювати,
Марусеньки не давати.
- 2) Біжи, біжи, кониченьку, в тєстя двір,
А до мої Марусеньки поза стіл:
Пустимо стрілу перлову,
Вибемо стїну камяну,
Вїзьмемо Марусеньку молоду.
- 3) Ой Татар, братчик Татар!
Продав сестру за таяр,
Русу косу за шїстак,
Бїле личко таки так.

В першій і другій піснях маємо спомин про се, як то давно здобували жінок. Про давність піснї говорить се, що там співаєть ся про стріли та про розбиває мурів, значить піснє походить з часів, коли ще не знали пального оружя і воювали мечами та стрілами, а мурї розбивали таранами. Третя піснє виразно говорить про продаж дївчини молодому. Деякі з весільних пісень дуже гарні і високо поетичні. Ось піснє, що її співають при відїзді молодой з дому батька та метери:

„Ступила молоденька з порога
Тай каже: „А бувай, моя мамко, здорова!
Та не плач же, моя мамко, за мною,
Бо не все я забираю з собою...
Лишаю тобі дрібні слїзи по столу
Тай лишаю дай слїдочки по двору,
Тай лишаю своє зіле в городочку —
Тай на свою рїдненьку мамочку.
Та хто буде мое зіле поливати?
Буде поливати рїдненькая мати,
Ранними тай пізними зоречками
Тай своїми дрібенькими слїзочками.
Та дай-же, моя мамко, мені соколятко,
Щоби воно раненько шебетало,
Тай би мене пробуджало:
Бо свєгруха не мамочка,
Тай не встане, тай не збудить,
Але піїде до сусїди тай посудить,
Та мойому серденьку жаль буде.”

Похоронних пісень у нас не так вже багато тай не всюди вони співають ся.

В них оспівуєть ся смерть когось із родини або похорони. Є се плачі й голо-сїня по помершїм.

Станові пісні.

З пісень станових, пісень, в яких оспівуєть ся якийсь окремиий стан, найбільше є пісень чумацьких. Чумаки, се були люди, що їздили з України по сіль у Крим. Вони збирали ся разом нераз по кільканадцять і під проводом отамана рушали в дорогу. Такий відділ називав ся валка. В давнїйших часах така дорога була небезпечна, бо в степах могли напасти Татари й чумаки мусїли бути все зоружені. Для безпечности брали вони собі в охорону нераз відділ козаків, за що платили їм певний податок.

Ось пісня про чумацьку гулянку:

„Гуляв чумац на риночку,

Та лив чумац горілочку.

Против воли, против вози,

Против ярма ще й занози,

Все своє добро.

Прокинув ся чумац в ранці

Тай почапав у гаманці:

Всі кишені вивертає,

Аж там гроший вже чорт має,

Нїчим похмелитись.

Прийшов чумац до шинкарки,

„Сип, шинкарко, хоч пів кварта!“

Шинкарочка з горда дметь ся

Ще й з чумаченька сьмієть ся,

Що гіркий п'яниця.

Скинув чумац жупанину:

„Сип, шинкарко, четвертину!“

„Ой не всишло четвертину,

Добудь гроший хоч з полтину,

Тоді пий, гуляй.“

Ой вийду я на могилу

Та погляну у долину:

Лежать воли, стоять вози,

Виєть ярма, ще й занози,

Все чумацьке добро.

Ой пішов би я до дому,

Та бою ся поговору,

Будуть бити ще й ганити

Та заставлять ще й косити,

А я козак не здоров.

Ой пійду я у Молдаву

Та сїм років погорюю,

Та сїм лїт я погорюю,

Воли й вози покуную,

Знов буду чумац.

Змальована тут безжурна, легкодушна вдача чумака. Він пропиває весь зарбіток, воли й вози так, що не має чим їхати в Крим. Лишаєть ся йому, хиба вертати до дому на господарство. Та він не хоче, бо там заставлять косити, а чумаки, що привикли до мандрівки, до вольного життя на широких степах, не любили сидіти на місци та зажимати ся одною роботою. Головнож не любили хлїборобської праці. Є пнша чумацька пісня, в якій селянин кличе чумака до себе на роботу косити сїно, однак він не хоче, волить бідувати нїж взяти ся за косу. Так і тут. Він волить сїм лїт у Молдаві горювати, щоб тільки знов купити собі воли й чумацьку мажу (віз) нїж працювати дома наполи.

Козацькі пісні вяжуть ся здебільша з історичними. Ремісницьких пісень у нас мало. Господарські пісні оспівують жите селян, тому до сього подїлу треба зарахувати й богато колядок, щедрівок, гагілок, а передївсїм обжинкові пісні. В піснях господарських маємо опи-си жнив, сїнокосів і и.

Історичні пісні.

Найважнїйшим, найбільшим скарбом у нашій народній поезії се наша історична народна поезія. В них змальована ціла наша минувшина від найдавнїйших часів аж по найновїйші, змальовані славні й сумні картини з нашого життя. До наших часів переховало ся народних історичних пісень з часів книжних дуже не багато. Та не все так було. Колись і про ті часи було в нас багато пісень. Маємо про се згадки в літописях наших. Та прийшли інші часи, часи козацькі, які народови припали більше до впадоби і нарід покіннув тамті пісні, а захопив ся козацькими.

Та все так і з тих давних княжих часів маємо пісні головно колядки та

шедрівки. В деяких колядках і шедрівках уже ті сюжети неясні, баламутні, але все ще можна пізнати якусь подію з нашої історії. Ось наприклад з історії знаємо, що в давніх часах наші люди наймалися до війська в Царгороді. Се описується в отсій колядці:

„Ішли молодці рано з церковці,
Ой, дай, Боже!
Ой ішли, ішли раду радили,
Раду радили не однакую,
Не однакую, а троякую:
„Ой ходімо-ж ми до ковальчика,
До ковальчика, до золотника,
Покуймо-ж собі мідяні човна,
Мідяні човна, золоті весла.
Ой пустимо-ж ся на тихий Дунай,
Долів Дунаєм під Царгород,
Ой чуємо ми там доброго пана,
Що платить добре за служеньку:
Ой дає на рік по сто червоних,
По сто червоних, по коникови,
По коникови тай по шабельці,
Тай по шабельці, по парі сукон,
По парі сукон тай по шапочці,
Тай по шапочці тай по панночці.”

В інших колядках, шедрівках чи веснянках описується облога города, боротьба з Татарами, в деяких згадується навіть імя князя, як от приміром князя Романа.

Як я вже згадував, сих пісень мусіло бути більше, та славна **козацька доба** виворіла багато нових пісень і нарід, співаючи єї нові пісні, які його більше займали, забував поволи старі.

Чому-ж то так нарід зацікавився козацькою добою, козацтвом? А тому, що в княжій добі нарід майже не брав участі в політичнім житю, тільки князі та бязари й дружинники (війско). Інакше в козащині. Тут, хто хотів, міг стати козаком, а до того козацтво все виступало в обороні селянства. Тому ніщо дивного, що нарід так сподобав собі козащину і на її честь зложив тільки пісень і дум та переховав їх у пам'яті аж до наших часів.

Найдавніші козацькі пісні оспівують боротьбу козацтва з Татарами і

Турками. Маємо пісні, в яких описується напад Татар на Україну, як руйнують села й міста, як беруть людей у полон та важка доля полоняників у татарській і турецькій неволі, головно на турецьких галерах (кораблях).

„Зажурилась Україна, що ніде прожити,
Витоптала орда кіньми маленькі дїти,
Ой маленьких витоптала, великих забрала,
Назад руки постягала, під хана погнала”

співаєть ся про напад татарської орди. А ось як описується ся, як Татари ділять між себе полон:

„За річкою огні горять,
Там Татари полон ділять.
Село наше запалили
І богатство розграбили,
Стару ньеньку зарубали,
А миленьку в полон взяли.
А в долині бубни гудуть,
Бо на заріз людей ведуть:
Коло ший аркан веть ся,
А по ногах ланцюх беть ся. —
А я бідний з діточками,
Пійду лісом, стежечками.”

В иншій пісні зазуля питається ся берези, чому вона біла, не зелена. Береза відповідає, що вона не може бути зелена, бо під нею стояли Татари, обтинали шаблями її гиля та розкладали огні, копитами грасували землю, зпід коріння добували воду. В пісні про полон Коваленка описується ся, як богач Коваленко зібрав женців, щоб жали пшеницю. Привів їх на лан і каже, що в неділю відвідає їх. Пійшов Коваленко до дому та в дорозі зловили його Татари. В пісні про полон Волинянки (дівчини з Воличі) описується ся, як Татари полонили Волинянку, а батько її жене в погоню за нею. Дівчина просить батька, щоб вернув ся, бо труд його даремний.

„Верни ся, батеньку, верни ся ріденький!
Вжеж мене не однінеш,
І сам старенький загинеш;
Занесеш голову на чужую сторону,
Занесеш очиці на турецькі границі.”

Найкрасшою з тих пісень є пісня про полон трох попадянок. Дуже гарні є думи, т. зв. „невольницькі плачі”. Ко-

зак у неволі, в кайданах, просить со-
кола, щоб поніс вістку до батька-мате-
ри, щоби визволив їх із неволі. На се
відповідає йому брат, що не слід по-
силати вістки до батьків, бо вони й так
не знати-муть, де їх шукати. Плачі та-
кі кінчать ся звичайно просьбою до
Бога.

„Визволь, Господи, всіх бідних невольників
З каторги бісурменської
На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселий,
Між мир хрещений.”

Богато наших невольників стогнало
в турецькій неволі по тюрмах та на га-
лерах. Галери, се були великі кораблі,
до яких були приковані невольники-
веслярі. Богато було там наших неволь-
ників, та всі вони волили зносити зну-
щання ніж зректи ся своєї віри та своєї
народности й вітчизни. Рідко тільки лу-
чали ся одиниці, що „для панства ве-
личного, для лакомства нещасного” по-
турчили ся, побісурменили ся. І їх не
забула народна поезія і згадує їх з по-
гордою. Більшість невольників не під-
давала ся спокусі. Більшість їх відпо-
відало так, як отся мати, що дістала ся
в полон до зятя-Татарина, відповіла сво-
їй дочці зрадниці:

„Ліпше мої вбогі лати,
Ніж дорогі твої шати,
Я не хочу панувати,
Пійду в свій край загинати.”

Не згадує лихим словом, а добрим
тільки одну, що „потурчилась, побісур-
менилась” — Марусю Богуславку, а
се тому, що хоч вона й потурчила ся,
так не забула про свій рідний край і
визволила невольників із тюрми.

Часом удавало ся невольникам втек-
ти з неволі. І про се є багато пісень.
Найбільші з них і найкрасні се дума
про азівських братів і дума про Самій-
ла Кішку. В першій з них оповідаєть ся,
як трох братів утікало з неволі, з Азова;
— два кінні, третій піший. Піший брат
просить, щоб вони його взяли між ко-
ні, та вони не хочуть. Піший брат ги-

не в степену від безхліб'я та безвідя. Але
два кінні гинуть також. Їх догоняє та-
тарська сторожа й убиває. В другій ду-
мі, найдовшій із усіх народних дум о-
писуєть ся, як Самійло Кішка, користа-
ючи з того, що ключник галерський за-
снув п'яний, викрав у нього ключі та
повідмикав кайдани невольникам-галер-
никам і відтак враз із ними вирізав ту-
рецьку сторожу й утік на Україну.

Богато дум і пісень описує походи
козацькі на турецькі й татарські землі
й боротьбу козаків із бісурменами на
суші й на морі. Найбільше дав ся в
знате Татарам і Туркам кошовий Іван
Сірко.

Значна пайка історичних поезій о-
співує боротьбу козацтва з Польщею.
Важке було жите нашого народу під
небійкою Польщею. Ось як описує його
народна дума:

„Ой то ляхи-гайдамаки
Україну зрубали,
Течуть річки кроваві
Темними лугами.
Ступай, коню, підо мною
Широко ногами,
Ідуть ляхи-гайдамаки
В погоні за нами.”

Зривав ся наш народ кілька разів
проти сього гнету, та все не вдавало ся,
не вдавало ся головно тому, що не було
згоди. Та біда й досвід навчили. Прий-
шов славний 1648. рік і на поклик бать-
ка Богдана Хмельницького весь україн-
ський народ виступив одностайне про-
ти ворога й очистив Україну так, що
став самотнім паном у своїй країні. І
тоді заспівав:

„Та немає лучше та немає красше,
Як у нас на Україні:
Та не має Ляха, та не має пана
Не буде зміни.”

Про єї славні часи, часи Хмельнич-
чини переховало ся до наших часів най-
більше народної поезії. Все в тих по-
езиях і думках оспіване і знущання Ля-
хів і Жидів над нашим народом і як
Хмельницький завзиває нарід до бороть-
би за волю і боротьба й славні побіди

й утеча ляхських посів і Жидів з України й очищуване України й могутність та слава козацтва й вольне житє українського народу.

Ось як у народній думі кличе Хмельницький народ до боротьби за волю:

„Друзі, панове молодці,
Охотники, броварники,
Годі вам по броварях пива варити,
По винницях да й по проваллях валяти ся;
Да ідїть ви жидів да Ляхів
Із України згоняти, то будете ви собі мать
Хоч на три дні хорошенцько
По козацьки погулять...
Друзі, панове молодці,
До Случи річки прибувайте,
Жидів да Ляхів у пень рубайте,
І до них по козацьки словами промовляйте:
— Жиди да Ляхи, примічайте,
Ото буде по той бік Случи ваше,
А по сей бік пана Хмельницького і наше.”

А ось пісня про битву під Жовтими Ведами:

„Чи не той то хміль, що коло тичин веть ся?
Гей той то Хмельницький, що з Ляхами беть ся.
Чи не той то хміль, що по ниві грає,
Ой той то Хмельницький, що Ляхів рубає.
„Чи не той то хміль, що у ливі кисне,
Ой той то Хмельницький, що Ляшеньків тисне.
Гей поїхав Хмельницький із Жовтому Броду,
Гей не один Лях лежить головою в воду.
Не пий Хмельницький дуже тої жовтої води:
Іде Ляхів сорок тисяч хорошої вроди...
„А я Ляхів не бою ся і гадки не маю,
За собою великую потугу я знаю.
І ще татарську орду за собою веду,
А все, вражі Ляхи, на вашу біду!”
Утікали Ляхи, погубили шуби...
Гей не один Лях лежить вищірівши зуби!
Становили собі Ляхи дубові хати,
Приїдеть ся Ляшенькам в Польщу утікати!”
Утікали Ляхів деякі полки,
Іли Ляхів собаки і сірії вовки.
Гей там поле, а на полі цвїті:
Не по однім Ляху заплакали діти.
Гей там річка, через річку глиця:
Не по однім Ляху осталась вдовиця.”

Не стало Хмельницького, не стало

ворог а два: Польща й Москва. Важко прийшло ся українському народови — і вже не так весело співав він. Заспівав він тоді:

„Ой горе нам на Гетьманщині,
Надокучила вража панщина,
Що ходячи наїсись, сидячи виспиш ся!
Як на панщину іду, торбу хліба несу,
А з панщини іду, ні кришіночки,
Обмивають мене дрібні слізочки.”

Московські царі бояли ся, щоби воля, яка панувала на Україні, не спонукала й московський нарід, який здавна стогнав уже в царськїм ярмі і привик двигати кайдани, подумати про волю для себе й тому постановили знищити волю на Україні, знищити український народ. І взяли ся насамперед до козацтва. Полк за полком висилали на чужину копати канали, де вони від голоду та нездорового підсоня (клімату) вигибали трохи не всі. А на Україну насилали московські війська, які стояли постоями по містах і селах і обдирали український нарід до останної сорочки.

„Москалики, соколики!
Поїли ви наші волики,
А коли вернетесь здорові
Поїсьте й останні корови.”

— жалував ся український нарід на сі постої московських салдатів, яких український нарід зове москалями. А козаки, що були на каналних роботах на чужині заспівали про себе:

„По чім же ти, Мозиру, знаєш,
А що жовтї піски?”
— Туди ішли з сірими волами,
А назад прийшли пішки.”
„По чім же ти, Бобруйську, знаєш,
А що різанії фоси,
Туди ішли в червоних чоботах,
А назад прийшли босі.”

Зруйнувавши гетьманську Україну, взяли ся Москалі й до Запорожа. Ще 1709. р. в часі повстання Мазепи під проводом зрадника колишнього Запорожця Галагана облягли вони Січ, яка тоді була на острові Чортомлику і зруй-

Запорожці перенесли Січ до Туреччини. Добре їм там було, та все то на чужині.

„За все добре, миле братя, та під Турком жити. Тільки одно неприємно, що на віру бити.”

Настрашилися Москалі того, що Січ у Туреччині заснувала, й стали перемовлювати Запорожців до себе:

„Ой пише Москаль тай до кошового:

„А ідїть до мене жити!

Ой дам я вам землю та по прежнему

А по Дністер — границю!”

Та не вірили вже Запорожці й відповіли йому:

„Ой брешеш, брешеш, превражай Москалю.

Що у тебе добре жити,

Ой як підем ми у твою землю,

Будеш нам лоби голити.”

Та перемогла туга за рідним краєм і Запорожці вернули на Україну, хоч знали, що там їх не гаразд жде й заснували нову Січ між ріками Підпільною та Базавлуком 1734. р. Та простояла вона там всего 41 рік. Прийшов 1775. р. Цариця Катерина, яка знищила вже гетьманство 1764. р., задумала тепер зробити кінець і Запорожжю. І вислала на Запороже військо під проводом Текелія:

„Ой зза гори, зза Лимана вітер повіває,
Кругом Січи запороській Москаль облягає,
Облягає Москаль Січи, лягерями стали,
Вониж свого генерала три дні ожидали.
Шатнула ся по курінях запасу шукати,
А московська вся старшина церкви обдирати.
Та беруть срібло, беруть злото, ще й воскові

[свѣчи,

Зостаєть ся нан кошовий з писарями в Січи.

„Ой устань, Харку, устань, батьку, просять

[же нас люди,

Як станемо на границі, по прежнему буде.

Як вийдемо на границю та впросим царицю,

Щоб оддала степи вільні по прежнему границю

„Та не на теж я, вражі сини, москаля зібрала,

Щоб степ добрий, край веселий назад завертала.

„Ой устань, Харку, устань, батьку, щож ми

[наробили.

Що степ добрий, край веселий тай занастали.

Та тече річка невеличка з під білої кручі,

Заплакали Запорожці від цариці йдучи.

Стає хмара зза Лимана, а другая з поля,
Заплакала Україна, така її доля.”

Осьтак співає народна пісня про о-станню руйну запороської Січи й Запорожа Москалями.

*

*

*

Осьтак перейшли ми історичні пісні. Вже з сих нечисленних примірів бачили ми, що в народній історичній поезії оспівана трохи не вся наша минувшина часів козаччини. Найбільше пісень з Хмельниччини, бо се найсвітліша доба нашої минувшини й тому найбільше вбїла ся в пам'ять народови.

Іншають ся ще пісні суспільно-політичні, які тісно вяжуть ся з історичними.

До пісень суспільно-політичних належать пісні про рекрутчину, про панщину, про нужду та пісні про волю.

*

*

*

Ось і все про народну поезію, однак слід сказати, що сей огляд далеко не повний, на повний докладний огляд тут не стає місця. Навіть поділ поданий на початку не повний. До сього поділу можнаб ще додати пр. пісні сьмішні, насьміштиві, пісні релігійні, а вкінці коротенькі віршики як от коломиїки. Та тут поданий тільки поділ важніших родів поезії. Скажу ще тільки про коломиїку. Коломиїка се коротенькі, найчастійше двовіршеві поезійки. Самих сих поезій можна би назбирати сотки тисяч, хоч не всі їх і дасть ся записати. Вони повстають, можна сказати, що дня при всякій нагоді. Богато з них, як скоро повстає так скоро й забуваєть ся. Затамлюють ся тільки красні, або котрі якусь важнішу подію оспівують. Одначе богато між ними є дуже гарних і формою і змістом.

Ось приміром:

„Падуть роси, падуть роси на білу березу,
А я свому миленькому сорочку мережу.”

Який гарний образок. Дівчина сидить і вишиває миленькому сорочку, а на зелену березу надуть срібні краплини росп. так як під вправною рукою дівчини хрестики мережки на білу сорочку.

Ось ще коломийка для приміру:

- 1) Нема цвітку на всім світку як на тій
[калиці,
Ніхто не є такий милий як мати дитинці.”
- 2) Мої любі коломийки, де я вас подію,
Занесу вас в чисте поле — там я вас розсію;
Та як буде добра доля — я вас позбираю,
А як буде лиха доля, я вас занехаю.”

*

*

*

Вже з цього коротенького огляду можемо пізнати яка богата, яка гарна наша народна поезія. Не диво, що вона причарувала собою й учених чужинців. Вони захоплені красою нашої народної поезії й признають, що красшої не має ніякий инший нарід. Ось що каже про нашу поезію німецький учений Боденштед: „Нема такої країни, деб дерево народної поезії принесло такий роскішний овоч, нігде дух народний так живо, так дійсно не виразив ся в своїх піснях як на Україні. Яке глибоке, правдиве, людяне чутє, який пориваючий душу смуток висловлений в цих піснях. Які нестони спаровані з юнацькою силою пробивають ся в піснях про коханє. Але такт і соромливість чутя, що паує в них скрізь, надто виступають. Між усіми піснями українськими нема ніякої, щоб змунувала лиця пайсоромлившої дівчини почервоніти”. А другий Німець Францоз пише: „Народна українська пісня не тільки може поривати ся з піснею кожного пишного на-

роду, але більшість їх вона перевищає ніжною чужістю й богатством і глибокостю чутя”.

Ось-так говорять чужинці про нашу народну поезію. То для них вона має таке велике значіне. А для нас має вона значіне не тільки красою, має значіне й тим, що вона виратувала наш нарід від загибели, навчила нарід любити своє, пригадувала йому його славу минувшину, дала початок новій нашій писаній літературі, бо наші поети писали й пишуть за взірцями народної поезії, а й на стару літературу мала нераз великий вплив. Одним словом, народна поезія се наш найдорожший скарб. Плекаймо-ж її, а головно всі ті, що їм доля судила жити на чужині. Вона-ж на чужині пригадує рідний край, рідний нарід, вона перемінює нам чужину в рідну землю, лучить усіх нас, хоч би з як ріжних сторін ми зійшли ся на чужий в одну родину. Оповідає один подорожний, що раз ішов далеким чужим містом. Довкола чужа-чужина, чужа мова, чужі люди. Нараз почув за собою тихий спів:

„Соловію маленький,
В тебе голос толенький,
Засівай же ти мені,
Бо я в чужій стороні.”

Він прискочив до цього, що співав і відразу став його обнимати. Сей, що співав теж не питаючись ніщо обняв першого. Що-йно, коли осьтак привитали ся стали, розпитувати один одного, відки вони. І показало ся, що один з Австрії з Коломийщини, а другий з російської України з Катеринославщини, з землі, де колись була слава Січ. Рідна пісня злучила їх, зробила з них приятелів, братів.

Плекаймо-ж її, шануймо, любім її.

О. Олесь.

ПУТА РОЗРИВАЙ!

Сніг в гаю... але весною
Розіветь ся гай...
Може долею ясною
Зацвите й мій край.

В небі мла... а сонце гляне
Й мла ростане вмить...
Може й мій народ повстане
Й скрикне: „Будем жить.”

Сон... але всю землю збуде
Жайворон-гінець
Може й ти, мій сонний люде,
Знайдеш сну конець.

На обличчю рабство, туга,
Безпросвітна мла,
Деж гордия твого духа,
Вольного орла?!

Як вулькам стоїш ти згаслий,
Але чую я,
Що в душі твоїй нещасній
Море ще огня!

Вірю я, що ще схороне
Сам себе мій край,
І кричу: „О, мій Самсоне,
Пути розривай!”

Олександр Колесса.

В СВІТ ЗА ОЧИ.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,
Як лебеді тиху воду сколотили.
Не лебеді злопотіли крилоньками,
Виходили бідні люди з дітоньками;
У незнану вибирались сторононьку,
Покидали свою рідну родиноньку...
Покидали рідні хати без опіки,
Мандрували за далекі гори-ріки.
Може річку глибокою переплинем,
А у рідній сторононці марно згинем...
Ой, чужая сторононька, чужі люди,
Та вже гірше на всім світі нам не буде!
Ой, далека сторононька і незнана:
А у рідній—що заробим,—все для пана.
Опадають чорні руки від роботи;
Марно гинуть наші діти попід плоти.
Та не жаль нам працювати-гарувати,
Аби пальців із голоду не глотати.

Павло Грабовський.

Сироти.

Дітки маленькі кликали маму:
„Вставай, голубко, нене кохана,
Прокинь ся швидше та кидай яму,
Бо ми не їли з самого рана!”
Даремно ждати; побігли в клуню:
„Чом не йде мама? — скажи татуню!”

„Пождіть, не плачте, дітоньки милі;
Небавком прийде ваша матуся,
Зварить кулеші, булки дасть білі,
Я скоро в хату також верну ся.
Не ждець ся дітям — побігли в клуню,
„Деж наша мама? — скажи татуню!”

Голову сумно тато понурив,
Обійняв діти, та що казати,
Трома струмками піт з нього дзюрив...

Лишив роботу, побрив до хати,
Злагодив їсти і знов у клуню...
А дітки в голос: „Куди, татуню?”

Зростають дітки і голі й босі,
Вже не питають, бо зрозуміли,
Чом не приходить матуся й досі.
Нелюдські злидні кругом обсіли,
Усе порожне, комора й клуня;
По заробітках женуть татуня.

На дворі люто, тріщать морози,
А він працює і дні і ночі;
Краялось серце, змерзали сльози,
Поки заплющив на віки очі.
Побіжать діти із хати в клуню:
„На кого кинув ти нас, татуню?”

Козак і кінь.

(Народна пісня.)

Ой три літа, три неділі
Минуло ся на Україні,
Як козака Турки вбили,
Під явором положили.
Під явором зелененьким
Лежав козак молоденький;
Його тіло почорніло,
А від вітру пострупіло.
Над ним коник зажурив ся,
По коліна в землю вбив ся.
— Не стій, коню, наді мною,
Бачу-ж я щироньку твою!
Біжи-ж степом та гаями,
Долинами, байраками,
До моєї родиноньки,
До вірної дружиноньки.
Стукни в браму копитами,

Тай забрязкай поводами.
Ой вийде брат — понурить ся,
Вийде мати — зажуриць ся,
Вийде мила — порадіє,
Стане, гляне — тай зімліє!”

— Де ти, коню, пана скинув?
Кажу-ж, коню, чи не згинув?”
— Мене Турки надігнали,
Пана мого з мене зняли,
Постріляли, порубали,
Там над Дністром лихували!

Ой цить, мати, не жури ся,
Вжеж бо син твій оженив ся,
Взяв він собі за жіночку,
Зеленую могилочку,
Тай крутую долиночку.

ЮРІЙ СІРИЙ.

ВІДРОДЖЕНЄ РОСИЙСЬКОЇ УКРАЇНИ.

В 1914. році 9. цвітня минуло 260 літ від того часу, як Росія прибрала до своїх рук Україну. Минуло 260 літ перебування великого народу під гнетом самодержавного російського царя і гуртка його прислужників. Час сей занадто довгий, остільки довгий, що на протязі його зникли деякі цілі держави, лишивши по собі тільки спомин, народилися нові держави, змінилися порядки в старих державах, що колись були подібно як в Росії самодержавній, себто правились царями ні перед ким невідповідальними. Час сей занадто був довгий і на те, щоби прилучений український нарід довести до знищення, стерти не тільки його, а й назву саму з лица землі. Се було і тепер є завданням російського уряду. Не жалів він і не жаліє сил на те, щоби знищити український нарід, не сиплять ся перед жадними способами і веде в тім напрямі скажену боротьбу. Принявши 260 літ тому Україну яко рівну собі і самостійну державу, Росія скоро зрадила ті постанови і знищила навіть натяк на якусь самостійність, а тепер старається знищити й ті ознаки національного життя, які властиві українському народови.

Одначе побороти, вбити цілий народ вона не змогла. І тепер, по 260 роках тяжкої неволі ми не тільки не знищені, не тільки не співаємо сумних пісень над похороненою Україною, а навпаки маємо щастє писати про її відродженє, про побідоносний похід до славної будучини. Той факт, що ми йдемо до будучого, що не вішаємо в безсилі на вербах своїх гарф, як найкрасше свідчить про те, що Україна не вмерла, а

живе і не сьогодні, так завтра пірве зовсім кайдани, якими так старанно заковувало її російське правительство та заспіває гимн волі разом зі своїми братами, що в силу історичних обставин належать до Австрії й інших держав, а також і з тими братами, що в силу економічних або політичних обставин мусіли шукати собі ліпшого життя в таких далеких країнах, як Америка і ин. Той день нашого свята, нашого визволення вже недалеко. Вже бачимо ми проміш пової зорі, що зійде над багатоміліонним і багатотрадальним народом українським.

I.

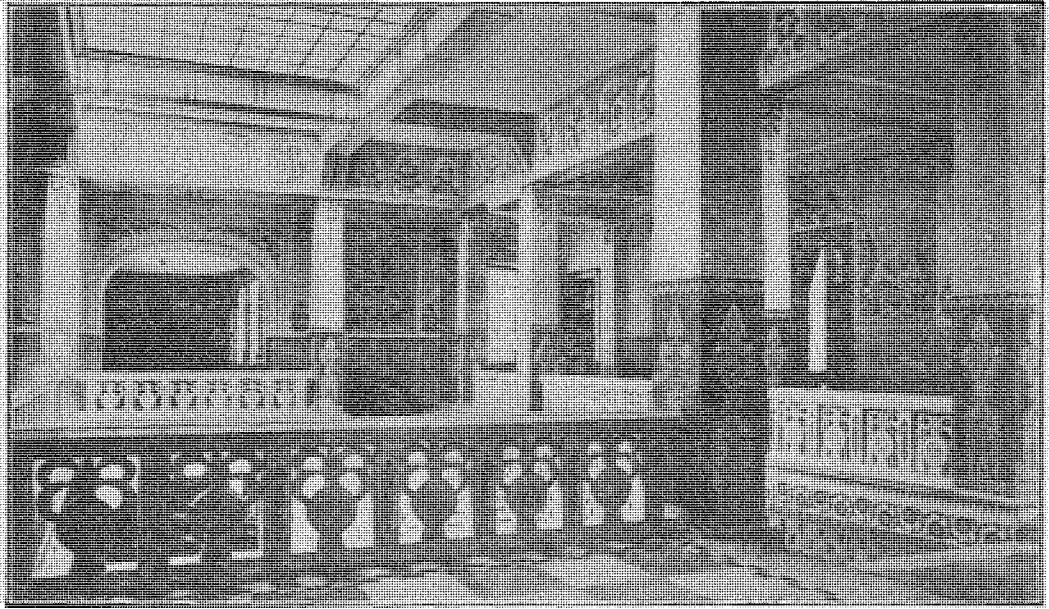
Російська Україна простягається від австрійського кордону, а власне від Галичини на схід понад Чорним морем, або як його звали в минулі часи Козацьким морем, аж до Дону. Україна російська, як і вся Росія поділена на окремі великі округи, що звуть ся губерніями. Займає Україна такі цілі губернії: Київську, Подільську, Волинську, Херсонську, Катеринославську, Полтавську, Харківську та Чернигівську. Окрім сих губерній у величій числі живуть наші люди в околицях (губерніях): в Холмщині, Бессарабії. Таврії і переважно заселяють Кубанську околицю. Всього-ж займають Українці в Росії площу землі, яка виносить приблизно 750 тисяч квадратних кілометрів.

Щодо числа населення то російські Українці серед народів, що творять російських підданих, займають друге місце: їх найбільше по Москалях: мень-

ше-більше всіх російських Українців є 35 мільонів.

Але не все був наш нарід таким великим і не все мав під собою таку велику землю як тепер. З історії знаємо, що були такі часи, коли наш нарід займав тільки невелику околицю над Дніпром. Але то були вже занадто далекі від нас часи. Колиж ми візьмемо такий час як триста літ приблизно і оглянемося назад, то довідаємося,

кляло російське правительство на те, щоб з тих людей, котрі ішли на нові місця, поробити Москалів. Не спинилось воно перед тим, щоб заводити скрізь мову шануючого, пробувало воно мішати переселенців в той спосіб, щоб половина села було Українців, а половина Москалів, але все те ні до чого не вело. І по кількох десятках літ ті Москалі, що переселялись сюди російським урядом для

Будівля в українським стилю.

Вестибуль другого поверха будинку губерньского земства в Полтаві на російській Україні.

що й тоді наш нарід був далеко менший. Такі губернії як Херсонська, Таврійська, Катеринославська, Кубань, Харківщина, були зовсім незаселені. То були величезні простори віковичних степів, якими блукали кочівники Татари та робили напади на наші українські землі. Але на протязі трох сот літ зробила ся величезна зміна. Всі ті землі ми бачимо досить густо заселеними і то переважно народом українським. Факт заселення таких просторів свідчить найкраще про житеві сили та енергію, яка криється в нашім народі. І не треба забувати того, що робив він се при страшенній боротьбі. Всі сили

змосковщення Українців, самі робили ся Українцями і забували свою російську мову, хоч за ними стояв уряд російський і російські порядки. Се ще краще свідчить про живучість і силу нашого народу.

Все, що живе на світі чи то буде рослина, чи тварина, чи людина, для того, щоб жити, потребує житевих засобів, з яких найголовнішою звичайно є пожива. А для людини, щоб вона жила і розвивала свої природжені духові сили крім звичайної поживи для тіла потрібна ще й пожива для душі. Найголовнішим знарядом для здобути

духової поживи є слово. Бож за помочію слова люди порозумівають ся меж собою і через слово здобувають собі знане. Коли відняти у людини слово, заборонити їй говорити тою мовою, яка їй рідна і знана з років дитячих, а примусити говорити мовою чужою, то людина стає безпомічною і не тільки не розвивається розумово, а навпаки — тупіє, йде ніби назад.

Се дуже добре розуміло навіть і таке немудре правительство на чолі зі своїм самодержавцем як російське і, коли не могло з Українців зробити Москалів при помочи московської колонізації, взяло ся заборонити його рідну мову, знищити його культуру, звичаї і т. інше. Отже поруч з боротьбою, яка вела ся за заселені землі, вела ся ще й иньша боротьба і то далеко трудніша — боротьба за рідне слово, за звичаї свої рідні, за свою культуру.

II.

Ми вже згадували, що 1654. року Україна прилучила ся до Москви jako самостійна держава. Прилучила ся для того, щоб знайти поміч в боротьбі проти Польщі. Одначе Московщина відразу зрадила і стреміла до того, аби прибрати Україну до своїх рук, та завести скрізь свої порядки. Коли переглянути той стан в яким була в ті часи Росія і Україна, дивним здається те, що розмірно так легко Московщині вдало ся заволодіти Україною, дивним здається, що така дика, варварська держава так вжерлась в Україну. Бо й справді порядки московські в той час були значно злі. Перш за все Московщина уявляла тоді країну темну, дику, некультурну. Про якусь просвіту там і мови не могло бути і людина, яка могла сяк-так прочитати слово, або підписати своє прізвище, вважала ся дуже освіченою. Порядки в Московщині були теж ліхи. На чолі всього стояв цар, котрий міг безвідповідально робити все, що хотів, міг, як кажуть, карати і милувати. Звичайно сам цар правити не правив, а

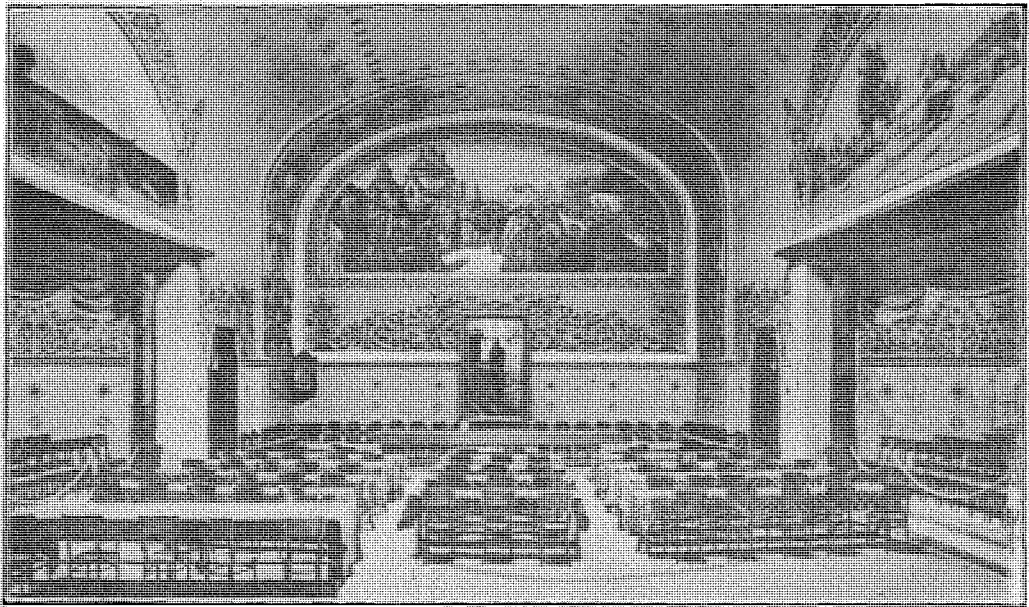
доручав се своїм приближним, які також безвідповідально робили в державі все, що хотіли. Весь працюючий нарід московський був під владою панів, закріпощений таксамо, як і в Польщі в ті часи. А Україна навпаки в ті часи відзначала ся іншими порядками. Перш за все на Україні просвіта стояла так високо, що дивувались навіть люди закордонні, які там подорожували. Неграмотних було мало, кождий Українець дитину свою навчав у школі не тільки читати і писати, а й інших наук. Правив собою весь наш нарід. Нарід вибирав гетьмана, старшину, судіїв, попів. Вибрані урядники повинні були робити так, як того хоче нарід, бо були відвічальними перед народом. Що-ж найголовнійше, то на Україні не було панщини. Визволившись зпід Польщі, Україна знищила і панщину.

Отже над культурною Україною запанувала дика Московщина. Як се робило ся, не будемо подрібно оповідати, бо всякий може докладно довідатись про те з книг наших істориків. Скажемо лише, що велику ролю як-не-як тут відіграла сама українська старшина. Як гячко, а треба сказати, що вже тоді були між старшиною і зрадники і запроданці. За ласку московського царя, за щедрі подарунки, „за шмат гнїлої ковбаси“, як каже наш поет, продавали вони свою матір, а найбільше продавали для того, щоб зробитись богачами, бо московський уряд, прибираючи до рук Україну, заводив там свої порядки, землі дарував старшинам покірним, а непокірних засилав на Сибір, закріпощав родини і віддавав його панам московським і старшинам українським. Нарід боров ся за свої права і вольности, але ворог був сильніший і за помочію зрадників-старшин взяв гору над Україною.

З окремої держави з власним гетьманом Україна стала ся звичайною провінцією Московщини. Скрізь Московщина позаводила свої порядки, людей відда-

ла напам, на користь Московщини заведено великі податки, людей українських стали брати до московської служби яко жовнірів, українські школи знищено, щоб нарід був темний. За кількадесять літ вже не можна було пізнати України; виснажена боротьбою вона скоїла ся і, здавало ся, заснула віковичним сном; здавало ся, що кінець прийшов навіть самому істнованю українського народу.

„Енеїду” і видав з початком 19-ого столітя „Наталку Полтавку”. Головна його заслуга полягає в тім, що „Енеїду” свою написав він такою мовою, якою говорить наш нарід і героями свого твору взяв людей наших. За прикладом Котляревського починають іти й другі. З’являєть ся цілий ряд письменників, котрі пишуть і говорять українською мовою, котрі словом своїм пробуджують національну свідомість

Будівля в українськiм стилі.

Головна галя зі столами для земських гласних в будинку губерньського земства в Полтаві на російській Україні.

III.

Але по довгiм часі відпочинку, саме в найлютішi часи починає справа змінити ся на краще, починаєть ся новий рух відродження.

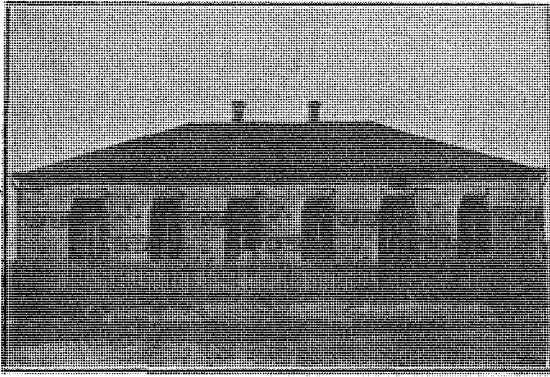
Зорею сеї боротьби являєть ся вже не шабля і рушниця, як то було раніш, а рідне слово, не лицарі за куті в панцирі, а наші письменники, вчені і поети — починаєть ся відроджене нашої літератури.

Батьком нової української літератури являєть ся Іван Котляревський, що написав свою безсмертну

людей. Письменники сї були переважно роду панського і круг їх діяльності обіймав, здебільшого панів та всяких чиновників урядників. Але в 1814. році під стріхою кріпака народив ся Тарас Шевченко. Сьому синові селянина-кріпака судило ся стати провідною зорею в нашiм відродженю, судило ся стати невмирущим народним генієм. Своїми поезіями, своїм житєм, своїми муками за рідний край він „воістину поправ” ту смерть, яка здавало ся, справляла бенкет над Україною і воскресив її до нового життя. Ми не будемо тут спинятись над житєм Шев-

ченка, бо про нього мусить знати кожний свідомий Українець. Скажемо тільки, що Шевченко не обмежував своєї діяльності писанем поезій та малюванем картин, до чого мав незрівняний талант. Поза сям він брав найдіяльнішу участь і в практичній політичній роботі разом з іншими тодішніми українськими діячами. Найголовнішою бідою, всенародним горем була тоді панщина. Робучі люди-селяни були панським „бидлом”, кріпаками і пани робили з ними все, що хотіли: примушували їх до незмірно тяжкої роботи; ставились до селян як до скотини, катували їх за найменші провини, знасидували селянські доньки, завдавали до війська на довгі роки селянську молодь і навіть не соромились міняти людей за псів. Шевченко не тільки бачив стражданя народу, а й сам їх переніс на власній шії, бо, як відомо вже нам, походив він з родини кріпаків. Тому то він і ставав так завзято в обороні людей перед панами, тому він і клав усі свої сили на те, аби визволити людей від панщини та кріпацтва. Боліла його і доля України, що була під владою Московщини. Він знав, чим була Україна в минувшині, бачив і те, що мусить вона знову стати вільною. І от для того, щоб визволити Україну з неволі московської, він разом з іншими діячами, а головно під проводом відомого історика М. Костомарова взяв був участь в роботі товариства, що звалося „Кирило-Методіївське братство”. Братство се було засновано заходами М. Костомарова в Києві 1846 року і воно було першим товариством, що мало на меті змінити державний лад, який панував тоді в Росії. Свідомість народна в ті часи вже досить була зроста, щоб утворити ґрунт для діяльності братчиків. Товариство се бажало зближення і з'єднання всіх славянських народів, але в такий спосіб, щоб кождому них забезпечено цілковиту свободу. Статут, вироблений членами Кирило-Методіївського братства полягав ось в чім: Кожний із славянських народів (Москалі, Поляки, Українці, Сер-

би, Чехи і ин.) мав утворити окрему републиканську державу, де всіми справами порядкував би сам нарід через своїх вибраних представників. На чолі кожної такої републики мав стояти вибраний на певний час президент. Всі справи кожного народу окремо провадили би ся і рішали би ся в краєвих соймах через вибраних народних заступників, а справи, які торкали ся спільно всіх народів, котрі належали до союзу або федерації, мали розглядати ся і розв'язуватись у соймі, зложенім з вибраних послів від усіх народів. Голова союзу мусів бути виборний. Се головні основи статута товариства. Поза тим братчики вважали потрібним перевести як найскорше в жите такі річі: скасоване по всіх славянських землях кріпацтва і всяких привілеїв одного стану людей перед другими; всі люди мусіли бути рівними і вільними; заведене загальної осьвіти; загального виборного права і т. и. Переведене в жите сих постанов товариство хотіло зробити без повстаня, мирним шляхом. Для того воно мало вже досить міцний ґрунт і в народі. Але діяльність його припинилась дуже скоро. Через донос російський уряд довідав ся про істнуванє сього товариства. Його члени були заарештовані і покарані. Особливо люто покараний був Шевченко. Його завдав російський цар Микола I. в неволю в москалі і вислав над далеке Аральське озеро в пустинні степи. Одначе з розгромом Кирило-Методіївського братства рух український не спинив ся. Все більше та голоснійше входив він в жите, а в 1860. році заснував ся навіть український орган в Петербурзі „Основа”, що виходив в 1861. році і десять місяців 1862. року. Разом з тим в Києві закладають ся гуртки, що провадять просьвітну роботу серед народу, заводять школи, видають народні книжки і т. и. Але російський уряд не спить і всі сили напружує, щоб сей рух задусити. Звичайно йому се вдаєть ся легко і вже в другій половині шістьдесятих років усі школи бачимо замкненими, книжки народні видавати заборонено,

Будинок „Просвіти” в селі Мануйлівці на російській Україні.

а красних діячів заарештовано і позамикано до тюрми. Та трудно і не можливо спинити живе життя. Як не дбало російське начальство про те, щоб убити рух український, та не змогло і в сімдесяти роках знову починаєть ся робота, яку ведуть люди, що згуртували ся коло так званого західного відділу географічного товариства. Хоч переважно робота ся була чисто науковою, але для України мала вона велике значіне. Та скоро і сю діяльність приймає уряд російський і кладе на все свою важку лапу. В (1876) році російське правительство в своїй лютий боротьбі дійшло до того, що видало варварський закон, яким заборонило друкувати українською мовою все, що може йти на користь народови. Забороняло ся друкувати книжки наукові, популярні, дитячі, релігійні. Дозволяло ся, та й то правомисю російською і по цензурнім перегляді видавати тільки вірші й оповідання. Остільки сей закон був суворий і варварський, що навіть таке правительство як російське не відважилось оголосити його вселюдно. Видало воно його тайно, тільки для чиновників, щоб вони ним руководили ся, а чиновники за ласку висших панів готові робити все, не зважаючи чи то йде на користь тому народови, що їх зодягає і годує, чи на шкodu. А в данім разі вони радо переводили в життя те, що наказало їм правительство. **Найменьша проба видати**

якусь книжку корисну була даремною. Здавало ся вже, що далі не було жадних надій і способів до веденя національної боротьби нашому народови. Одначе український літературний рух і по тім безглуздім законі не завмирає. Уже в (1882) році в Києві починають Українці видавати журнал в російській мові під назвою „Кіевская Станна”. Сей місячник був цілком призначений українському життю і українським справам. Окрім того, що він давав відомости про минуле й сучасне життя України, він гуртував коло себе українських учених і письменників і особливо значіне його зросло з того часу, як в нім дозволено було друкувати оповідання мовою українською.

Але все таки літератури було замало в ті часи, щоб могла вона робити в повній мірі діло просвіти народу; про якісь виклади або відчити пе-

Українські дівчата з Полтавщини на російській Україні.

ред народом на його рідній мові й думати ніхто не сьмів. Народним учителям заборонено було говорити до народу його мовою і взагалі правительсво стояла на тім, щоб саму назву „Україна” винищити. Слово „Україна” було заборонене і в мові і в літературі. В ті часи живе українське слово можна було почути тільки в театрі на виставах. І театр був справді одним з найголовніших чинників, що двигали нарід до пробудження національного. Особливо велику службу зробив театр, що заснував ся в (1881) році.

З великими зусиллями і великими труднощами повстав він. Але ті люди, що взяли ся за се діло, перемогли всі труднощі і з нічого майже утворили такий театр, який прославив ся не тільки на Україні, але в цілім сьвіті. Першими оснудателями і проводирями українського театру були Кропивницький, Старицький, Карпенко-Карий, М. Заньковецька, Саксаганський, Садовський, Затиркевич та інші. Почали вони виставою „Наталки Полтавки”, аж пізнійше репертуар їх збогатив ся їх таки творами, бо М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий і М. Старицький були не тільки артистами, а й добрими драматургами. Кождий з них написав багато драм більшої вартости. Одначе не треба думати, що театр наш користував ся ласкою російського правительства. Навпаки, до сього прояву українського життя воно відносилося таксамо як і до інших. Щоб унеможливити виставу добрих штук, воно їх забороняло, а пропускало до вистави тільки такі, де не було натаку на політичні чи суспільні умови життя нашого народу. Забороняло ся таксамо виставляти на сцені лише українські штуки. Конче мусів гурток театральний в тойсамий вечір ставити по українській штуці ще й російську і то в стільки актах (розділах), в кількох була українська. Приміром, коли трупа хотіла виставити штуку „Ой, не ходи Грицю на вечерниці” в пяти діях, то в той же вечір мусіла виставити на тій же сцені перед тими-ж глядачами ще й штуку

російську на 5 розділів. Чи можливо се було? Ні, скаже читальник. Одначе артисти наші уміли се робити і знаходили шляхи. Всі такі утиски відбивали ся сумно на розвитку нашого театру; не міг всюди являтися, бо наприклад вступ української трупи в такі міста як Київ, Полтава зовсім був заборонений. З сих міст доходило навіть до того, що начальство забороняло співати на концертах пісні мовою українською. Так наприклад, коли в Одесі гурток на вечірні хотів проспівати пісню народню „Дошк. дошк, капаз дрібненький”, то начальство строго заборонило. Мусіли зробити переклад на мову французьку і тоді співати перед слухачами Українцям. І випадків такого поведеня, такого плуму над нашим народом, над нашим сьвятощами зі сторони російського уряду було дуже а дуже багато. Так багато, що й діти наші не зможуть всіх пригадати, щоб за них віддячитись достойно.

Отже утиски були доведені до того, що національне життя ледви-ледви пробивало ся.

Тепер було одно спасене для українських діячів — се перенести всю свою діяльність за межі російської дійсности, в такі місця, де-б не міг чіпати їх уряд. Таким місцем була Галичина, де була хоч сяка-така свобода нашому народови українському. Сим починають користувати ся Українці ще від шістьдесятих років. Туди все більше та більше спроваджуєть ся наших учених і письменників, туди посилають ся літературні праці і гроші, а в (1873) році в Галичині заходами Українців з російської України і Галичини засновуєть ся Товариство імени Шевченка, котре пізнійше перетворено в Наукове Товариство імени Шевченка, а тепер йде до того, щоб стати українською Академією наук. Товариство се з самого початку являєть ся огнищем нашої науки і культури. З українських учених на початку його істнованя особливо положив багато

праці М. Драгоманів. Переслідований російським урядом він в 1876 році мусів виїхати за кордон і звіттам проводив свої думки між український народ російської України і Галичини. Трудно в сій статі зазначити і обговорити ту великанську працю, яку робив Драгоманів. Скажемо тільки, що в особі Драгоманова український рух поступив ще далі наперед. В цілім ряді книжок, брошур і статей Драгоманів розробляв і розвивав те, як Україна мусить визволитись від панованя над нею чужинців і утворити порядки нові, гідні такого великого народу.

Згадавши тут про Галичину, не можемо ми не зазначити того, що вона відіграла і відіграє величезну ролю в українським національним русі взагалі й у відродженю російської України зокрема. Мимо важких умовин свого життя вона робить ся осередком того руху. Тут засновують ся перші наші наукові інституції, школи, гімназії, виклади українською мовою в університеті. Тут повстають партії, тут пробуджуєть ся і творить організацію люд робітничий, якому безперечно належить найкрасше будуче у світі і який іде в боротьбі першим. Все те, що дієть ся і що діялось в Галичині в той чи инший спосіб, відбиваєть ся на Україні російській. Зносини сих, штучно поділених земель, заселених нашим народом, чимраз стають жвавійшими і не припиняють ся доси.

Велику ролю у відродженю України відіграв ще один наш учений історик М. Грушевський. Будучи запрошеним австрійським урядом на кафедру львівського університету викладати всесвітну історію, він переїздить з Києва до Львова на початках 1890 року. Переїздить сюди повний сили, з великим науковим засобом, з європейською освітою і починає свою наукову і громадянську роботу і за короткий час стає на чолі культурного, наукового і політичного життя Галичини. Не помиляючись, можемо сказати, що тільки завдяки його невтомній праці за такий короткий час Галичина стала на таку

висоту, а українська наука завоювала собі таке почесне місце серед світових наук.

З початку сього огляду я зазначив, що буду говорити тільки про Україну російську і коли згадав тут про Галичину, то лиш настільки, наскільки вона мала вплив на відроджене України російської. А вплив той був справді великий. Галичина не тільки була в ті часи місцем де переховувала ся наша наука, література і взагалі культура до красших часів. Ні, вона була і жерелом, з якого користувала ся довгий час живою водою Україна російська.

Живіший видавничий рух зачав ся на російській Україні в 1898-ім році. Показчиком сього являєть ся хоч би засноване в 1898 році в Петербурзі „Добродійне Товариство для видаваня загально-корисних і дешевих книжок” і розвиток видавничого товариства „Вік”, що було засновано в Києві 1895 року гуртком тодішних академиків, а теперішних діячів в українській літературно-громадянській роботі. Юже книжка починає все більше та більше проникати в широкі народні маси, заохочувати їх до рідного слова і будити національну свідомість. І вже в 1903 році такі події як відкрите памятника І. Котляревського в Полтаві, та святковане ювілею славного нашого артиста і музика М. Лисенка показують, оскільки виріє національний рух на Україні російській. На сих святках вже видно стало, що український рух не є явищем, котре під напором царського уряду зникне, а сила, якої не зломить ніщо.

Разом з сими подіями виростають і утиски російського уряду на все, що носить признаку українського і власне ті утиски йдуть уже не тільки від уряду, а й добровільних його співробітників, здебільша ренегатів, що вийшли з українських родин, і продались Москалям за тепленьку посаду, за грубий гріш. Але вже спинити того, що почало ся, не в силі було російське правительство. Український рух перейшов від інтелігенції в широкі маси і вже не обмежував ся літературою,

а прийняв форми політичної боротьби і звернув ся до революційних способів, до чинних виступів проти російського уряду. На початку ХХ століття повстають на Україні і розвивають сильну діяльність українські соціалістичні і революційні партії. Першою такою організацією українською була „Револуційна Українська Партія”. (В 1905. році вона перетворила ся в „Українську соціал-демократичну Партію”). Ся партія складала ся з людей відважних і знаючих народ, робітництво, його потреби та знала, що такими шляхами як доси ішла українська інтелігенція, далі йти не можна. Щоб ожила Україна національно, культурно, треба аби в роботі прийняли участь найширші робітничі і селянські маси, а щоб могли прийняти сі маси участь, — треба їх визволити з тої політичної неволі, в якій тоді була вся Росія. Люди, що входили в сі організації, взяли ся до боротьби революційної і заслуга їх така велика, що годі оцінити її тепер. Вони перші сміливо й отверто покликали за собою народ до боротьби. Царський уряд, як відомо, вже з попередних моїх слів, не дозволяв друкувати таких українських книжок, що були-б корисні народови, забороняв інтелігентній людині входити в зносини з простим людом з ціллю якоїсь пропаганди. Отже організація „Р. У. П.” потайки друкує книги й листи, корисні народови і потайки розповсюджує свою літературу між робітниками і селянами. Се перше рідне слово було, яке перечитали селяни і робітники на своїй землі, бо як не-як, а інтелігенція панська до сього часу не вмiла близько підійти до народу. Помимо розповсюдження книжок члени „Р. У. П.” йдуть і самі в парід та розкривають темному народови очн на те, звідкіля походить його лихо. Вони вказують на найбільшого ворога робітництва і селянства, на панів і капіталістів, які самі нічого не роблять, а живуть з чужої праці під охороною і захистом російського царського уряду. Щоб побороти капіталістів і панів, що

нявками сидять на тілі працюючих мас, треба найперше побороти той царський уряд, який обороняє їх силою війська і т. д. Воли учать селян і робітників, що для боротьби треба бути зорганізованими, проти сили війська ставити оружну свою силу. Вся така наука вела ся в українській мові, роздавали ся в такій мові листки й газетки, які друкували ся здебільша в Галичині („Селянин”, „Добра Новина”, „Гасло”). Разом з наукою і розповсюдженням літератури члени організації показували і своїми прикладами, як треба вести боротьбу з царським урядом. Урядники царські стежили за тим усім, затрачали великі гроші на те, щоб ловити сих революціонерів, а зловивши, завдавали їх на тяжкі муки, карали вязницею, засиляли в холодні сибірські місця. Та се не лякало борців за народне діло. Вони сміло ішли на муки, а на місце їх ставали нові лави борців. Ся праця великий вплив мала на широкі маси. Простий люд тепер побачив, хто їх справжній оборонець. Він вірив тим людям, які не жалували свого життя і йшов за ними в боротьбі.

НОВА ДОБА.

На сі-ж часи припадає війна Росії з Японією. Поза всіми інтересами царський уряд в сій війні, маючи надію вийти переможцем, гадав тим самим утвердити свій стан і далі провадити реакційну політику у себе. Але війна була, як відомо, нешаслива для Росії. Значно менший японський нарід побідив Росію і громадянство побачило, оскільки існуючі порядки кепські. Починаєть ся визвольний рух, котрий переходить у справжню революцію 1905. року. Під напором революції царський уряд мусів пійти на уступки та обіцяти перевести цілий ряд реформ, котрі могли-б поліпшити положене російських громадян.

Революційний 1905. рік сміло можна вважати початком нової доби в історії українського руху. Йдучи поруч

з російським громадянством в боротьбі за загальні політичні права, українське громадянство голосно заявляло і про свої національні потреби. Перш за все підносить ся голос з домаганем знести закон 1876. року, що забороняв вільно видавати книжки й часописи українською мовою, а також і домагане дати українському народови право вчити дітей у школах рідною мовою. Довго не годилось російське правительство скасувати ганебний закон 1876.

давання газети, але уряд місцевий довго бореть ся з тими заходами й аж з початком 1906. року в Києві почав виходити щоденний орган „Громадська Думка” і місячник „Нова Громада”. Та „Громадська Думка” не проіснувала й року. Вже в осени 1906. року в редакції перевела російська поліція ревізію, багато співробітників заарештовано й віддано до в'язниці, а видаване газети заборонено. „Нова Громада” припинилась по скінченню

Українські діти, що були учасниками Шевченкового свята в Києві, столиці України в 1910-ім році.

року, аж під напором революції мусіло се зробити. Явилась можливість вільного вислову думок рідною мовою. І відразу починають ся заходи коло видавання газет рідною мовою. Першою такою газетою являється „Хлібороб” в Лубнях на Полтавщині. Газета та мала величезний успіх серед населення, але уряд відразу почав число за числом конфіскувати, а на пятім числі припинив її зовсім. На місце „Хлібороба” в грудні 1905. року починає виходити тижневик „Рідний Край”. Починають ся заходи і в Києві, в тім серці України, коло ви-

давання газети, але уряд місцевий довго бореть ся з тими заходами й аж з початком 1906. року в Києві почав виходити щоденний орган „Громадська Думка” і місячник „Нова Громада”. Та „Громадська Думка” не проіснувала й року. Вже в осени 1906. року в редакції перевела російська поліція ревізію, багато співробітників заарештовано й віддано до в'язниці, а видаване газети заборонено. „Нова Громада” припинилась по скінченню

року з тої причини, що до Києва був перенесений зі Львова журнал „Літературно Науковий Вістник”, який відразу здобув велику популярність серед українців. По кількох місяцях по припиненню „Громадянської Думки” в Києві починає виходити щоденна часопись „Рад”, яка й до сього часу мимо всяких трудностей існує. Не будемо тут перечисляти всіх газет і журналів, які починали виходити в сі часи на Україні. Їх було багато, але вік їх був недовгий. Правительство всюди забороняло такі видання, а співробітників і редакторів

спроваджувало до вязниць і накладало на них величезні й тяжкі кари. Особливо довело ся зазнати горя й витримати мук народній часописи „Село”, яка почала виходити в Києві 1909. року. Вплив сеї газети на села був дуже великий. Коло неї були згуртовані всі ліпші співробітники російської України. Борола ся вона 1½ року, але не могла нарешті встояти проти кар, що з неймовірною щедрістю сипались на неї і припинилась. Властиво спочатку не припиналась, а перемінила назву. Замість „Села” почав виходити „Засів”, але й сей витримав тільки рік і мусів припинитись, не маючи змоги витримати тих кар, що накладав на нього уряд. Щодо теперішнього стану преси на Україні, то можна сказати, що вся вона переважно в Києві і в сім році виходять там такі головні часописи: щоденник „Рада”, тижневик „Маяк”, місячники: „Літературно-Науковий Вістник”, „Дзвін”, „Українська Хата”. Крім того виходять „Записки Київ. Науков. Товариства” і „Україна”, оба журнали чисто наукові та „Світло”, журнал педагогічний.

Поза сим виходять спеціальні журнали: „Наша кооперація” і „Ріля”. Поза Києвом виходить дуже мало і то не регулярно. З важніших можна вказати на „Рідний Край”, що переніс ся до Гадяча, „Молода Україна”, дуже розумно ведений і корисний орган для українських дітей. В Петербурзі виходить ще „Український Студент”, орган молодіжи. Се більш-менш все, що виходить періодично на Україні. Як бачимо, преса за мала для трийцять мільйонного населеня. Але, на жаль, і та ледви животіє. Головна причина сумного стану преси знову полягає в тих переслідуваннях, які робить над нею російський уряд. Помимо кар грошевих і кар вязничних над співробітниками та редакторами, уряд не спинаєть ся й перед карами над тими людьми, що передплачують українську газету. Всім служащим в урядових інституціях заборонено висшими урядниками передплачувати газети

в українській мові, а звичайним людям (селянам, робітникам) просто не віддають газети з пошти, коли він передплачує. Скаржитись передплатник не може, бо з того все одно користи не буде ніякої. Почтар завсіди може сказати, що він не видав часописи з огляду на її шкідливий напрямок і сього досить для його виправданя. Але всетаки преса наша на Україні не до упадку йде, а все більш розвиваєть ся і кріпне.

Не можна промовчати про другий рід друкованого слова, а саме про різні книжки і т. д. Як відомо з попередних слів, до 1905. року на російській Україні було тільки два видавництва, що стояли більш-менш міцно — се „Добродійне Товариство” у Петербурзі і видавництво „Вік” у Києві. Від 1905 року сі видавництва розвинули дуже кваво свою діяльність, а поруч з ними народжують ся й нові видавництва, які не обмежують ся вже видаванем тільки красного письменства, а видають книжки найрізноманітнішого змісту. В Петербурзі в 1906. році повстають видавництва „Борьба” і „Праця”, які видали ряд книжок революційного змісту, які через утиски російського уряду мусіли скоро припинити свою діяльність. В той же час у Києві повстає вид. „Ранок”, котре видало найвидатніші праці М. Драгоманова, призначені для народу: в Полтаві засновуєть ся вид. „Український Учитель”, що видає книжки педагогічного змісту. Пізнійше се видавництво перейшло до Кизва і тут розвиває свою діяльність. З кийвських видавництв, що повстали по 1905. році і до сього часу працюють, можемо зазначити „Лань”, котре видало цілий ряд народних і дитячих популярних книжок. „Час” — видає дешеві книжки для народу. „Дзвін” найсоліднійше з нових видавництв, котре видає повні зібраня найкрасших наших письменників, праці з економічної науки і різні популярні книжки для робітників і селян. „Крилиця”, видавництво, що по характері своєї діяльності підходить до „Часу”. Поза сими видавництвами є

богато дрібніших і спеціальних. але на них ми спинятись не будемо. Згадаємо ще про видавництво київського Товариства „Просвіта“, яке видало цілий ряд популярних книжок, але припинило свою діяльність в 1909 році з наказу уряду. Взагаліж можемо сказати, що видавничя ро-

1906. року на всю Україну була лише одна книгарня українська в Києві „Книгарня Київської Старини“, тепер ми маємо в Києві крім „Київ. Старини“ книгарню „Літературно-Наукового Вістника“ і книгарню від „Час“. Богато маємо українських книгарень і поза Києвом. З них найголовніші в Харкові,

Хлопці-жартуни на російській Україні (в Харківщині).

Хлопці обіцяли кацалови, що „зроблять його патрет“ на паркані, а кацал сидить спокійно і чекає на свій „патрет“.

бота йде на російській Україні досить добре, рік-річно вишукають у світ сотні тисяч книжок різноманітного змісту. Книжки ті, без огляду на заборони, всеж таки розповсюднують ся серед народу і знаходять читачів. Посередниками головними між видавцями і читачами являють ся українські книгарні.

Полтаві, Катеринодарі (Кубань), Катеринославі. Сдесі, Петербурзі (Московщина) Житомирі і т. д. Всі книгарні вже міцно стоять на своїм ґрунті і випродують масу книжок. Отже рух видавничий і рух книгарський свідчить найкраще про те, оскільки вже виросла народна свідомість і, яка велика потреба у людей наших мати книжку,

написану рідною мовою. Цікавлять ся і читають російські Українці не тільки ті книжки, що виходять на території російської України, а сироваджують великими масами також і книги з Галичини. Головним посередником в тім ділі є книгарня „Літературно-Наукового Вістника”. Зазначуючи в попередних словах те, оскільки наш нарід горнеть ся до рідного слова, всеж мусимо сказати, що наслідки того не такі добрі. Сьому причиною являєть ся найголовніше те, що російська Україна ще й до нині не має ні одної школи, де би наука викладала ся рідною мовою.

Про негайну потребу шкіл рідних на Україні не будемо говорити. Кожда людина мусить знати, що без рідної школи нарід не може розвиватись, не може зростати культурно, а мусить лишатись завсіди в задних рядах культурних народів. Знав і знає се народ український і завзято веде боротьбу на протязі цілого часу за рідну школу, народню, середню і висшу. Особливо ся боротьба завзято вела ся в 1905. і 1906. році, в часи найвисшого піднятя народного руху. Майже не було на Україні такого села, такого хутора, де би не збиґали ся віча і нарід сам у вимогах політичного характеру ставив пункт, що на Україні мусять бути скрізь заведені школи, де би дітний їх учено рідною мовою та вказувалось на те, що теперішні школи з мовою викладовою московською не тільки не дають людям користи, а навпаки затемнюють дітям голову і відбивають у них охоту до науки. Що се й справді так, ми маємо багато доказів. До того часу поки Україна мала свої школи, майже не було людей неграмотних, вчились тоді і хлопці і дівчата, Україна давала багато вчених людей, які працювали не тільки на Україні, а й в Московщині, котра в ті часи не мала своїх вчених і освітою не могла лишатись. Тепер ми бачимо не те. На Україні тепер грамотність упала до неможливости. Діти хоч і ходять до школи, але звідтіль знаня не вино-

сять. бо мова в школі для них чужа і незрозуміла. Навіть ті, що вчили ся і скінчили народну школу, по двох-трох роках ледви-ледви можуть зробити свій підпис. Народ український тепер просьвітно стоїть на останнім місци між иншими народами. От, до чого довів його російський царський уряд! І тепер, коли нарід вимагає рідної школи, уряд напружує всі сили, щоб придусити ще більш його та загнати ще далі в темний кут. Він добре знає, що, давши школу українському народови, тимсамим дасть йому змогу рости культурно і дізнаватись про ту правду, яку перед ним ховаєсь. В своїй боротьбі з українським народом царський уряд не знає меж і знову дійшов до того, що забороняє в школах тримати книжки писані мовою українською, забороняє учителям говорити до дітний їх рідною мовою, навіть дітям забороняє між собою розмовляти рідною мовою. Але сей глум, се знущанє катів над цілим народом вже не страшить нас. **Настане час і вже близько він, коли снінемо ми з себе ярмо і зметемо все те смітя, всю ту грязь, яка дусить ще нас своєю силою.** Вже останні роки показують, що той час близько. Все смілійше та смілійше виступає нарід в боротьбі за свої права. Особливо гучно пролунали голоси з вимогами народної школи з рідною мовою на останнім учительськім зїзді, що відбув ся в Петербурзі з кінцем 1913. року. На сїм зїзді було щось коло 6.000 народних учителів і майже одногласно ухвалили резолюцію, в якій для всіх поневоленних народів, що заселяють Росню, домагають ся шкіл з рідною мовою.

Наслідки сього зїзду покищо сумні: Учителям, що брали там участь здебільшого виповідають службу і садять до вязниць. Але учителі ті були виразчиками потреб народних, їх можуть посадити, та не зможуть посадити всього народу до вязниць. Разом з домаганєм народної школи у рідній мові провадить ся боротьба і за середню та висшу школу і ся боротьба припинить ся тільки

тоді, коли народ наш вийде переможцем і здобуде собі своє.

В початках 1906. року українська інтелігенція, щоб хоч трохи зарадити сумному просьвітному становию України починає заводити скрізь по більших містах і місточках товариства „Просьвіти”. На протязі короткого часу „Просьвіти” густою сіттю вкрили Україну і коло них згуртувалися численні маси народу, але вік сих товариств був не довгий. Одна за другою посипались заборони уряду і з великого числа лишилися тепер тільки в деяких місцях „Просьвіти”, та й ті не можуть вести своєї роботи в бажаних розмірах.

Однак жите і рух український не спиняєть ся; він іде і в ширину і в глибину. Вже тепер маємо багато інституцій на Україні не тільки просьвітних, а й економічних, маємо докази й того, що рух український іде все жвавійше і набирає політичної ваги. Вже тепер ясно виставили Українці й те, що вони домагаються не тільки шкіль і борються не тільки за рідне слово, а домагаються і борються за автономію України, за ті права, які так нахабно відібрав Україні російський царський уряд. Тільки вільна, автономна Україна зможе розвиватись, зможе провадити жите своє так, як того воно вимагає. Боротьба за автономію виросла тепер до тих розмірів, що замовчувати її немає потреби. Участь беруть тут

не тільки інтелігенти, а й селянство і робітництво. Найкрасшим доказом того, оскільки вже виріс український рух, були 1914. року столітні роковини нашого генія Тараса Шевченка. Російський уряд повів скажену боротьбу проти того сьвята. Заборонено не тільки робити по містах на Україні в сей день засідання або обходи, присьвячені Т. Шевченкови, а навіть заборонено правити за него по церквах панахиди. Але на сей раз царський уряд не розраховував вже своїх сил. Заборонами своїми він не затулив ротів Українцям, а навпаки, справа українська стала ще голоснійшою. На весь сьвіт пролунали голоси про сї ганебні вчинки російського уряду. Не зміг він заборонити вже й самого сьвята. Маси народу, не маючи змоги сьвяткувати в домах, вийшли на улицу і демонстративно заявили походами, революційними піснями і піснею „Вічної пам'яті” Т. Шевченкови, що вони на далі не дозволять знущатись над собою російському урядови. Сї походи, сї виступи показують, оскільки виросла вже сьвідомість нагодна, дають надію й на те, що ми стоїмо вже на порозі справжньої свободи, дають надію на те, що не далеко вже той час, коли „розкують ся заковані люди” і стануть до будови нового житя. Небо вже жевріє й палає і ранок недалеко.

Петербург, дня 15. мая 1914.

Г. Левчик.

РАЗОМ БРАТЯ!

(З білоруського.)

*Разом, братя, будьмо в згоді
Чи в недолі, чи в пригоді
І злучім ся в шнур як гуси,
На гаразд всій Білоруси!*

*Бо чи хто коли був в силі
Виник поломать відразу? —
Не здолиє — тільки вилле
Много поту, сил і часу!*

*А коли його розвяже,
Кожду він тоді прутинку,
Як візьметь ся, як наляже,
Переломить як билинку.*

*Так і ми, коли в громаді
Разом станемо стіною,
Разом будем жить і радить,
Не злякають нас бідюю.*

Степан Руданський.

ЧОРНІ ДУМИ ЗВИСЛИ.

Не згадаю гадки,
Не змишлю я мисли!...
Як чорнії хмари
Чорні думи звисли!
Порадь, мати, що діяти,
Ой чи жити, чи вмирати:
Порадь, моя мати!
Роспукає серце,
Каменіють груди...
Скажи, моя нене,
Що зі мною буде?
Кажуть люде: „в світі чари.
В світі люде, не татари:
Не будеш без пари!”
Ой світе мій, світе!
Лушпина оріха!
Де твої роскоші,
І де твоя втіха?
Нудно в тобі, як в неволі,
Тільки мука, тільки болі, —
Ні волі, ні долі!
І ви, мої люде,
Люде — не татари.
Чи хоч раз ви руку
Сироті подали?
Кому горе — горе й буде.
Другим жалю не прибуде...
Люде-ж мої, люде!
Наоколо глянеш —
Та й наменем станеш,
А на себе глянеш —
Як билина вянеш.
Лист за листом опадає,
Рік за роком упливає,
Назад не вертає!
Не згадаю гадки,
Не змишлю я мисли.
Як чонії хмари,
Чорні думи звисли.
Порадь, мати, що діяти:
Ой чи жити, чи вмирати:
Порадь, моя мати!

Степан Руданський.

ХТО-Ж РІДНЕНЬКИЙ ТАМ ЗАПЛАЧЕ?

Не дивуйтесь, добрі люде,
Добрі люде, ви сусіди,
Що задумуюсь між вами,
Що журюся я завсіди.

Літа мої молодії...
Що-ж по тому, що-ж по тому,
Як без щастя, як без долі
Жити в світі молодому?

Моє щастє за горами
Може другим помагає.
Може доля враз з Дунаєм
В синє море упливає.

Житє моє! житє моє!
Ти — покошена нива.
Не осталась, не пригнулась
Жадна квіточка щаслива.

Жар серденько пригріває,
Душа рада-б в холодочок, —
Та де гляну — щоб то кущик! —
Тільки камінь та пісочок.

І я сохну, засихаю,
Як в степу билина тая,
Поки мене не пригорне
Де могилонька сирая.

І григорне могилонька!...
Хто-ж рідненький там заплаче?
Хиба ворон чорнокрилий
Пролітаючи закраче.

І пригорне могилонька!...
Хто-ж за мене спогадає?
Як подумаю за сеє,
З жалю серце розпукає.

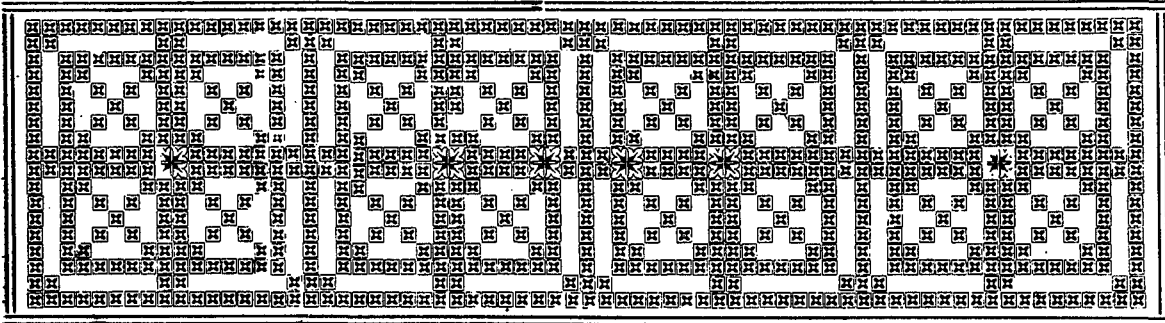
Не дивуйтесь же ви, люде,
Не дивуйтесь ви, сусіди,
Що задумуюсь між вами,
Що журюся я завсіди!

Могила українського поета Степана Руданського
в Ялті на Кримі.

На камені видно напис з іменем поета і датою
смерті, а в горі отсей цитат з його поезії:

„На могилі не заплаче
Ніхто в чужні,
Хиба хмаронька заплаче
Дощем по мені.”

Антін Лотоцький.

СЕСТРА-КОЗАЧКА.

00000000

Історичне оповіданє на основі народної пісні.

I.

а запороських землях, недалеко границі, між горішним бігом рік Орелі та Донця стояв чималий хутір. У сьому хуторі жив уже від непамятних часів рід Петренків. Як давний був сей рід ніхто не знав, навіть у сем'ї Петренків. Оповідали лише собі в їх роді, що колись давно прийшов був на Січ козак Петро.

Завзятий був се козарлюга, лицар слашний на ціле Запороже, а при сім силач над силачами. Кількома наворотами був він кошовим отаманом, багато битв звів із Турками й Татарами, а все виходив з них переможцем. Невірни бояли ся його як огню, саме імя його наводило страх на них. А кобзарі по всій Україні співали думи і пісні у

його честь. В часі одної виправи на Туреччину визволив він враз із іншими невольниками й одну дівчину. Як побачив її козак Петро, залюбив ся на смерть, така краля була вона. А й дівчина всім серцем закохала молодого, гарного, славного козака. Не жити вже йому на Січи! Ось і візвав він товариство на раду таї каже:

— Панове молодці, славні Запорожці! Думав я вік увесь у нашій слашний Січи звікувати, враз із вами козацької слави добувати, так доля инакше сушила! Сподобала ся мені дівчина, сам Бог мені її післав, так хочу я у власній хаті з нею вік звікувати. Та не кину я, товариші, моєї шаблюки сестриці. У кожній тривозі, у кожній потребі, на перший поклик я прибуду з вами добувати козацької чести та слави.

— Славно, славно! — загули Запорожці, славно батьку Петре!

Тут виступив генеральний писар і каже:

— Панове товариство, дозвольте й мені до вас слово держати! Коли вже така Божа воля, щоби наш батько кошовий та на своє хазяйство перейшов, то нехай уже так буде! Та не слід нам згодити ся на се, щоби він наші землі зо-

всім покинув. Згадаймо його славні діла, його заслуги для Запорожя. Чи не слід нам його винагородити? Здавна вже водило ся так, що товариство давало своїм заслуженим братчикам землю. Наділим же й ми нашого батька кошового землею. Нехай живе, коли вже не на Січи, так на наших землях на славу й честь Запорожя.

— Згода, згода! — закричало товариство, підкидаючи в гору шапки.

Петро вибрав собі землю в орельській паланці*) й там зараз таки по весілю побудував ся та поселив ся.

* * *

Від сього то козака Петра й почав ся рід Петренків.

Із сього роду походили й Супрун**) та його сестра Орися. Були вони сиротами. Батько Василь погиб у борбі з Татарами, а мати вмерла небаром із туги за ним. Супрунови було тоді всего 14 літ, а сестрі 10 кінчило ся. Лишили ся вони сиротами, а при них тільки старий дід Опанас та його жінка Катря. Обое старі ще Супрунового та Орисиного батька малим затямили, а тепер прибули на хутір помагати молодим сиротам-внукам у господарстві. Але хоч і молоденькі ще були Супрун та Орися, скоро взяли ся за хазяйство й не дали йому запропастити ся, пильно рук прикладали та очий не спускали. І добра в хазяйстві прибувало, хазяйство росло, збільшало ся. Всі дивували ся, що вони обое, брат і сестра такі ще молоді, а такі вже добрі хазяї з них.

Орися з Супруном дуже любили ся. Ще з малечку одно без одного й хвилиночки бути не могло. І нераз тай не двічі обое присягали собі, що одно одного в пригоді, в нещастю боронити буде.

Оттак живуть вони, ростуть. Йому вже поза дваїцятий пійшло, а їй шіснаїцятий кінчив ся. І бачить сестра,

*) Паланка те саме, що в нас повіт. Таких паланок було 8 на Запорожю.

**) Софрон.

чогось братчик її любий голову понурив, сумує, чогось задуманий ходить! Яка-б то сьому причина? Рада би сестра знати, щоб розрадити брата, прогнати сум, задуму від нього. І питає його: „Чого ти, братіку, так усе сумуєш, чого ти якийсь не той став?” А брат її на се було лиш рукою махне тай скаже: „Ніщо, оттак!” Аж якось раз, коли сестра наставала на нього, щоби виявив причину свого смутку, каже він: „Сї, як мені, сестро не журити ся! Усі мої предки й батько й дід і прадід, усі вони були на Січи й там слави лицарської здобували, а я..., а мені годі, хоч я вже й до літ дійшов. Молодші від мене йдуть на Січ”...

— А то чому тобі годі?

— Чому? І ти ще питаєш ся! А як-жеж мені хазяйство лишати! Щоб змарнувало ся?

Зажурила ся й сестра. Справді від найдавніїших часів, від їх предка Петра почавши, кожний хлопець з їх роду був на Січи, слави козацької добував, а її любий братчик мав би не бути! Та хазяйство справді! Що діяти?!

Зажурила ся сестра і як звичайно в таких справах подала ся за порадою до бабусі Катрі. Від смерти батька та матери вони обое, старі Опанас та Катря були їх одинокими дорадниками. Сумна удала ся Орися до бабусі Катрі, яка заходила ся в пекарні коло вечері. Катря зараз замітила зміну на лиці Орисі і спитала:

— Що з тобою, Орисю, чого ти така сумна?

Орися розповіла свою журбу, а бабуся зараз і каже:

— Ото найшла чим журити ся! Чиж ми: ти, я та мій Опанас не дамо ради хазяйству, як Супрун буде на Січи. Дамо! Він най іде та слави добуває, а ми тут і без нього гречку сіяти-мемо.

— А й справді, бабусю, що я на сю гадку не впала! Пійду скажу йому, най не журить ся хазяйством та іде на Січ.

— Йди, йди, Орисю, а я піду і скажу своєму старому, най і він його вмовляє.

Й Орися зараз побігла до брата й почала його вмовляти. Небавом прийшов і старий Опанас тай у двоє так і переконали, намовили його.

— Ми тут у трійку доглядати-мемо хазяйства, а ти, Супруне, не гай ся, а мерщій лагодь збрую, сідлай коня та гайда в дорогу. За хазяйство не бій ся, ми всі трое доглядати-мемо його як ока в голові...

І так успокоїли Супруна, що він рішив ся не гаятись, а таки на другий день їхати на Січ.

II.

На другий день скоросьвіт уже весь хутір був на ногах.

На подвірю перед ганком держав наймит осідланого вороного коня, котрий нетерпеливо бив копитами об землю, а біля коня стояв спертий рукою на сідло Супрун та розмовляв з дідом Опанасом. Оподалік стояла вся служба.

Небаром вийшла й Орися зі старою Катрею. Орися несла в руках шаблю з дорогою рукояттю і пістолі сріблом оквані. Підступила до брата, подала йому зброю тай сказала:

— Отсею шаблю, братіку, твій батько, дід і прадід рідну землю від ворогів боронили, козацьку славу добували, нехай і тобі послужить вона до слави й чести козацької.

Брат узяв із сестриних рук батьківську зброю й обняв та поцілував сестру на прощанє. Відтак попрощав ся зі старим Опанасом, котрий сказав йому:

— Ідь здоровий, сину, та не зроби сорому предкам твоїм, не зроби сорому й мені, що вчив тебе военного ремесла.

Прощавши ся ще з Катрею та з усіма домашніми, скочив Супрун на коня, поклонив ся ще всім та рушив у дорогу.

Обернув ся ще і сказав до сестри на шів жартом:

— А не забудь, Орисю, на се, що ти мені присягалась оборонити мене в погребі.

— Не забуду, ні! — відповіла сестра поважно й рішучо. — Тільки ти про себе знати давай!

Супрун пустив ся чвалом і за хвилю зник усім домашнім із виду.

III.

І так Орися лишилась сама, без брата. Сумно їй було. Тільки літ із малечку жили разом, майже ні на хвилюкку зі собою не розлучали ся, а тут нараз розлука на довгий час, а може... може й на віки. Але годі інакше було. Годі, аби він, козацький потомок, та на Січи не побував.

Колись малою, коли дід Опанас учив Супруна на кони їздити та з рушницї стріляти, вона нераз просила діда, щоб і її вчив. Дід зразу не хотів, казав, що дівчині кужіль прясти, а не военного ремесла вчитись, але опісля, коли вона не переставала просити, взяв ся і її вчити. Дівчина скоро навчила ся й коном уганяти і рушницею орудувати, а й шаблюю володіти! Старий Опанас дивувався та нераз говорив: „Шкода, Орисю, що ти дівчина, а то-б на Січ пішла, там би з тебе бравий козак був!” А тепер вона й сама жалувала, що не могла йти на Січ разом з братом любим.

Довго не могла вона привикнути до сього, що нема брата коло неї. Їй усе здавалось, що в хазайстві хибує голови. Перше бувало все: „Брате, треба би те а те зробити, як ти думаєш?” І хоч брат усе притакував, на все годив ся, вона ніколи сама нічого не робила, ні в чім сама не розпоряджалась, у всім питала братової згоди. А тепер нема до кого звернутись, хіба от до старих Катрі та Отанаса.

Та правду сказати, як би не се хазайство, не хазайські клопоти, то хто знає, яке-б то й жите її було. Туга може би звялила її як ненечку покійницю. Хазайство було її одинокою розрадою. Та ще вісти від брата, чи то через

людей, чи листами, були їй потіхою в смутку. Але сї вісти й листи від брата приходили щораз то рідше, а ось від якогось часу, від більше як пів року вона ніякої вісточки від брата не має. Сумує, журить ся бідненька, як горличка побиваєть ся. Що там з братом її дієть ся, де він пробуває, чому вістки ніякої про себе не подає, може в бісурменську неволю попав ся, а може й погиб від бісурменської кулі.

IV.

А брат Супрун тимчасом у Сїчі пробуває, з Турками, Татарами воює, в пень

малі татарські відділи не давали спокою границям Запорожа. Найбільшеж нападали на табуни козацьких коний та грабили їх. Отже кошовий велів Супрунови обганяти границі Запорожа від сих харцизів, але наказав йому zarazом не заганяти ся в татарські землі, щоби опісля Татари не могли скинути вини за зломане мира на козацтво.

І Супрун таки зараз з більшістю свого куреня виправив ся на границю Запорожа стерегти її від Татар. Зразу держав ся він приказу кошового, але опісля щораз частійше переходив із своїм відділом занороську границю й напа-

Львів, столиця Галичини.

їх січе рубає, козацької лицарської слави добуває. І всі братчики Січовики його люблять та хвалять і величають, лицарем, козарлиогою називають і рік ще не минув, як Супрун прибув на Січ, а вже його козаки курінним отаманом обібрали.

Раз якось покликав його кошовий до себе і припоручив йому з чималим відділом козаків податись на границі Запорожа, боронити їх від нападів Орди, а радше ординських харцизів, бо з Ордою Запороже було замирилось на кілька літ. І Орда сама не нападала, але

дав на татарські улуси. Вело ся йому. Богато татарських улусів пійшло з димом, багато Татар упало від козацьких шабель та самопалів, багато християнських невольників скинуло кайдани і вольні вернули ся в рідну землю. В одній такій боротьбі возволив Супрун молодого козака, котрий лишив ся відтак у його відділі. Супрун дуже сподобав собі його, бо був веселий та жартун, а попри се завзятий козак. А й молодий козак привязав ся до свого отамана. А ще коли в одній сїчі Супрун виратував його від неминучої смерти, то відтоді він

не розлучався з ним. „Вірним тобі, батьку, буду чурою до смерті!” — говорив він йому.

Велося Супрунови, але одного разу він захочений удачами, загнався за глибоко в татарські землі. Тут в боротьбі відлучився якось від свого відділу й опинився посеред Татар. При нім не було нікого, тільки його вірний чура Семен. Тужки оточили їх довкола. Завзято боронилися оба Супрун з Семеном. Чимало татарських голів покотилося від їх шабель. Та не сила-ж їм обом перемогти цілу хмару Татар! Мимо завзятої оборони оба вони поналися на татарські аркани, обох узяли Татари в полон. Оба вони дісталися при поділі татарському ватажкові. Ватажок повів їх обох у свій улус. Скоро пізнав він, що Супрун се козацький старшина та й не вбсгий і каже до нього:

— Дай викуп за себе, так я тебе пущу на волю.

— Як жеж я тобі дам викуп, коли нема ким до дому переказати, щоби прислали гроші.

— Я пущу твого чуру, нехай він іде та й викуп приносить, а тоді оба пійдете на волю.

Зрадів Супрун. „Добре!” — каже.

І посилає свого чуру та каже йому:

— Спіши ти, Семене, наперед до кошового, нехай він військо збирає та йде на Татар, а тоді ми без викупу підемо на волю. А коли кошовий не схоче, так ти не гай часу і спіши до моєї сестри, до зимовика*) Петренків в Орельській паланці і проси мою сестру, нехай вона статки, маєтки збуває, мене з неволі визволяє. Ось тут даю тобі ще й лист до кошового та до сестри. Заховай їх добре.

Поїхав Семен, а слуги татарського ватажка провели його аж до границь Запорожжя. Наче на крилах летів Семен, коли вже опинився на запороських землях і вскорі прибув на Січ. Тут зараз і подався до кошового, дає йому лист від

*) Оселя жонатого козака на Запорожжі, хутір на Запорожжі.

Супруна й говорить усе, що велів йому сказати Супрун.

А кошовий відразу:

— Ні сьому не бути! Мені ані в гадці йти визволяти Супруна. Годіж мені ізза нього задиратися з Ордою, накликаючи на свою голову. Ми тепер якось поладналися з Татарами та маємо трохи спокій, а тут... Я післав його берегти наших границь перед татарськими харцизами, а не нападати на татарську державу, на спокійні татарські улуси. Татарський хан жалівся вже переді мною на напади козаків. Я відповів йому, що се не козаки а харцизи нападають. Ні, нехай не сподівається від мене помочи! Умів нападати без мого дозволу, нехай уміє й визволити ся без моєї помочи!

Бачить Семен, що нічого не вдіє, сідлає коня й вихром жене до хутора Петренків. Прибув, станув під брамою. Слуги за дозволом старого Опанаса впустили його на подвір'є.

Питає його Опанас, до кого він та, чого хоче.

— До панни Орисі Петренківни в дуже важній справі! — відповів Семен, зіскакуючи з коня.

Вийшла Орися на ганок.

— Ось і вона сама! — сказав дід Опанас.

Семен поклонився їй низко та й каже:

— Приїзджу до вас, панно, від брата вашого.

— Від брата! — крикнула Орися весело. — Що-ж він?

— Він у неволі в Татар.

Орися зблідла як стіна.

— У неволі! Давно? — спитала ся слабиим голосом.

— Більше як два місяці вже! — відповів Семен та оповів їй все докладно, як кошовий вислав Супруна на границі Запорожжя берегти їх від Татар, як він не послухав приказу кошового, як опісля через се кошовий не хотів його боронити, визволяти з неволі. Семен скінчив сим, що брат просить сестру, щоби зі-

брала гроші та переслала викуп за нього і подав їй лист від брата.

Сестра задумала ся.

— Ні, я не дам, не пішло викупу за нього — сказала вона рішучим голосом. — Козакови не слід грішми викуповати ся з пегою, а шаблею!

незвичайну дівчину і тепер вперве стрінули ся їх очі та не на довго. Обое вмить спустили зір в долину. Лиця обоіх покрив живий румяпець, мила дроз пройняла їх обоє. По добрій щойно хвили считав ся Семен:

— Та де війська набрати?

Руська греко-католицька церква св. Івана Хрестителя в Сираńоз, Н. Й.

— Та хтож визволить його шаблею! Кошовий не хоче! — сказав Семен сумно.

— Хто визволить? Я! Я обіцяла йому, що в біді, в нещастю поспішу йому з помочію і додержу слова!

Козак глянув із зачудованем на сю

— Війська? Оголошу в нас по зимовиках та в Гетьманщині по хуторах і слободах, що готовить ся похід і до тижня мати-мемо війська тут у себе доволі! Гроші, що мали би пійти на викуп, пійдуть на військо.

V.

Не минуло ще й дві неділі від приїзду Семена на зимовик, як на обістю зимовика Петренків заріло ся від оружних людей.

Коли вже назбирало ся достаточне число війська, почали Оріся й Семен готуватись до походу. Оріся й Семен, кажемо, бо Оріся нічого без поради зі Семеном не робила. Він був її правою рукою. Від першої стрічі, як ми бачили, почули ся вони близькими. А за час двох неділь ще більше пізнали ся й переконали ся, що їм одному без одного не жити, одним словом покохали ся щиро та вірно.

Та покищо найважнішим для них обоїх було визволити Супруна з неволі і тому старались як найскорше рупити в похід.

Й одного дня ще дуже вранці стояв на обістю зимовика відділ добре зоруженого війська, на сильних козацьких конях. Стояв готовий до відїзду. Лиш попередю стояв один кінь осідланий ще без їздця. Держав його за поводи Семен, що теж сидів уже на кони.

Ось і вийшла Оріся. На ній козацька зброя.

Вийшла, вклонила ся війску і промовила:

— Панове молодці! Зібрала я вас на се, щоби ви під моїм проводом рушили в татарську землю, визволити мого брата з неволі. Нехай вас те не дивує, що дівчина сама береть ся проводити війском. Є між вами чимало славних і заслужених лицарів, що могли би обняти провід, але я обіцяла братови, що в нещастю сама поспішу йому з помічю і мушу додержати слова.

„Славно, славно!“ — крикнули козаки, а Оріся метнула ся на коня й узявши від Семена поводи, вдарила коня та рушила наперед а за нею все військо.

Ішли вони степами, мало й спочиваючи. Оріся на вдивовижу всім видержувала всі невигоди походу й усе на-

пирала, щоби скорше йти. На крилах рада-б сердечна злетіти до брата визволити його з неволі.

Прибули в татарську землю. Тут місці вони обережно продиратись. Дорогу вказував Семен.

Було вже геть під вечір, коли вони наблизились до улуса, в котрім жив Супрунів пан. Козаки скрипили ся в лісі; ждали ночі.

Стемніло. Відділ козаків наче сі нічні мари висунув ся з ліса тихо, тихесенько. Попередю їхала Оріся із Семеном. Він вів їх просто до житла татарського ватажка. Підкралн ся під дім. Вартові не спали і зачали кричати та стріляти на сполох, але в сій хвилі опинили ся на козацьких ножах і повалили ся до долу.

Однак крик і стрільба вартових не проминули марно. Збудили всіх жильців дому ватажка і сусідних домів, а небаром і цілий улус збіг ся та виступив з оружьем проти козаків. Татар було майже двічі стільки, що козаків, але козаки сьміло й відважно наперли на Татар. Почала ся завзята січа. Довго одні й другі не подавали ся. А попередю всіх Оріся! Беть ся завзято, начеб зросла в боротьбі. А за нею в слід усе поступає Семен та все накликає за собою товаришів. боїть ся, щоб Оріся не відлучила-сь від війська та не попала ся між Татар і щоб з нею не склало ся се, що із Супруном.

Довго, довго тривала боротьба. Вкінци Оріся найшла ся близько татарського ватажка та з острою шаблею на нього замахнула ся, щоб відрубати йому голову, але Татарин відбив шаблею й замахнув ся собі, однак тут прибув у поміч Орісі Семен і рубнувши Татарина шаблею по руці, відрубав йому руку враз із шаблею. Тепер Оріся замахнула ся вдруге й Татарин повалив ся до долу. І боротьба була вже майже рішена. Не стало ватажка й Татари не знали, що їм діяти. А козаки ще завзятійше наперли на них. Оріся власним прикладом і словами додавала духа ко-

закам. І небаром боєвище вкрило ся татарськими групами. З козаків лише кількох уяло. Вже лиш тут то там би-ли ся кушки Татар.

Аж тепер сказала Орися до Семена:
— Ходімо увільнити брата з неволі!

Семен кликнув ще кількох козаків і разом пішли до склепу, де були зачи-нені невольники. Козаки взяли ся роз-бивати двері. Двері скоро подали ся. Козаки увійшли в середину. Орися шу-кала зором брата. Найшла. Він зразу її не пізнав, але вона пізнала його.

— Братіку мій — крикнула вона й кинула ся розковувати кайдани — ти вольний, я сповнила мою присягу, ви-зволила тебе з неволі!

Другі козаки кинули ся розковувати інших козаків, а Семен помагав Орисі.

І вскорі збільшило ся число козаків визволеними.

Небавком Татари вже всі вигинули від козацьких шабель, але й козаків зги-нуло значне число.

— Братя, — каже Семен — по ин-ших татарських хатах є ще чимало на-шого брата в неволі, ходімо і їх ви-зволити.

І козаки розсипали ся по цілім улусі. А сестра з братом стояла, розмову вела, розпитувала. Брат не міг їй надякувати ся.

— Чим я тобі, сестро, віддячу ся за твої труди?

— Нічим, братіку, нічим, я лиш сво-ю повинність сповнила. І ти-б не інак-не поступив, колиб я попала ся в не-волю.

Пройшли козаки весь улус, зруйну-вали його, визволили невольників, на-брали добичі та пустили хати з огнем.

Весело вертались козаки на Укра-їну. А вже найвеселійші були Супрун га Орися, а при них і Семен. Супрун скоро пізнав, що Семен з його сестрою люблять ся, але нічого не говорив, лиш у душі тішив ся, що з них гарна пара буде.

Приїхали на зимовик. Супрун спра-вив бенкет козакам.

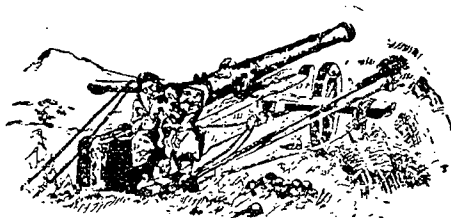
Підчас бенкету дякував він усім, що зважили ся на небезпеку і пішли в чужу землю визволити його. Та при всіх вас мушу зложити подяку — кінчив він — моїй рідній сестрі, бо вона то скли-кала й повела вас туди. Дякую тобі, се-стричко, ще раз і бажаю тобі всього доброго. Дякую й тобі, Семене, за всі твої труди. Сестро й ти, друже Семене, не всілі я вас за всі ваші труди вина-городити. Думаю, що хоч у части від-дячу ся вам, коли тепер в сей радісний день при всіх оповіщу ваші заручини.

— Славно, славно! — загули коза-ки. — Хай живуть молодята, хай живе сестра-козачка.

В кілька неділь опісля відбуло ся весіле Орисі із Семеном. Гучне було весіле, гостей було повно з усіх усюдів Запорожа й Гетьманщини. А тягло ся весіле цілісінський тиждень.

По весілю сказав Супрун до сестри та Семена:

— Ви лишіть ся тут на хазяйстві і жийте щасливо та виховуйте дітей, що-би й сини і дочки ваші були такими хоробрими та бравими козаками й козач-ками як ти, Орисю і ти Семене, а я пійду на Січ, дальше мечем служити За-порожу й усій Україні!

Др. Іван Франко.

ЗЕМЛЕ МОЯ!

Земле, моя всеплодючая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краєлю, щоб в бою сильнійше стояти,
Дай і мені!

Дай теплоти, що розширює груди,
Чистить чуте і відновлює кров,
Що до людей безграничну будить,
Чисту любов!

Дай і огню, щоб нм слово налити,
Дупі стрясать громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити
Вічну дай страсть!

Силу рукам дай, щоб пуга ломити,
Яєність думкам—в серце кривди влучать,
Дай працювать, працювать, працювати,
В праці сконать!

ПОЛОН ТРОХ ПОПАДЯНОК.

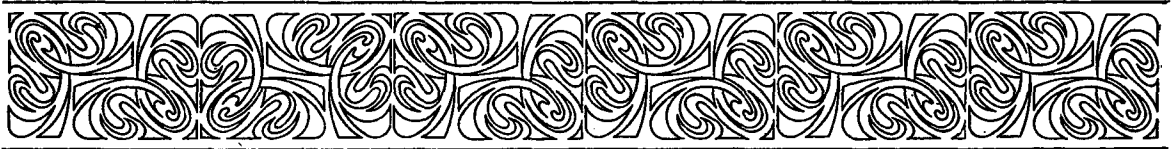
(Народна пісня.)

Коли Турки воювали,
Білу челядь забирали;
І в нашої попадоньки
Взяли вони три дівоньки.
Одну взяли попри коні,
Попри коні на ремені;
Другу взяли попри возі,
Попри возі на мотузі;
Третю взяли в чорні мажі...
Що ї взяли попри коні,
Попри коні на ремені,
Тота плаче: „Ой, Боже мій!
Косо моя жовтенькая!
Не мати тя розчісує,
Візник бичем розтріпує!”

Що ї взяли попри возі,
Попри возі на мотузі,
Тота кричить:
„Ой Боже мій! ніжки мої!
„Ніжки мої біленькі,
Не мати вас умиває,
Пісок пальці роз'їдає,
Кровця пуки заливає!”

Що ї взяли в чорні мажі,
Тота плаче, тота кричить:
„Ой, Боже мій! очка мої!
Очка мої чорненькі!
Тільки краю проходили,
А білий світ не виділи.

В. Дорошевич.

ЯК МІНІСТРИ УЩАСЛИВЛЮЮТЬ НАРІД.

(Хінська історія, подібна до російського життя.)

Серед блиску і величавости, що окружали його, він ніколи не переставав думати про убогих, оминених долею.

Ін Неба — хай імя його пережне всесвіт — цісар Лі-О-А стояв біля вікна своєї порцелянової палатки. Він був молодий і тому добрий.

Ішов дощ. Лив струями. Небо плакало, а разом з ним цвѣти і дерева проливали сльози. Серце стиснуло ся цісареві з жалю і він викликнув:

— Яка гірка доля того, котрий навіть не має капелюха, щоби накрити голову в такий дощ!

І, вернувши ся, цісар сказав звертаючи ся до свого палатного управителя: „Я хотів би знати, скільки бідаків в мой столиці в Пекіні не має капелюхів?!”

— Сьвітло Сонця! — сказав управитель Цсунг-Хі-Цсанг, падаючи на коліна і схилиючи голову, — чиж є щонебудь нездійсниме для володаря всіх володарів!! Скорше ніж зайде сонце, ти будеш знати, о Батьку Зорі, се, що ти бажаєш знати!!

Цісар ласкаво усміхнув ся, а Цсунг-Хі-Цсанг з усеї сили пустив ся бігти до першого міністра Сан-Ши-Санга. Він прибіг задиханий, а до того ще змішав ся так, що навіть не міг віддати всіх

почестий, які належали ся першому міністрови.

— Загальна Радість, наш наймилоствійший цісар, — промовив він, ледви дихаючи — дуже занепокоєний. Йому додають жалю ті люди, котрі ходять по місті без капелюхів, і він нині ще хоче знати, скільки їх в Пекіні!

— Є такі поганці! — відповів Сан-Ши-Санг, і зараз таки приказав прикликати Пі-Хі-Во, головного начальника міста.

— Погані вѣсти йдуть із палати! — сказав він, коли Пі-Хі-Во на знак пошани склонив голову до самої землі. — Повелитель нашого життя запримітив непорядок!

— Що? — зі страхом викликнув Пі-Хі-Во. — Якже се могло стати ся, коли прегарний тінистий сад зовсім відділяє палату від Пекіна?

— Не знаю, як се стало ся — відповів Сан-Ши-Санг, — але цісаря страшно занепокоїло, що різні голодранці ходять в дощ без капелюхів. Він нині ще бажає знати, скільки їх є в Пекіні. Розвідайте ся про се.

— Зараз же прикликати сюди стару собаку, начальника поліції Джір-Санга! — розгнівано викликнув Пі-Хі-Во, обертаючи ся до своїх підданих.

І коли начальник міської поліції, дрожаючи і блідніючи зі страху, кинув ся йому до ніг, розгніваний начальник міста обсилав його градом проклонів.

— Нужденний, неробо, підлий продажний чоловіче! Ти хочеш, щоби всіх нас розчетвертували разом з тобою!?

— Поясни мені причину твого гніву, — дрожачи сказав начальник поліції Джір-Санг, — щоби я міг зрозуміти ласкаві слова твої. Інакше, бою ся, що недоступний буде мені язик твоєї мудрости.

— Стара собако, тобі стерегти безроги, а не пильнувати порядку найбільшого міста на світі! Сам володар Китаю запримітив непорядок в місті: по улицах ходять різні голодранці, котрі не мають капелюхів, щоби накрити голову підчас дощу. До вечера мусиш мені донести, скільки таких непотрібів найдеть ся в Пекіні!

— Все буде сповнене точнісінько! — відповів Джір-Санг, тричі вдаряючи головою в підлогу. І за хвилику він вже стукав ногами і кричав на своїх поліцаїв, скликаних ошоломлюючими звуками гонга (гонг се великий мідяний дзвін, формою подібний до респета).

— Непотріби, — кричав він до своїх поліцаїв — я вас усіх знищу, вивішаю, спалю живцем на жаріючих углях! Як ви наглядаете порядку в місті?! Люди ходять без капелюхів! Щоби мені за годину зловлено всіх тих, що не мають капелюхів бодай з морської трави!

Жовніри кинули ся сповнити приказ і цілу годину по всіх улицах Пекіна відбували ся лови на людей, котрі не мали капелюхів.

— Держи його, лови — кричали поліцаї хапаючи прохожих без капелюхів.

Вони витягали їх зпід плотів, парканів, зпід домів, де вони сховали ся наче щурі, котрих переслідує кухар, щоби приготувати з них смачну страву.

І за годину всі ті, що не мали капелюха в Пекіні, стояли на вязничнім подвір'ю.

— Скільки їх? — спитав начальник поліції Джір-Санг.

— 20.871, — відповів поліцай, кланюючи ся до землі.

— Карай їх! — сказав Джір-Санг.

І за пів години 20.871 Китайців з відрубаними головами лежало на подвір'ю вязниці.

Джір-Санг пішов до Пі-Хі-Во, Пі-Хі-Во пішов до Сан-Ші-Сана, а Сан-Ші-Сан доніс про все Цсунг-Хі-Цсангovi.

День клонив ся до вечера. Дощ настав. Надлетів вітрець. Віп сколихнув деревами і брильянтовий дощ посилав ся з дерев на запашиї цвіти, котрі горіли і мінили ся в промінях сонця.

Цілий сад був повний сьєва і запаху, і володар Сип Неба Лі-О-А стояв біля вікна своєї порцелянкової палатки, любуючи ся чудовим краєвидом.

І тому, що він був молодий і добрий, то і в сю хвилику не забув він про пещасних.

— До речі — сказав він, обернувши ся до найстаршого міністра Цсунг-Хі-Цсанга — ти мав дізнати ся, скільки людей в Пекіні не має навіть капелюхів, щоби заслонити ся перед дощем.

— Волю володаря всесвіта сьвято виповнили його слуги — відповів Цсунг-Хі-Цсанг з низким поклоном.

— Скількиж їх? Лише, вважай, скажи мені всю правду.

— В цілім Пекіні нема ніодного Китайця, котрий не мав би капелюха, щоби накрити голову підчас дощу. Клянущо я, що я говорю чисту правду!

І Цсунг-Хі-Цсанг підняв обі руки до неба і склонив голову на знак сьвятої присяги.

Лице доброго цїсаря засняло від щасливого радісного усміху.

— Щасливе місто! Щаслива країна! — викликнув він. — І як щасливий я, що народови так добре живеть ся під моїм панованем.

А Сан-Ші-Санг, Пі-Хі-Во і Джір-Санг одержали ордери Золотого Змія за батьківську опіку для добра народа.

СОКІЛЬСЬКІ КЛИЧІ.

Все вперед! Всі враз!

*

Не лебедіти, але стреміти!

*

Народна честь,

Сьміле око,

Сильні груди,

Мало слів,

А діл багато!

*

Не плачем, а мечем!

*

Ділами, не словами!

*

Сьвіт посідає той, хто його здобуває.

*

Байдужі гинуть!

*

Нероба стає рабом.

*

Хто не йде, той лишає ся позаду.

*

Природа дає побіду все сотворіням рухливійшим.

*

Вихованє тіла — се нілях до вихованя духа.

*

Хто сам своєї чести не цінить,
того ніхто не цінить.

*

Руханка се лік на байдужність, лїнь, бириню.

*

Боже поколіне відповідає за приємети тіла і ду-
ха слідуючого покоління.

Слідуюче поколіне має стати лїпше нїж попередне.

*

Молодіж се будучність-народу.
Лїпша молодіж, красна будучність.

*

Нарід, що не стремить до єдності підчас мира,
не має карности підчас війни.

*

Руханка робать тіло гарним,
а дух відважним.

*

Треба вже молодіж виховувати в рухливости, че-
сности, карности, а цілий нарід набуде тих
приємет.

*

Хто вмє слухати, той буде вмєти приказувати.

*

Руханка учить приказувати і учить слухати. Ру-
ханка виховує вже в молодіжи організаційний
змісл, при звичає до подїлу праці, до відвічаль-
ности за обняту задачу, до совісности і точности,
до опанованя роботи правильною напругою, до
віри в свої сили.

*

У сьвіті лєкше знайти масток, нїж енергічних,
розумних, совісних, щирих і точних робітників
до якоїнебудь роботи. Вихованє совідних робітни-
ків є найбільшою задачею кожного народу.

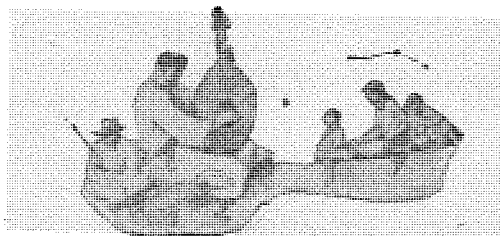
*

Сьвіт слухає слів, але глядить на діла.

*

Розвивай свої сили, бо як ти слабый, то сьвіт
скрутить тобі карок.

Осу.

Степан Руданський.

ЗВЕЛА МЕНЕ НЕ БІДА.

Звела мене не біда!

Звела мене,

Моя нене,

Звела мене не біда,

А дівчина молода, —

А дівчина

Як калина,

А дівчина молода.

Брівоньками звялила:

Брівоньками,

Хмароньками,

Брівоньками звялила.

Оченьками спалила,

Оченьками,

Зіроньками.

Оченьками спалила.

Губоньками зраїла

Губоньками —

Сливоньками,

Губоньками зраїла.

Личеньками строїла

Личеньками —

Чароньками,

Личеньками строїла.

Ой дівчино, не вяли.

Ой дівчино,

Ти рибино.

Ой дівчино, не вяли.

Мого серця не пали!

Мого серця

Край реберця,

Мого серця не пали!

Коли любиш — не жартуй!

Коли любиш,

Та не губиш,

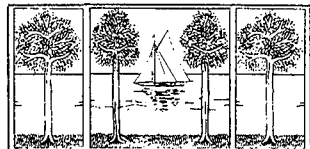
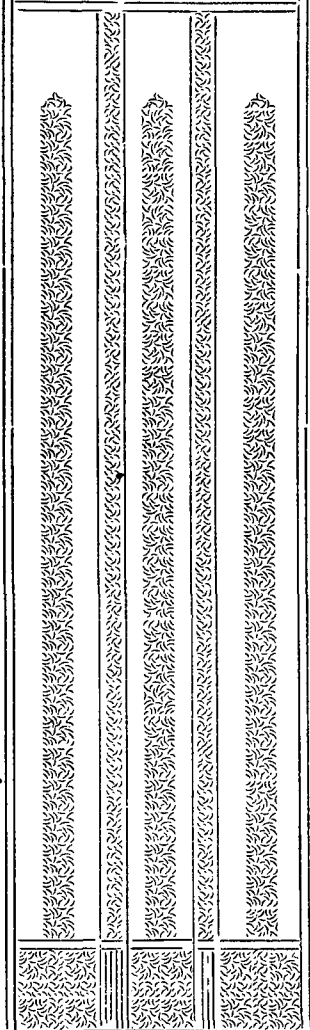
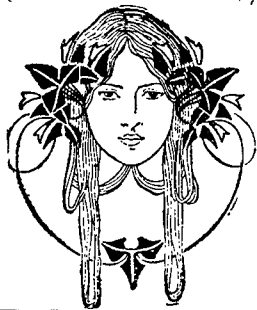
Коли любиш — не жартуй!

Як не любиш — розчаруй!

Як не любиш, —

Тільки губиш,

Як не любиш — розчаруй!

Др. Іван Крип'якевич.

РУСЬ-УКРАЇНА І МОСКОВЩИНА.

(Змаганя України до визволення з московської неволі від часів Хмельницького).

Злука України з Московщиною не починала ся під щасливими ворожбами. Вже на Переяславській раді в січи 1654. р. появилася сильна опозиція проти союзу з московською державою, до якого змагав гетьман Богдан Хмельницький, примушений безвихідним політичним положенням України. Коли московські бояри зажадали, щоби козаки присягли цареві на вірність, козацька старшина заявила, що повинні присягати в царськім імені московські бояри, що цар буде шанувати українські права і не видасть Українців Польщі. Бояри не хотіли зложити присяги, бо, казали, що цар самодержець не присягає підданим... Се викликало обуренє між козаками. Тільки з трудом здержано вибух і з податливими переведено комедию з'єднання.

Але сьвідомі і політично вироблені одиниці не хотіли погодити ся з московським панованєм. Визначні козацькі полковники як Богун, Сірко й інші зовсім відмовили ся присягати цареві. Потім остигли в приязни до Московщини навіть і найбільше рішучі її прихильники. Дуже скоро показало ся, що московське правительство цілком не думає обороняти Україну перед чужими, але бажає використати її для своїх цілей, зруйнувати край скопомічно і політично та підлати його під важке ярмо самодержавя. Дуже скоро прийшли й українські повстаня проти Московщини.

Першим, що хотів підняти оружя проти московської влади на Україні,

був Богдан Хмельницький. Нераз несправедливо осуджувано великого гетьмана, що він був піддав Україну під московську зверхність; сам Шевченко кидав на тїнь Хмельницького гіркі обжалуваня... Правда — Богдан подав перший руку Москалеви, але як побачив свою помилку, то перший покинув шкідливу дружбу і всі зусилля обернув на се, щоби відірвати Україну від Московщини. Останні два роки життя старого гетьмана се час безнастанних переговорів із сусідними державами і военних приготувань на Україні, щоби привести цілковиту зміну політичного положеня. Хмельницький заключив союз з північним ворогом Московщини Швецією, а також із Семигородом, що тоді підносив ся до більшого значіня та з Туреччиною, а все, щоби не дати загинути в московській неволі „вольному народові“.

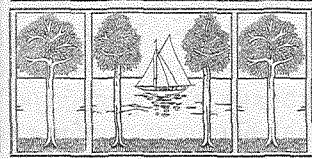
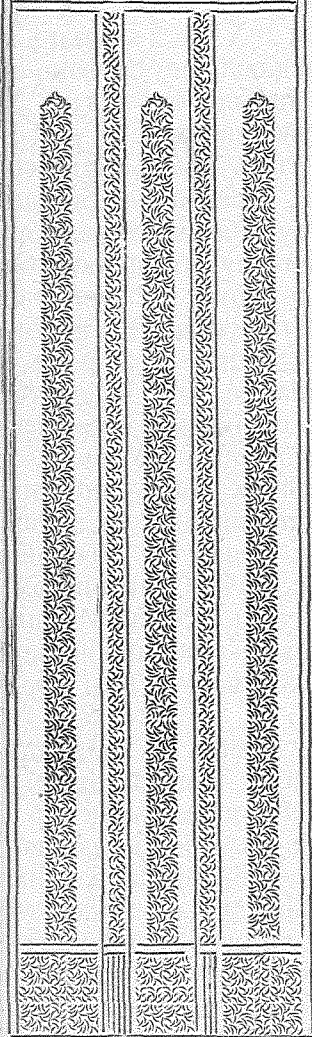
Передчасна смерть Хмельницького 1657. р. на хвилю переципила сї змаганя. Але новий гетьман Іван Виговський вів далше Богданове діло і проголосив отверто розрив із Московщиною. В маніфестах до чужих держав і в універсалах до народа пояснено причину розділу тим, що Московщина не додержала зобовязаль щодо України. „Сьвідчимо про неповинність нашу“ — голосив маніфест гетьмана Виговського — „і кличемо Бога в поміч — ми примушені для захованя своєї свободи взяти ся до законної оборони, щоби скинути з себе те ярмо і шукати помочи сусідів. Не на нас спадає вина сєї війни,

Тарас Шевченко.

Суботів.

(Могила Богданова.)

Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України
Широка, глибока.
Отто церква Богданова:
Там-то він молив ся,
Щоб Москаль добром і ляхом
З козаком ділив ся.
Мир душі твоєї, Богдане!
Не так воно стало:
Москалики, що зазрили,
То все очухрали;
Могили вже розривають;
Та гроший шукають;
Льохи твої розкопують
Та тебе-ж і лають,
Що за труди не находять...
Оттак-то, Богдане!
Занাপастив-еси вбогу
Сироту Україну.
За-те ж тобі така й дяка!
Церкву-домовину
Нема кому полагодить!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила,
Байстрюки Єкатерини
Сараною сіли.
Оттаке-то, Зиновію,
Олексійв друже!
Ти все віддав приятелям,
А їм і байдуже!
Кажуть, бачиш, що „все-то те
Такі й було наше,
А що ми тільки наймали
Татарам на пашу
Та Полякам.”
Так і сьміють ся з України
Сторонній люди...
Не сьмійте ся, чужі люди!
Церква-домовина
Розвалить ся, а зпід неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти.

що вже починає горіти. Ми були вірні й остаємося вірні нашому великому князеві і проти волі нашої беремося за зброю”.

На жаль, міждержавні відносини тоді змінилися і Виговському удалося тільки заключити договір з Польщею — звісну гадяцьку умову, що утворила Велике Князівство Руське під польською зверхністю. Однак воєнні кроки пішли ліпше як політичні. Коли 1659. р. московське військо увійшло в північну Україну і почало облогу міста Конотопа, Виговський несподівано напав на російську армію і погромив її в небувалій спосіб: Знищено ціле військо московське, двох воєвод взято до неволі; московські відділи серед переполоху втікали з української землі. Але та слава перемога під Конотопом 1659. р. не принесла сподіваних успіхів. З внутрішніх причин мусів Виговський уступити з гетьманства, а його наслідник, слабкий Юрій Хмельницький помирився з Московщиною.

Та мир не тривав довго. Тяжко було удержати приязнь з Московщиною, навіть найбільшим її прислужникам. Наслідник Юрія Хмельницького Іван Брюховецький був відданим слугою Москви до крайніх границь. Він перший з гетьманів їздив з поклоном до царя, оженився з Московкою та готовий був віддати всю управу в московські руки. Але гнет і переслідування Московщини і йому довели так, що він схопив за зброю. При підмозі правобічного гетьмана Петра Дорошенка з початком 1668. р. піднялося повстання проти Московщини. Зазивні універсали Брюховецького знайшли всюди охотний послух, бо здріттва московських урядників і насильства війська знищили всю прихильність для царського пановання. Почалася дрібна війна проти московських залог, розсіяних по краю, десятки і сотки солдатів гинули щодня, козацька старшина рішучо приготувалася до повстання.

Московські залоги трималися ще тільки в Києві і Чернигові. Мало вже

прийти до остаточної розправи з головним корпусом московського боярина Ромодановського, коли смерть Брюховецького положила кінець сьому другому повстанню. Дорошенко не міг продовжити війни, а новий лівобічний гетьман Дам'ян Многогрішний, хоч неохотно, але мусів відновити договір України з Московщиною. Сумно скінчилися для обох гетьманів знайомих з Московщиною. Многогрішного цар заслав на Сибір, де він прожив до смерті у великій нужді, а Дорошенко також докіпчив віку в далекій північній губернії, на „почеспім” заслання...

Іван Самійлович, вибраний потім гетьманом ішов слідами Брюховецького, — уступчивістю і покорністю намагався здобути прихильність для свого правління. Синів повисилав на науку до Москви, як би в заклад своєї вірності, доньку віддав за московського воєводу та згодився на знесення автономії (самоуправи) української церкви. Але і він під кінець свого життя заслужив собі назву зрадника Росії. В 1672. р. Московщина задумала похід проти Татарів, в якому мусіли й козаки брати участь. Похід не вдався, бо Татари завчасу випалили стени. Невдачу походу приписала Московщина гетьманові Самійловичеві, мовляв, він умисно все так уложив, щоби знищити московське військо. Не знати, чи це тільки була клевета боярина Голіцина, чи справді Самійлович мав такі замисли. Але підозрілих вистарчило і Самійловича скинули з гетьманства та вислали його з родиною до Москви. Там його арештовано і з одним сином заслано на Сибір. По двох роках він умер в місті Тобольську. Другого сина, що був чернигівським полковником і задумав повстання, віддано під суд і покарано жорстокою смертю.

Певдачні проби повстання підняв напово гетьман Іван Мазепа. З початком гетьманства він також не думав співати з Московією. Все мав злуду на тім, що покірністю можна охоронити Україну перед остаточною загиблюю. Але сумна дійсність не давала йому ба-

вити ся мріями. Цар Петро почав сильною рукою нищити останки автономії; випуканими способами став руйнувати нещасливу країну. Податки, походи, постій військ, роботи при північних кріпостях, — все те показувало, про що думає цар. І людям „відпадало серце до великого государя”. До Мазепи звертали ся поклики народа: „Як ми за душу Хмельницького завсїгди Бога молимо, так навпаки ми і діти наші во вічні роди будемо душу і кости твої проклинати, коли нас за гетьманства свого в московській неволі оставиш... Очи всіх на тя уповають...” Коли шведський король Карло XII. ропочав війну з Росією, пригадали ся давні часи зносин України зі Швецією, давні надії на независимість козацької держави під шведським зверхництвом. Почала ся переписка, переговори, приготвлення. Але рішучі події прийшли скорше ніж приготвлення. Король Карло несподівано в осєні 1708. р. вернув ся з військом на Україну. Але тут не були приготвлені. На Україні стояли сильні московські залози, більшість козацьких військ за царським приказом була на Білій Русі, а між рещтою не було порозуміння і єдности. Мазєпа зі старшиною подав ся до шведського табору, потім прибув і Гордієнко із січовим товариством, але все те було мало і кампанія скінчила ся невдачею під Полтавою в червні 1709. р.

Се останне українське повстанє проти Росії.

Українська опозиція вправді не замовкла і пізнійше, але бажаня свої проявляла тільки меморіялами, а не оружем. Найбільше завзятим ворогом російського панованя на Україні лишив ся Ф і л и п О р л и к, бувший генеральний писар, вибраний гетьманом по смерті Мазепи. Разом з українською еміграцією подав ся він до Туреччини, потім до Швеції і по роках знов на схід, пробуючи у всіх держав збудити заінтересованє для української справи. Наслідник Мазепи на Гетьманщині гетьман І в а н С к о р о п а д е с ь к и й не

міг думати про оружний спротив по недавній невдачі, але всіми силами ратував автономію України; так переймав ся він справами краю, що коли цар установив „Малоросійську Колегію” для нагляду над українською управою, з жалю занедужав і умер 1722. р. Ще більше сьміливо виступав наказний гетьман П а в л о П о л у б о т о к, котрого за оборону давних прав України цар Петро велїв арештувати й осадити у вязниці. В Петропавловській кріпості в Петербурзі умер гетьман Полуботок 1724. р., лишаючи память горячого патріота. Говорили, що коли Полуботок розхорував ся, наляканий цар Петро просив прощення у нього, — але гетьман сказав: „За невинне стражданє моє і моїх земляків будемо судити ся у спільного і нелицимірного судії — Бога нашого. Скоро станемо перед ним і він розсудить Петра з Павлом”. На старих портретах Полуботкових чигаємо слова, що гетьман мав сказати царєви: „Заступаючи ся за вітчину, я не боюсь ні кайданів ні тюрми і для мене лучше найгіршою смертю умерти ніж дивити ся на загальну загибель моїх земляків”. Такимиж пляхами ішов Д а н и л о А п о с т о л, що навіть з пожертвованєм особистого достоїнства боронив інтересів свого народа, сей послїдний козак на гетьманськїм урядї. Врешті й чужий Україні К и р и л о Р о з у м о в с ь к и й, останний титулярний гетьман, стягнув на себе гнів царагу за змаганя до автономії України.

І навіть коли прийшов остаточний кінець гетьманству (1764. р.) і коли на все українське жпте внали страшні переслїдуваня, — інтелїгенція українська не затратила змагань до самостійности України. Російські управителї України 18-ого віку дивували ся, що нове українське покоління при західній освітї і культурї не переставало бути козаками і все заховало горячу любов для своєї нації і „солодкої вітчини”. „Ся невелика кунка людей — так писали тоді про Українців — инакше не відзиваєть ся як тільки, що то вони найперші на цілїм сьвітї і що нема від них

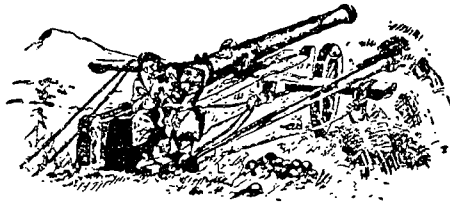
нікого хоробрійшого, нікого розумнійшого, і нема нігде нічого доброго, нічого корисного, нічого дійсно свободного, що могло-б їм придати ся, і все, що у них — то найкраще". З великою силою проявили ся українські змагання 1767. р., коли Катерина II. дозволила всім частям держави виявити, яких законів бажають. Всі українські стани заявили тоді з незвичайною одностайністю, що бажають давньої автономії, — прав, які були за Богдана Хмельницького. Сі бажання були такі острі у своїм змісті, що тодішній управитель України Румянцев пробував арештованими сишцями акцію і навіть на його почин суд засудив трицять

осіб на кару смерти за стремління до досягнення самоуправи України.

Останні заходи визволити Україну знід російського панованя доходять до порога 19-ого віку. Коли 1791. р. між Росією і Прусами прийшло до напруження відносин, в Берліні у міністра Герцберга був на послуханю один з визначних Українців Капніст. Приїхав він із заявою, що Українці доведені до розпуки тяжким гнетом російського уряду, задумують підняти повстанє, і питає ся, чи можна числити на пруське зверхництво. Але Пруси не вважали справи зрідлою і змагання спинили ся.

Аж у другій половині 19-ого віку обжили давні часи і стара справа знайшла вислів у нових формах...

Львів, в серпни, 1914.

Степан Руданський.

ТУГА В МОСКОВЩИНІ.

XXXXXXXXXX

Повій, вітре, на Вкраїну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув чорні очи,
Повій, вітре, з опівночи.

Між горами там долина;
Там біленькая хатина;
В тій хатині голубонька,
Голубонька-дівчинонька...

Повій, вітре, до схід сонця,
До схід сонця, край віконця;
Край віконця постіль біла,
Постіль біла, де спить мила.

Повій, вітре, тишком-нишком
Над рум'яним, білим личком,
Над тим личком нахили ся,
Чи спить мила, подиви ся.

Як спить мила, не збудилась, —
Згадай того, з ким любилась:
З ким любилась і нохалась,
І нохати присягалась.

Як забеть ся їй серденью,
Як дівча зітхне тяженью,
Як заплачуть чорні очи,
Вертай, вітре, к опівночи.

А як мене позабула
І другого пригорнула,
То розвій ся край долини,
Не вертай ся з України...

Вітер віє, вітер віє,
Серце тужить, серце мліє...
Вітер віє, завіває,
З України не вертає...

Посольство чужосторонних володарів у гетьмана Хмельницького.

(Оповідане літописи Самовидця).

В Різдво Христове (1649. р.) при-
слав король польський його милість
своїх великих послів, то є князя Че-
твертинського і пана воєводу київсько-
го Адама Кисіля з инцими благочести-
вими панами в посольстві до гетьма-
на Хмельницького і всего війська Запо-
рожського. А по причині їх приходу зло-
жив гетьман Хмельницький раду в Пе-
реяславі і там по Різдві Христовім при-
їхав зі всіми полковниками і сотниками
І там на тій раді в Переяславі вручили
панове послаи королівські при посольстві
привілей (письмо) на вольности і бу-
лаву і бунчук, хоругву, бубни, війскові
знаки від короля його милости, хочачи
закінчити ту війну. Там же і послаи від

угорського короля були на тій раді: так
зараз по всіх землях пійшла слава ко-
зацька і Хмельницького, що різні во-
лодарі відзивали ся з приязню і дарун-
ки присилали, бо і послаи від його цар-
ського величества з Москви, від госпо-
дарів волоського і молдавського, з вели-
кими дарунками стали приходити. При-
явили великих послів короля його ми-
лости і ті клейноди війскові і дарунки
великі, відправив Хмельницький тих по-
слів з честію, обіцяючи все після жада-
ня короля його милости вчинити і зане-
хати сеї війни, тільки, щоби при старо-
давних вольностях своїх казацьких о-
ставати.

Богдан Лепкий.

Голос надії.

А я вам кажу: день іде,
Іде така година,
Коли ні тут, ні там, нігде,
Кордонів жадних не буде
Лиш даль далека, сина.

А я вам кажу: близький час
І хвиля недалека,
Що буря зірветь ся нараз,
Згуртує і змішає нас
І з близка і з далека.

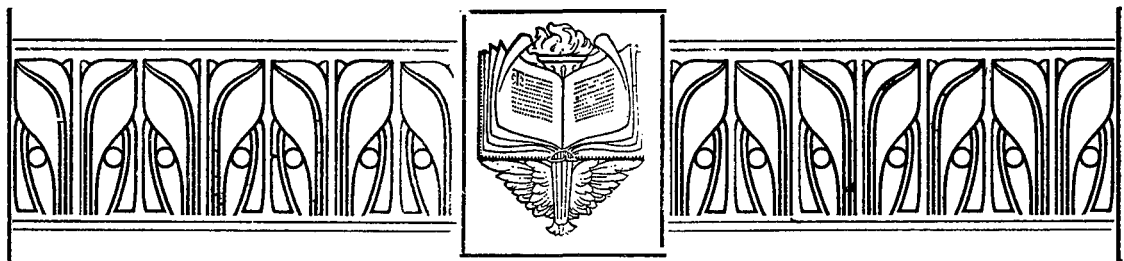
Хто каже вам, що все одно,
Де жити, як вмирати,
Той тягне вас в банго на дно,
Той вам дає без дна судно
І каже кермувати.

А я вам кажу: майте слух,
І позір тому дайте,
Що вам говорить Волі Дух,
Про близку хвилю заверух
І хвилі тої чайте!

Як вдарить нам підземний дзвін
І сурми заголосять,
То йдім туди, де кличе Він,
Через кордони, гень над Дін...!
Нас кости предків просять.

Не пійдем ми, прийдуть вони,
Таке вже в світі право...
Як сталь гартуєть ся в огни,
Так ти нас, Воле, розогни,
Веди, веди нас, Славо!

У Львові, 27-ого червня, 1914.

Др. Іван Франко.

Сорок літ минуло вже, як др. Іван Франко почав працю на вбогій ниві нашого письменства. Сорок літ у житю людини багато значить, а ще більше сорок літ праці, праці для народу. І ще якої праці! Убого, пусто було ще тоді в нас, як він зачинав її. Народна праця на всіх

полях була ще тоді, так сказати, в сповиточку. Народної свідомости тоді ще так як би й не було. По селах панувала темнота, а більшість інтелігенції задурманена москвофільством зовсім не журилася народом. Тільки невеличкий гурт, переважно молодшої інтелігенції був національно свідомий, але й той не знав часто, що йому діяти, як взятися за діло. Сумно було тоді ще в нас. Ось в таких часах почав народну працю Іван Франко, тоді ще молодий, бо

всього 18-літний студент університету. Родився він в 1856. р. в селі Нагуєвичях, дрогобицького повіта, в Галичині, де його батько був ковалем. До народної школи ходив Іван Франко в Ясениці сільній і в Нагуєвичях, а відтак в Дрогобичі. Коли кінчив народну школу, вмер йому батько. Там в Дрогобичі ходив також до гімназії і

скінчив її 1875. р. Як в народній школі так і в гімназії вчився дуже гарно. Писати твори почав ще в гімназії в 1873. р., а друкував свої перші твори 1875 р. також ще в гімназії. Скінчивши гімназію 1875. р., записався у львівському університеті на філософічний відділ та

вступив до студентського товариства „Академічний кружок”, в якому було найбільше студентів москвофілів. Та в роках 1875. і 1876. настали в сьому товаристві великі зміни в пересвідченнях членів. До товариства писав листи славний наш учений і політик Михайло Драгоманів. В цих листах радив він академікам, що коли вони хочуть принести користь для народу, то мусять покинути своє москвофільство, а працювати для народу в його рідній мові і в поступовім

дусі. Багато молодежи пішло за радою Драгоманова, а найсильніше вплинув Драгоманів на Франка і його приятеля Михайла Павлика. Перші свої твори: поезії й оповідання містив він в часописі „Другъ”, яку видавали академики. Там помістив він і першу свою більшу повість „Петрії та Довбуцуки”. 1877. р. в літі арештували Франка. Його вміща-

ли в процес проти соціялістів і засудили на шість тижнів арешту, видержавши вісім тижнів у слідчій арешті. Засудили його за належане до тайного товариства до якого він ніколи не належав і якого відай не було. Тяжко було Франкови і в тюрмі, та ще тяжше стало йому, коли вийшов з неї на волю. Тодішня наша інтелігенція вирекла ся його, обминала його, усунула з товариств. Та Франко не впав на душі. Він учив ся дальше в університеті і не кидав також народної праці. Разом з Михайлом Павликом видавав він тоді часопись „Громадський Друг”. Сю газету прокуратура конфіскувала раз за разом так, що редактори мусіли змінювати її назву на „Дзвін”, а відтак на „Молот”. По упадку сеї газети видавав Франко „Дрібну бібліотеку”, в якій видав кілька поучаючих книжочок.

З початком 1880. р. його вдруге арештували в Яблоніві. Передержали три місяці в слідчій вязниці і відставили шупасом пішки до Нагуєвич. Ся дорога причинила ся до того, що він занедужав. В Дрогобичи, мимо того, що він мав горячку, впакували його в яму, в якій і дихати було годі, а відси відіслали його полїцаєм знов пішки до Нагуєвич. Дома пролежав цілий тиждень на пропасниці. Коли прийшов трохи до себе, поїхав до Коломиї, де прожив три дні трома крейцарями, які знайшов на піску над рікою Прутом, а коли їх не стало пролежав півтора дня в кімнаті, ждучи голодової смерти. Виратував його від смерти товариш, котрого прислав Франків приятель Генік. У Геніка думали Франко лишити ся, поки не прийде до здоровля. Та вже по кількох тижнях коломийський староста велїв відставити його шапдарами з Коломиї. Шапдар пігнав його ще хорого пішки в літню спеку. За старанєм старости заборонили Франкови жити в коломийській повіті. Франко знов поїхав до Нагуєвич, а відси до Львова, де знов записав ся на університет. У Львові враз з Іваном Белеєм пізнійшим редактором „Діла” видавав літературно-наукову місячну газету „Сьвіт”, де надрукував початок своєї

більшої повісти „Борислав сьмієть ся” га кілька наукових розвідок і багато власних і перекладних віршів. Та у Львові не мав з чого жити і вже у великий піст 1881. р. вернув ся до Нагуєвич, де жив під шапдарським дозором. Тут перекладав твори чужих письменників і писав багато до „Сьвіта”. Тут написав також історичну повість „Захар Беркут”, яка була нагороджена на конкурсі літературної газети „Зоря”. Пізнійше вернув ся до Львова і працював в „Ділі”. Вдруге запросили його до „Діла” і „Зорі” 1883. р. При сих газетах був він до початку 1885. р.

Від 1887. р. мусів працювати при польській газеті „Kurjer Lwowski”. Годі ся газета виступала пераз в нашій збороні. Та хоч писав для польської газети, не переставав писати і по українськи. Таки тогосамого року 1887. вийшов збірник його поезий п. з. „З вершин і низин”. Літом 1889. р. його знов арештували та видержали в тюрмі 10 тижнів без ніякої вини. Вийшовши на волю, зачав видавати „Літературно-наукову Бібліотеку”, а 1890. р. разом з Павликом політичну часопись „Народ”. До сеї газети писав також багато Михайло Драгоманів, котрий дав почин до заснованя нової партії: радикальної, яка під прозодом Драгоманова, Франка й Павлика розбудила була живійший рух серед нашого селянства. Франко виробив програму сеї партії й у цілім ряді книжочок мислив, як треба радикалам поступати, цоби принести хосен народови.

Тоді Франко тому, що мусів заробляти на житє, нерервав був науку в університеті і докінчив її у Відні 1893—4. р., де й одержав степень доктора філософії. По смерти професора української мови у цївівськїм університеті 1894. р. здав Франко іспит на такого професора, та хоч здав його дуже добре, посади не дістав. Причинив ся до того намісник Казимир Бадені і таки дехто й з Русинів.

В 1898. р. став він одним з головних редакторів великого літературного місячника: „Літературно-Науковий Вістник”, де містив багато своїх наукових

творів, оповідань, повістей і поезій. Тепер вже наша інтелігенція не відшекувався його як колись і коли він 1898. р. обходив 25-літний ювілей своєї літературної праці, вся українська інтелігенція звеличала його. На тім ювілею сказав він: „Яко син селянина вигодований твердим мужицьким хлібом, я почув себе до обовязку віддати працю свого життя тому простому народови. Вихований у твердій школі, я від малку заевію собі дві заповіді: „Перша, се було в насне почуте сього обовязку, а друга то потреба ненастанної праці; пізнійше я пізнав, що і нам всім, цілому панному народови ніщо не прийде даром, що нам від нікого ніякої ласки не надіяти ся“.

Останний раз взяв Франко участь у політичнім житю в 1899. р. при засновању національно-демократичної партії, для якої працював також довший час. Потім віддавав ся вже лиш головно науковій праці в „Науковім Товаристві ім. Шевченка“, де й доси працював мими того, що від кількох літ тяжко хорий, бо має спаралізовані обі руки.

Вже сей коротенький перегляд житя і праці дра Івана Франка говорить нам, яке велике значінє має для нас Франко, які великі його заслуги для нашого народа. Куди не глянемо, всюди слідна його робота.

В письменстві дав він нам багато гарних і вартісних творів для старих, для молодих, для дітей.

Справді нема в нас нічого красивого для дітей, як Франків „Лис Микита“, „Абу-Казимові кащі“, „Пригоди дон Кихота“ та збірка казок и. з. „Коли ще звірі говорили“. І діти нічого так радо, так пильно не читають, як власне сі твору Франка. Але й старші любують ся в сих творах, бо вони писані так, що й старші може з них багато скористати, хоч для старших написав Франко й багато інших дуже гарних творів. Згадаємо тільки найважнійші: „Захар Беркут“ повість з жи-

тя тухольських селян в часах перших татарських нападів; Панські жарти“, поема з часів панщини і її скасованя; поема „Коваль Бассім“; збірка бориславських оповідань, в яких оповідає про житє при кошальнях нафти в Бориславі: повість „Боа Констритор“, теж з бориславського житя; збірка оповідань „В поті чола“; збірка поезій: „З вершин і низин“; „Мій Ізмарад“; „Зілляве листе“; „З днів журби“; драма „Украдене щастє“ та дуже гарна поема „Мойсей“. Та се ще далеко не все. Всіх його творів так багато, що коли тому 16 літ, під 25-літний ювілей його видали тільки спис його творів, то самі заголовки заняли колю 150 сторін, а тепер треба би сю книжку може і подвоїти. Не меньше важні його наукові праці. Сі праці читають і поважають вчені цілого сьвіта. А коли до сього додамо ще книжочки для народу, статї по ріжних газетах, то будемо мати хоч який-такий образ його великої праці.

Понад 40 літ він вже працює для свого народа і за сей час дав нам, як сказано, дуже багато; можна сміло сказати, що він виховав нас і багато з того, що ми тепер осягнули на всіх майже полях, багато з того завдячуємо йому. Колись Франка відрікали ся в нас, нині вже всі ми сьвідомі великих заслуг його, знаємо всі, що по Шевченку не було в нас більше заслуженого чоловіка для нашої літератури на цілій Україні. Ми сьвідомі, що коли ми нині віримо, що сповнять ся слова, які Франко сказав до нашого народу:

...Прийде час і ти огнистим видом
Засядеш у народів вольних коді,
Труснеш Кавказ, впережеш ся Бескидом,
Покотиш Чорним Морем гомін волі
І глянеш як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі!

то се у великій мірі його заслуга. Тому нема нині між нами чоловіка, котрий не поклонить ся перед його заслугами.

Памятник українського поета Івана Котляревського в Полтаві на рос. Україні.

(В день „білої цвітки” в маю минулого року прикрашено помятник нашого славного письменника вінками з цвітів і барвінку. З боку видно напись: „День білої цвітки”.)

Любов вітчини де героїть,
Там сила вража не устоїть.
Там грудь сильнійша від гармат,
Там жизнь — алтин, а смерть — копійка,
Там лицар — всякий парубійка.
Козак там чортови не брат.

*

Мужича правда єсть колюча,
А панська на всі боки гнуча.
(З „Енеїди” І. Котляревського).

Про владу і хоробрі діла гетьмана Петра Сагайдачного.

(З давних літописних оповідань).

(Оповіданє Поляка Якова Собєского, батька пізнійшого короля Івана Собєского, що разом із Сагайдачним брав участь в Хотинській війні).

Сей Петро Конашевич настільки підіймав ся над своїм простим способом життя своїм острим розумом, визначною зрілостію гадок, незвичайним дотепом в словах і ділах, що з повною справедливостію мусить бути зачислений для потомства між найвизначнійших людей. Скільки проводив він запорожським військом, всюди окритий славою своїх подвигів на суші й мори користував ся він незмірною ласкою судьби. Кілька разів погромив Татар на Перекопських стінах, наводив страх на Крим. Там він заняв худобу на степах, у самої ціли відібрав добичу, захоплену на Руси. Коли Володислав (королевич, пізнійше король) оружною рукою вертав собі право на Московську державу, Конашевич незвичайно проворно, страшенно збентеживши ворога, злучив ся з ним під самою Москвою, столпцею держави, обніс побідні хорогви по безмірних просторах її, попустошивши огнем і мечем ворожі краї, обернувши в сүмні руїни

такі незвичайно сильні своїм положенєм і залогами міста, як Єлець, Щацьк, Ливни, Калуга. Обтяжений багатою добычею, зробив він своє імя пострахом для цілої Московщини. Неменьше прославили імя Конашевича його морські походи: і тут була звісна його судьба, що завсїди приносила щасливі вислїди його походам і кілька зруйнованих визначнійших торговельних міст Европи і Азії, попалені столиці Царгорода і зкінци рїдка обоготність, проявлена ним у Хотинській війні, все те неустанно збільшало його славу серед Турків. І взагалі був се чоловік великого духа, що шукав безпеки, легковажив житє, в бигві негшій, в відступленю останній, проворний, діяльний. В таборі був він сторожкий, мало спав, на нарадах був обережний і в усяких розмовах дуже маломовний. Обряд і релігію грецьку окружав він почеснію незвичайно горячою.

Оповіданє про владу, житє-бутє та хоробрі діла козаків.

(З давних літописних оповідань).

(Написав Француз Боплян, що в 1630-их і 1640-их рр. подорожував по Україні).

Козаки є грецької віри, а звать її на своїй мові руською. Дуже шанують сьвята і пости, що займають вісім або девять місяців у році і підчас них не їдять мяса. Вони дотепні і проникливі, вибагливі і щедри, не жадні великого богатства, а страшенно цїнять свою свободу: без неї не можуть жити і задля неї підіймають вони повстаня. Вони дуже міцні

тілом, легко зносять жар і холод, голод і спрагу. На війні витривалі, відважні, хоробрі, а навіть легкодушні, бо не цїнять свого життя. В чім проявляють вони найбільше зручності і умілости — се бити ся табором, заслонивши ся водами; вони дуже добре стріляють з рушниць, своєї звичайної зброї, і боронять становища. Не злі вони також на мори.

На зріст гарні, проворні, сильні; люблять гарно убирати ся; се видно по них, як вони обловлять ся добичино в суєдних сторонах, бо без того вбирають ся досить скромно. З природи мають добре здоровле, від хвороби вмирають дуже рідко, хиба в дуже великій старости. Здебільшого кінчать жите на полі слави, вбиті на війні.

Наміряючи ся йти на море, роблять се без дозволу короля, а беруть на се дозвіл у свого гетьмана. Потім збирають раду і вибирають отамана для начальства в сім поході. Відтак удають ся в свою „війскову скарбницю“, своє збірне місце і там будують чайки. Чайки мають дві керми, з кожного кінця, тому, що при великій довжині чайки трапили-б багато часу на обертане, коли треба, втікаючи, завернути ся назад. З кожного боку дають звичайно 10 до 12 весел і їдуть скорше ніж турецькі галери веслами. Мають і щоглу й на ній вішають вітрило, досить лихо зроблене, але уживають його тільки в добру погоду, а під сильний вітер ліпше люблять веслувати. Помосту сі чайки не мають, але як і повно паливають ся водою, то очерет, привязаний на около всього човна, не дає йому потонути. Тверезости пильнують остро, бо в походах вони дуже цінять тверезість. Рішивши йти походом на Татар, щоби відвдячити за кривди і руїну вчинену ними, вони вибирають осінній час. Висилають в такім разі на Запороже річи потрібні для війни і походу і для будови чайок, взагалі все, що вважають потрібним. Потім їдуть в степи 5 або 6 тисяч, все добрі козаки, добре оружжі: приходять на Запороже і будують чайки. Шістьдесят їх береть ся до будови одної чайки і виготовляють їх більше-менше за два тижні, бо вони виготовляють 80 до 100 чайок. В кожду чайку сїдає 50 до 70 людей, кождий з двома рушницями і шаблею, а на берегах чайки 4 до 6 гарматок і принаси поживи.

Так зібравши ся, їдуть воли Дні-пром. Отаман має свій значок на щоглі

і пливє звичайно на переді. Човни їдуть так тісно, що майже один другого торкають ся. Турки звичайно знають про похід і тримають кілька галер на устю Дніпра, щоб не дати їм вийти. Але козаки перехитрюючи їх, виходять темної ночі, перед повим місяцем, ховаючи ся в очеретах, що ростуть в Дніпрі. Галери турецькі не вагають ся заходити туди, бо там пераз мали свій кінець; тому вдоволяють ся тим, що чекають їх у проході і хоч тут козаки їх все застають неприємними, але все таки так скоро пройти, аби їх не побачили, козацькі чайки не можуть. Тоді йде вість по краях аж до Царгорода, а султан розсилає гонців по берегах, остерігачи людість, аби стерегла ся, бо козаки на морі. Приїхавши, лишают козаки в кождій чайці тільки двох чоловіків і двох хлопців для сторожі, а самі, кождий з рушницею в руках, нападають на міста, здобувають, грабують і палаять. Як нагодить ся їм стріннути кілька галер або інших кораблів, вони женуть за ними, нападають і здобувають. А роблять се так. На годину перед заходом сонця вони починають сильно гребети до корабля чи галери, щоб не стратити її з виду і так тримають ся до півночі. Тоді дають знак і гребуть сильно до кораблів, а половина людія приготує ся до битви, то значить, щоби приставши до кораблів, кинути ся в їх середину. Неприятель зливанпий, побачивши, що його обпало 80 до 100 човнів, паповняючи кораблі людьми й здобуваючи їх відразу.

Гетьмана свого вибирають так. Збирають ся старі полковники й старі козаки, що мають між ними повагу і дають голоси на того, кого вважають найбільше здатним до того. Хто дістав найбільше голосів, той вибраний. Так вибирають вони свого начальника: буває се часом в півнім степу. Називають його на своїй мові гетьманом, слухають його, бо власть його необмежена. Він поступає суворо, але не рішає нічого без воєнної ради.

Ой одна я, одна
Як билиночка в полі,
Та не дав мені Бог
Ані щастя ні долі,

Тільки дав мені Бог
Красу, карі очи,
Тай ті випанала
В самотині дівочій.

Т. Шевченко.

ІМПЕРАТОРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК В ПЕТЕРБУРЗІ ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

Академія наук се найвисша повага в наукових справах. В Росії є така академія в Петербурзі.

Коли в 1904. р. вибухла в Росії революція, коли під ударами і сеї революції і воєнних погромів хитались підстави російської держави, тоді російське правительство задумало змінити трохи свою варварську політику між инчим також супроти українського народу. Тоді то російський комітет міністрів, застановившись над заборонами на українське друковане слово в Росії, поручив міністрам просьбити і внутрішніх справ, щоби по засягненню гадки в сій справі київського губернатора, Імператорської Академії Наук і університетів київського та харківського, застановили ся над сими заборонами і свої гадки в сій справі подали під розвагу комітетови міністрів. Всі запитані інституції висловили ся за знесенем заборони українського слова. Зокрема петербурська Академія Наук виготовила в сій справі обширний меморіал і винечатавши його, предложила міністрам.

До уложеня тогосього меморіялу вибрала Академія осібну комісію, до котрої увійшли найвизначнійші на цілу Росію учені професори спеціалісти: Корш, Фамінцин, Заленський, Фортунатов, Шахматов, Данилевський і Ольденбург. Всі вони крім Заленського є Москалями. Головним референтом вибрано Шахматова, звісного в цілій Европі спеціаліста від історії язика і староруського письменства.

Сей реферат Академії Наук в Петербурзі стоїть на ґрунті окремішности українського народу, його мови і пи-

сьменства, його історичної традиції і права на свобідний національний розвиток. Нема в нім і сліду про те, наче би українська мова була нарічем московської. Меморіял виразно трактує яко рівнозначні національні одипці нарід московський і український, мову московську і українську, а нема в нім зовсім бесіди про якусь народність і язик „общерусскій”.

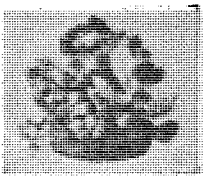
Меморіял з цілою рішучістю доказує, що жадного „общерусского” язика нема і не було, що так званий „общерусскій літературний язик” се лише язик московський або великоруський, цілком чужий українському народови.

Так рішила петербурська Академія Наук в справі української мови. І головною на основі її меморіялу російське правительство знесло дійсно в 1905. р. звісну варварську заборону з 1876. р. на українське друковане слово.

Коли сказала своє сильне слово найповажнійша съвятиня наук в Росії, що наша мова і московська се дві окремі самостійні мови: що наш нарід і московський се два окремі, самостійні народи, то що-ж супроти сього значать всякі пніні продажні голоси русофільські, котрі мають відвагу казати щось иншого? Хто ученійший, чи такий Бендасюк, Лудикевич, Бобрінський, чи члени російської Імператорської Академії Наук в Петербурзі?!

Конець кінцем всякий спір про самостійність нашого народу і його мови з огляду на рішене петербурської Академії Наук, тепер навіть не мислимий. Наука сказала своє слово, а перед наукою навіть російські шпіони повинні мати пошану.

(Малюнок О. Сластона.)

Весна красна!
З чим до нас прийшла?
З крашанками-писанками.
З веснянками-квітоньками!

(Українська веснянка.)

Василь Стефаник.

Ш і д н и с.

Мала Доця ходила лавою поза плечі газдів, що писали коло довгого стола свої імена. Кождий зі взору. Грубими руками оті писарі обходили з кожного боку, відки би найліпше їм почати. Грудьми притискали так до стола, що аж скрипів. Наука йшла тихенько, лишень чути було мляскаюя губів, як газди мочили лүфко в роті. А білявенька Доця заглядала до кожного, чи добре пишє.

— Доню, ня, а подиви си, як воно виглядає?

— Ще ченірпате, таке як нечисанє повісмо, ще пишїт.

І газда пхав олівце в рот і зачинав знов писати.

— А ну но глипни на моє, бо я вже его чєшу другий вечір, аж нї груди болы. Ану читай, що я написав.

— Павло Лазарєнко.

— Акурат я. Та так воно там стоїть, що кождий пізнаєт?

— Хто вчений тай кождий.

І Павло почервопїв з утіхи й оглядав карточку з усіх боків.

— А ну но я ще раз его вішину.

І нахилив ся і слинив олівце.

Доця якось дуже поважно ходила поза плечі газдів, її мама дивила ся з печи і утихомиряла хлопців, аби не верещали, бо вуйки пєзмилюють нумєра.

На лаві сидїв старий Яків Яремів і з великим вдоволенєм дивив ся на оту науку. Врепті не міг видержати, аби не заговорити. Дві години глядїв із найбільшою увагою, а тепєр не втерпїв.

— Мой, газди, та лишїт трохи на завтра, таже груди вам потріскають.

Газди підняли голови і як прошиблені виглядали.

— Вішукав єм вам добро тай маєте минї подыкувати, а Доци маєте дарунк купити.

— Та хто вас на таке нараїв?

— Біда мене на це парадила.

— Яка біда?

— Викслі.

І старий Яків став розповідати вже сотний раз, як то було.

— Таже всі знаєте, що-м на горівку не вزاز землю по бацках, бо би нї Бог скарав. Але стара мене захала.

— Як стара?

— Ви мой і молоді і вчїте си вижу письма тай пічого не знаєте. Уходит з комори тай каже: мой, старий, таже муги нема лиш зо дві мисчинї в міху. А я подумав, подумав тай гай до міста писати си на сотку до заволічкового бацку.

— Прийшов я, знаєте, до бацку і кажу, що так і так: не стало хліба межи діти тай прошу, пане, вашої ласки тай божої позичити сотку.

— Грунт маєш?

— Є, пане, таже без ґрунту сєгодня ніхто не даєт.

— А стоїть на тобі?

— На минї.

— Табула чиста?

— Гєт все чисто.

— Догти маєш?

— Та дес межи Жидами є не такий то довг, лиш струн. Та вже за цу сотку і хліба межи діти кину і Жидам рот заткаю.

— То пишєси аркушок і апїстрат тай пійдєси на посїдзєнє.

— Та коли прийти на посїдзєнє?

— Говори до мужика, тебе на посїдзєнє не треба, лиш паєрїв.

— Вібачийте мені, пані, бо я не розумів а папері аді гезди. Тай вітьиг з пазухи тай подав. Там кажу дес є все, бо я то до кунки складаю, всі иньсма. Я, видите, тому не розумію нічо та все того разом тримаю. Перебрав він, пайшов що до него тай каже: за тиждень прийди.

— Ходив я зо три рази, аж каже парешті, що є гроші хвалені.

— А вмєш, старий, писати?

— Ей, де пане! У школі мене не вчили, у воську не був-єм тай-сми цалком сліпий.

— То мусиш підписувати си у нотаря.

— Я, прошу покладу знак своєв руков, аді хрестик, а ви підшипіт...

— Не можна, каже, на вексельх хрестів класти...

— А я в гадках став. Це як озмут уніс, як процент паперед відберут, як нотарєви заплачу тай того капіталу мало що мині лишит си.

— Звертів я си по місті за ручителями тай надібаю певця, отого злодіюгу Ляпчинького. Вопо, біда, все нипає по місті. Став я тай розказую за свою біду.

— Хлон, каже, все дурний, гние цілу зиму тай би не навчив си навіть своє порекло на письмі покласти.

— А хоть ти злодіога вічна і помийник жидівський, але слова добрі маєш, погадав-єм собі тай побіг далі.

— Привів ручителів, підписали-м се у нотаря, але з сотки тринаціть левів обірвали.

— Несу я ті гроші до дому, а тот ивєц мині з голови не вілазит. Злодій то злодій, але слупні слова говорит. Аді рвут шкіру, здоймают як з вола. Сотку нібіс узьив, а до дому що несеш?

На сім місци все Яків плював і тапер шпонує.

— Кождий хоче від руки, кождий хоче дурнички, а то бо вже так стало тісно, що раз тісно.

— Поклав сми гроші у скриню, а сам до Доці. Ти, Доцько, діда навчи підписати намено, най дід панам-горло не напихає, бо воно напхане. Я волю плахтипочку кушити...

— Тай навчила, тай-сте по селі перещули, тай-сте з діда насьміхали си. Але прийшло до крутого, треба викслі підписувати, а ви за дідом до Доці. Я вам дорогу показав, що вже не мете гроші утрачбити.

— Та вже не мемо — відповідали гаври — та маємо вам подькиувати тай Доци, наші навчительці.

— Але маєте всі і по дарункови принести.

— Таже певне...

Доця сиділа на печі і дуже тішила ся і мама її усьміхала ся.

ЧЕРЕЗ ПРОСВІТУ ДО ДОБРОБУТУ!

Оповідать про данський нарід (Данців усіх є около 3 міліони душ, а живють вони у своїй державі, яка складаєть ся з півострова і кількох островів, що лежать на північ від Німеччини, а обіймає 40.000 квадр. кілометрів). — що не перед якими 39—40 літами ходили вони в брудних кожухах і деревляних черевиках; живили ся печеною бруквою і вівсяним хлібом; мешкали в будах; цілий край потапав в болотах, нужді та злиднях, а про Данію мало хто знав на свїті. А нині в тім краю дома як двори, обсажені садами, обори, хліви і стайні новні дорідної красної худоби; нема бочет: дороги рівні, обсажені деревами і живоплетами; багато худоби пасеть ся на полях, а мешканці веселі і вдоволені. Землю, над якою ми заложили би з гезнуки руки, довели Данці до такого стану, що нині родить обильно і кормить їх достаточо.

Що-ж вилинуло на таку зміну?

Як почали на Даниїв снадати нещастя, як Німці відірвали від Данії кавалок землі, а нужда примушувала щораз більше людей втікати з краю перед голодовою смертю, прокинулись Данці з мертвоти та взялись до науки, почали закладати народні школи, школи фахові, а відтак народні університети, щоби ширила ся в народі просвіта, щоби розбуджувалась любов до рідного краю та замилуване до праці на своїй рідній землиці. Наука і праця вивели край із за-непаду, а нарід зберегли від загибелі та зробили злиденну колись Данію найбогатшою і найпоступовішою країною, голосною своїм добробутом і просвітою на цілу Европу.

А в тім перевороті найбільше прислужили ся народні університети або так звані курси висшої народної освіти.

Перший народний університет в Данії повстав перед якими десятима літами заходами людини великого розуму, доброї волі й охоти до праці для загалу. Називав ся він Грунтвіг, а заложив був університет в селі Родіг, за гроші зібрані дорогою складок. Грунтвіг уважав, що для піднесеня народного добробуту треба давати народови більше знаня ніж дає народна школа, а на те треба для дорослих закладати осібні зимові курси і назвав свій перший курс народним університетом.

Науку в таким народнім університеті примінено до обставин і потреб сільського рільничого населеня. Учено там рільництва, городництва, природописних наук, мірництва, рахунків, історії рідного краю, рисунків, співу і руханки (гімнастики). Університет мав свою бібліотеку й інші середники для помочи в науці. Наука була безплатна; плачено лише за мешканє і харч маленьку суму. Місцеві мешкали і харчувались дома, а на науку доходили. Позамісцеві мешкали при університеті. Вечері і свята проводили у спільній гутірці, співі і читанню під проводом учителів. Видавали навіть власну газетку. Наука тривала спо-

чатку два роки, а пізнійше скорочено її до року.

Коли Німці забрали часть Данії, а з нею й село, в котрім був університет, Грунтвіг переніс його до села Аскова, де сей народний університет існує й до нині і є головним розсадником народної просвіти.

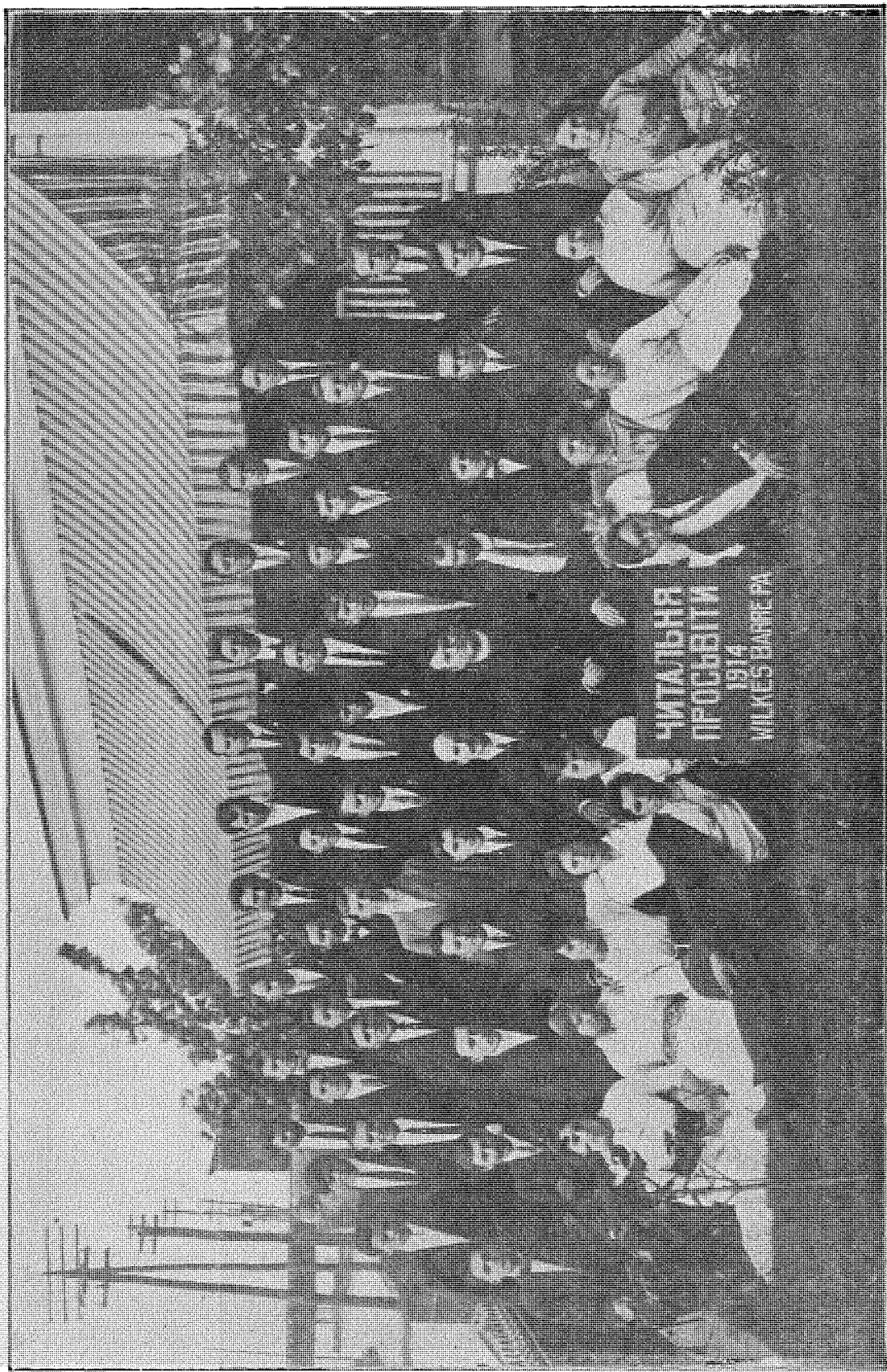
За тим приміром пішли й інші, стало щораз більше прибувати народних університетів. В одних місцевостях основувало їх правительство, в інших громади, товариства або приватні особи. Таких університетів є тепер в Данії около 100, а побирає в них науку тисячі людей так, що на кождих 6 дрібних рільників припадає один господар, котрий скінчив народний університет. Крім того в Данії є 14 рільничих шкіл, в яких також багато людей побирає науку.

Завдяки поширенню серед селян просвіти дійшли вони скоро до розуміня великої сили спілок. Гуртовою працею у спілках піднесли Данці на недосяжну для нас вишину сільське господарство.

Перше місце в господарстві у Данців займає годівля худоби. Старають ся вони як найбільше видобути із землі папі для коров, бо корова є головним жерелом походу й удержаня данського господаря. Тож і серед спілок перше місце належить ся спілкам молочарським. Було їх з кінцем 1906. р. 1.157. В тімсамім році начислювано в Данії 182.300 молочних господарств, а в них 1.282.300 коров: з того належало до спілок 93% господарств і 92% коров; се значить, що на кождих сто господарств належало до спілок 93, а на кождих 100 коров від 92 коров доставляло ся до спілкових молочарень молоко.

Крім худоби плекають Данці багато свиний і збувають їх переважно в битім виді. Спілкових різень було 34, а до спілок для збуту належало 8.400 господарств.

Для годівлі худоби існують осібні спілки, котрі старають ся о поправу раси, о контролю молочности, достарчують паші годівцям, видають нагороди за

Читальня „Просвіти“ у Вандорі, Га.

добре плекане худоби і т. д. Таких спілок було 1.884; з того таких, що займалися годівлею худоби було 1.259, таких що займалися годівлею свиний, — було 253 і вкінці 102 таких, що займалися годівлею овець.

Данці плекають також багато дробу. В 1908. році було 288.000 господарств, які продавали через спілки яйця, а курий в тих господарствах раховано на 3 мільони птук.

В кождім данськїм селї є крім того спілка кредитова і споживна.

Масло, биту і живу худобу та свинї, дріб і покладки збувають Данці переваж-

но до Англії, меньше до Німеччини і Франції, а вартість вивожених щорічно продуктів виносить кілька сот мільонів корон.

Широким руслom плине до Данїї із заграниччї грїш за ті продукти, щедро оплачує працо данського господаря і дає йому змогу щадити. Данїя належить до тих країн, де найбільше на голову припадає щадничих вкладок в касах.

Нї від кого Данці екопомічно не залежать, сильні своєю просьвітою і добробутом, — а просьвіта і добробут приносять щастє.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ЗАПОВІДИ.

1. Українська дитина повинна представляти постійно з українськими дітьми і завжди говорити з ними по українськи.

2. Родичі або старші члени родини нехай в передшкільнім віці учать дітей читати і писати по українськи.

3. Кімната повинна бути прикрашена українськими образами і крім церковних образів повинні ще висїти образи з української історії.

4. Українська дитина повинна учити ся українських приповідок, українських віршів, пісень і народних забав.

5. Нехай народні традиції відживають в українських родинах. Памятну річницю історії України нехай пригадає батько або хтонебудь зі старших.

6. Підчас довгих зимових вечерів нехай родина читає спільно добрі українські книжки.

7. В кождім українськїм домі повинна находити ся українська щиро-народна часопись „Свобода”.

8. Скарбом родини нехай буде бібліотека, зложена з найкрасших українських книжок.

...9. Українська родина нехай користує з кожної нагоди, щоби бути на українськїм представленю, відчитї і народних святах.

10. Українська родина нехай уникає всього, що приносить пониженє народній душі.

11. Батько, мати і старші члени родини нехай належать до Українського Народного Союзу, а дітей своїх нехай записують в члени Молодечого Союзу. Нехай не відмовляють ся від складок на публичні і народні цілі.

12. Запроданців українських, своїх членів, нехай родина стараєть ся позискати знов для вітчизни.

Лев Лотоцький.

Квасниця.

Зимовий ранок. Мороз, ще й вітер подуває. Брисько заліз в буди і звив ся в клубок. Ворони покракують на вербах... Тріпочуть крилами, та боять ся із верб відлетіти. Поморожує їх... А й Артемко Сус на подвір'ю. Стоїть і розглядаєть ся, начеб не чув ні морозу ні вітру. Він надяг кожух і опанчу та підперезав ся ремнем. На ногах великі барлаки, а на голові смушкова шапка. Йому не в гадці зимоно. В нього инший клопіт...

Наготовив якраз сани до ліса. Його жінка Марунька прочитала йому гарний „пацер“. Вона назвала його ледачим гадзю. Дорікала, що навіть не вартує халупника, бо і той на плечи принесе вязку дров, а він має і худобу, а дров на обістю нема. Сукотала йому голову до опівночи і спати не дала. І сь рад-не-рад вибираєть ся він до ліса. Та коби то ще до ліса, а то на свою сіножать, коло скарбового ліса. Він взяв її за жінкою, тому яких 30 літ. Гарна сіножать! Є трава, а й дерево росте. Рік по рокови й ось вирости тамки вже здорові дуби. Є і берези, а й клени найдуть ся. Є і кругляк грабини, а й два буки близьоки узяти ся відкілясь, мусить зі скарбового ліса занесло насїне й вони вирости. Гарна сіножать, нічого собі! Та на лихо, настали „кепські“ часи. Пан не дасть дров, ані даром ані на відробок. Лиш купи і купи! Та де того купиля взяти? Сяжень 30 корон! Хоч корову зжени!

Взяв ся до сіножати і по кількох роках прорідив зовсім дерево. Впало кілька беріз, а й дуба звалив терік простого як сьвїчка! Аж серце краяло ся! А тут все дров і дров! Розсадило би тебе з твоїми дровами! Чи їсть їх, чи щось?!

Артемко з пересердя захопив сани за дишель і пошуркав ними по снігу. Кривулі заскрипіли. Немов регочуть ся кляті: Ох, треба, треба тих дров! Чим-тим не здуриш, а вивершити треба! Страх! І ось бабиско до тижня спалить все до тріски! Страх! Страх!

Артемко ставав щораз лютїйший. А тут і жінка так квасить з тим обідом! Сонце вже геть, геть... Щоби скоротити собі час, поглянув на скарбовий ліс. Там в закутині, за ровом і його сіножать. О, він знає її добре! Знає, де яка деревина росте, кілька дубів, кілька беріз, а кілька кленів. Є там і два буки і тринадцять грабів, а все просте, дорідне, якраз на материал... До чого-ж тут взяти ся? Сокира задрожить за першим ударом, наче душа застогне в дереві. Все просте як сьвїчка! Рубай, що хоч!...

Артемко переходить гадкою поперед усі дерева, приглядаєть ся їм по черзі і нема, нема непотріба на опал! Нема! Аж ось — і квасниця. Ся чепїрната влїзла йому в очи. Вона при порубі, в самім куті, під скарбовим лісом... Гей! Гей! Стара вже, стара! Мох посивів вже на конках! З десять літ вже, як перестала родити. Постарїла ся, як і він...

Артемко всьміхнув ся сам до себе. Він нагадав собі тоту квасницю, як ще молодою була, тоді, тоді...

* * *

Пригадав собі давний час, як він ще був парубком. Зайшов був раз в ліс за рщем, та якось виїшов з вязкою аж на сіножать Чишліків. Аж зирк, а тут не квасниця їх донечка Маруся. Свїчка?

обсидало золотом всю квасницю, а на ній повнісінько яблочок червоних, таких уже червоних! Дрібненькі та червоні! А тут і дівчина наче зірка. Рве яблочка, а чепірнате гіле похватило її рукав і біла рука замихтіла так мило. Підійшов він до квасниці і сперся на вязанку. Дівчина ні чичирк! Вдає, що її не бачить його! Аж тут він:

— Марусю, скинь яблочко!

А дівчина собі, удаючи налякану:

— Йой! А ти тут відки взяв ся?

— Відки? Заглянув крізь гущу; ти-ж наче сонце блистив! Злізь Марусю, я тобі щось скажу!

— О, о мудрий! Кажі відтам, я вчу що...

— Марусю, злізь!

— Ая!

— Злізь, а ні то я до тебе полізу.

— Йой, йой! — кричить вона. — Не лій, бо і я впаду! Не лій! Чекай, я вже сама злізу...

І злізла. Слово по слові їй дізнали ся всього. По дорозі до села доповіли собі ще дещо і заки сніжок опорошпів сьвяту землю, вони пібрали ся.

*

*

*

Артемко аж сплюнув. Мана якась лізе в очі! Мабуть квасниця навела її... Стара, чепірната! Але як обчистити кошарі, то буде добра фіра дров! О, буде! А квасниця пече, пече...

Артемко самий дивувався, чому досі не зрубав ще сеї чепірнатої квасниці! Се-ж непотріб! Десять літ вже не родить! Мохом поросла вже! Сушнику буде кілька оберемків; до коліна стара поломить. Буде на підналок!

Старому аж легше стало, начеб вже був на сїножати і почав рубати чепірнату квасницю. Але тут і покликала його жінка до обіду.

Пообідав, закурив люльку тай їде. Усїв на наморожні, звисивши на бік ноги. Барлаки присипав зовсім сніг, який летів зпід кінських копит. Коні біжать жваво, пофиркують... Вже за селом. Шусть з гори і вже на „болотній долині“.

Дорога рівна, хоч яйце коти. Снігурики поскакують попри сани, поцьвіркуючи, такі веселенькі. А сонце біжить і собі за ними так вже миленько, наче гуляє! То вчипить ся грив кінських, то зупинить ся на хребтах, то розлізеть ся скрізь і скрізь по снігу. Мов пацьорки хто розсилав...

Артемко свиснув батою, а коні в чвал! Аж душа заскакала в нього, наче музика заграла... Гей! гей! Як то тоті ліга зійшли, а наче вчора діяло ся! Та йому не зле! Поле добре, справлене, є свого хліба до сита. Кілька куенів поля докунув, є худібка своя, діти відвіновані, найстарший син вже третю дитину колише.. зпукі! Довгу нема, ще три соточки винозичило ся на село: паросте. Лиш готі дрова! той опал! Страх, кілько його треба! годі пастарчити! Старий аж здримав ся, а гадки-думки наче сон який докучають...

Та ось вже і скарбовий ліс. Сама бузина! А все таке просте, грубе, високе! Очи рве до себе! З одного бука наклав би сяжешь...

Ах, то булоб тепленько в хаті! Внучки поставали-б коло печі, наставили би рученята й покликували би наче дзвіночок: „жижа! жижа“! Гей, гей! Та се чуже! Ой, чуже! Лиш диви ся, доки очі не зайдуть слезами...

Артемкові ставало якось жалібно. Брови хмарили ся самі від себе. Цьвікнув доні і вони рунули скорим трухцем. Буки лиш миготять! Так їх багато! Гей, гей! Старий радий був стрілою перелетіти, щоби лиш не дивити ся на мільони сих буків. Мільони, а на його сїножати лиш два буки! лиш два!

Він прижмурих з пересердя очі, думаючи, що скорше перелетить і клятї буки лишить за собою. Може вже? Ще ні! Ще більше їх і щораз грубші! Боженьку! І то все до одної думи палежпе! А тут ще й сойка споміж буків своє: ще! ще! ще — ще — ще! Сказила-б ся ти, погана птице!

Старий аж плонув. — Ех... чорт побори! Є і в мене дерево, є!... І гень, замгтів красчок його сїножати, наче вікно хто відчинив в заклятім чорнім замку і

сонічко вбігло до нього. І перед очи лізуть його дуби, білі берези, два буки, кільканайцять грабів і кленики, — та сього так мало, так дуже мало! Аж ось і квасниця! Ще тирхавііша! Але копарі грубі! Буде фіра, дві! З відемка будуть тертиці! Є ще, є що зрубати, є! Дуба покищо не треба ще валити!

* * *

Старий в'їхав майже веселий на сїножать. Миленько звитала вона його. Наче в раю зупинив ся. На здорових дубах фуркотить жовте листечко, а білі берези всі в іпею. Сишичок так багато скрізь і скрізь... Малесеньке воно, а так цвірінькає в голос, аж в голові гамірно стає. Немов музиканти втяли дрібонької...

Артемко зупинив коні і зліз зі саний. Накрив коні верітками і причінив опалку з оброком до димля. Взяв сокиру й почапав стежкою, яку мабуть дикі кози витоптали. Ось вже і дуби. Прості, простісенькі... Старий потис сокиру в долони, наче хотів сказати: ні, ні, сих не ткнемо ся, небого! Не ткнемо ся! Поминув і берези. Вже в грабині, а її буки стоять... Мов близняки, такі рівні, високі!

Він поправив шапку на голові, а з очий посипались іскри якоїсь завзятости. Най ростуть! Липив усе. Впялив очи в закутину на поруб. Звідтіля, споміж корчів ліщини, виглянула до нього і квасниця. Сонце, звертаючи ся з полудня, сей закуток пайдуше освічувало. Наче зібравши все проміне, яке доси крізь густий скарбовий ліс продирало ся, кинуло ним з усеї сили на квасницю і вкрило її від стіп до верха.

* * *

Підходить Артемко, скрипаючи по морознім снігу, до квасниці, а вона всеька мов тота грань, аж палахкотить. Наче промовляє. Мов скрізь і скрізь тоті червоні, кругловаті яблочка. Пристанув старий і дивить ся, а квасниця наче жива. Немов хтось там пишрає за яблочками. Протер старі очи: нема шікого там-ки, лиш жовтий мох михтить в проміню сонця. Силонув на ману, що його чіпала ся, і підійшов ближше. Нумо, до діла, день не стоить.

Обтер вістре рукою і приклякнув біля пня. Обняв обіруч сокиру й замахнувся. Дзенькнуло зелізо, а відгук вдер ся десь глибоко аж в душу старечу. І видадо ся Артемкови, що хтось застогнав біля нього, а відтак і ніби покликнув на нього:

— Чоловіче, се-ж я, тота квасниця, де ти зазрів тоті червоні яблочка тоді ще парубком... Се я, де заглянув ти Марусю, таку малоденьку з білими руками! Вона злізла і ви разом пішли до села. Ви ішли лісом й одно одному сказали, що любите себе обоє. Ви пібрали ся відтак.

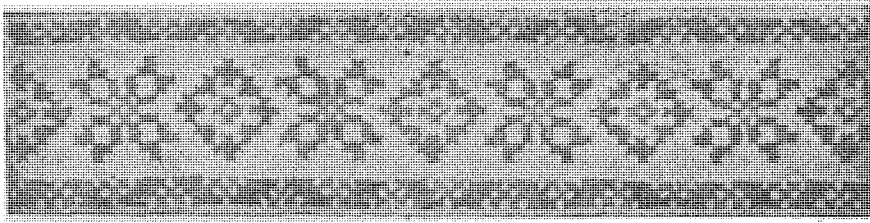
Артемко стиснув руками топориско і встав. Не міг чомусь взятись до діла! Не міг! Наче убе щось такого, до чого приріс цілою душею! Лишив квасницю й полпів ся до кругляка молоді грабини. Небавом залунав тутечки стукіт острої сокири. Грабина повалила ся на землю, а в куті при порубі мигтіла і дальше в проміню заходячого сонця, стара тирхава квасниця...

Не вмирає правда наша,
Не вмирас воля,
І неситий не виоре
На дні моря — поля,
Не скує душі живої
І слова живого!

Тарас Шевченко.

О роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемо ся Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Тарас Шевченко.

ПРАВДА І НЕПРАВДА.

(Народна пісня).

Нема в світі правди, правди не зисьхати,
Бо тепер неправда стала панувати.
Уже тепер правда стоїть у порога,
А тая неправда сидить кінець стола;
Уже тепер правду ногами топтають,
А тую неправду медом напувають.
Уже тепер правда сидить у темниці,
А тая неправда з панами в світлиці;
А вже тая правда сльозами ридає.
А тая неправда все не та гуляє.
Десь ти, правдо, вмерла чи ти заключена.
Що тепер неправда увесь світ зажерла?

Михайло Старицький.

УКРАЇНСЬКА НИВА.

Гей ти, ниво! твого гону
Від Карпатів аж до Дону,
Тай широка-ж, як погляну!
Геть укрилась килимами,
Огорнула ся лугами,
Простягла ся до Лиману.

Що-ж то, ниво, лихом збита,
Потом кровію полита,
Заподіялось з тобою?
Не красуєш ся стогами,
Не пинаєш ся стиртами,
А глушиш ся лободою.

„Ох, ви, жалібники діти,
Та не вам би й говорити,
Коли самі марно спали!

Деж були ви? — Чужі руки
Завдавали мені муки,
Репяхами засівали.

Колись добре я родила:
Виростала з мене сила
Ворогам на страх і горе!
А тепер я геть дичаю
І не бачу тому й краю,
Бо ніхто мене не оре!”

Правда, ниво! За сльозами
Не рупали ми з плугами...
Гайдаж в поле! Гине нива!
Додамо до праці руки!
Хоч не ми, то може внуки
Дочекають того жнива!

ПІСНЯ БЕЗ СЛІВ.

(Правдивий опис з російської України.)

В селі Хрещатих Ярах ми розложили ся на попас під кучерявими вербами та стрункими тополями. Дереватахенько гойдались-шуміли, наче шептали казку про щось таємниче, велике. За вербами, із зеленого садочка виглядала старенька школа, а коло неї бігала і гомоніла дівтора в новенькім убраню з крапанками в руках.

— А ти не зривай пуплїхів, — кричав старший хлопчик до меньшого, — бо з них буде цьвіт, а з цьвіту ягїдки...

— А тобі що до того! — відповів меньший хлопчик, умисне обшморгнув пуплїхи з вишневої вітки і вистрибом побіг по садку.

Гурток парубків і хлопів лежав на траві під школою і про щось гуторили.

— Пора співать, — крикнув у відтворене вікно учитель і висунув патлату голову.

Дівтора, штовхаючись, побігла в двері, а за нею посунули поважно і старші.

Незбаром залунала пісня. Звуки її то грізно піднимали ся в гору, то лагідно спускали ся вниз і непомітно зникали. Я підійшов до вікна і став прислухуватись: Весь хор гудів пісню без слів: „Ой, гай, мати”... Розпатланий учитель махав руками як орел в повітрі, водив натхненими очима, а баци як гурток індіків готїли сильними голосами арию пісні, ведучи за собою весь хор... Кінчили. Змучений учитель виглянув у вікно, щоб відітхнути сьвіжим повітром.

— Яку се пісню співали? — спитав ся я.

— „Ой, гай, мати”, — відповів учитель.

— А чом же хористи не вимовляють слів, а тільки гудуть? — питаю ся я.

— Та заборонили співати в школі українські пісні, — повідає учитель — от я й не співаю, а тільки арию виучую... Уже багато пісень так ми вивчили... Як будуть знати арию, то слова й самі вони собі підставлять.

— А московські пісні теж забороняють? — питаю.

— Ні! Московські можна співати, але школярі до них не охочі, не по душі їм і не хотять співати.

По спочивку хористи згуртували ся і вчитель учив їх арию другої пісні: „Ой, сїв пугач”. Парубоцькі та дитячі голоси злили ся в один могутний гомін і скаржились Богови на житеву неправду.

По перекусї, вечером, коли стало заходити сонце, ми рушили в дорогу. Хористи-парубки вийшли зі школи і пішли берегами понад ріку Рось, співаючи пісню „Ой, не гаразд, Запорожці”...

Чарівні слова сеї пісні, повні зневіри і розпуки остро били в серце і будили спогади про минуле. Уже ми вїхали за село, та пісня догонила нас і картала душу:

...Степ широкий, край веселий

Тай занастили...

В Києві, у квітні, 1914.

П. Городецький.

Тимто і стала по всьому сьвіту
Страшенная козацькая сила,
Що у нас, панове-молодці,
Була воля і дума єдина.

(З народної пісні.)

Ой чужая сторонька без вітру шумить,
Чужий батько, чужа мати не бе, — а болить.
(Народна пісня.)

З Москалем дружи, а камінь за пазухою дїржи.
(Народна пословиця.)

Арнадій Аверченко.

ПРИГОДИ В ТЕМНІМ МОСКОВСЬКІМ СЕЛІ.

(Правдиве, написане на основі зібраних відомостей на місці описаних подій.)

I.

Якийсь студент-Москаль загинув через те, що любив науку про цвіти і всякі рослини. Пійшов він раз в поле збирати рослини. Ішов собі, підспівував і рвав цвітки.

А з другої сторони поля появилася товпа мужиків і баб з Нижньої Голодівки в глибокій Московщині, в тульській губернії.

— Здорові були, любі селяни — промовив чемний студент до товпи, — здіймаючи шапку і кланяючися.

— Здоров, сукін сину, бодай з тебе дух виперло! — відповіли мужики. — Ти чого тут хочеш?!

— Дякую. Я нічого не хочу! — відмовив студент, схилиючись і зриваючи якусь травку.

— Чого ти тут шукаєш?!

— Як бачите, я займаюся збиранням квіток.

— Чого ти тут хочеш?!

Ухо студента зловило нарешті захвальний тон в упертій запитанню мужиків. Поглянув на них і побачив запалені страхом і злостью очі, бліді обличчя і брудні жилаві п'ястуки.

— Чого тут хочеш?!

— Що-ж ви собі думаєте, дорогі братя... Коли вам так дуже жаль тих квіток, то я зовсім радо віддам вам ваші квітки назад...

Втім із середини споміж мужиків вийшов старий дід Петро Савеліч Невуважай-Корито. Був се старушок білий як місяць а дурний як чобіт.

— Цвітки збираєш, паршивче? — захрипло промовив сей дідусь. Він бреше, дїточки! Він холеру розпускає!...

Сей старець стояв завжди між мужиками у високім пошанованю і повазі.

— Правду говорить Савеліч! Беріть його, братчики... заходіть до него з лівого боку!

Студент заплакав.

— Верещи! пици! чортів сину! Думаєш, що може чорт, твій батько, прийде тобі на поміч? Обшукай лиш його добре, вуйку Міня! Чп нема якого порошку при нім?

Найшовся порошок.

Хоч то був порошок до зубів, але тому, що в людей з села Голодівки відбувалося полоскання зубів і горла простою горівкою — то культурна добича, найдена в кишені студента і завинена в паперець, потвердила вповні в мужицьких очах се, що студент є бродягою та злочинцем.

— О, є порошок! Холеричний! Як судите, ребята: утопити хлопця, чи так таки його розтоптати?

Оба вигляди показалися для студента остільки незносими, що він промовив:

— Що-ж вам здається, мої панове! Таж то просто порошок до чищення зубів... Зовсім не шкідливий. Коли хочете, то я його з'їм! Що?

— Брешеш! Не з'їси!

— Запевняю вас! З'їм і нічого мені злого не станеться.

— Все одно, братя, від чого він здохне. Найзжере! — сказали роз'ярені московські мужики.

Студент сів посеред круга товпи і почав їсти порошок до зубів.

Більше чутливі баби, дивлячись на се, плакати сердечно і перешіптувати ся між собою:

— Таку то болісну смерть робить собі! Такий ще молоденький... і не хоче покаятися ся.

— Все! — сказав студент, показуючи порожній паперець.

— З'їси і той папір — присудив Петро Савеліч, білий як місяць а глухий як чобіт.

* * *

Як довідуємося з газет, — кормленець студента задержано зараз по з'їдженню порошку до чищення зубів, почім мали би його пустити на волю.

Але в сути річи справа мала ся зовсім не так. Студент, кривлячи ся, проликував папір, почім ревідовано його дальше. Знайдено потатку, шіточку до зубів і фляцину з арабською гумою.

— Ідж і то! — розказав Неуважай-Корито.

Студент хотів подякувати, твердячи, що він вже не голоден і не має на се апетиту, але, коли побачив зближаючі ся до него бородаті лиця, тоді сейчас мовчки взяв ся до потатки. Скінчивши з нею, розгриз на дрібні кусники молодечими зубами шіточку до зубів, запив арабською гумою, встав і промовив:

— Бачите, панове? Чи не мав я рації говорити, що ті предмети справді не є небезпечними?

— Очевидна річ — відповів добродушний мужик Коровяча Цегла. Непотрібно сківдили студента!

— Ви темний парод! — сказав зітхаючи студент.

* * *

Треба було спостерігти людей, по здоровкати ся з ними і йти далі, але студента згубило те, що знав московський нарід лише з книжок, а з близка їх вперве побачив.

— Темний ви народ — повторив він. Чи знаєте ви наприклад, що холера розширюєть ся не через порошки, але через такі малесенькі кавалочки, які бувають у воді, на ярині і на овочах, так звані вібріони, такі маленькі, що в одній каплі води їх є багато більше ніж кілька тисяч.

Обясни нам се! — приказав Петро Савеліч, але декотрі поробили міни, як би вже повірили.

Довкола був настрої настільки прихильний, що мужики вибачили студентови навіть його твердження, що нібито грім походить від електричності, що хмари є наслідком парованя води та що вітер переносить пару з одного місця на друге. Спротив вибух аж тоді, як студент сказав, що місяць самий не світить, але віддає тільки світло сонця.

А коли студент осьмілив ся твердити безлично, що земля є кругла і що вона обертаєть ся довкола сонця, то сейчас товпа мужиків звалила ся на него і почала бити...

Били його довго, а потім утопили в ріці.

Длячого часописи се замовчали, — не знати.

II.

Прогнаний за пияцтво помічник при одній малій телеграфічній стації в Росії Ванька Свищ волочив ся довго по залізничім двірці, шукаючи якогобудь виходу зі свого скрутного положеня.

І майже зовсім несподівано знайшов вихід в постати помятої кокардки, яку згубив між шинами якийсь офіцир, котрий туди переходив.

— До роботи! — розказав собі Ванька Свищ.

Прийняв до своєї телеграфістської шапки офіцирську кокарду, надягнув білу нагортку від пороху, наняв візок і розперши ся в нїм, закомандирував:

— Ідьте до села Нижньої Голодівки! Скоро! Там заплачу!

Слабо дзвонячи трясинами заїхала трійка перед хату старости (війта). Ванька Свищ вискочив звинно з брички, а траснувши поза ухо змішаного його парадним виглядом переходячого туди мужика, крикнув:

— Мерзавче! Замкнути кажу! Начальства не бачиш? Розпустили ся ви! Заклич мені сюди старосту!

Застрашений, переляканий вибіг небаром вїт.

— Чого хочете, батечку?

— „Батечку?” Я тобі тут зараз покажу батюшку! Не бачиш генерала? Хто тут іде бричкою? Хто ти? Шапку треба зняти, чи ні? Як називаєш ся?

— Ко — ...Коровяча Цегла.

Свищ захмурив ся і траснув замішаного Коровячу Цеглу кулаком по зубах.

— Я вам покажу!!! Розлайдакували ся всі тут? Староста! Зібрати мені зараз всіх мужиків, прочитаю грамоту.

За десять хвилин всі мешканці Нижньої Голодівки зібрани ся як перестрашена чорна хмара.

— Смирно! Тихо! — закричав Васька Свищ, виступаючи наперед. — Письмо таке: „На підставі відозви царської комісії інтендатури санітарних возів, з приложенем такої печатки, по порозумію з відділом емеритур публичної бібліотеки, зібрати зі всіх селян по два рублі і десять копійок належитостий тротоарових і внесеня їх же до Санкт Петербурга до мирового з'їзду”. — Зрозуміли ребята? Не послухні сему приказови підлягають карі замкнення в тюрму до двох літ із заміною кари до рублів сріблом 500. Зрозуміли?

— Зрозуміли, ваше благородіє!

— Благородіє? — крикнув прогнаний телеграфіст Васька. — Мерзавці!!! Кокарди ще не знаєте? Постанов царського уряду про геральдицію не читали? Староста! Взяти того! Най посидить! Як зветь ся — Неуважай-Корито? Взять його!

* * *

Годину пізнійше староста з уклонами увійшов до хати, положив перед телеграфістом зібрані гроші і сказав несьміло:

— Може би... ніби, що ся тичить грамоти... щодо печатки...

— Осле! — воркнув телеграфіст.

Всунув гроші до кишені, відіпхнув по нелюдськи змішаного старосту, а виїшовши на двір, вскочив до повозки.

— Я вам покажу, лайдаки! — погрозив телеграфіст старості і зник в куряві пороху.

Наймудрійший з мужиків Петро Савеліч Неуважай-Корито, білий як місяць а глупий як чобіт, підійшов до старости і промовив:

— Із самого Петербурга! То зараз пізнати! Тано якось ми викрутили ся, хлопці!...

З московської мови переклав П. Д.

Іван Франко.

УКАЗ ПРОТИ ГОЛОДУ.

Голод вибух в перськім краю:
В найбогатших городах
Бідні з голоду вмирають
По бульварах і садах.

Вчуч се Геріс, цар суворий,
І розлутивсь: „Що се знов!“
І на голод спосіб скорий
Не міркуючи знайшов.

До славетних магістратів
Найбогатших в краю міст
Пописав і попечатав
Власноручно сюю вість:

„Сей указ мій царський строгий
Всяк у серце хай бере;
Де один у місті вбогий
З голоду від нині вмре,

„Там я богача одного
Взять велю — чи круть чи верть,
Голодом в тюрмі підземній
Заморю його на смерть.“

І указ сей чудо справив:
Хоч як хліб подорожив,
Бідний все мав хліб і страви,
А богач не зубожів.

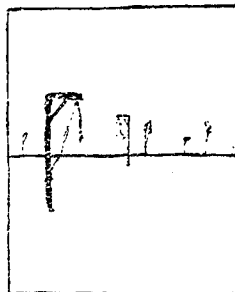
ЦАРСЬКИЙ РІД.

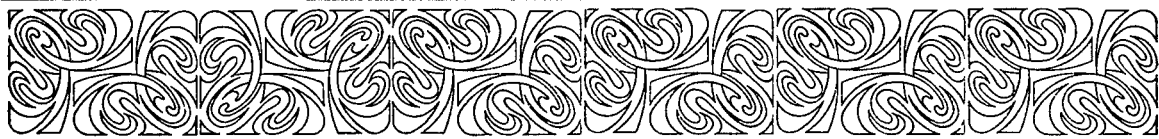
Російські царі тай російська держава обходили дня 6-го лютого 1913. р. ювілей 300-літнього панованя династії Романових. Властиво роду Романових давно вже нема. Рід Романових, котрий 1613. р. дійшов до царської власти в особі Михайла Федоровича, вимер. Остатний мужеський нетомок сього роду цар Петро II. згинув 1780 р., а остатня жінка з сього роду цариця Елисавета померла 1762. р. Значить, що найменше півтора сотки літ минуло як сього роду не стало. Теперішній цар походить з німецького роду Гольштайн-Готторн. Першим із сього роду був цар Петро III. Отже не ювілей Романових, а Гольштайн-Готторпів повинна би обходити теперішня царська родина і не 300 а 150-літній. Родової, племінної злуки кровної теперішнього роду з родом Романових нема ніякої. Але всетаки є одна злука, що лучить теперішній царський рід з родом Романових, а се — духова. Одначе не в добрім значіно, а в як найгіршім, як найчорнішім. Романові, захопивши власть в сумних для Росії часах, коли російський і так на-пів дикий ще тоді нарід стратив у злиднях зовсім голову й не знав, що йому діяти та дав легке взяти себе в ярмо, — стискали се ярмо щораз більше та робили з народу послушних і покірних невільників. А поневоливши свій нарід, забажали вони простягнути лабу і по другі народи. Та не було на се сили. От вони хопили ся хитрощів. І підступами, брехливими обіцянками заманювали їх до себе, а відтак ослабивши, поневолювали. Ось так зробили вони з нашим українським народом так зробили з народами на Кавказі та в Азії, так зробили і з Польяками. Таксамо як колись Романові робили й роблять сьогондя царі з роду Гольштайн-Готторпів. Вони дальше угнітають і московські і чужі народи, таксамо заманили і нищати наприклад Фінляндців, таксамо взяли ся до Персів та до балканських Славян. Отсе й лучить рід Романових із родом Гольштаинів тісно і се тільки

дає їм право до святкованя ювілею Романових, та не про славу і культурний розвиток говорити вони можуть, коли згадують про своє пановане, але про неволю і дикий розбій.

Пануючі з дому Романових, вже від першого наслідника Михайла Федоровича — Олексія Михайловича, за котрого то Україна злучила ся з Росією, відповідають за знесенє народних зборів і введене самодержавя (абсолютизму), який щораз більше поневолював підданих Росії і спинював їх культурний, господарський і політичний розвиток. Також і внутрішнє, родинне жите Романових повне крови, жорстокости, самоволї сплямлене рознустою цариці Катерини, Ганни й Елисавети.

Не инакше було з родом Гольштайн-Готторнів. Сумна слава Катерина II. і убийство Павла I. вкривають сей рід вічною ганьбою. А в житю народу їх се вина, що Росія під панованем нагайки, шибениці, підкунства, самоволї, горівки, рознусти гние в родиннім і політичнім житю та, що в розвитку стапула геть позаду культурних народів. Живеть ся там добре хиба злодіям, розбишкам та чиновникам (урядникам, що зовсім не ліпші від злодіїв га розбишак, коли не гірші). Нагарбала Росія багато земель, та хісна з сього російський нарід не має, тільки отсі чиновники-злодії, що єуть остатні соки зі свого народу й із нашого українського. Майже 300 літ уже гнетуть царі wraz із своїми прислужниками наш нарід, задавити хотіли та те задавили, сила замала. Не задавили нашого, не задавили й других народів, тільки ненависть посеїли в їх серцях до себе. І прийде час, що ся ненависть заговорить подумінем в серцях поневоленних народів і вони подавши собі руки повалять своєю ката wraz із прислужниками та здобудуть собі волю. Тоді й московський нарід заживе іншим культурним житем і проклоном хиба згадувати буде своїх царів, що давили його, мучили й у темноті держали.

АДІН НАРОД — АДІН ЯЗИК.

— 0 —

СЕЛЯНКА УКРАЇНКА ПЕРЕД МОСКОВСЬКИМ СУДОМ.

(Правдива історія зі судової сали на російській Україні в Київщині, як судія Москаль говорив до селянки-Українки лише по московськи, а по українськи не розумів, вона-ж знова говорила по українськи, а не розуміла по московськи і тому вийшла з того просто чудасія.)

Судія (Москаль до жінки, що за свідка): Скажіть, свідетельниці ви знаєте, в яких атнашеніях жіла істца с сваім саседом?

Сьвідок: Га?

Судія: Істцу ви знаєте? („істца” значить — позивалоча)

Сьвідок: Ні!

Судія: Да как-же? Вот ету жєнціну!?

Сьвідок: Параску?

Судія: Ну да, Параску.

Сьвідок: Та вжеж, що знаю. Ми собі ятрівки.

Судія: Што такоє?

Сьвідок: Ятрівки — кажу.

Судія (двигуєть ся): Што ето значіт?

Сьвідок: „Ятровка” нібито по благородному. (того слова в російській мові нема).

Судія: Нічево не панімаю.

Сьвідок: Значить, ніби то, що наші чоловіки собі брати, її чоловік, мій чоловік...

Судія (сердито): Нічево не розберу: єя чєлавєк, ето мой чєлавєк!... Какіє там людї? Што апа тут пагарадїла?

Сьвідок: Еге-ж, вона таки заго-родила як слїд, по господарськи; від по-вітки аж до ворїт, ліщиною...

Судія: Да настойте! Я пічево не панімаю. Ви мне на вапрос атвєчайте: істцу знаєте?

Сьвідок (дивуєть ся, оглядаєть ся, здвигає плєчима): Ні, такої не знаю.

Судія: Вот ету, Параску, знаєте?

Сьвідок: Таж знаю!

Судія: А сасєда єя, вот етаво атвєтчіка? (обжалуваного).

Сьвідок: Ні, він не те — він кра-вєць (по московськи: „партной”).

Судія: Што такоє?

Сьвідок: Кравєць, кажу.

Судія: Да савєсм нет: он Проко-пенко.

Сьвідок: Еге, Прокопенко Леві-зор.

Судія (двигуєть плєчима): Да што ви мне путаєте? Какої ревїзор?

Сьвідок: На імя ніби-то йому, Прокопенкови.

Судія: Імя? (дивить ся у папєри): Єлеазар!

Сьвідок: Ая-ая!

Судія: Да я вас не про імя спра-шїваю. А вот ви мне скажіть, как ані жі-лі мєжду сабой?

Сьвідок: Хто?

Судія: Да вот істца... Параска с сасєдом сваім.

Сьвiдок: Хибаж вони жили з собою? Того я не скажу. Бона жінка чесна, у неї свій чоловік є.

Судия: Какої чалавек?!...

Сьвiдок: Її-ж чоловік, Омелько.

Судия: Фу, ти чорт! Вот язик!

Сьвiдок: За що-ж ви мене лаєте? Хиба я що винна? Отсе мені з роду...

Судия (схаменувшись): Да кто на вас лаєт? Што ви вздумалі?

Сьвiдок (здвигає плечима): Не хай буде й так.

Судия: Так вот, как ані жiлi между сабой? Ссорiлiс? Ругалiс?

Сьвiдок: Еге, ругались раз-враз.

Судия: А он дурной (московське слово „дурной“ значить: лихий) чалавек по вашему?

Сьвiдок: Чого дурний? От як чоловік. Не дурний!

Судия: Хороший, значіт? (у Москалів „хороший“ значить: добрий).

Сьвiдок: Ой, де вже хороший! Там такий, що як подивнш ся, то й сплюнеш...

Судия: Што?

Сьвiдок: Кириятий, кажу, ще й віспуватий.

Судия: Нічево не панімаю... Да ви гаваріте, русскім язиком!

Сьвiдок: Хиба-ж я що!? По якому-ж вам говорити?!

Судия: А отчево-ж муж єя, Параскі, драг са? (быв ся).

Сьвiдок: Ба ні, він пікуди не драг ся!

Судия: А жену біл?

Сьвiдок: Быв.

Судия: То как же ви гаваріте, што он не драг са?

Сьвiдок: Бо таки й не драг ся! Хибаж він божевільний, щоб на стiну лізти?

Судия: Нічево не панімаю! Да ви меня панімаєт?

Сьвiдок: Звиніть, як що ні... Я жінка проста...

Судия: Да вот ви мне скажіте про-сто: Ємелян, вот тот, са свайой женой жiл дурно? (зле).

Сьвiдок: Та як же воно? Вопа-ж йому жінка.

Судия: Ну да, жінка. Та как ані жiлi с етой „жінка“?

Сьвiдок (здвигає плечима): Ні дурно, ні за гроші...

Судия: Какіє там „гроші“?! Я не тро „гроші“ спрашiваю! Фу! Да што вас спрашiвать?! Всьо равно толку не даб-йонн са! Садітєс!

(Сьвiдок сiдає і здивованими очима дивить ся навкруги.)

Судия: Да вот: ещо вас спрашу. Ви білі прі том, кагда падралiс Ємелян і єво жена с етiм свайм саседом?

Сьвiдок (сидячи на лавці): Еге, була.

Судия: В суде нада атвечать, стая! Паднімітєс! (встаньте.)

Сьвiдок здивовано озираеть ся.

Судия: Паднімітєс, я вам гаварію!

Сьвiдок (дальше сидячи): Та як же так?... На що-ж я маю тут при людях... сорому такого набиратись? Отсе тобі суд! І облаяли... та ще й чесній жiнці сором такий роблять!...

Судия (кричить): Да паднімітєс, я вам гаварію!

Сьвiдок (рiшучо): Ні, вже виба-чайте! Я в себе, в хаті не підіймаюсь при людях, а не то в суді...

СЕЛЯНИН УКРАЇНЕЦЬ ПЕРЕД МОСКОВСЬКИМ СУДОМ.

(Друга подібна правдива історія, записана в однім суді в Полтавщині, як судія Москаль не розумів бесіди селянина Українця, а сей знова не розумів судії.)

Судія (Москаль): Розкажіте, як у вас украли коня?

Селянин (Українець): У мене коня з роду не було!

Судія: Што ви розказиваєте? Ведь же украли у вас лошадь? (Московське слово „лошадь” значить: кінь).

Селянин: Ні, я лоша продав!

Судія: Так што-ж у вас украли?

Селянин: Кобилу!

Судія: Так што-ж ви путаєте (мотаєте)!!

Селянин: То бо то й біда, що я тоді не путав! А путо сильне, зелізне, але воно лишилось у стайни!

Судія: Значітса, украли копя?

Селянин: Кобилу.

Судія: Тьфу, не фсьо равно лі: конь, кобила?

Селянин: А деж „все равно”? Що кінь, то не кобила...

Судія: Ну, кобила — так кобила. Старее било би, еслі би не путалі...

Селянин: А власне, що кобила була не спугана!

Судія: Не разберу! Ну, харашо уж, будет! Только скажіте мне, как вор (злодій) к вам забралса?

Селянин: Або я бачив?

Судія: Ворота у вас заперти билі?

Селянин: Заперті! Але злодій, здасть ся, увійшов фірткою!

Судія: Чим? Как?

Селянин: Фірткою... „форткою” по вашому!

Судія: Форткою? (у Москаліт „фортка” значить: вікопце) Да што ви розказиваєте? Ну, разве (хиба) может человек через форточку вайті, да еще лошадь вивесті?! Да ви пасматріте (по-

казує на кватиру у вікні): Можно сюда пройті і лошадь вивесті?

Селянин (здивований): Вікном, ніби то? Кватиркою?

Судія: Да не „вокном”, а форточкою. Што ви ерунду розказиваєте?! Разве у вас в воротах форточка ест?

Селянин: Егеж, есть! Фіртка, дверцята ніби то!...

Судія: Так ето калітка, значіт? Вор вашол в калітку? (Московське слово „калітка” по нашому: фіртка).

Селянин (усьміхаєть ся): У калітку? (здвигає плечима): Даруйте, може я не зрозумів до ладу, але калітки він в мене не крав...

Судія: Н-да, не украли, а влез в калітку!

Селянин: Як же людина може влізти в калітку? (добуває з кишені калітку). Ось моя калітка! Як же сюди влізе людина?

Судія: Так ето у вас калітка? Ага! Ну, харашо! Ну, пускай будет по вашему! Так он влез через фортку. Дальше што?

Селянин: Вліз, стайню відчинив...

Судія: Ставню?

Селянин: Стайню, ніби то конюшню, тай забрав шкапу і вивів її...

Судія: Пастойте, што ви розказиваєте? Какой шкап? (Московське слово „шкап” — по нашому: значить: шафа). Разве у вас шкап стаїт ф... ф... канюшнс?

Селянин: А деж?! Певно, що в конюшню... в стайни ніби то...

Судія: Хоть убей, нічево не разберу! Ілі ви нарочно ерунду несьоте... Какой тут шкап? К чему ви ево приплелі?

Селянин: Не приплітав, а так за уздечку до жолоба прив'язав!

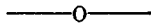
Судия: За што? Как?

Селянин: Таж за уздечку, кажу, прив'язав шкапу до жолоба...

Судия: Нічево не панімаю! Што

за язык какой то?... Какое это слово ви употребили?

Селянин: Даруйте, ваше благородіє, бо як я чоловік простий, неписьменний, то не можу зрозуміти, що ви мене по благородному питаєте...

УКРАЇНСЬКА ДІВЧИНА У ЛІКАРЯ МОСКАЛЯ.

(Третя правдива подія з російської України).

Лікар: (родом з Рязанської губернії, що недавно приїхав на службу у Київщину). Ну, дівчука, што баліт?

Дівчина (Українка): Отак, папочку, як візьме з крижий, то аж у стегна влізе, мучить так, що й випростуватись не можу. Чи воно гостець, чи простріт...

Лікар: Постой, ти би яснее гаварила, а то не разберу я нічево.

Дівчина: Та вже на те ви доктор, щоб розуміти... Я хиба знаю, що воно таке?

Лікар: Да доктор то я, доктор, только вот не панімаю я... Ну, пакажі, где баліт?

Дівчина: Ось-тут у крижах.

Лікар: Здес ето „крижах” називається?

Дівчина: А в крижах.

Лікар: Давно тебя етот крижах баліт?

Дівчина: Вже з тиждень.

Лікар: Сколько? Ето как па рускі будет?

Дівчина: По руськи? Від Пречистої.

Лікар: (безнадійно махнув рукою). Ну, да всьо равно (хапає рукою і притискає у крижах).

Дівчина: Сй! Ось-тут, саме там, де ви дігнули ся.

Лікар: Што?

Дівчина: От-от-о! О!

Лікар: Да нічево! А ну-ка, разстегні здес! (значить: розціпи тут).

Дівчина: Еге, у стегні.

Лікар: Юбку-то, разстегні маленько.

Дівчина: Нема в мене юпки, ні великої, ні маленької. (У Москалів „юбка” значить те, що у нас спідниця, знов же на Україні „юркою” називають кафтаник).

Лікар: (сьміється) Как нет юбки? А ето што-же?

Дівчина: Спідниця.

Лікар: Ну, спадница, пускай. Таж как ето случіло? Отчево?

Дівчина: А случілось, що драбина схибнулася, як лізла я...

Лікар: Драбіна? Разве стрелял кто-нибудь в тебя? (Московське слово „драбіна” значить по нашому: „стріт”).

Дівчина: (дивуючись) Ні, не стріляв ніхто. Та чого-б таке?

Лікар: Да как же драбіна в тебя попала?

Дівчина: А впала, бо щелеб вломив ся, як лізла я на гору.

Лікар: Пастой, — нічево я, не пойму. Ах ти Боже мой, вот язык то! На гору какую то... вломіла, кто-то, стрілял... Што такое?

Дівчина: Та не стріляв ніхто. З чого се ви взяли?

Лікар: Да как-же драбіна-то в тебя попала?

Дівчина: Бо щобель старий вломив ся, був спорохнавілий.

Лікар: Вламівса к тебе кто-то? („вломівса” — в значіню: закрав ся).

Дівчина: Еге, вломив ся.

Лікар: І стрелял?

Дівчина: Еге, стріляє аж у стегно, ось сюди.

Лікар: (оглядає). Да где же ета драбіна? Я не віжу!

Дівчина: Дома. Та на що вона вам?

Лікар: Как: „на що”? (Оглядає скрізь). Нікакой драбіни здес нет.

Дівчина: А вжеж нема. Впала я та ще об полицю отсим місцем...

Лікар: Да, в поліцію... Ну ето уж не майо дело. Канєчно в поліцію, еслі вломівса к тебе етот как ево звать?

Дівчина: Га?

Лікар: Да кто вломівса?

Дівчина: Щобель старий.

Лікар: Пян бил?

Дівчина: Хто?

Лікар: Да Щобель етот, што-лі?

Дівчина: (дивуючись). Вибачайте, паночку, може я не зрозуміла...

Лікар: Ну, да мнє ето фєсьо равно... Не майо дело. Ти в поліцію. (Оглядає скрізь). Да, сїняк ест, ударілає шібно. (Московське слово „шібно” значить по нашому — сильно).

Дівчина: Та не в шібку. Там і вікна нема в сїнях. В полицю, кажу.

Лікар: Да, в поліцію. Ну, вот што, ти девушка мая: я тебе дам мазь, ти себе натірай ето место; прайдьот. Драбіни здес нет. А в поліцію ти заяві, што вломівса к тебе, етот как ево? — Старий Щобель, і стрелял в тебя. Но драбіни у тебя нікакой нет.

Дівчина: Спасибі вам. Поздоров вас, Боже, за добру пораду. А тож я так терпіла, а тут ще намав мене й нежить...

Лікар: Не жіть, гаваріш? Что ти, девушка, ещо много лет проживіош.

Записав Виборний Макогоненко.

Степан Руданський.

Загадка.

Позбірались дукачі,
Пють собі, гуляють,
Далі — скучно їм чогось —
Жида заклинають...
— Дай нам загадку яку!
— Яка ж буде плата?
— Хто не скаже тобі з нас,
Заплатить дуката!
— А багато-ж вам, пани,
На то часу дати?
— Пів години! — Ну, герехт!
Слова не вертати!
Скажіть мені; що у день
Чорне аж чорніє,
Що біліє у ночі,
А ранком синіє? —

Задумались дукачі.
Пройшло пів години,
Але жаден не вгадав
Тої диковини.
До кишені, певна річ, —
По дукату дали.
— Що ж то, жидку, таке є? —
Жида запитали.
— А почім же знаю я? —
Жидок промовляє, —
Та воно собі таке,
Що хто його знає!
— Ну ж бо, жидку, не жартуй!
— Та жарти до ката!
Я і сам собі даю
Цілого дуката!

Іван Франко.

Житє і стражданє і спійманє і смерть і муки і прославленє преподобного Селедія.

Скривати тайну царськую
Потрібно і конечно,
Бо як її розпапляєш,
Загинеш на безвечно.

Та крити божїї діла
Негарно, навіть грішно;
Не скривєш божої хвали,
Лиш сам загинеш вічно.

То й лякаючись судьби
Раба, що на розробок
Повірений йому талант
Без діла скрив у сховок,

Бажаю ослівати вам
Що стане духу мого,
Жїте, стражданє, муку й смерть
Селедія святаго.

Хто були родичі його,
В якій жили країні —
Не звісно; сам він з малку жив
У водянїй пустинї.

На вічний взір аскетам всім
Не їв він хліба й мяса;
П'явє і хробї водянї —
Його вся страва ласа.

Олію, молока, вина
Не заживав він з роду;
Для дужшої погути пив
Морську солєну воду.

Думками Бога хвалячи
Держав обїт мовчаня,
І ані слова не прорїк
Від роду до сконаня.

Важке зітханє, се була
Його мольба глибока;
Весь вік прожив зітхаючи,
Не зажмуривши ока.

Не мав він дому нї житла,
Лиш сам пісок та скали;
Мав плащ один із острих блях,
Що в тіло повростали.

Та на святаго наносївсь
Один король сердитий,
З оружієм і дрекольми
Пішов його ловити.

Пророцьким духом чуючи,
Що час його зближав ся,
З пустинї вибрав ся святий,
На свїтло показав ся.

Тут вороги обпудали
Його кругом силцями,
І до царя взяли ся гнать
Страшними налицями.

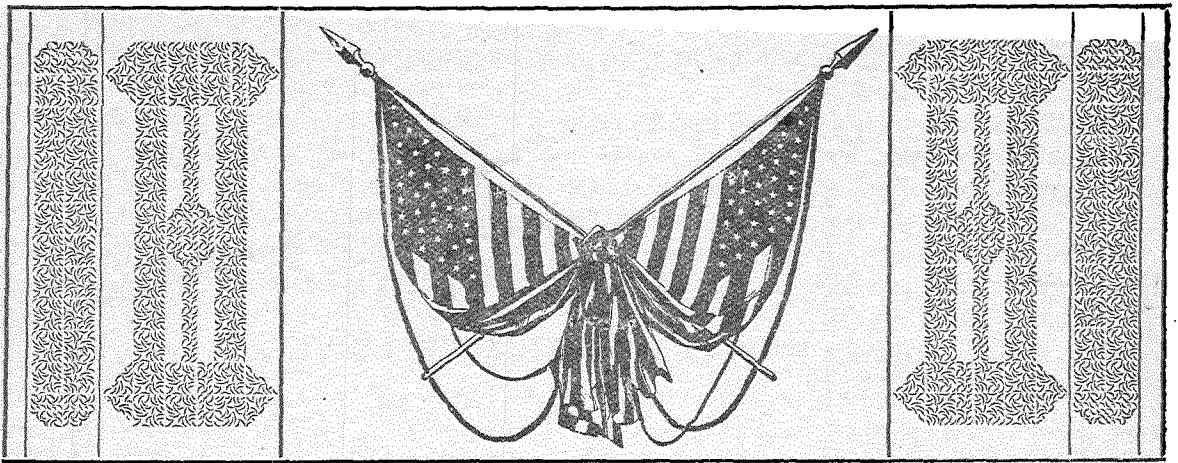
То цар безбожний крикнув: „Гей!
Верїть його, тримайте!
Йому живїт живцем порїть,
З його нутро мотайте!“

Для болю дужшого велїв
Солити свїжу рану,
Та тим ще злість не наситив
Мучительську, погану.

Живє ще тіло у бочки
Велїв він патоптати,
Поганцям хтїв таким як сам
Тї моці в дар післати.

Не допустив всесильний Бог
До крайного скандалу,
Щоб моці праведника йшли
Поганцям на поталу.

Три дни й три ночі вітер бив
Судно на Чорнім морї;
Вже думав цар: „Скінчив ся свїт,
Погасло сонце й зорї.“

Злучені Держави в Америці.

THE UNITED STATES OF AMERICA.

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ.

Державний устрій Злучених Держав оснований на підставі конституції з 17. вересня 1787 р. Первісну конституцію доновнено відтак в різних часах 15 додатками.

Тут треба точно розрізнити правительство федеральне т. є цілих Злучених Держав від правительств поодиноких стейтів. Кождий стейт становить політичну одиницю, так сказати-б окрему державу в державі. Кождий стейт має свої окремі закони, уряди, міліцію і т. п. Федеральне правительство має полагоджувати справи, які є спільні всім стейтам.

На підставі конституції належать до федерального правительства отсі справи:

- 1) Накладанє податків і мита (цла).
- 2) Управильненє торгвлі заграничної і між поодинокими стейтами.
- 3) Чеканенє і видаванє гроший.
- 4) Управа почти.
- 5) Затяганє державних позичок.
- 6) Виводіженє війни і заключенє мира.
- 7) Управа сухопутної армії і воєнної фльоти.

Ціла управа Злучених Держав спочиває в руках трох властей: законодатної, виконуючої і судової.

ЗАКОНОДАТНА ВЛАСТЬ (LEGISLATIVE).

Законодатна власть находить ся в руках конгресу (congress). Конгрес складаєть ся з двох частий: сенату (Senate) і палати послів (House of Representatives).

Сенат складаєть ся зі сенаторів (по двох з кожного стейту), котрих вибираєть ся на 6 літ. Вибори відбувають ся щороку в той спосіб, що одна трета часть сенаторів котра вибула 6 літ, уступає, а на їх місце вступают ново-вибрані. Кандидат на сенатора мусить мати найменше 30 літ; мусить бути горожанном Злучених Держав

найменше 9 літ і постійно мешкати в тім стейті, в яким кандидує. Предсідателем сенату є віце-президент Злучених Держав. Коли віце-президент заступає уряд президента, тоді сенат вибирає споміж сенаторів тимчасового предсідателя. Теперішній сенат складаєть ся з 92 сенаторів.

Палата послів складаєть ся з послів (конгресменів), вибраних в поодиноких стейтах, відповідно до числа населеня. Послів вибираєть ся на 2 реки. Кандидат на посла мусить мати найменше 25 літ і бути горожаном Злучених Держав найменше 7 літ та мешкати стало в тім стейті, в я-

ким кандидує. Предсідателем палати послів є так званий головний „спікер”.

Конгрес (обі палати) збираєть ся щороку на наради, які розпочинають ся в перший понеділок в грудні. Перша сесія триває до марта (коротка сесія), а друга до червня (довга сесія).

Кождий законопроект (bill) ухвалений в сенаті і палаті послів, стає доперва тоді законом,

коли його потвердить президент Злучених Держав. Коли президент не потвердить якогось законопроекта, то він повертає щераз під наради конгресу і стає законом, коли обі палати ухвалять його двома третими частями голосів. На случай, коли президент не зверне законопроекту протягом 10 днів (не вчисляючи неділь), законопроект стає важним і без потвердження президентом.

ВИКОНУЮЧА ВЛАСТЬ (EXECUTIVE).

Виконуюча власть находить ся в руках президента Злучених Держав. Президента вибираєть ся на 4 роки. Кандидат на президента мусить бути з уродження горезжанином Злучених Держав (не натуралізованим), чиселити найменше 35 літ і жити постійно у Злучених Державах найменше через 14 літ.

Вибір президента і віцепрезидента відбуваєть ся через голосованє виборців (electors). В кождім стейті вибираєть ся тільки виборців, скільки висилає сенаторів і послів дотичний стейт. Вибори відбувають ся у всіх стейтах рівночасно, а іменно у первий второк в місяці надолеті кождого переступного року. Того дня переводить ся лише вибори на виборців. Всі управнені до голосованя віддають свої голоси на виборців. В січня слідуєчого року голосують виборці на президента і його заступника.

На случай смерти або уступленя президента обіймає його уряд аж до вибору нового президента віцепрезидент.

Президент має річну платню у висоті \$75.000, а віцепрезидент \$12.000.

Президент має право потвердити або відкинути законопроекти, ухвалені конгресом; за його згодою заключаєть ся міждержавні договори; іменуєть ся послів, повновласників і консулів; членів Найвисшого Суду і інших урядників Злучених Держав; предкладаєть ся конгресови внесеня щодо заграничних справ; йому прислугує право здержаня присуду засуджених на кару смерти; на случай війни є він головним командантом федеральної армії, воєнної флотії і стейтових міліцій.

Президент іменує для своєї помочи приватного секретаря (з річною платнею \$6.000).

Кабінет міністрів складаєть ся з 9 міністрів. Міністрів (Secretary) іменує президент і вони лише від нього залежні. У Злучених Державах є слідуєчі міністри: міністер справ заграничних; фінансів; війни; судівництва; пошти; маринарки; внутрішних справ; рільництва; торгівлі і міністер праці.

Кождий міністер має до помочи одного або більше секретарів і бюро (Department).

Річна платня міністра виносить \$12.000.

СУДОВА ВЛАСТЬ (JUDICIAL).

Судова власть у Злучених Державах находить ся в руках судів, оснований конгресом.

На чолі щілого судівництва стоїть Найвисший Суд Злучених Держав (Supreme Court of U. S.). Його рішеня мають обовязуючу силу при виконуваню законів. Він стоїть на сторожі конституції Злучених Держав та має право уневажнити всі закони федеральні і стейтові, коли вони противляють ся конституції. Найвисший Суд складаєть ся з 9 членів: предсідателя і 8 судив. Предсідатель дістає \$15.000, а прочі члени по \$14.500 річної платні.

Низші судові власти є отї:

Окружні Суди (District Court) в 92 федеральних судових округах, на які є поділені цілі Злучені Держави. Платня судив виносить \$6.000 річно.

Районові Суди [Circuit Court] в числі 9. Деветьох членів Найвисшого Суду є рівночасно районними судиями. В міру того як нагромадить ся більше число справ, виїздять вони для їх поладженя до своїх районів. До помочи мають відповідне число судців (з платнею \$7.000 річно).

Районовий суд апеляційний [Circuit Court of Appeals] стоїть понад окружними і районними судами.

**Склад теперішнього міністерства кабінету
Злучених Держав.**

PRESIDENT — WOODROW WILSON

VICE-PRESIDENT — THOMAS RILEY MARSHALL

Secretary of State — William J. Bryan

Secretary of Treasury — William G. McAdoo

Secretary of War — Lindley M. Garrison

Attorney-General — James C. McReynolds

Postmaster-General — Albert S. Burleson

Secretary of Navy — Josephus Daniels

Secretary of Interior — Franklin Lane

Secretary of Agriculture — David F. Huston

Secretary of Commerce — Wm. C. Redfield

Secretary of Labor — William B. Wilson

„Кепітел” (Capitol), будинок у Вашингтоні, Д. К., де засідають законодавні палати Злучених Держав.

НАСЕЛЕНЕ І ПОВЕРХНЯ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

НАЗВИ СТЕЙТІВ	Число мешканців з р. 1910	Поверхня в квадратових милях	Перес. ч. мешканц. на 1 кв. милю	Столиця стейту
Alabama (Ala.)	2,138,093	52.250	41.7	Montgomery
Arizona (Ariz.)	204,354	113.020	1.8	Phoenix
Arkansas (Ark.)	1,574,449	53.850	30.0	Little Rock
California (Cal.)	2,377,549	158.360	15.2	Sacramento
Colorado, (Col.)	799,024	103.925	7.7	Denver
Connecticut (Conn.)	1,114,756	4.990	231.3	Hartford
Delaware (Del.)	202,322	2.050	103.0	Dover
Dist. of Columbia (D. C.)	331,069	70	5.517.8	Washington
Florida (Fla.)	752,619	58.680	13.7	Tallahassee
Georgia (Ga.)	2,609,121	59.475	44.4	Atlanta
Idaho (Ida.)	325,594	84.800	3.9	Boise
Illinois (Ill.)	5,638,591	56.650	100.7	Springfield
Indiana (Ind.)	2,700,876	36.350	75.3	Indianapolis
Iowa (Io.)	2,224,771	56.025	40.0	Des Moines
Kansas (Kan.)	1,690,949	82.680	20.7	Topeka
Kentucky (Ky.)	2,289,905	40.000	57.0	Frankfort
Louisiana (La.)	1,656,388	48.720	36.5	Baton Rouge
Maine (Me.)	742,371	33.040	24.8	Augusta
Maryland (Md.)	1,295,346	12.210	130.3	Annapolis
Massachusetts (Mass.)	3,336,416	8.315	418.8	Boston
Michigan (Mich.)	2,810,173	58.915	48.9	Lansing
Minnesota (Minn.)	2,075,708	83.365	25.7	St. Paul
Mississippi (Miss.)	1,797,114	46.810	38.8	Jackson
Missouri (Mo.)	3,293,335	69.415	47.9	Jefferson City
Montana (Mont.)	376,053	146.680	2.6	Helena
Nebraska (Neb.)	1,192,214	77.510	15.5	Lincoln
Nevada (Nev.)	81,875	110.700	0.7	Carson City
New Hampshire (N. H.)	430,572	9.395	47.7	Concord
New Jersey (N. J.)	2,537,167	7.815	337.7	Trenton
New Mexico (N. M.)	327,301	122.580	2.7	Santa Fe
New York (N. Y.)	9,113,614	49.170	191.2	Albany
North Carolina (N. C.)	2,206,287	52.250	45.3	Raleigh
North Dakota (N. D.)	577,056	70.795	7.6	Bismarck
Ohio (O.)	4,767,121	41.660	117.0	Columbus
Oklahoma (Okla.)	1,657,155	70.057	23.9	Oklahoma City
Oregon (Oreg.)	672,765	96.030	7.0	Salem
Pennsylvania (Penn.; Pa.)	7,665,111	45.215	171.0	Harrisburg
Rhode Island (R. I.)	542,610	1.250	508.5	Providence
South Carolina (S. C.)	1,515,400	30.570	49.7	Columbia
South Dakota (S. D.)	583,888	77.650	7.6	Pierre
Tennessee (Tenn.)	2,184,789	42.050	52.4	Nashville
Texas (Tex.)	3,896,542	265.780	14.8	Austin
Utah (U.)	373,351	84.970	4.5	Salt Lake City
Vermont (Vt.)	355,956	9.565	39.0	Montpelier
Virginia (Va.)	2,061,612	42.450	51.2	Richmond
Washington (Wash.)	1,141,990	69.180	17.1	Olympia
West Virginia (W. Va.)	1,221,119	24.780	50.8	Charleston
Wisconsin (Wis.)	2,333,860	56.040	42.2	Madison
Wyoming (Wyo.)	145,965	97.890	1.5	Cheyenne
	91,972,266	3,026.789	30.4	

ЗАМІТКА. Число населення 48-ох стейтів Злучених Держав від 1910-ого року, то значить протягом 4-ох літ доволі зросло. Після обчислення з дня 1-ого липня 1914-ого року се населене виносило 98.781.324 осіб.

ІНШІ ПОСІЛОСТИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

До Злучених Держав належать крім сего слідуючі посілости:

	Число населеня	Поверхня в квадр. м.лях	перес. ч. мешк. на 1 кв. м.	Столиця
Alaska - - - -	64.356	590.884	0.1	Juneau
Philiphine Island - -	7,635.426	122.255	62.5	Manila
Hawaii - - - -	191.909	6.449	30 0	Honolulu
Porto Rico - - - -	1,118.012	3.606	310 5	San Juan
	9 009.703	723 194		

Простір Злучених Держав wraz з кольоніями числить 3,749.983 квадратних миль, ціле населене числило в 1910 р. 100,981.969, а дня 1-го липня 1914 р. — 109,021.922 душ.

ПРЕЗИДЕНТИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Число п.	ІМЯ І ПІЗВИСКО	Час урядованя	Партийна приналежність	Передше заняте	Походжене
1.	George Washington	1789—1797	демокр.	в.ласт. плянт.	Англієць
2.	John Adams	1797—1801	федерал.	професор	Англієць
3.	Thomas Jefferson	1801—1809	федерал.	адвокат	Англієць
4.	James Madison	1809—1817	республ.	адвокат	Англієць
5.	James Monroe	1817—1825	республ.	адвокат	Шотланд.
6.	John Quincy Adams	1825—1829	республ.	адвокат	Англієць
7.	Andrew Jackson	1829—1837	республ.	адвокат	Шот-Ірланд.
8.	Martin Van Buren	1837—1841	демокр.	адвокат	Голландець
9.	William Henry Harrison	1841—1841	демокр.	військовий	Англієць
10.	John Tyler	1841—1845	независ.	адвокат	Англієць
11.	James Knox Polk	1845—1849	демокр.	адвокат	Шот-Ірланд.
12.	Zachary Taylor	1849—1850	демокр.	військовий	Англієць
13.	Millard Fillmore	1850—1853	независ.	кравець	Англієць
14.	Franklin Pierce	1853—1857	независ.	адвокат	Англієць
15.	James Buchanan	1857—1861	демокр.	адвокат	Шот-Ірланд.
16.	Abraham Lincoln	1861—1865	демокр.	фармер	Англієць
17.	Andrew Jackson	1865—1869	республ.	кравець	Англієць
18.	Ulysses Simpson Grant	1869—1877	республ.	військовий	Шотланд.
19.	Rutherford Birchard Hayes	1877—1881	республ.	адвокат	Шотланд.
20.	James Abram Garfield	1881—1881	республ.	професор	Англієць
21.	Chester Alan Arthur	1881—1885	республ.	професор	Шот-Ірланд.
22.	Grover Cleveland	1885—1889	республ.	адвокат	Англієць
23.	Benjamin Harrison	1889—1893	демокр.	професор	Англієць
24.	Grover Cleveland	1893—1897	республ.	адвокат	Англієць
25.	William McKinley	1897—1901	демокр.	адвокат	Шот-Ірланд.
26.	Theodore Roosevelt	1901—1909	республ.	публіцист	Голландець
27.	William Howard Taft	1909—1913	республ.	адвокат	Англієць
28.	Woodrow Wilson	1913—1916	демокр.	професор	Англієць

ЯК СТАТИ ГОРОЖАНИНОМ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

НАТУРАЛІЗАЦІЙНИЙ ЗАКОН.

Уділене імігрантам горожанських прав у Злучених Державах називається **натуралізацією**.

Коли в європейських державах право горожанства уділяють політичні влади, то в Злучених Державах та справа належить до обов'язку діяльності судів. Імігранти, які вповні відповідають вимогам натуралізаційного закону, мають право жадати горожанства в Злучених Державах, тоді як в європейських державах політичні влади можуть без жадного подання причин відмовити уділення прав горожанства.

Услівя.

Услівя щодо уділення горожанських прав є різні, відповідно до віку і до полу старіючих ся. Інші постанови є для повнолітніх мушчин (повнолітність у Злучених Державах признається з укінченням 21. роком життя), інші для повнолітніх дівчат і вдовиць, інші знова для малолітніх осіб, для замужних жінок і для дітей.

Повнолітніх мушчин обов'язують слідуєчі постанови:

1) Імігрант мусить виказати ся свідками, що з днем, в яким старається о горожанство, найменше через 5 літ перебував постійно у Злучених Державах.

2) Мусить виказати ся достаточним знанєм англійської мови (іспит перед урядником).

3) Не може бути анархістом, то значить, що він не може бути ані явним ані з переконання протівником існуючого державного ладу.

4) Не може бути полігамістом, то значить, що він не може бути одружений з кількома жінками, ані бути прихильником многоженства.

5) Мусить виказати ся свідками, що він, числячи від дня, в яким старається о горожанство, вже найменше через два роки, а не більше ніж через 7 літ, посідає перші горожанські папери.

Всі повисше згадані постанови обов'язують також повнолітні дівчата і вдови.

Лише імігрантам кольтоністам, котрі управляють вільні землі (гометеди), признає натураліза-

ційний закон деякі полекші, а іменно звільняє їх від знання англійської мови. Тут розходило ся державі головно о се, щоби заохотити імігрантів оселювати ся в мало залюднених стейтах, де великі обшари землі не є ще під управою.

Замужні жінки набувають горожанські права вже через те, що їх мужі стали горожанами. Жінки набувають отже горожанство через натуралізацію їх мужів, без огляду на се, як довго вони у Злучених Державах перебувають, а назіть і тоді, колиб вони жили в якійсь иншій чужій державі.

Замужні жінки, котрих мужі живуть в инших державах або котрих мужі, живучи в Злучених Державах, не є ще горожанами, не можуть набути горожанських прав.

Діти, котрі уродили ся в Злучених Державах, набувають вже тимчасим горожанські права. Діти, котрі уродили ся в чужій державі, стають горожанами Злучених Держав з тою хвилею, коли їх батько набув горожанські права, але коли вік тих дітей не є виший ніж 21 літ. В кождім случаю горожанські права прислугують дітям доперва з днем, коли прибудуть на сталий побут до Злучених Держав.

Незамужні жінки (дівчата і вдови), як малолітні так і повнолітні, набувають горожанські права з хвилею, коли виходять замуж за американських горожан.

Перші горожанські папери.

Щоби стати горожанином Злучених Держав, треба постарати ся передівім о перші горожанські папери.

Перші горожанські папери видають суди стейтові або федеральні. (Се право не прислугує судам міським, ні поліційним, ні кримінальним). В кождім таким суді є окремиий відділ, котрий полагає того рода справи і подає конечні інформації.

Старіючий ся о перші горожанські папери мусить мати найменше 18 літ. Кандидат має зго-

лосити ся в приналежнім стейтовім суді. Тут має виповняти відповідну декларацію (в суді можна дістати на се готовий друк). Всі рубрики декларації треба вірно і точно виповнити, як приміром: імя і пазвіско, вік, місцевість, повіт і державу, з якої походить; точний опис своєї особи назву і день приїзду корабля; пристань в якій висів в Америці і т. п. Відтак складає присягу що має намір стати горожанином та, що зрікаєть ся свого горожанства в тій державі, з якої походить. Тоді урядник виставляє кандидатові

паразити ся на відмовлене йому горожанських прав.

О горожанські папері можна старати ся сейчас по прибуттю до Злучених Держав.

Властиве горожанство.

Доперва в два роки по одержаню перших горожанських паперів, можна вносити подане, щоби суд признав повні горожанські права. Але стараючий ся мусить, як вже було висше сказано, бути повнолітний і найменше через 5 літ стало перебувати в Злучених Державах.

Кандидат має знова зголосити ся до суду, в котрого окрузі перебуває. Крім сего мусить стало перебувати найменше один рік в тім стейті, в котрім лежить сей суд. Хто через цілий рік не меншає в однім стейті (числячи взад від дня, в котрім стараєть ся о горожанство), не має права вносити поданя о признане йому горожанських прав.

Кандидат має відтак виповнити подібну декларацію, як при виниманю перших горожанських паперів, і власноручно її підписати. Крім сего складає приписану належитість в сумі \$4.00.

Найскорше в 90 днів по сім може наступити властиве уділене горожанства. Уділене горожанства відбуваєть ся на судовій розправі. Суд задалегідь повідомляє кандидата, коли він має явити ся. На розправу має кандидат привести зі собою двох свідків. Свідки мусять бути горожанами Злучених Держав. Вони мають під присягою зізнати, що кандидат дійсно перебував стало через 5 літ в Злучених Державах. Відтак кандидат складає присягу, що зрікаєть ся своїх горожанських прав і приналежности до своєї давчої держави, що буде поступати після постанов законів Злучених Держав та, що буде боронити державу перед внїшніми і внутрішніми ворогами. Крім сего судья ставить кандидатові ріжні питання щодо його дотеперішного життя. Коли судья не пайде нічого, що протиявило би ся постановам закона, виставляє йому відповідну грамоту так звану „certificate of naturalization“. Кандидат стає з тою хвилю горожанином Злучених Держав.

Вудров Вілсон, президент Злучених Держав.

грамоту, так звані перші горожанські папері. Належитість за се виносить один долар.

Перші горожанські папері мають служити jako доказ, що кандидат мав дійсний намір стати горожанином Злучених Держав. Також мають вони на ціли занобігти ріжним можливим надужитям. Колиб відтак показало ся, що кандидат подав неправдиві або суперечні поясненя, може через се

Важніші приписи для військових добровольців у Зл. Державах.

Військова організація і спосіб вербовання рекрутів у Злучених Державах інакший ніж в інших державах.

В часі мира воєнна сила Злучених Держав складається зі сталого війська і міліції.

Стале військо числить в часі мира 100.000 людей. Воно є силне для цілої держави. Примусового побору рекрутів у Злучених Державах нема; військо складається з добровольців. В кождім більшім місті є стація, де відбувається побір рекрутів-добровольців.

Міліція складається також з добровольців. Кождий стоїт має свою власну міліцію. Члени міліції не сповняють сталої військової служби; військовоє образование набувають вони на відповідних курсах, які відбуваються звичайно у вечірних годинах. Члени міліції побирають платню лише в часі місячних вирав. До міліції приймають мушці у віці від 18 до 45 літ. На случай потреби кождий стоїт обов'язаний зоружити припадаюче на него число членів міліції і віддати його до розпорядимости держави.

На случай війни кождий спосібний горожанин обов'язаний зголосити ся до воєнної служби.

Услівя для жовнірів у сухопутній армії.

Доброволец, який має намір вступити до військової служби в сухопутній армії Злучених Держав, мусить числити найменше 18 літ, а не більше як 35 літ. Найголовніші услівя: здорова будова тіла, добра вимова і знанє англійської мови (говорити, читати і писати).

Кандидати у віці від 18 до 21 літ мають вказати ся позволенєм батька, а в разі його смерті — позволенєм матери, зглядно опікуна.

Жонаті можуть бути прийняті до військової служби за осібним позволенєм дотичного команданта полку.

Кандидат мусить бути горожанином Злучених Держав або мати бодай перші горожанські напері.

Для кандидатів є приписаний після родів війська відповідний зріст і вага. При піхоті, побережній артилерії і піонірах: висота найменше 4 стони і 4 цалі, вага до 190 фунтів. При кінноті: висота найменше 5 стонів і 4 цалі, вага до 165 фунтів. При польовій артилерії: висота найменше

5 стонів і 4 цалі, вага до 190 фунтів. При гірській артилерії: висота найменше 5 стонів і 8 цалів. Найнижша вага для жовнірів всіх родів війська виносить 128 фунтів, виімково до 120 фунтів.

Військова служба триває 7 літ; з того 4 роки стало при полку, а 3 роки в резерві. В часі приналежности до резерви не побирається жадної платні.

Місячна платня для простих жовнірів виносить від \$15.00 до \$18.00, для підофіцирів від \$21.00 до \$75.00. Крім платні дістають жовніри харч, мешканє, одіж і лікарську опіку.

По скінченню 4-літньої служби можна старати ся о поповне принятє до війська. Коли такий жовнір протигом трох місяців, числячи від дня виступленя, заявить охоту дальше служити, тоді нову службу уважається ся продовженєм давньої і жовнір дістає в нагороду одноразово потрійну місячну платню і підвишенє місячної платні.

По 20-ти літах служби має жовнір право на случай каліцтва і нездатности до праці право на удержанє у військовім приюті „Soldiers Home“ у Вашингтоні.

По 30-ти літах служби набуває жовнір право до емеритури. Платня підчас емеритури виносить $\frac{3}{4}$ його послідної платні при війську, а крім сего дістає місячний додаток в сумі \$15.75, яко відшкодованє за харч, мешканє, одіж і т. п.

Коли жовнір помре підчас чинної служби з причини хвороби або каліцтва, якого набавив ся в службі, одержує вдова (зглядно инша пазначена ним особа) одноразово шестимісячну платню з потрученєм \$35.00 на кошти похорону.

Вже в перних місяцях служби може жовнір зістати підофіциром. Нежонаті жовніри, які є горожанами Злучених Держав, а не мають ще 30 літ, можуть по двох літах служби здавати офіцирський ієнит.

Літа військової служби в Хінах, на Кубі, Філіппінах, в Алясці і Панамі числятся ся подвійно.

Услівя для жовнірів при маринарці.

Кандидати до військової служби при маринарці мусять бути сильної будови тіла, здорові і зовсім вільні від таких хиб: нізкий і неправильний розвій, довша недуга, слабкий умовий стан, корчі або еміженєня в послідних 5 літах, слабкий зір, притуплений слух, хронічний катар, лиха вимо-

ва, наклін до сухіт, слабе серце, боляки, лихі зуби і т. п.

Жовнірами при маринарці можуть бути лише горожани Злучених Держав (тут уроджені або натуралізовані), які знають добре англійську мову.

Вступаючий до чинної служби мусить мати найменше 18 літ, а найбільше 35 літ. Кандидати у віці 18 літ не потребують дозволу родичів, але мають предложити докази щодо віку.

Кандидати у віці 17 літ можуть бути прийняті за дозволом батька (зглядно опікуна) на хлопців до корабельної служби. Вони є обов'язані до служби аж до досягнення повнолітності.

Місячна платня жовнірів виносить від \$17.00 до \$33.00, місячна платня хлопців до корабельної служби \$10.00.

Впрочім мають тут примінене ті самі приписи, що й у сухопутній армії.

Контракт.

Що імігрантови треба знати про контракт після американського права?

(Отсі уваги не мають націли зробити з кожного читача свого власного „люера”. Вони маюдь на меті лиш одно: дати їм загальні правні понятя про контракт після американського права, в той спосіб занобігти легкодушному заключуваню неважних контрактів і так вратувати від довгого і коштотного судового процесованя.)

Що се таке контракт?

Контракт („контрект”) се умова межи двома або більшиям числом осіб, якою вони згоджують ся щось робити або чогось не робити.

Якої форми вимагаєть ся для правосильности контракту?

Контракты можна зробити устно або письменно. Правильно для правосильности контракту не треба, аби він був зроблений на письмі: переважна часть контрактів є правосильна, як зроблена устно. Лиш виїмково закон вимагає, аби деякі контракты були зроблені на письмі. І так:

1) Контракты купна-продажі землі мають бути на письмі. Устний контракт купна-продажі землі неважний і на підставі устного контракту не можна ви процесувати ані належитости продажі ані перенесеня власности землі.

2) Контракты винайму на час довший ніж один рік мають бути на письмі.

3) Контракты, що відносять ся до подружих полагод, мають бути на письмі.

4) Контракт поруки (значить — контракт, яким одна особа зобов'язуєть

ся заплатити довг другої особи, коли би га друга особа не схотіла або не могла сама довгу заплатити) має бути на письмі.

Склепар давав товари на кредит Іванови Нелевному. Склепар не був би дав Іванови Непевному, але Петро Годований заручив словом склепареві, що, як Іван Непевний не заплатить довгу в скелі, то тоді він, Петро Годований, заплатить. Склепар думає, що устна порука Петра Годованого важна і він буде міг подати до суду та виграти від Петра, як Іван не заплатить довгу. Але склепар помиляєть ся дуже. Як подаєть до суду Петра яко Іванового ручителя, то довгу від Петра не дістане, лиш своїм коштом в суді довідаєть ся, що контракт запоруки має бути на письмі. Судия йому певно скаже: „Пане склепар! Як Петро ручив словом за довг Івана, то треба було сказати Петрови: Петре, говори меньше, а напиши на папері, що заплатиш, як не заплатитъ Іван. Колиб Петро був так зробив, то все було би „олайт” а так пропало...

5) Контракты, які мають бути виконані пізнійше ніж по році, мають бути на письмі. Тому наєм робітника на один рік є важний, хоч би лиш був зроблений устно, але наєм служачого на півтога року мусить бути на письмі.

6) Контракты купна-продажі річи заплости понад \$50.00 мають бути на письмі.

В отенх шістьох випадках закон вимагає, аби контракт робити на письмі.

В інших випадках усний контракт буде після закона важний. Але помимо сього, порадно було би робити на письмі також і інші контракти для оминення всяких непорозумінь щодо взаїмних прав і обовязків умовляючих ся сторін. Головно, коли ходить о контракт межі кривними, то такі контракти правильно повинні бути на письмі, бо суд не припускає, що кривні роблять собі услуги на підставі контрактного зобовязаня, але припускає правильно, що вони роблять се з родинної любови і привязаня.

Хто може робити контракт?

Контрактів не можуть робити діти. Особи понизше 21-го року житя можуть заключати контракти, але тільки щодо річий конечно потрібних до житя („несе-серіє оф лайф”, як наприклад — харч).

Особи божевільні або придурковаті не можуть заключувати контрактів. Замужні жінки давнійше не могли заключувати контрактів, але ниші майже у всіх стейгах Злучених Держав замужні жінки можуть заключувати контракти і ни ми обтяжувати своєю окрему власність. Зате таку власність, яка належить до них і до їх мужів спільно, — можуть вони обоє обтяжити лише такими контрактами, яких предметом є „житєві konieczности”.

Поза сими ограниченнями кожда особа може свобідно заключувати контракти.

Дальші вимоги контракту: відплата.

При контракті одна особа (або сторона) дістає від другої за те, що вона гій в заміну за якусь прислугу зі сторуни другої. Се, що одна особа (або сторона) дістає від другої а те, що вона зобовязуєть ся, називає ся в англійськїм праві „консидерейшен” (відплата) і воно мусить бути в кождім контракті, коли той контракт має бути важний перед правом. Такою „відплатою”

може бути: прислуга другої сторуни, гроші чи якась инна вартісна річ. В контрактах межі кривними достаточною відплатою буде згляд на родину, любов і привязанє; значить, що до важности контракту межі кривними не треба, аби сторуна, котра зобовязуєть ся до якоїсь прислуги дістала зараз за се якусь вартість (відплату) від другої сторуни. Хоч би сторуна в тім випадку за своє зобовязанє нічого не дістала, то контракт буде важний, як тільки виходить так, що вона зобовязувала ся до прислуги з родинної любови або привязаня.

Коли не треба доказувати „консидерейшен”?

Коли на письменнім контракті є приліплена або вибита печатка („сіл”), тоді не треба доказувати, що була в контракті відплата („консидерейшен”). Хоч би зобовязуюча ся до прислуги сторуна не дістала за се навіть зломаного цента, то, коли на контракті є печатка, то можна сторуно, яка користала з прислуг, судово примусити до виконаня зобовязаня. (За печатку вважаєть ся якійшебудь кусник паперу приліплений на контракт).

Добровільні жертви („собскрипшен”).

„Добровільні жертви”, „добровільні датки” чи на церкву чи на яку другу ціль, не мають „консидерейшен” (відплати) і тому їх не можна судово випроцесовувати від жертводавця, коли жертводавець („собскрайбер”) підписав своє імя згорн, складаючи жертви, а відтак не хоче вишовпити зобовязаня. Але як жертводавець підписав своє імя на такім списі жертв („собскрипшенпейс”), на яким жертву одної особи вважаєть ся за „консидерейшен” (відплату) за жертви, які ті особи у якійсь мірі поносять для неї, то тоді таке зобовязанє можна судово вимусити. (Приміром підписанє жертви на школу, де вчив ся безплатно).

Дальші правні вимоги контракту: згода сторін.

Сторони, що заключають контракт, мають зі собою годити ся, то значить, що таксамо мають розуміти точки контракту. Коли одна сторона инакше розуміє контракт ніж друга, то такий контракт можна уневажнити.

До згоди доходить ся в той спосіб, що одна сторона робить якесь пропозиціє другій стороні. Як друга сторона приймає його, то значить, коли заявляє свою згоду, то контракт вже заключений. Але як довго друга сторона ще не заявила, чи вона годить ся на пропозиціє чи ні, так довго перша сторона може відкликати своє пропозиціє. Одначе, коли друга сторона вже приняла пропозиціє, то перша не може вже того пропозиціє відкликати; а хоч би і відкликала, то друга сторона буде могла судово примусити її виконати се, до чого вона зобов'язала ся в пропозиціє.

Приняте пропозиціє повинно бути цілковите: приймаючий не може нічого змінити в пропозиціє. Як він зміняє, то таке прийняте зі зміною пропозиціє вважається за відкинуте першого пропозиціє, а за поставлене другого нового.

Пояснюванє контракту.

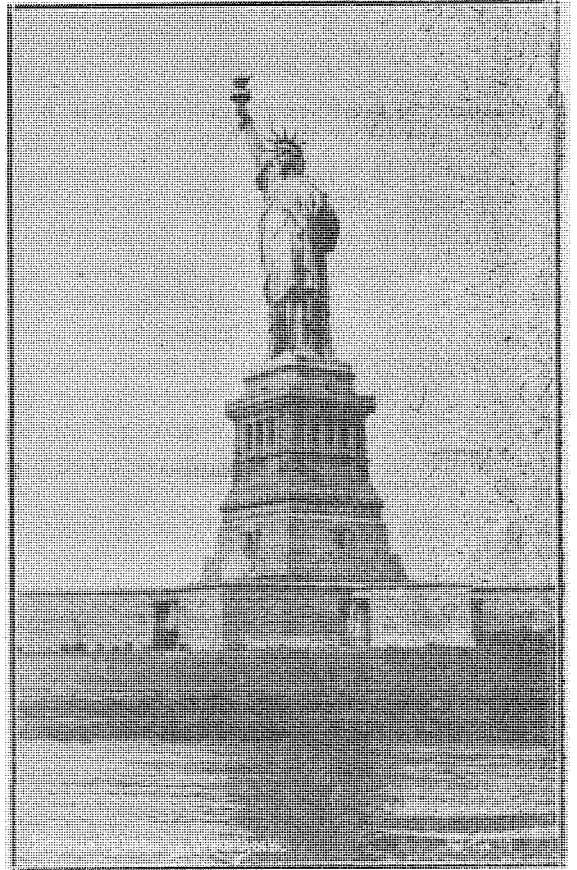
Контракти треба так пояснити, аби первісний намір сторін був виконаний. Але намір має виходити зі самого контракту: сторони не можуть змінити змісту або значіння письмєнного контракту усними побічними умовами. Коли сторони заключили письмєнний контракт, то суд не буде звертати уваги на ті умови, які сторони поставили ще собі усно при заключеню письмєнного контракту. Тому то при заключеню письмєнного контракту треба все домагати ся, аби в сї точки й услівя були поміщені в контракті.

При пояснюваню контракту береть ся слова в їх звичайнім значіню. Як яке слово ужите в технічнім значіню,

тоді се значіне береть ся під увагу. При тім вважається ся також на звичай, які панують серед людей того заводу, де якого належать контрактуючі особи.

Виконанє контракту.

Услівя або обіцянки одної сторони мають бути виконані, аби вона могла домагати ся виконання взаїмного зобов'язання другої сторони, значить тої так званої „консидерейшен” (відплати).

Статуя Свободи коло Нью Йорку.

Що більше: вона має доконати свого зобов'язання в контракті, заке буде могла позивати другу сторону о виконанє її зобов'язання. Вона мусить виконати своє зобов'язанє в цілости, бо частинне виконанє не управляє її домагати ся навіть частинного винагородженя. Колиж сторона виконала лише частину зобов'язання, а решти не може доконати, але не зі своєї вини, то тоді

вона може домагати ся відповідної відплати вже за виконане частинного зобов'язання. Як друга сторона не дозволила їй виповнити свого зобов'язання, то тоді перша сторона є управнена не лише до винагородження за доконану часть зобов'язання, але також до відшкодованя за зломане контракту.

До домагання відплати не вистарчає бути готовим до зобов'язаної прислуги, але треба дійсного і цілковитого виконання її.

Час виконання.

Контракт має бути виконаний в часі, означенім в контракті, або в слушнім часі, як час виконання в контракті не поданий. Як прислуги не доконано в належнім часі, то тоді друга сторона не є зобов'язана до виконання свого зобов'язання, значить — відплати, хіба що справа часу не має рішачого значіння в данім контракті. В такім випадку зобов'язане до відплати лишаєть ся важне, хоч можна також домагати ся відповідного обниження відплати за проволуку.

Хороба або щонебудь, що робить виконане зобов'язання неможливим, є достаточним оправданєм для невиповнення або проволуки у виконаню зобов'язання.

Відшкодоване.

Яко средство проти зломаня контракту служить звичайно позов о відшкодоване („демиджіз”).

Величина відшкодованя залежить від величини заподіяної шкоди. Як пема дійсної втрати, то можна домагати ся лиш умовленого відшкодованя. В деяких випадках, де висоту відшкодованя тяжко означити, сторони умовляють ся згорн заплатити певну суму на случай недодержання контракту. (Таке відшкодоване називають „ликвидейтед демиджіз”). Колиж висоту шкоди можна означити, то тоді сторони не можуть умовляти ся про відшкодоване на суму висну від дійсної шкоди, бо в такім випадку суд обнизить умовлену суму до висоти дійсної шкоди.

До чого можна примусити судово?

Не треба думати, що судовою дорогою можна примусити другу сторону до виконання контракту. Правильно можна вимусити лиш зворот шкоди і втрати.

Тільки виїмково закон дозволяє вимушувати виконане контракту. Приміром: при контракті купна-продажи землі, як властитель не хоче доручити „дід”-у, можна його примусити судово. Подібно також покушця можна судово примусити, аби заняв куплену землю і заплатив умовлену ціну купна. В обох тих случаях сторона замість позивати о дійсне виконане контракту, може подати о відшкодоване. Вона має до вибору обі дороги.

Недозволені контракти.

Слідуючі контракти є недозволені законом:

1) Контракт, яким одна сторона зобов'язуєть ся не провадити якогонебудь „бизнесу” або не починати більше якого „бизнесу”.

2) Контракт, яким особа зобов'язуєть ся не виходити замуж або не женити ся з ніякою особою.

3) Контракти газардові („гемблінг контракте”), в яких виграпа залежить від припадку. Однак в деяких стейтах пюгерия є дозволена і льоси продає ся публично (наприклад в стейті Луїзіяна).

4) Всі контракти, заключені в неділю, є неважні, оскільки не відносять ся до діл милосердя або житєвих конечностей.

5) Контракти, якими умовляєть ся недозволений законом процент, (так звані лихварські контракти) є в деяких стейтах неважні, а в деяких важні лише до висоти законом дозволеної процентової стои.

6) Контракти, якими безпосередно або посередно умовляєть ся про заплату за яке неморальне аро протизаконне діло.

Крім сих загальних постанов, що мають примінене по всіх стейтах Злучених Держав, закони поодиноких стейтів забороняють ще інші роди контрактів.

ПАН І СЛУГА -- ПІСЛЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРАВА.

(Master and servant).

Хто є слугою?

Слугою („сервент“) є той, хто сповняє особисті прислуги для другої особи звичайно за відплатою („консидерейшен“). Се слово відносить ся не лише до домашньої служби, але також до бюрових робітників („клеркс“) і т. п.

Як треба робити службовий контракт?

Як хто наймаєть ся на службу на час не довший ніж один рік, тоді службовий контракт може бути зроблений устно. Але як хто наймаєть ся на час довший ніж рік, то повинен зробити контракт на письмі.

Обовязки службодавця.

Службодавець (емплоєр“, „местер“) обовязаний достарчити слугі начине і машини. Як службодавець виставляє робітника на небезпеку від машинерії, а не пояснить йому, яка небезпека йому грезить, то він (службодавець) відповідає за се й обовязаний винагородити заподіяну шкоду.

Службодавець повинен займати у себе відповідних робітників. Як він держить свідомо недбалого робітника, то він (службодавець) відповідає за всяку шкоду, яку такий невідповідний робітник заподіє другим робітникам або постороннім особам.

Відповідальність службодавця за вчинки слуги.

Службодавець відповідає за всі вчинки слуги, спричинюючі шкоду другим особам, але під умовою, що слуга допустив ся сього вчинку в часі, коли він сповняв свою службу. Так наприклад залізнична компанія відповідає за недбальство кондукторів і других своїх робітників, як того недбальства допустили ся вони в часі служби і воно спричинило шкоду пасажирам. Зате службо-

давець не відподає за се, коли його слуга поза своєю службою заподіє комусь шкоду.

Відповідальність службодавця за шкоди, заподіяні одним його слугою другому слугі.

Є се нічим неоправданий припис американського закона, що службодавець не відповідає за шкоди, спричинені його слугі другим його слугою. Коли наприклад кінь, полишений з возом на улици в часі, як слуга поніс товари до якого дому, вдарить прохожого, то за таку неувагу слуги відповідає його службодавець так як за власну. Але як би випадково кінь вдарив переходячого дорогою другою слугу тогосамого службодавця, то службодавець за се не відповідає. Пошкодований міг би позивати лише слугу, а не пана! Суперінтендентів, менаджерів, наглядачів не уважаєть ся за спів-слуг і пан відповідає за всяку шкоду, заподіяну через їх недбальство своїм слугам.

Контрактора не вважає ся за спів-слугу ані за наглядача, але за роботодавця. як він провадить роботу самотійно.

Заплата („вейджес“).

Слуга обовязаний сповняти службу вірно і пильно через цілий час, на який напав ся. Як він не сповняє своєї служби як слід, то не має права до заплати, ані до частини заплати. Як він покидає службу без причини перед часом, на який напав ся, то не буде міг випроцесувати нічого. Як службодавець перед часом відправить його за печесність, нездарність або за зле поведене, то він (службодавець) не обовязаний давати слугі ніякої заплати.

Як контракт був на місяці і заплата мала бути плачена що місяця, то тоді слуга, покидаючий службу або від-

правлений, має право домагати ся за-
плати за відслужені а не заплачені ще
повні місяці але не має права до нале-
житості за частину послідного місяця.

Як слуга не може сповняти служби
через хворобу або другу подібну причи-
ну, тоді він не тратить заплати за від-
роблений а не заплачений ще час і має
бути винагороджений за весь час своєї
праці перед занедужанем.

Розв'язанє службового контранту.

Службовий контракт вважаєть ся
розв'язаний, коли умови контракту вже
цілком виконані обома сторонами. Коли
умре або слуга або службодавець, то
службовий контракт також вважаєть ся
за розв'язаний.

Безправна відправа слуги.

Як службодавець без причини від-
править слугу перед часом укінчення
його служби, то слуга може позивати о
відшкодованє. Як по відправі слуга не
може нігде дістати служби або роботи,
тоді відшкодованє буде виносити тільки,

кілько йому належало би ся, як би служ-
бовий контракт не був зломаний. Слуга,
що втратив службу, повинен шукати
роботи, а не ждати на відшкодованє,
не працюючи.

Малолітні на службі.

Родичі є управнені до прислуг зі
сторони своїх діттей. Як дитина служить
на господарстві своїх родичів, то ро-
дичі не обов'язані до заплати дитині за
роботу. Навіть як дитина повнолітна, то
родичі обов'язані до заплати лиш тоді,
як зроблено виразний контракт про за-
плату.

Колп дитина працює для другої осо-
би, то родичі є управнені до побираня
заплати, яка належить ся дитині і мо-
жуть забирати ту заплату від службодав-
ця. Службодавець не може відмовити
родичам виплати діточого зарібку. Як
він заплатить дитині, то родичі можуть
його подати до суду і він буде мусів за-
платити їм вдруге. Але родичі можуть
уповновласнити дитину до відбираня
своєї заплати.

Праця малолітних у Злучених Державах.

000000000

Взагалі дітям і підросткам, хлопцям
і дівчатам, що прибувають з родичами до
Злучених Держав, вигляд на боротьбу о
істнованє в їх будучім житю представля-
єть ся о много кориснійше ніж для імі-
грантів, що прибувають до Злучених
Держав в дорослім віці. Вже те одно, що
вони, так сказати-б, до нічого ще не
звикли, є для них в їх будучій боротьбі
сильно помічне, вони легко можуть наг-
нутись і навикнути до нових, американ-
ських обставин життя, до иншого окру-
женя людий і до відмінного ніж в старім
краю поведєня між людями — взагалі, а
до умовин праці в фабриках зокрема. До
тогож, що найважнійше, вони легко на-

бувають знанє англійської мови. І вони
скоро зачинають почувати ся справжни-
ми „Американцями”. Через ту легкість
зживати ся з окружаючими обставинами
жнтя скоро затираєть ся різниця між
дітьми імігрантів і дітьми Американців
і всі вони, вся молодіж (і діти імігрантів
і діти Американців) скоро підходять під
один тип — американської дитини. А
вже инакше у імігрантів, що прибувають
в дозрілім віці. У них різниці (між ни-
ми і між Американцями) — і щодо спо-
сібности до ріжного рода праці і взагалі
щодо відомостей і щодо звичаїв, вдачі і
т. д. ніколи майже не затирають ся, а як
затирають ся, то дуже поволи, доперва по

довгим побути в Злучених Державах, але звичайно лишають ще на них на ціле жите п'ятно імігранта-чужинця і стають кулею у ніг в їх зусиллях вибитись на верх.

Та легкість, з якою діти імігрантів уміють жити ся з оточуючими обставинами життя, спричинює се, що роди праці, яких ті діти підіймають ся, і висота їх зарібків є така сама, що й у дитий всіх інших народностей і дитий американських з робітничої класи.

Літа, які урядово уважаєть ся у Злучених Державах за літа праці малолітніх, є літа від 14 року життя до 16. До 14 року хлопець чи дівчина мають учити ся; по 16 році підпадають вже під приписи, які регулюють працю дорослих. Однак для дитий імігрантів ті норми не мають безоглядної сили. Імігранти старають ся, загалом беручи, висунути ся зпід сих приписів і скоро лише де в якій місцевості се є можливе, віддають свої діти на роботу ще перед 14 роком життя і то не лише в 13 або 12 році, але й 10 і 9, — розумієть ся, на велику шкоду тілесного і духового розвитку дитини.

Роботи, яких підіймають ся малолітні для зарібку, є дуже різнородні. Взагалі підіймають ся вони всяких можливих робіт, — помічних, легких, відповідних їх молодечому вікови. Такі помічні легкі роботи потрібні майже в кождім заводі, тож майже в кождім заводі і в промисловім і в торговельнім, ту роботу находять. Але всетаки на вибір тих робіт, впливає передівсім занятє родичів, батька чи матери. Звичайно роблять діти в тих фабриках, зглядно копальнях, де роблять їх родичі.

Всі ті роботи не вимагають, загалом беручи, великого напруження. В одних лише копальних угля праці хлопців є тяжка і прикра. Передівсім в копальнях твердого угля (у східній Пенсилвенії), в угляних млинах, так званих „брехах”. Уголь, добутий з підземних покладів віндами такого млина („брехи”) висипуєть ся між сталеві карбовані вальці, які розтовкають його на малі куспі; опісля той потовчений уголь пересипуєть

ся через решета о очках різної величини і, так розсортований (відповідно до величини, якої уживають в різного рода фабричних печах), зсуваєть ся до зсипів-скрипів, відки долішними отворами зсипуєть ся вже просто до залізничних вагонів. Задачею хлопців-робітників є видобувати, зглядно вишукувати між углем каміне. В довгих рядах сидять вони один побіч другого над вальцями і перебирають зсуваючий ся в діл уголь та вилловлюють споміж нього каміне. Се робота тяжка і прикра, особливо в горішних поверххах „брехи”, де вибирає ся каміне між грубшими куснями угля. Там часто аж до крови обтовчує уголь пальці.

До тих „брех” посилають родичі дитий звичайно в 12-тім році життя, хоч лучає ся, що посилають вже і в 10-тім, а навіть і в 8-ім році! Денна платня різна — відповідно до віку 11- і 12-літні хлопці дістають 50 і 60 центів; 13 і 14-літні 75 до 90 центів, старші, понад 16 літ \$1.00 денно, а дорослі 20-літні (бо й такі роблять в „брехах”) — \$1.25 денно. Робочий день триває 9, декуди 8 годин.

При мягкім углю нема осібної хлопцячої роботи; — хлопці роблять ту саму роботу, що старші, самостійно, наладовують уголь до візків, і від числа наладованих візків (і ваги наладованого угля) платить ся їм після тоїсамої скалі, що і старшим. Денний заробок різний, залежить від сили і витривалости, отже головно від віку і здоровля; сей заробок хитаєсь між 75 цнт. і \$1.25. Звичайно ідуть до сеї роботи хлопці вже в 12 році життя.

Крім робіт в копальнях угля находять ще хлопці роботу в залізних фабриках. Але і в тих залізних фабриках підіймають ся вони роботи не тому, наче би ті роботи якраз надавались для них, а тому, що в тих фабриках працюють їх батьки. І в тих фабриках не дістають вони якоїсь особливої означеної роботи, а звичайно уживаєть ся їх до всіляких послуг, навіть звичайним дорослим робітникам („лейбрам”). Денна платня хитаєсь між 50 а 75 цнт, хоч не раз доходить і до \$1.00, як хлопець більше до-

зрілий і сильний. Робочий день триває звичайно 10, а декуди 9 годин. Звичайно йдуть на роботу в 14 році життя, але лучається, що йдуть навіть і 9-літні діти, які за 9 годин денної праці дістають 45 центів.

В околицях, де нема копалень угля і залізних фабрик, наймають ся до роботи хлопці в інших фабриках й у всіляких торговельних і бюрових підприємствах. Денна платня хитає ся також і там між 50 а 75 цнт., а доходить нероз до \$1.00. Робочий день триває 10, 9, а декуди 8 годин.

Дівчата малолітні працюють знова там, де працюють дівчата дорослі, лише за меньшу платню, — 30 до 60 цнт. денно.

Вчиселяти веі фабрики і підприємства, в котрих працюють українські малолітні імігранти і тамошні уроженці, годі. Все-ж таки наведу і тут ряд підприємств,

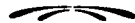
в яких ті малолітні найчастійше находять роботу. Ограничусь тут однак лише на виказі підприємств, де працюють хлопці. (Щодо дівчат малолітних, то ті, як я вже щойно згадав, йдуть на роботу лише там, де йдуть дівчата дорослі і виконують ту саму роботу, лише за меньшу платню.)

Такими підприємствами, де працюють малолітні українські хлопці є отсі: копальні угля, фабрики коксу, вальцівні заліза, сталівні, фабрики залізних виробів, фабрики машин, фабрики трамваєвих вагонів, чищене лъокомотив, боднарські варстати, гончарські фабрики, фабрики мила, гарбарні, фабрики паперу, ткацькі фабрики, фабрики диванів, фабрики капелюхів, фабрики цигар, газівні, пральні, реставрації, склепи, до посилок в бюрах, продаж дневників, служби на фармах і т. д.

Юліян Бачинський.

Українська еміграція з Галичини і Буковини в 1913-ім році.

До Німеччини (З того 51.000 було рільних робітників, а 54.000 проми-слових).	105.000
До Чехії (в Австрії)	20.000
До Угорщини (лісові і цегляні робітники)	20.000
До західно-австрійських країв	3.000
До Данії	5.000
До Румунії	18.000
До Швейцарії	500
До Англії (із золочівського повіта в Галичині до Манчестер)	500
До Босни й Герцеговини	500
До Злучених Держав Північної Америки	37.000
До Канади	36.000
До Бразилії та Аргентини	2.000
Разом	243.500

Се значить, що річно тепер виїздить наших людей з Галичини і Буковини **около чверть мільона** шукати зарібку на чужині або поселити ся там на сталій побут в набутих земельних оселях.

Після проценту емігрує з Галичини і Буковини 8%, то значить — на 100 людей покидає рідну землю 8 людей, або що виїздить щороку в чужі землі кожний 12-тий Русин-Українець з тих 2-ох країв в Австрії.

Розумієть ся, що лише частина з тих емігрантів покидає свою рідну землю раз на все, а значна часть виїздить тільки на зарібкову еміграцію і по відповіднім часі вертаєть ся назад домів та привозить зароблений гріш і в той спосіб збогачує рідну країну.

Еміграція у нас не нова. Вона вже має за собою кілька десятків літ. Протягом тих кількох десятків літ пливе еміграційна струя з рідного краю на чу-

жину і також частинно відливає назад з чужини до вітчизни. Через те еміґрація стала ся серед нашого народа дуже важним чинником у його суспільнім життю. Майже трета часть цілого українсько-руського населеня в Галичині і на Буковині є особисто або родиною заінтересована в еміґрації, значить, що та трета часть населеня остає

ся коштувати менше-більше около 120 мільонів корон (24 мільони долларів), а дорога 25 мільонів корон (5 мільонів долларів), значить, що могло липити ся заощадженого гроша у тих 243.500 людий менше-більше около 55 мільонів корон (11 мільонів долларів) або по 220 копеш (44 доллари) пересічно на одного еміґранта в однім році.

Приїзд корабля до Америки. На поклайі стоять пасажери, а перед ними видко недалеко Нью Йорк.

в безпосередних зносинах з еміґрантами, своїми найближчими свояками і має від них економічні користи.

Які зиски має наш парід з еміґрації, можна бачити з таких приблизних обчислень:

Сих 243.500 українських еміґрантів могло заробити річно менше-більше до 200 мільонів корон (або 40 мільонів долларів); з того жите сих еміґрантів мо-

Старий край з того має користь подвійну, бо: 1) часть тих зароблених і заощаджених грошей вертаєть ся до нього через руки свояків еміґрантів, а 2) що не потребує годувати чверть мільона людий, для котрих поживи не має і мусів би її спроваджувати із заграниці, а заплатити за сей недобір поживи не мав би чим, бо робучі руки тих людий, що покидають рідну землю, не можуть

дома ййти роботи з браку промислу. І коли би не еміграція, то ся недостача поживи і зарібку в краю спричиняла би тільки щораз більше обдовжене мало-земельних або безземельних людей, а тимсамим зубожіне краю. Еміграція не є відрадним явищем, але є konieczністю для управильнення ненормальних і нездорових відносин.

Коли би один мільон Русинів-Українців (з Галичини, Угорської Русі і Буковини) не був переселив ся до Злучених Держав; около 400.000 до Ка-

нади та около 50.000 до Бразилії, то наша народна справа на тім зискала би остільки, що населене наших рідних земель в Австро-Угорщині було би більше майже о півтора мільона людей, але знова стратив би був наш нарід через те, що економічна нужда на тих наших землях була би дійшла до великих розмірів.

Еміграція се лік на нездорові суспільні відносини, лік потрібний і konieczний поти, поки ті відносини не змінять ся.

ЕМІГРАЦІЙНИЙ ЗАКОН ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

На підставі ухвали 59. конгресу кожний чужинень платить при вступі на американську землю 4 долари поголовного податку. Від сього податку вільні всі чужинці, що перебули найменше один рік в Канаді, Нью-Фунляндії, на Кубі або в Мексику безпосередно перед віздом до Злучених Держав; вільні також і ті чужинці, що лише переїздять через Злучені Держави або ті, що приїздять до Гуам, Порто Ріко і Гаваї. Дохід з того податку йде на управильнене імїграції.

Деякі особи цілковито не можуть бути впущені до Злучених Держав, а то: ідіоти, хорі на умі, епілептики, варяги, а також люди, що вилічили ся з умові недуги і від сього часу ще не минуло 5 літ; також такі особи, що мали перед тим два або більше нападів варягства; дальше не можуть бути впущені убогі люди, котрі можуть бути тягарем суспільности; заводові жебраки, люди навіщені сухотами або иншою заразливою недугою; особи, що поповнили злочин або такий проступок, що свідчить про моральний упадок; ті, що признають засади многоженства; анархісти, або ті особи, що взагалі хочуть дорогою насильства змі-

нити устрій у Злучених Державах або всякі правні форми, або стремлять до зміни устрою через убиване публичних урядників; явногіршницї, жінки й дівчата, що хочуть прибути до держави в неморальних цілях; законтрактвані робітники, котрим обіцяв хтось стале занятє чи то на підставі устної чи письмєнної умови; особи, котрим хтонебудь заплатив в цілости або в части, оскільки не буде виказаним, що така особа не належить до жадної з висше згаданих категорій і, що її переїзд не заплатила жадна корпорація, товариство, заряд міста, чуже правительство посередно або безпосередно; всі діти низше 16 літ, оскільки не приїздять в товаристві родичів, — о чім впрочім рішає секретар торговлі і промислу. Сї приписи не відносять ся до осіб засуджених за провини чисто політичні, що не стягають морального пониженя, оскільки ті особи під иншими зглядами надають ся до прийнятя.

Фахові робітники можуть бути спроваджені, оскільки в тім краю нема незанятих того рода робітників. Приписи о законтрактованих робітниках не відносять ся до фахових акторів, артистів, прелегентів, співаків, сьвящеників, про-

фесорів колежій і семінарів і осіб занятих в. домових та особистих услугах.

Не вільно помагати або заохочувати до імiграції при помочи оголошень, друкованих за границею, в яких обіцяють ся дати робітникам працю в Америці. Не відносить ся се до стейтів, котрі урядово оголошують жерело праці на своїх територіях.

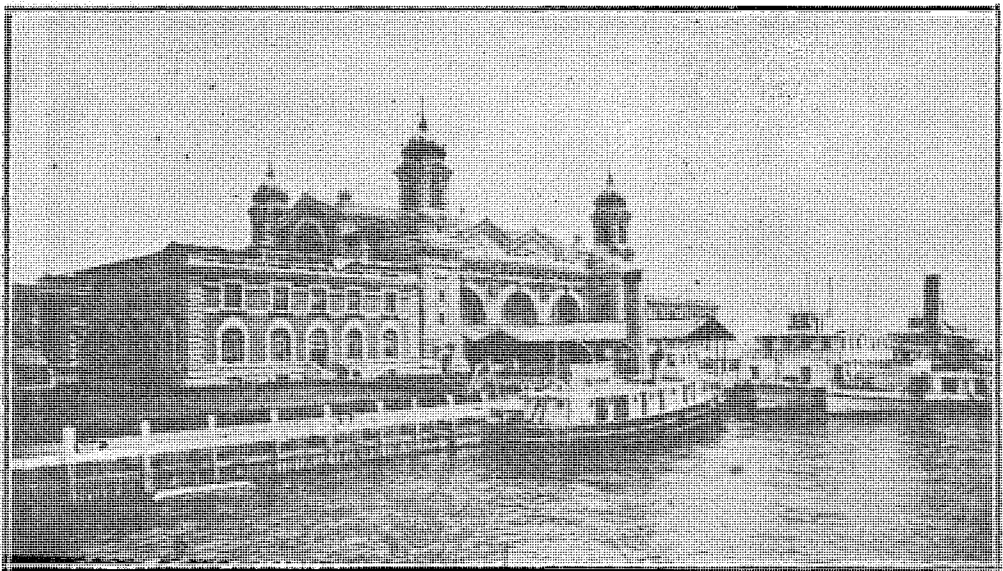
Чужинець, що приїде неправно до Америки, має бути відісланий сейчас до властителя корабля, котрим приїхав. Коли чужинець дістав ся вже неправно до Америки, або став тягарем публичної добродійности ізза обставин, що вже істнували перед його приїздом, може бути відісланий до старого краю, коли це не замешкав через 3 роки у Злучених Державах.

Відповідальність службодавця за ушкодженє при праці.

Хоч щодо економічного розвитку краю, щодо величини нагромаджених багатств Злучені Держави не мають рівної собі держави у світі, то мимо того вони не належать до найпоступовійших держав.

Щодо сього Злучені Держави остали далеко позаду усіх цивілізованих держав.

У всіх майже цивілізованих державах істнують закони, які точно і строго озна-

Еліс Айленд — „остров сліз“, де відбувають ся відлидини та іспити емігрантів III. класи.

Одною з прояв консерватизму Злучених Держав, дивного супроти їх просто горячкового поступу в економічнім розвитку, є законодавство, що відносить ся до робітників взагалі, а зокрема до справи одвічальности службодавця за ушкоджене робітника при праці.

чують розмір та услівя винагороди. На підставі тих законів потерпівший робітник, зглядно його родина управнені до відшкодованя і вони не потребують починати коштовних процесів, бо самий закон дає потерпівшому робітникови повне забезпеченє його слушних домагань.

У Злучених Державах пояснюють ся основні закони в той спосіб, що хотяй деколи існують стейтові закони про одвічальність службодавця, то робітника всетаки примушуєть ся почати процес, який при організації американського судівництва тягнеть ся часом так довго, аж процесуюча сторона помре або відступить від процесу або випроцесує лише таку суму, що нею вдасть ся якраз покрити кошти процесу.

Доперва в останніх часах слідна незначна поправа на тім поли.

Федеральний закон

себто закон, ухвалений конгресом Злучених Держав і обовязуючий у всіх стейтах, відносить ся лиш до винагородження за ушкодження або смерть робітників, зайятих при певних державних роботах, а саме: в державних фабриках, арсеналах, портах, річних і морських укріпленнях, при всіх роботах коло Панамського каналу.

Розміри винагородження залежать від величини ушкодження, а радше від того, на який час ушкоджене робить потерпівшого нездатним до праці.

Коли ушкоджене зробило робітника нездатним до праці на все, тоді йому належить ся сума, яку він одержав би яко свій заробок, протягом можливого для нього часу служби.

Як саме розуміти „можливий час служби”, закон не каже і тут полишено широку фіртку для самоволі тих судиїв, котрі не стоять на сторожі справедливости. Того винагородження може домагати ся робітник, що був зайятий при державних підприємствах.

Коли внаслідок випадку робітник помер, тоді до відшкодованя мають право ті особи з його родини, що мали в дійсности від нього поміч.

Коли випадок не зробив робітника нездатним до праці на все, тоді пошкодований робітник має право до відшкодованя за час не довший від одного року.

Закон говорить лише про нещасні случаи, а не про другі нещастя, на які наражений робітник при роботі, як на-

приклад — занедужане наслідком непригожих відносин при роботі. Тому робітник не має права до винагороди з тої причини, що затроїв ся при роботі газами, що простудив ся, обморозив руки, ноги, або впав жертвою подібного нещастя.

Головною виконуючою властю для справ о відшкодоване за ушкоджене при праці є Департамент Праці і Торговлі у Вашингтоні, Д. К.

Стейтові закони

про відшкодоване за ушкодження при праці дуже ріжнять від себе. В деяких стейгах їх цілком нема або найвисші стейтові суди признали їх за неконституційні, отже необовязуючі.

Подаємо ось тут коротко стейтовий закон про винагороджене робітників за ушкодження, обовязуючий у стейті Нью Йорк. Він замітний раз тому, ро після нього укладані закони стейтів: Калифорнія, Ілінойс, Кензас, Нью Гемпшир, Віскансин, Невада. До того ньюорський закон є дійсно законом, себто обовязуючою постановою. Вправді і ньюорський суд був рішив, що сей закон незгідний з конституцією стейту („анконститюшенел”), але при загальних виборах у стейті в 1913. році принято резолюцію, яка заборонює пояснювати конституцію так, аби через се укорочувати права стейтових законодапних тіл щодо видаваня законів для охорони житя, здоровля і безпеченства робітників. Через те закон остав ся в силі помимо рішення найвисшого суду ньюорського стейту.

Ньюорський стейтовий закон признає на случай смерти робітника право родині домагати ся винагородження в такій сумі, яку погибший був би одержав за 1.200 днів своєї праці.

На случай утрати здатности до праці дістає робітник винагороджене в сумі, яку міг би заробити за 8 літ, але беручи тільки половину його тижневого зарібку.

Колиж робітник не втратив цілковито здатности до праці, а лише частинно, значить, що може виконувати простійшу, лекшу, таншу роботу, тоді винагордже-

не пошкодованого рівнаєть ся половині ріжниці межи давною і теперішною заплаатою (за час 8 літ).

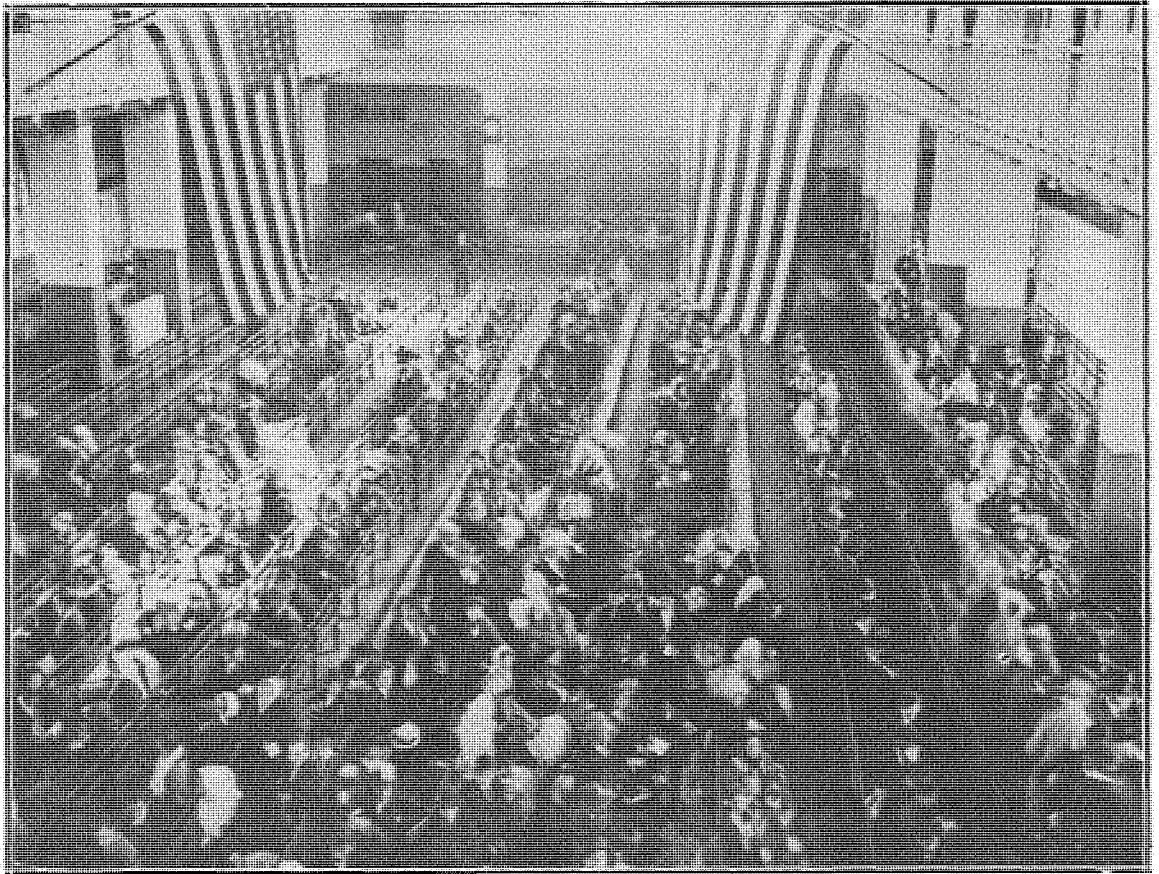
П р и к л а д и:

1) Робітник, заробляючей 16 долярів на тиждень, через нещасний випадок при роботі тратить цілковито і на все здатність до праці. Сей робітник буде управнений побирати через 8 літ по 8 долярів тижнево.

шкодованя. Але та сума винагородження не може перевищати тисячки долярів.

Службодавець має право від часу до часу піддавати ушкодженого і побираючого винагородження робітника лікарським оглядинам для ствердження його здатности до праці.

Сей закон відносить ся лише до небезпечних родів занятя, до яких належать приміром: будова і розбиране мо-

На Елис Айленд. Емігранти ждуть на іспитову комісію.

2.) Робітник, заробляючий також 16 долярів на тиждень, також тратить через нещасний випадок при роботі здатність до праці, яку виконував. Але він може дістати лекшу працю за 10 долярів тижнево. Ріжниця межи його давним зарібком а теперішним виносить 6 долярів; тому він буде управнений побирати половину сеї ріжниці, то значить 3 доляри тижнево через 8 літ титулом свого від-

стів, ставлене сталевих або залізних будівель, роботи при підземних залізницях, при кранах, ставлене мостів коло електричних проводів з великим напругенем, робота на движимих бальконах висше ніж 20 стіп над землею, робота в тунелях і т. п.

Услівя одержаня відшкодованя досить трудні. У всіх случаях, коли робітник удаєть ся до суду, мусить він сказати слі-

дуче: що він приймаючи роботу, не піддавав ся самовільно небезпеці, конечній при роботі того рода, значить, що він не сподівав ся, що таке нещастє його стріне. Дальше треба довести, що ушкоджене не наступило з причини його особистої неосторожности.

Як би сторона противна, себто капіталіст або компанія, доказали, що робітник дістаючи роботу згори зрік ся всякого відшкодованя або піддав ся всякій небезпеці або що випадок наступив наслідком неосторожности самого робітника, тоді робітник, зглядно його родина, втратили би право на відшкодованє.

Колиж ушкоджений робітник або хто з його родини хоче йти на суд за відшкодованє, тоді повинен придержувати ся отсих правил:

Не повинен ніколи підписувати жадних паперів від противної сторони; компанійні агенти часто підсувають до підпису неосторожним або незнаючим ан-

глійської мови робітникам зречене всяких прав до відшкодованя.

Зараз по випадку треба списати імена й адреси всіх свідків робітників. Як сам ушкоджений не може сего зробити, найпопросить якого свідомого робітника.

Зі справою треба зараз взяти ся до доброго, а прихильного робітникам американського адвоката. Треба се зробити, не гаючи ся. Протяганє справи все шкодить робітникови.

Придержуючи ся отсих правил, робітники потрафлять для себе взяти бодай ту дрібку свого права, признану законами. А закони зробити ліпшии для себе зможуть лиш тим, що вишлють не заступників компаній до законодатних тіл, але правдивих заступників робітників. Як се зроблять американські робітники, тоді смерть робітника, з вини фабриканта не буде платити ся охлапом кількох соток доларів.

РІЛЬНИЦТВО В АМЕРИЦІ.

Статистичні звіти про стан рільництва в Америці вказують на величезний його розвиток.

За десять літ від 1899. року до 1909. вартість рільних продуктів у Злучених Державах зросла більше ніж о 2 мільярди доларів, (о 85 процент). Ціла вартість продуктів в 1909. році виносила 2 мільярди 511 мільонів 155 тисяч доларів; в році 1909 обчислено вартість пшениці, жита, вівса, ячменю, кукурузи, лєну, рижу, бараболь, сїна, бавовни й тютюну, що їх випродуковано тут в краю на 4 мільярди 652 мільонів 657 тисяч доларів. Перед десятима літами стейт Ілінойс продукував найбільше збіжа і його вартість доходила до \$195,145.000. В році 1909. стояв Ілінойс також на чолі всіх стейтів щодо збіжа, котрого вартість виносила \$337,085.000. В тих отже літах продукція збіжа зросла о 73 процент. Величезний той зріст рільництва в Ілінойс не дорівняв загальному розвиткови Злучених Держав.

В порівнаню до попередного стану найбільше піднесло ся рільництво протягом тих 10-ти літ у стейті Айдаго. Коли в 1899. році загальна вартість продукції виносила \$8,016.000, то в 1909. році випродуковано за \$32,906.000.

Найменший розвій виказує стейт Каліфорнія та Род-Айленд (зріст о 31 процент), і стейт Айова (зріст о 30 процент). Каліфорнія виказала ся лише приростом о 10 процент. Загалом полудневі стейти над Атлянтійським океаном піднесли свою продукцію о 103 процент, а стейти на далеких заході о 121 процент.

В 1909. році стейт Ілінойс займав перше місце в рільничій продукції, Тексас друге, Айова третє, Канзас четвєрте, Місурі пяте, Огайо шестє, Індіана семє, Міннесота осьме, Небраска девяте, а Джорджія десяте місце.

Міннесота протягом десяти літ станує поза стейтом Канзас та Індіана, а Огайо поза Канзас: Місурі. Джорджія вису-

нула ся нагло наперед і побила стейти Нью-Йорк, Пенсилвенію, Вісканзін і Міссісіпі. Пенсилвенія зійшла з десятого місця на одинайцятє, а Нью-Йорк із шестого на дванайцятє.

Стейт Кентокі задержав ся на своїм шіснайцятім місци, а знова Оклагома піднесла ся з 27-ого місця на сімнайцятє.

В дваццяти двох прочих стейтах рільнична продукція перевиспила вартість 100 мільонів долярів, а в двох (Тенессі і Арканзас) зблизила ся до сеї границі (по 98 мільонів долярів).

Коли ми вчисляємо вартість рільничих продуктів, то не вчисляємо до сеї статистики вартости худоби, молока, яєць, масла і сира.

УСТРІЙ СТЕЙТІВ, ПОВІТІВ І МІСТ.

Кождий із 48 стейтів Злучених Держав має право надавати собі конституцію та має цілковиту внутрішню автономію (самоуправу). Власти у всіх стейтах є менше-більше подібні й існують всюди на підставі конституції загальної. Сї інституції можна поділити на головні або центральні стейтові інституції і льокальні (місцеві). Місцеві власти обіймають приміром: громади, повіти, міста, місточка, села.

Ріжниця полягає в тім, що стейт для себе сам творить інституції, а менші адміністраційні одиниці творять собі інституції на підставі привилеїв, наданих їм стейтами або окремими трибуналами.

Законодатна власть стейту є в руках легіслатури, що складаєть ся з двох палат: сенату і палати послів. В сенаті є провідником заступник Говернора стейту а в палаті послів „спікер” (бесідник).

Виконуючу власть держить Говернор, а коли би він уступив, то його заступник („лутенент-Говернор”). Говернор стейту має у своїм стейті подібну власть як президент у всіх Злучених Державах. Говернора і його заступника вибирає цілий нарід. Судейська власть належить до стейтових судів.

Звичайно в кождім стейті урядує: секретар стейту, скарбник (касиєр), головний дорадник, контролор і шкільний організатор.

МІСЦЕВА АДМІНІСТРАЦІЯ.

Місцеву (льокальну) управу установляє кождий стейт зовсім незалежно і тому ся управа є незвичайно ріжнородна.

Повіти („кавнти”).

Між округами місцевої адміністрації найзвичайнішим є повіт. Кождий стейт є поділений на повіти, з виїмком Луїзіяни, де повіти називають ся парохіями. Однак хоч є така велика ріжниця в організації і компетенції повітових властей, то всетаки має вона черти, спільні всім організаціям у Злучених Державах.

Американський повіт є цілком инший від повітів в європейських краях. Назва „кавнти” вказує на його історичну звязь з англійськими графствами, бо з них взяли собі Американці взорець.

В Америці є около 3.000 повітів. Кождий стейт має від 60 до 100 повітів; найбільше має стейт Тексас (243), найменше Род Айленд (пять) і Делевер (три).

Щодо простору і числа населеня, то вказують повіти великі ріжницї, але загалом є вони менші від англійських, французьких або німецьких. Около дві третини повітів має від 300 до 800 квадратних миль. Найчастійше стрічаєть ся повіти величини 400 до 650 квадратних миль. Більша половина повітів має від 10.000 до 30.000 населеня, однак в північних стейтах над Атлантійським оке-

аном більша половина повітів має понад 50.000 населення; стейти порожні на захід від околиці сухих рівнин мають навіть по 10.000 мешканців або й менше.

Десять частий повітів має різничий характер, але значне число стейтів має великі міста і тому найважливіші повіти лежать в самих містах; так приміром місто Нью Йорк має 4 повіти, а інші міста як Філадельфія, Ст. Луїс, Шікаго, Востон, Балтімор, Сан Франціско і Денвер мають по одному повітові. В деяких таких повітах адміністрація повіта є злучена по части з адміністрацією міста.

Не лише стейтові, але і повітові початкові урядники є вибрані народом і підлягають лише дуже слабкій контролі центрального правительства Злучених Держав у Вашингтоні.

Податки й „асисменти”.

Повіти у всіх стейтах, з виїмкою кількох, мають велике значінє у фінансовій адміністрації. Вони накладають податки і сповняють багато важних чинностей. В більшій часті повітові урядники колектують також доходи дрібніших місцевих округів. В полудневих і західних стейтах оцінюють повітові урядники маєток, після котрого вимірює ся податок, а в деяких стейтах повітові урядники мають певну контролю над місцевими податками. Через те, що в повіті є багато вибраних урядників, повіт стає дуже важним округом виборчим. Після повітів обчислюєть ся також голоси на урядників ширших округів або на послів. Тому то політичні партії творять свої виборчі комітети після новітів і через те повіт набирає також політичного значіння.

Повітові власти.

Виконуючу власть в повіті мають повітові комісарі. Вони також завідують повітовими будівками, мостами, школами, в'язницями і камінними дорогами. Для публичного спокою і безпеченства є окремі регуляміни, що їх ухваляють повітові конвенції.

Кожний повіт має свого секретаря („клерка”), який провадить метрики уродин, смерти, податкові акти, лісту голосуючих і т. д.

Шериф виконує судові вироки.

Скарбник приймає і виплачує гроші, ухвалені комісарами.

Коронер провірює випадки наглої або насильної смерти а в потребі віддає випуватих судам.

Крім сього маємо в повітах прокуратора, контролера і надзираючу комісію.

Міські власти.

Виконуючу власть в місті має посадиш („мейор”); у великих містах має він свою прибічну раду і заряджує також поліцією.

Господарством міським займають ся радні („олдермени”). Їх провідником є мейор міста. Міська рада надає концесії, устанавляє улиці, рішає про будову мостів, водопроводів, городів та завідує міським маєтком.

Місто має свої суди; одні називають ся міськими („мунісіпел”), другі мирові („джостис оф ди піс корте”). В деяких містах є окремі поліційні судії. Судіїв або вибирають городжани, або також іменує їх мейор міста, зглядно міська рада.

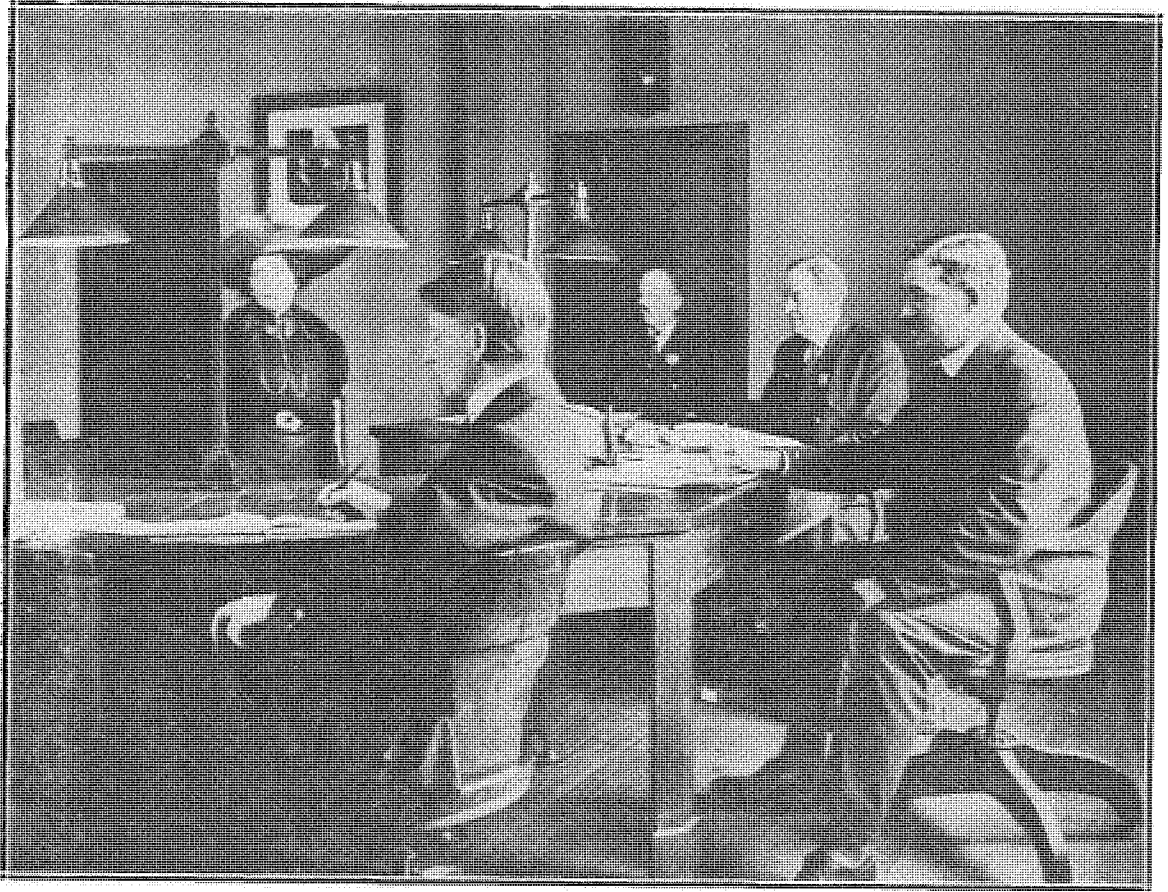
ПАШПОРТОВІ ПРИПИСИ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Заграничний пашпорт для горожан.

У Злучених Державах може видавати заграничні пашпорти лише державний секретаріат (міністерство заграничних справ). В деяких случаях видача пашпортів може бути здержана.

ра за кождий пашпорт. Належитість треба долучити в готівці або яко почтовий переказ („мони ордер“) до подання о видачу пашпорту. Ні чеків ні векслів посылати не можна.

Особи, які старають ся о пашпорт, мусять внести подане у формі „афідеві-

На Елис Айленд. Емігранти при існговій комісії.

В надзвичайних случаях пашпорти можуть бути виставлені за границею послами або консулами. Горожанин Злучених Держав, який находить ся за границею а бажає дістати пашпорт, мусить звернути ся в тій справі до державного секретаря Злучених Держав через посольство або консулят.

За виставлене пашпорта треба зложити належитість в сумі одного доля-

ту" до державного секретаря. Подане мусить бути власноручно підписане особою, яка о пашпорт стараєть ся. Отсей „афідевіт" мусить потвердити заприсяжений урядник і приложити свою урядову печать.

Коли стараючий ся о пашпорт є неінсьменний, тоді кладе на поданю знак в присутности двох сьвідків. В поданю треба подати місце і час уродження, заня-

те, місце сталого побуту і час, по яким стараючий ся о пашпорт думає вернутись до Злучених Держав, щоби сповняти даліше свої горожанські обовязки. Стараючий ся о пашпорт мусить зложити присягу вірності Злученим Державам.

До подання треба долучити також докладний опис особи. Треба отже описати: вік, висоту, чоло, очі, ніс, уста, бороду, краску тіла, лице і т. д. Опис мусить бути потверджений бодай одним достовірним свідком.

Коли о пашпорт стараєть ся горожанин натуралізований, тоді мусить залучити до подання „натуралізаційний сертифікат”, або його удостоверений відпис зі судового рекорду. Крім того мусить подати в „афідевіті” назву пристани і дату прибуття до Злучених Держав, назву корабля, котрим приїхав, дотеперішнє місце побуту в Злучених Державах, коли і перед котрим судом був натуралізований та дати доказ, що він дійсно є тою особою, на котрої імя виставлений натуралізаційний сертифікат. Власпоручний підпис на „афідевіті” мусить відповідати підписови на натуралізаційнім сертифікаті. На случай, колиб в підписі виходила велика різниця, треба її оправдати.

Невіддані жєнщини мусять залучити до подання посьвідку, що не є замужні. Коли стараюча ся о пашпорт є жінкою або вдовою по горожанній Злучених Держав з уродження, то се треба в поданю зазначити і треба подати, чи дотична жінка (зглядно вдова) уродила ся в Злучених Державах, чи загралицею. Колиж стараюча ся о пашпорт є жінкою або вдовою по натуралізованім горожанині, то мусить залучити до подання натуралізаційний сертифікат мужа. Тесаме відносить ся і до дітей.

Пашпорт є важний через два роки віддати його виставленя. Новий пашпорт можна дісати на підставі поновного подання. Коли стараючий ся є натуралізованим горожанином, тоді при поданю можна залучити давний пашпорт замість натуралізаційного сертифікату.

Коли стараючий ся о пашпорт виїздить загралицю разом зі жінкою, і малолітніми дітьми та зі слугою, то вистарчить один пашпорт для всіх. Треба однак в поданю се зазначити, подаючи вік усіх, що разом вибирають ся в дорогу.

В пашпорті не подаєть ся жадних титулів особи.

Всі подання в справі видачі пашпортів треба посилати на адресу:

Department of State

Bureau of Citizenship
Washington, D. C.

На поданю треба подати точну адресу стараючого ся о пашпорт, зглядпо особи, на котрої адресу має бути надіслана відповідь.

„Малий” пашпорт.

Після закоєа з дня 2. марта 1907. р. державний секретар є уповажнений видавати мешканцям Злучених Держав, котрі ще не осягнули горожанських прав, пашпорти, на підставі котрих їх властитель, будучи загралицею, може звернути ся до американського правительства з просьбою о охорону. **Закон позволяє виставляти того рода пашпорти лише таким особам, які мають вже перші папєрі і найменше три роки перебувають стало в Злучених Державах.** Одначе такий пашпорт є важний всего через 6 місяців і не може бути продовжений. Отсей пашпорт не хоронить його властителя перед властями його давної вітчини. О сей „малий” пашпорт треба вносити таксамо подання як і о звичайний пашпорт.

Головна ріжниця при видачі пашпортів лежить в тім, що горожанин має право жадати виставленя пашпорта, а видача так званого „малого” пашпорта для не-горожаняна зависить зовсім від волі державного секретаря.

Щодо видачі „малих” пашпортів поставлено деякі загальні правила і так: „Малі” пашпорти видаєть ся лише таким особам, котрі доведуть, що їх по-

дорож є конче потрібна та, що на случай залишена сеї подорожи вони потерпіли би якісь страти. Також жадаєть ся, щоби від часу одержаня перших горожанських паперів до дня внесепа поданя о пашпорт минуло найменьше шість місяців. Нікому не вільно другий раз старати ся о „малий” пашпорт.

них Державах і тут натуралізував ся яко горожанин Злучених Держав, задержує права американського горожанина на случай повороту до давної вітчизни і буде уважаний за горожанина Злучених Держав.

Колиж одначе дотична особа переступила у своїй вітчизні карний закон пе-

Імігранти при обіді в галі іміграційного уряду на Еліс Айленд.

„Малий” пашпорт не признає ніяких полекший його властители з огляду на іміграційні приписи при повороті до Злучених Держав.

Важне для австрійсько-угорських горожан.

На підставі умови між Злученими Державами й Австро-Угорщиною бувший горожанин Австрії або Угорщини, який через пять літ перебуває у Злуче-

ред опущенем краю, то по повороті може бути арештована і карана, хіба що наступило передавнене щодо часу, предвиджене законом.

Натуралізований горожанин Злучених Держав, який давнійше був горожанином австрійським або угорським, може бути арештований і караний на підставі військового закона лише в отсих случаях:

1). Коли його асептировано і занисано яко рекрута в часі перед його виємі-

грованем з краю, хоч би навіть не відбував ще військової служби.

2). Коли він виемігрував підчас чинної військової служби або підчас урльону.

3). Коли його в часі перед його еміграцією з краю візвано до військової служби в резерві або краєвій обороні, а він не вповнив приказу.

4). Коли він виемігрував по проголошенню війни в краю.

Вік, в яким австрійський або угорський горожанин є обов'язаний до військової служби, числить ся від 1-ого січня того року, в яким він кінчить 21-ий рік життя, до укінчення 31-го року життя.

Натуралізований горожанин австрійського або угорського походження повинен по прибуттю до давньої вітчизни предложити паспорт американському консулеви і місцевим властям. Коли би показало ся, що його імя находить ся на спи-

сі обов'язаних до військової служби, то треба доказати, що його натуралізація наступила згідно з умовою, заключеною в 1871. р. між Злученими Державами й Австро-Угорщиною та, що він не провинив ся проти її постанов.

Важне подорожуючих до Росії.

Горожани Злучених Держав, котрі хочять відвідати Росию, мусять перед виїздом дати свій паспорт для підпису російському консулеви. Як можливо, то се треба зробити у Злучених Державах, у Сан Франціско, Шікаго або в місті Нью Йорку.

Хто хоче бути в Росії довше ніж три місяці, мусять до російського консуляту вносити окреме поданє, щоби на його паспорті дав „візум“, що він їде до Росії на час довший ніж три місяці.

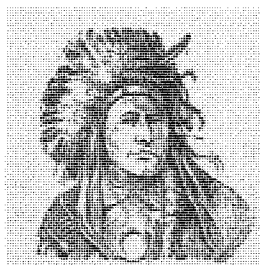
ЗРІСТ НАСЕЛЕННЯ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Отся табеля виказує зріст населеня у Злуч. Держ. за 114 літ (від 1800-ого р. до нині):

рік:	ч. населеня:	1913	96.692.050
1800	5,308.483	1914	98.781.324
1810	7,239.881		
1820	9,638.453		
1830	12,866.020		
1840	17,069.453		
1850	23,191.876		
1860	31,443.321		
1870	38,558.371		
1880	50,155.783		
1890	62,632.270		
1900	76,303.387		
1905	84,084.545		
1910	92,174.515		
1912	95,410.503		

Се число обіймає лише населенє 48-ох стейтів Злучених Держав, бо населенє всіх земель Злучених Держав, як се вже також зазначено на иннім місци, вносило в 1914-ім році 109,021.992 осіб.

З табельки бачимо, як протягом 100 літ (від 1800-ого до 1900-ого року) населенє Злучених Держав зросло з 5 міліонів до 76 міліонів душ. В теперішнім 20-ім століттю за 14 літ населенє в сій новій нашій вітчизні зросло о 22 міліони душ (з 76 міліонів до 98 міліонів).

Місто Нью Йорк.

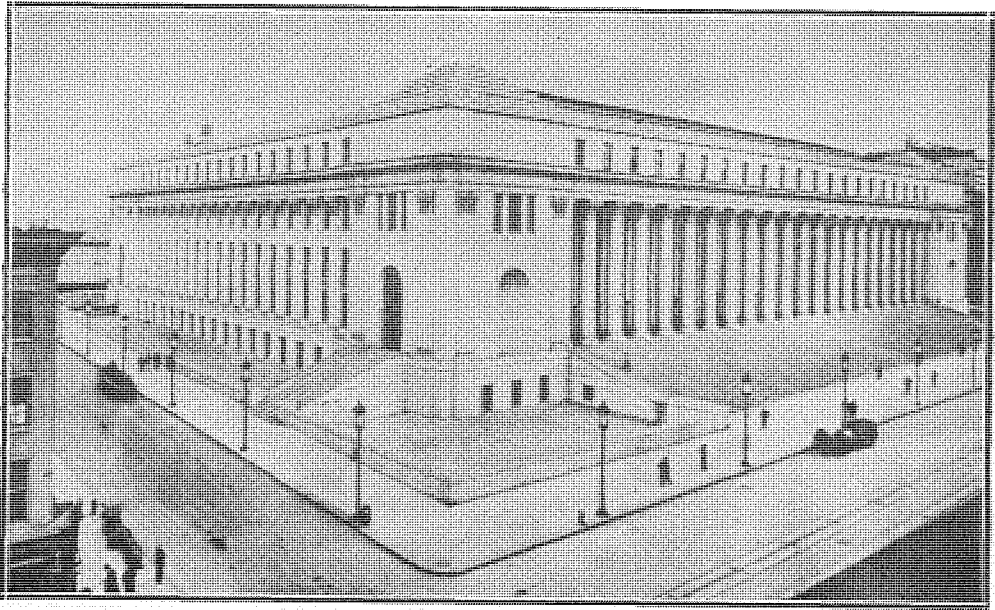
(З приводу 300-літнього ювілею основання міста).

Триста літ тому назад на острові Менгетен, де нині взносять ся найвисші у світі будівлі, де кипить найрухливіше купецьке і промислове жите, як ніде инде на землі, — бушувало низко-культурне плем'я червоноскірих Індіан, зване Іроквой.

У вересні 1609. року приплив сюди на голядськiм кораблі відважний англійський моряк, капітан Генрі Гадсен. Іроквойські Індіани стрінули Гадсона з по-

еспанського ярма, прилучила нововідкриту країну до своєї держави. В 1610. році вислано корабель, вже парочно виражений для торгівлі з Індіанами. Ся виправа принесла великі зиски і дала великий початок торгівлі шкірами і футрами. Описля почали слати корабель за кораблем.

В 1614. році корабель під командою капітана Адрієна Бльока розбив ся на скалах недалеко американського побережа, а виратовані моряки і купці почали

Новий поchtовий будинок в Нью Йорку при 33-тій улици, обiч Пенсилвенійської стації.

честями і страхом яко висланика Великого Духа, найвисшого свого бога. Хотяй ціль подорожжя Гадсена була цілком друга, (він хотів знайти на півночі дорогу до Індій в Азії) — але проворний купець скоро побачив, що торгівля футрами з Індіанами може дати голядським купцям, на яких службі він стояв, ще більші може доходи ніж торгівля східним корінем. Його донесення про нову полатну торгівлю викликало незвичайний рух в Голяндії і тоді то Голяндія, яка на весні 1610. року вибпла ся на волю зпід

будувати хати над Горішнім ньюйорським Заливом (Оппер Нью Йорк Бей). Менше-більше в тойсамий час на полудневім кінці менгетенського острова інші купці почали будувати свої оселі. Отсе є малий початок того великанського людського муравлинка, яке нині кишить рухливим житем на Менгетен і довкола. Відтак поступ йшов уже скоро.

В 1625. р. „Західно-Індійська Компанія”, якої висланником був Гадсен і яка мала у своїх руках всю торгівлю з Індіанами, дістала право зорганізувати

тут „Провінцію Західно-Індійської Компанії” і вибрала собі південну частину острова Менгетен на стацію для заатлантийської торгівлі і для осідку уряду.

В 1626. році начальний директор сеї провінції купив від Індіян цілий остров Менгетен за товарів вартости 60 гульденів (коло 24 долари) і на південній його частині побудував Форт Амстердам, який обіймав 30 деревляних, корою критих домів.

Спочатку лише сама „Західно Індійська Компанія” мала тут землю і лиш вона вела торгівлю, ще й діставала різні особливі права. Аж в 1638. році отворено остров для всіх купців усього світа і місто стало ся правдивим світовим осередком, в яким населене пів тисячі душ в 1643. році говорило 18 мовами.

Містом правила компанія як своєю виключною власністю. Аж в 1641. році директори компанії мусів дати поселенцям політичні права, бо вони не хотіли инакше йти до боротьби з Індіанцями.

В 1653. році місто дістало чартер яко місто Н о в и й А м с т е р д а м під управою вейта, двох посадників і 5 радних.

Але ані нідерландський уряд ані управа міста не багато журила ся о належне забезпечення острова, а „Західно-Індійська Компанія” гляділа тільки за зисками і за тим, як би то пайкрасше здирати населене різними драчками. Осьтому, коли в 1664. році під містом появилася англійська фльота під проводом князя з Йорку, якого Англія вислала на підбій того краю, місто було цілком безборонне і мусіло піддатися просто без опору. Такто в 1664. році з голандського міста, Нового Амстердаму, зробило ся англійське місто Н ю Й о р к, назване так від його завойовника.

Від сього часу Ню Йорк ріс постійно, спочатку помало, пізнійше цораз скорше.

В 1790. році роблено першу перепись населення і вона виказала 33 тисячі душ в Ню Йорку, (коли у Філадельфії було тоді 42 тисячі).

Ню Йорк був першою столицею Злучених Держав. Дня 30. цвітня 1789. р. перший президент Злучених Держав.

Д ж о р д ж В а ш і н г т о н присягнув на конституцію з балкона федерального будинку в Ню Йорку, що стояв на нинішній Вол-стріт.

В 1800. році перенесено столицю до Вашингтону в дистрикті Коломбія.

До 1874. року місто Ню Йорк обіймало тільки остров Менгетен. В тім році прилучено до нього частину Вестчестер кавнті, а в 1895. році решту. В 1898. році прилучено цілу Кінгс кавнті і частину Квінс кавнті, що лежать на Довгім острові (Лонг Айленд), цілу Річмонд кавнті, що лежить на Стейтен Айленд, частини міст Іст Честер і Пелгем. Місто дістало назву „Великий Ню Йорк” (Грейтер Ню Йорк). Нині місто обнімає простір 309 квадратних миль і ділиться на п'ять дільниць („борови”), а саме: Квінс, Бруклін, Річмонд, Бронкс і Менгетен.

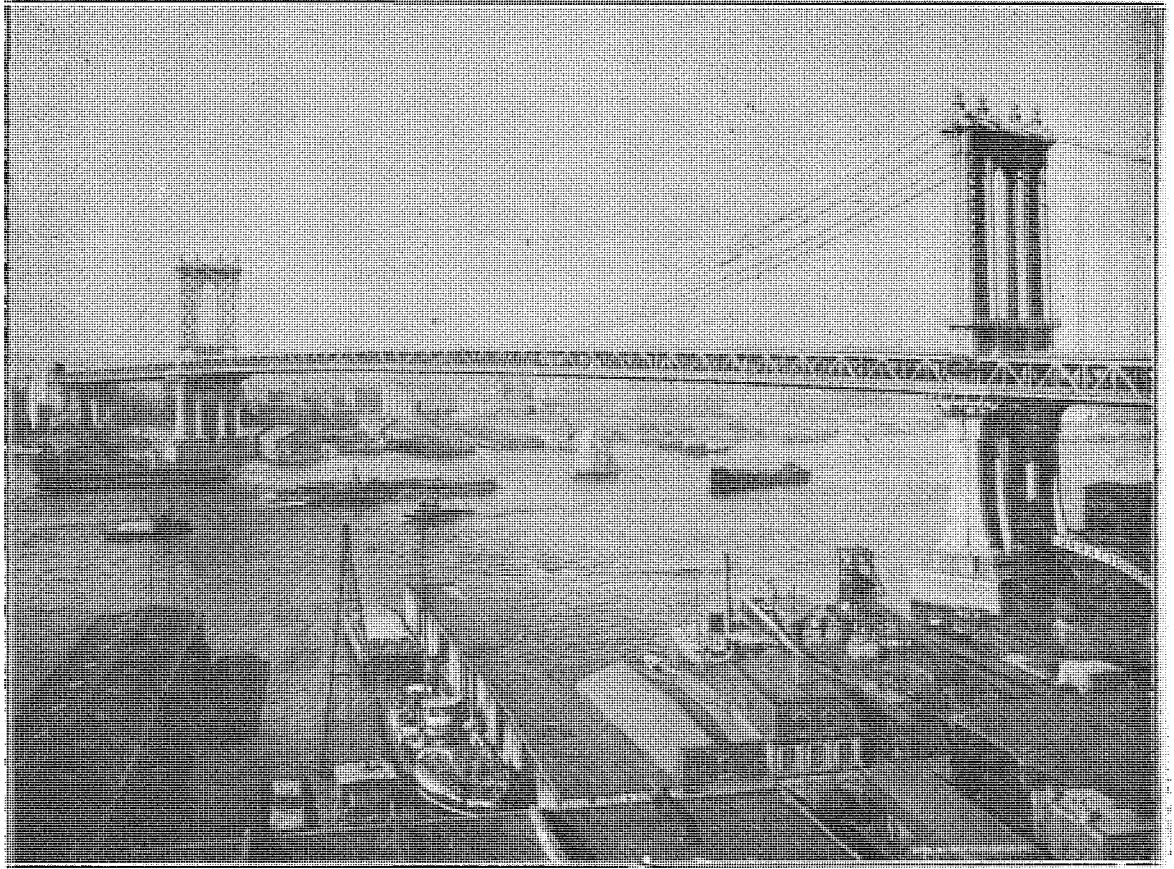
Осередком торговельного руху є остров Менгетен. Се вузький довгий остров, що тягнеть ся з північного сходу на південний захід. Від заходу обливаеть його води ріки Гадсен (Гадсен Рівер), з півночі і з північного сходу ріка Гарлем (Гарлем Рівер), зі сходу так звана Східна ріка (Іст Рівер). На південнім вистромі острова лежить старе місто з крутими, вузькими вулицями, в яких орієнтуватись дуже тяжко. Зате решта острова має широкі, просто з північного сходу на південний захід біжучі „свеню”, і під простим кутом з ними перетинаючі ся „стріти”, які називані числами (1-ша, 2-га „стріта” і т. д. аж до 242-ої) а не означені назвами: через те орієнтоване в тій частині міста не представляє найменшої трудності. Межи „свеню” найкрасша „міліонерська свеню”, себто пята. На ній находять ся доми найбільших американських богачів і красні церкви.

Менгетен має головні офіси міста, найбільші банки, бізнесові доми, музеї, палати. Тут є найвисші у світі хмародери, з яких найвисший 57-поверховий дім Вулворда. На Вол-стріті є банки і біржа, які своїми фінансовими операціями рішають про промисл, торгівлю і різнитво не лише Злучених Держав, але також багато других країв.

Дільниці Квінс та Бруклін лежать на схід і південний схід від Менгетен. З Менгетен получені вони величезними мостами, з яких найбільший є Бруклінський міст (Бруклін Брідж). Бронкс лежить на північній східі від Менгетен за рікою Гарлем.

Річмонд лежить на захід від Брукліна, а на полудневий захід від Менгетена.

Але сї числа нїяк ще не дають понятя про ту величезну масу людей, яка переливається по Нью Йорку як морська філя по піску берега. Треба ще взяти під увагу, що довкола Нью Йорку є багато близьких міст, які адміністраційно не належать до міста Нью Йорку, але які удержують знісини з містом не менше тісні як населене Річмонду або Квінсу. Се мі-

Бруклінський міст, який лучить Менгетен з Брукліном.

Се великий острів, облитий із заходу і півночі рікою Артур Кіл, зі сходу і полудня Долішнім Заливом (Ловер Бей).

Тринайцята перепись з 1910. року виказала, що місто Нью Йорк має 4 мільйони 766 тисяч душ населеня. Після дванайцятої переписи (з 1900 р.) було в Нью Йорку 3 мільйони 437 тисяч, значить — за десять лїт приросло понад один і чверть мільйона душ!

Тепер же число населеня Великого Нью Йорку перевисшило вже 6 міль. душ.

ета Джерзи Сіти, Гобѣкен, Елизабет, Нью-арк і другі. Як узяти се на увагу, то покажуть ся, що над морськими каналами коло Горішного Заливу розсіло ся в дійзности найбільше місто свїта, яке має населеня понад 10 мільйонів душ. Се осередок фінансового життя Америки. Се один з найбільших свїтових осередків торгівлі і промислу, се один з найбільших портів свїта. Се серце і мозок Злучених Держав.

НАЙВИСШИЙ БУДИНОК НА СВІТІ.

Будинок Вулворда є найвисшим мешкальним будинком не лише в Нью Йорку, але і в цілїм світі. Його висота числить 792 стїп. Найвисша піраміда в Єгипті є о 200 стїп низша від будинку Вулворда.

Є він власністю мільонера Френка В. Вулворда, котрий доробив ся великого маєтку на 5 і 10 центових артикулах.

Вартість площі і кошти будови виносять 13,500,000 долярів.

Лише завдяки великому поступови на поли будівництва була спромога довершити того рода будову. Яко головний будівельний материял служило залїзо, сталь і бетон. Будинок числить загалом 57 поверхів, 4 пари сходів і 28 електричних вїнд (елевейтерів) служить до удержаня комунїкації.

Щоби мати бодай в приближеню повяте, кїлько і якого материялу зужито до будови сего будинку, нехай послужать отсі числа: 24,000 тон стали; 17,000,00 цегол; 87 миль дроту (т. є. довжина рівна віддаленю між Нью Йорком і Фїладелфією), щоби освїтити 80,000 електричних лямп; 43 милї рур до водопроводу; 3,000 дверий і 3,000 вікон і т. д.

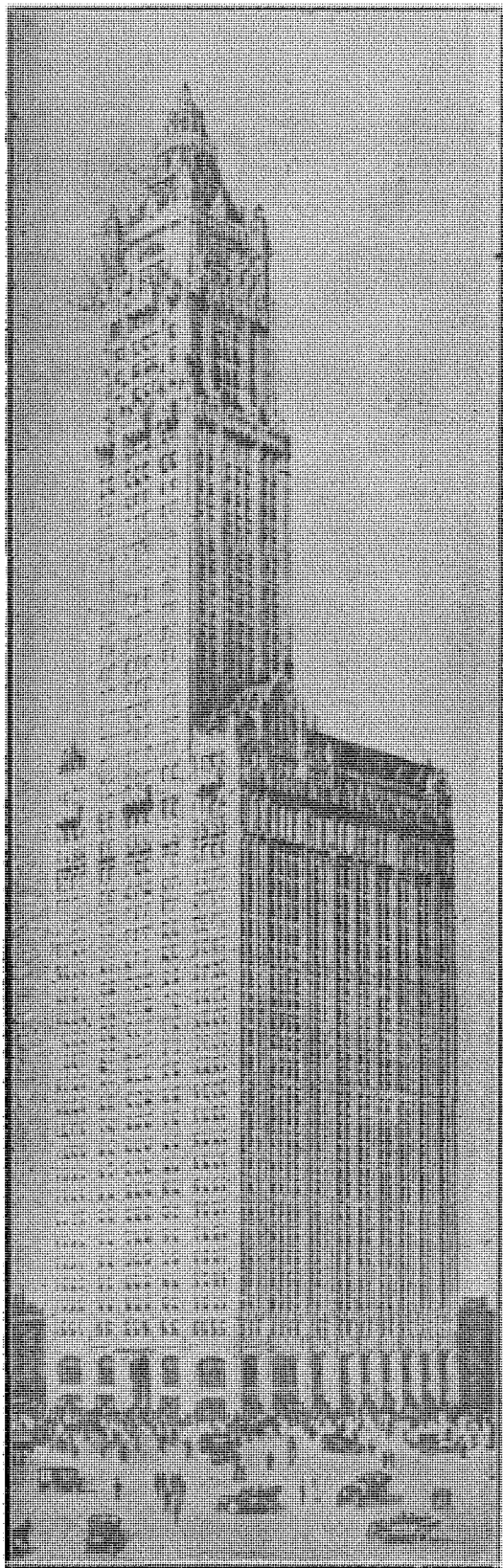
Будинок є огнетривалий; до будови не ужито ані кавальчика дерева.

Около 10,000 осіб находить в тім будинку приміщене, наче мале місточко живе на маленькїм куснику землі.

Будова розпочалась в падолисті 1910 р., а була скінчена в серпни 1911 р.

Властитель сього будинку Френк В. Вулворд є сином фармера в Родмен, Н. Й. До 19-ого року житя перебував на фармі, хочачи до торговельної школи у Водертавн, Н. Й. Оплати і видатки шкільні покривав з грошій, на які тяжко мусїв працювати в часї, вільнім від науки. По скінченю школи дістав місце в склепі, де побирив початково \$3.50 тижнево платні, а по трох місяцях по \$6.00. Будучи в купецькїм бизнесі, впав на гадку, щоби отворити склеп з товарами в рівній ціні по 5 і 10 центів. Не маючи грошій до заложеня такого склепу, затагнув у зїакомих позичку в сумі \$300 та заснував в Ютіці, Н. Й. перший 5-центовий склеп. Помисл був щасливий; бизнес удав ся. В короткїм часї приступив він до розширеня того бизнесу і по инших містах Злучених Держав, закладаючи щораз то нові 5 і 10 центові склепи.

Протягом 33 лїт міг Френк Вулворд похвалити ся 600 склепами і чистим маєтком в сумі 65 мільонів долярів.

З боротьби між робітниками і капіталістами у Зл. Державах.

ВИЗИСКУВАНЄ РОБІТНИКІВ.

В останніх двох роках американські часописи, а навіть заграничні, повні були вісток про боротьби між американськими робітниками і властителями копалень угли в Злучених Державах.

Часописи писали не лише про страйки і викидане робітників з праці, але також про битви, в яких обі сторони стояли проти себе з оружжєм в руках, в яких ранені і вбиті падали масами, в яких брали в полон і палили доми як на війні. Навіть прийшли були вісти, що озброєна державна сила звернула дула машинових карабінів на діти маленькі і жінки безборонні та десятками їх вклала трупом. Словом, боротьба між робітниками і властителями копалень прибирала форми звичайної війни. Прочитати ще раз коротко про найважніші події з тої боротьби буде для кожного робітника цікаво не лише тому, що се частина історії класи, до якої він сам належить і, що се події, які може ще і йому прийдесть ся переживати, але також тому, що ті боротьби ще не покінчені і кожної хвилі можуть вибухнути з більшою ще силою.

Як в усіх других галузях промислу так і в угляній промислі робітник дістає лише частину вартости витвореної своєю працею. Репту задержує собі властитель копальні і се становить керницю, з якої властитель черпає свої тисячі і мільйони.

Та американські властителі копалень не вдоволяють ся тим зиском, але старають ся ще визискати робітника всякими другими способами. Вони посягають ще й по ту частину, яка припала робітникови яко заплата за його працю і старають ся і з неї урвати собі як найбільше при помочи всяких способів.

Крадіж і обман — се звичайні способи, уживані компаністами у відношенню до робітників. Компанійна крамниця (стор), компанійні доми, компанійні

доктори і другі „добродійні інституції” — се звичайні способи для обману робітника.

В компанійних сторах, в яких компанії примушують робітників усе купувати, дають їм товари гірші а дорожше. Доходи з тих склепів бували часто більші ніж доходи з копалень.

Для тоїсамої ціли визиску служить будоване компанійних домиків („картидж”). Компанія будує доми, які відпродує або віднаймає робітникам. В обох случаях робітник однаково зависимий від компанії. Котрий виплачує „свою” хату, зависимий в такійсамій мірі як той, що мешкає в наймленій, бо компанія на всю околицю є одипоким роботодавцем. Кілько разів межи компанією і робітниками або робітником прийде до непорозуміння, компанія зараз викидає робітників з нанятих домів за те, що не платять „ренту”, а закупивших хати викидає за те, що не платять рат.

Для визиску уживаєть ся навіть копальняного лікаря, оплачуваного робітниками.

Одним з дальших способів визиску є числене тони на 2100 фунтів замість на 2 тисячі фунтів. Деколи обманюють робітників так далеко, що 3 тисячі фунтів числять на тону. На ті обманства звернули робітники увагу і домагали ся, аби при вазі стояв їх представник, ними плачений; але тому домаганню компанії все спротивляли ся і через се нераз доводили навіть до довгих страйків.

Загалом число тих всіх штучок і способів не має кінця.

ОБОРОНА ПРОТИ ВИЗИСКУ.

Проти того страшного визиску робітники все бороли ся, але їх боротьба не все кінчила ся успішно.

Компанії часто не лише пацують над цілою околицею, але також і над зако-

нодатними тілами. А робітники або не мали права голосу при виборах, або хоч його мали, то не розуміли значіння робітничого заступництва і голосували на компанійних вибранців. Через се американське робітництво, позбавлене заступництва в конгресі, легіслятурах і других законодатних тілах, — не могло багато порадиати навіть дуже завзятою боротьбою.

Одиноким способом оборони робітничих інтересів в Америці були дотепер юнії. (для копальняних робітників юнія, що зветь ся „Ди Юнайтед Майн Воркерс). Але боротьба при помочи „трейд юніонів” приходила дуже дорого робітникам. Як лиш юнія зорганізувала в котрій околиці робітників, робітники зараз виступали проти найгрубших форм визиску, який в їх околиці пацував. Очевидно, члени компанії не хотіли страстити ані одного цента свого зпску і готові були боронити його навіть найбільшими жертвами. Вибухала зараз завзята безпощадна боротьба, в якій копальняні властители поступали безоглядно і тимсамим робітників примушували вживати безоглядних средств.

ЗВІРСТВА У ВЕСТ ВІРДЖІНІІ.

До дегжав, у яких та боротьба була найзавзятійша, належить Західна Вірджинія.

Коли в 1902. році юнія „Ди Юнайтед Майн Воркерс” почала організувати робітників в тім стейті, то копальняні властители виступили проти найзвичайніших домагань робітників і довели до страйку. Компанії тоді спровадили страйколомів, а крім того взяли через ославлену компанію детективів Балдвина Фелца простих злочинців на копальняних сторожів. Ті сторожі, узброєні в карабіни, через 12 літ проливають робітничу кров і зрешують нею землю Західної Вірджинії.

Спокійні колись робітники не вдержали, відгребали старі рупниці, вживані давно їх батьками та дідами для оборони перед Індіанами, і від тих руп-

ниць поляг також не один злочинець з банди Фелца.

Одначе углеві магнати мали не лише копальні і гроці, але також і політичну силу, бо робітники вибирали послів з партий, прихильних компаніям і ними оплачуваних. Отже ті послі, вибрані робітниками, а прихильні робітничим воюрогам, видали тоді закон, що нікому не вільно носити оружя під загрозою кари 6 місяців арешту і 50 до 500 долярів гривни. Очевидно, роззброєно лише робітників, а до бандитів з агентури Фелца закон немов би не відносив ся. Їх прецінь нанято до убивання людей і тому їм треба було оружя дальше. Ще й доновнено їх зоружене; бо „до охорони копалень” дано їм машинів карабіни, які на одну мінуту можуть викинути 500 до 1000 куль.

Під таким напором терористичного полку узброєних бандитів розбили ся юнії в цілім стейті Вест Вірджинії, а удержали ся тільки в поодиноких місцевостях, як приміром в Кебин Крік. В тій місцевости допускали ся компанії і їх наймити страшних жорстокостей і злочинів на робітниках і їх родинах. Коли робітники заявили страйк, компанійні розбійники зігнали їх родини з компанійного поля і жінки і діти мусіли іти потоком, поки не вийшли поза компанійну власність. Коли розбійники компанії вбивали робітників, справа все кінчила ся тим, що судия випускав за кавцією („бейл”) злочинця і більше його до відвічальности не потягав. Коли компанійні бандити напали раз на табор робітників, що розложили ся поза компанійною власністю, прийшло до правдивої дводневої битви, в якій впало багато трупів по обох сторонах.

Небавком опісля копальняні сторожі вбили страйкаря, а товариші страйкаря вбили убийника. Спроваджено за газ міліцію і заведено воєнний стан. Говернор стейту запорядив доходжене, яке відкрило просто неімовірні річи. Знасилувано вагітні жінки робітників і доводжено так до передчасних уродин.

Раз 64 робітників, їх жінки і діти, нападні компанійними розбійниками мусіли сховати ся в шивниці і довго чекати, поки могли втіти. Страйкарів ставлено перед воєнний суд, хоч се противить ся постановам законів і конституції. Довше як рік меншали, мерзли і голодували в шатрах робітники, їх жінки і дрібні діти, — все у страху і небезпеці зі сторони компанійних наймитів.

Дня 7. лютого 1913. р. вислано отанцирений поїзд з машинними карабінами на робітників, і в ночі отворено на табор робітничих шатер убийчий огонь, в яким згинуло багато робітників. Навіть самі властители копальні брали участь в тій стрілянні.

Дня 8. лютого дальше стріляно на шатра.

Міліція відібрала оружє і безборонних страйкарів виставила на певну смерть. Але робітники постарали ся о нову зброю для самооборони. Арештовано знов 200 страйкарів і робітницьку агітаторку, звану серед робітників „Маддер Джовнс“. Арештовано і мучено їх ріжними способами.

Але все те не помогло. Робітники держали ся, аж поки не прийшло до угоди, яка в часті сповнила їх домагання.

Одначе боротьба в Західній Вірджинії ще не скінчила ся. Ще пераз вірджинські поля зацвітуть червоним цвѣтом робітничої крові, проливої в обороні робітничих прав.

НЕЧУВАНІ ЗВІРСТВА В КОЛОРАДО.

Подібні страшні річи діяли ся в південнім Колорадо.

Угляним копальняним робітникам в Колорадо не позволено організувати ся. Коли 15 тисяч зорганізованих робітників зажадало від компанії признання юнії, компанія, на якої чолі стоїть Джан Д. Ракефелер, найбогатший чоловік світа, відкинула домагання, а почала спроваджувати узброєних бандитів із Західної Вірджинії через агентуру Валдвина Фелца.

Заким ще робітники вийшли на страйк, бандити вже почали боротьбу з робітниками і на головній улиці Тринідаду збили організатора юнії.

Дня 16. вересня 1913. почала ся майнерська конвенція для обговорення справи страйку. Предложені справоздання показали, що за 1910. рік в копальні згинуло 323 робітників на 15 тисяч 364 зачатих. Се був найвисший процент убитих при праці в цілїм світі! Закон гварантував робітникам їх власного „вейт майстра“, а компанія виганяла кожного робітника, що домагав ся, зби йому позволено дивити ся, як уголь важать! Хоч закон забороняє примушувати робітників купувати в копальняних крамницях. компанія мимо того примушувала робітників купувати лише в компанійних склепах, де ціни були не раз півтора раза висші ніж в других! Робітники мусіли мешкати в компанійних домах, які до домів не були подібні. З робітників стягали на лікаря, на школу, а ніколи їм того не давали.

Дня 23. вересня 1913. р. проголошено страйк. Робітники зажадали: признання юнії, 8-годинного дня праці, виплати що 14 днів, все те річи, признані законом, а не сповнювані. Се не був страйк, радше задержанє праці для вимушення, щоби компанія виконувала законні приписи.

З Вірджинії спроваджено шатра, бо Ракефелер і його компанія почали викидати робітників з домів серед дощу і снігу. Коли в страйку взяло участь не 25 процент робітників, як компанія сподівала ся, але 95 процент, компанія взяла ся до ще лютїйших способів. Нападано на табор робітників, на жінки та не оставлено навіть дітий в спокою. Наповнено вязниці страйкарями. Спроваджено вісім машинних карабінів і почато боротьбу. Дня 17. жовтня прийшло у Форбес до першої боротьби, в якій згинув один страйкар, а двох ранено. Одно шатро робітничє пробито 147 кулями з машинового карабіна.

Сторожі копальняні вдарили потім на страйкарські шатра в Лудлов. Прий-

шло до завзятої боротьби, в якій згнуло багато напасників. Спроваджепо міліцію і та відбрала карабіни робітникам та копальняним сторожам, але полишила сторожам машинкові гвери.

Дня 28. жовтня оголошено военний стан. Тимчасом копальняні властители зорганізували вже міліцію, платну компаністами, а зложену в переважній частині зі злочинців і бандитів всякого рода.

Генерал міліції почав тягнути робітників на военний суд, зложений з подібних бандитів як члени міліції. Хорих робітників витягано зі шпитальних ліжок і в кайданах гонено до тюрми. Без суду держано їх в арештах тижнями і місяцями. Різними муками примушувано їх, аби самі признавали ся. Не давали їм спати, обливали зимною водою. Одному робітникови сказали, що буде розстріляний і казали копати гріб для себе. 17 страйкарів держали добру годину перед люфами машинових карабінів, а потім били батогами за те, що не просили ласки. 82-літну агітаторку „Мадер Джовне” держали в тюрмі від січня до цвітня лип за те, що не хотіла виїхати зі страйкової околиці. Коли державний контролор заявив, що офіцери міліції предкладають фалшиві рахунки, йому загрозили, що вб'ють його. Склепи робітників спльондровано, жінки і дівчата знасилувано, демонстрацію безборонних жінок розігнано кавалерією. Хиба Москалі вміють так газдувати як було в Колорадо.

Робітники були би підлими людьми, як би були спокійно се все знесли. Вони пострали ся о оруже.

Робітники-страйкарі мешкали в шатрах невеличкими таборами. Найбільший табор був положений в Лудлов і мав яких 400 шатер, а в них мешкало коло тисячки людей, межі ними 271 дїтий. Табор сей лежав на дуже добрім місци. бо туди мусіли переходити висїдаючі зі зелїзниць страйколоми і з ними могли говорити страйкарі.

Дня 20. цвітня 1914. р. приступили перебрані за міліцію копальняні сторожі до знищення кольонї в Лудлов, я-

ка їм була солю в оці. О годині 9. рано почали вони без найменьшої пристоки стріляти з машинових карабінів на шатра зі скоростию 400 куль на мінуту з одного карабіна. Страйкарі-мушцини виїшли з табора, аби стягнути на себе огонь карабінів і вратувати свої родини. Але убийники на службі Ракефелера хотіли копче знищити кольонію. Жінки і діти поховали ся в ями, які були приготовані на такий випадок в шатрах.

Першою жертвою впав хлопчина, який подавав води своїй хорїй матери. Провідник грецьких страйкарів з білою хоругвою в руках хотів приблизити ся до команданта і просити милосердя для жінок і дїтий. Огонь задержано, але робітника вбито кольбами, а по вбитю дальше стріляно на табор. Банда копальняних сторожів підійшла потім з нафтою, підляла шатра і підпалила. В короткім часі з шатер остали ся тільки згарища, а під згарищами спалені на уголь трупи мушцин, жінок і дїтий. В одній ямі знайдено тринадцять трупів жінок і дїтий, подушених, спалених, зуглених! Один страйкар, Чарлз Коста умер від ран. Щасливий був, що вмор: його жінка згинула і двоє дїтий, одно чотиролітне, а друге шестилітне. Три дни по смерти жінки в трупарни в Тринідад вродила ся з трупа жива дитина. Доктори казали, що се рідкий случай. Робітники казали, що з костий помордованих встає местник.

* * *

Мордованє робітників в Колорадо розбудило робітників далеко поза Колорадом. Робітничі проводирі взивали робітників, аби робітники узброїли ся для оборони жінок і дїтий, а гроші на оруже давали юїї. Страйкарам прийшла поміч з усіх сторін. Прогнано сторожів копалень, а деякі копальні спалено. Через цілий тиждень страйкарі панували над Тринідадом і околицею та через цілий час був там взірцевий лад і порядок. В одній місцевости жінки і діти копальняних сторожів зі страху перед гні-

вом страйкарів поховали ся до капальні. Довідали ся про се страйкарі і під охороною відвезли їх безпечно домів. Так поступили страйкарі з жінками і дітьми тих, котрі стріляли їх жінки і діти.

Незадовго потім відкликано міліцію, а вислано військо державне в страйковий дистрикт. Наступило завішене оружя.

ПРАВО ГОЛОСОВАННЯ ЖЕНЩИН У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

У Злучених Державах вільно жінщинам голосувати в чотирох державах (стейтах) на рівних правах з муцинами: у Вайомінг від 1869. р., Колорадо від 1893. р., Юта і Айдаго від 1896. р.

В Канзас голосують жінщини від 1871. р. у всіх справах шкільництва, а від 1887. р. вільно їм брати участь у всіх виборах міських. В двох державах: Монтана і Айова вільно жінщинам голосувати в справі видавання бондів на міські потреби. В справах шкільництва вільно жінщинам голосувати у 18-ти отсих державах: Мішиген, Мінесота; Нью Гемпшир, Орегон, Месечусетс, Нью Йорк, Небраска, Вермонт, Віскансин, Вашингтон, Арізона, Монтана, Нью Джерзи, Норд Дакота, Савт Дакота, Іллинойс, Конектикет і Огайо.

СТАТИСТИКА ТЕЛЕФОНІВ.

Найбільше телефонів має місто Нью Йорк. Є тут загалом 441,100 телефонічних стацій. За Нью Йорком іде Шікаго з 279,000 стаціями, Філадельфія з 145,600 і Бостон з 140,200.

З більших світових міст мають значніше число телефонічних стацій отсі міста: Берлін 177,900, Париж 84,500, Стокгольм 73,600, Гамбург 65,000, Відень 58,000, Петроград 35,000 і Токіо (в Японії) 32,600 стацій.

Під оглядом відносин числа мешканців до скількості телефонічних стацій веде перед Стокгольм у Швеції, де припадає одна телефонічна стація на 7 мешканців, друге

Справа однак ще й до нині не поладжена. Все ще грозить в Колорадо вибух нової кровавої ворожнечі. І така небезпека існує не лише в Колорадо. Вона в дійсности є всюди, де капіталісти і робітники стоять проти себе як вороги, що б'ють ся над поділом вислуду праці, і вона буде доти існувати, поки той поділ людей на ті дві класи буде існувати.

місце займає Шікаго (1^а стація на 8 душ), Бостон і Філадельфія (одна стація на 10 душ), Нью Йорк (11), Берлін (13), Лондон (32), Париж (34), Відень (38), Петроград (48) і Токіо (одна стація на 67 душ).

СТАТИСТИКА ЕМІГРАЦІЇ З 1913—1914 Р. (Урядовий виназ).

До Злучених Держав прибуло за останній рік (від 1. липня 1913. до 1. липня 1914.) 1,487,318 імігрантів, і тає: Африканців (чорних) прибуло 7,559; Вірмен — 10,440; Чехів — 12,084; Болгарів — 10,340; Хінців — 2,263; Хорватів — 52,773; Кубанців — 3,427; Дальматинців — 6,076; Голяндців — 16,026; східних Індусів — 186; Англійців — 57,204; Фінляндців — 15,970; Французів — 19,997; Німців — 86,223; Греків — 260,052; Жидів — 138,005; Ірляндців — 38,034; Італійців — 343,521; Японців — 7,510; Кореанців — 99; Литовців — 29,868; Мадярів — 32,030; Мексиканців — 12,336; Поляків — 198,704; Португальців — 12,319; Румунів — 16,922; Москалів — 63,227; Українців — 41,719; Скандинавців — 40,902; Шотляндців — 21,762; Словаків — 28,233; Еспанців — 11,135; Еспанців з полудневої Америки — 1,456; Сирійців — 10,447; Турків — 2,612; Велшів — 3,075; Західних Індійців — 1,450; иншого народа — 3,463

Коли чоловік живе 70 літ, то сей час переводить він меньше-більше в той спосіб: на спане посв'ячує 23 роки, на працю 19 літ, на забаву 10 літ, на їджене і пите 6 літ, на подорож 6 літ, на нездужане 4 роки, на убиране 2 роки.

СЛАВЯНИ

СЛОВОСЛОВО

Як перед вибухом війни, так і під час неї багато говорить ся про Славян тому, що Росія, хоча чи розбити Австрію, кинула клич, що вона хоче о-свободити Славян. Ми Українці аж надто добре відчули на своїй шкірі сю „славянську свободу” Польщі і Росії, тож знаємо, що нинішні Славяни зовсім не становлять якоїсь національної цілоти. Подібно як Германі або Романи розпадаєть ся й Славянщина на поодинокі народи, котрі себе люблять або ненавидять, відповідно до своїх політичних та економічних інтересів.

Кожний з тих славянських народів має свою самостійну історію, розвиває свою культуру і має свої окремі національні ідеали.

Мимо ріжниць політичних лучить Славян подібність мови та спільне походженє, бо предки теперішних славянських народів мешкали на однім просторі в передісторичних часах.

Історики твердять, що вітчиною Славян є край положений між Дніпром, Карпатами, Німном і Виелою, отже менше-більше нинішня Україна і часть Польщі. Відси пійшла колонізація славянська на всі сторони сьвіта.

Вчені ділять Славян на 3 великі громади, а кожда громада розпадаєть ся на кілька народів.

Західну громаду Славян становлять: Поляки, Кашуби, Лужичани (лужицькі Серби), Чехи і Словаки.

До східної громади належать: Москалі, Українці і Білоруси.

В склад полуднево-славянської громади входять: Словінці, Серби, Хорвати і Болгари.

Часть славянських народів не має своєї окремої держави. Поділені на менші або більші части входять вони в склад інших держав, з котрих деякі старають ся винародовлювати недержавні славянські народи, а притім фал-

шують також статистику в некористь підданих націй.

Так приміром статистика російська зовсім не хоче навіть зачислити Українців до націй; статистика галицько-польська зменьшує все галицьких Українців о кількасот тисяч; тесаме дієть ся з Русинами на Угорщині, а навіть і на Буковині.

Також приватні статистики не можуть бути точні, бо мимо найліпшої волі учених і їх безсторонности, вони сього не можуть докладно перевести. Се залежить у великій мірі також від самого народу, зглядно від його сьвідомости. Кілько разів наприклад лучаєть ся, що самий чоловік не знає, як себе назвати та означити свою народність. Тесаме й урядові акти таких держав, як Америка, не можуть бути певні, бо такі назви як: Австрійці, Галичани, Угорщани і т. д. не вказують ще, до якої народности вони відносять ся. Особливо наші люди тим грішать. І тому, передівсім на чужині, не можливо хоч би в приближеню вірно подати числа народів.

Мимо того статистики старають ся всякими способами дійти до правдивого числа. При помочи усяких заходів учених вдало ся дійти до отсього зіставлення числа населеня поодиноких славянських народів:

Москалів є	65 мільонів
Русинів-Українців	40 мільонів
Поляків	20 мільонів
Сербів і Хорватів	9 мільонів
Білорусів	8 мільонів
Чехів	7,500.000
Болгарів	5,300.000
Словаків	2,400.000
Словінців	1,500.000
Лужицьких Сербів	120.000

Разом 158,820.000

або кругло: всіх Славян около 160 мільонів. Українці становлять якраз четверту часть цілої Славянщини.

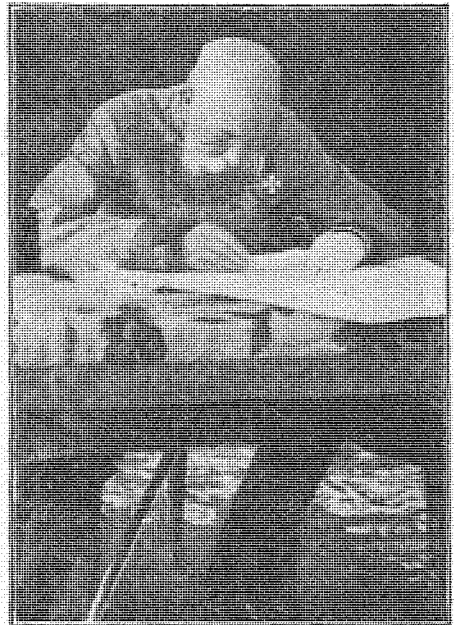

Австрійський престолонаслідник Франц Фердинанд і його жінка Софія, убиті дня 28. червня 1914. р. в Сараєві сербським заговорником. Біля архинняжеї пари їх троє дітей.

Новий австрійський престолонаслідник архиннязь Кароль Франц Йосиф з жінкою Зитою.

Цісар Франц Йосиф І.
підписує воєнний декрет.

МИНУЛИЙ РІК.

Рік 1914. був незвичайно обильний в події світової слави в різних частях світа.

Зачата попереднього року акція президента Вілсона в справі успокоєння Мексика тривала й біжучого року і скінчила ся по довгих тарапатах опорожненням мексиканського міста Вера Круз в другій половині падоліста.

Нещасте, яке потрясло світом, лучило ся при кінци мая на ріці св. Лаврентія в Канаді. коли то пасажирський корабель

Папа римський Пій Х., померший у Ватикані дня 20. серпня 1914. р.

„Емпрес оф Айрленд” ударений малим фрагтовим кораблем пійшов на дно разом зі своєю залогою і подорожними. Фрагтовий корабель, що їхав серед мраки, вдарив з боку на „Емпрес оф Айрленд” і перерізав його майже на двоє. Через величезну діру вода наплила корабель так скоро, що він протягом 14 минут пійшов на дно. Тому, що катастрофа лучила ся о 2-ій годні по півночи і всі подорожні спали, лише дуже мало з них, в числі около 400 вратувало ся, а 954 людей затонуло.

По балканській війні утворено, як звісно, окрему державу Альбанію, для якої са-

ме в 1914. році установлено короля Віда. Його панованє не тривало навіть цілого року, бо в Альбанії вибухло повстанє проти нього і він мусів уступити саме по вибуху європейської війни.

Найважнійшою подією, яка дала нагоду до вибуху світової війни, був замах на австрійського архикнязя престолонаслідника Франца Фердинанда і його жінки Софії дня 28. червня в Сераєві, столиці Боснії. Ви-

Папа римський Венедикт XV., вибраний на з'їзді кардиналів (конкляве) дня 3. вересня 1914.

стрілами з револьвера замордував архикнязя і його жінку сербський студент Принціч в Сераєві. Заговір на жите архикнязя був підготовлений в Сербії за спонукую Росії. Замах виконано 2 рази; перший раз кинув бомбу студент Габрінович, коли архикнязь їхав із залізничного двірця до ратуша. Та бомба ранила кілька осіб, одначе не ушкодила архикняжої пари. Другий раз, коли архикнязь їхав з жінкою в автомобілі з ратуша до шпиталю, вистрілив до нього і до його жінки другий сербський студент Принціч. Рани були смертельні для обоїх і обоє в кілька хвиль по замаху померли.

По убитій архикняжій парі лишило ся троє дітей; двох хлопців і одна дівчина. Найстарший хлопець Максиміліян має 12 літ. Діти покійного архикнязя не мають права наслідства австрійського престолоа тому, що його жінка не була родом з пануючих домів, лише з чеського пляхотського дому (Хотеківна) і архикнязь Франц Фердинанд зрік ся права наслідства престолоа для своїх дітей.

З уваги на те наслідство престолоа в Австро-Угорщині по покійнім архикнязю Францу Фердинанді перейшло на молодого 27-літнього архикнязя Кароля Франца Йосифа, який в 1913. р. кілька місяців перебував в Коломиї wraz зі своєю жінкою архикнягинєю Зитою та приглянув ся галицьким національним і суспільним відносинам.

В чотири місяці по замаху, дня 28. жовтня с. р. по кількадевній розправі видав суд в Сераєві присуд на убийників архикнязя Франца Фердинанда, наслідника австро-угорського престолоа і його жінки княгині Гогенберг.

Гаврила Принціча, властивого убийника засуджено на 20 літ тюрми. Чотирох заговорників, що приготували заговор, засуджено на смерть через повішенє; одного на досмертну вязницю; дальше двох заговорників між ними і Данила Габріновича, котрий кинув на архикнязя бомбу, яка не вибухла, на 20 літ; одного на 16 літ; одного на 13 літ; двох на 10 літ; одного на 7 літ, а двох на 3 роки тюрми.

Прочих обжалуваних (в числі 6) увільнено.

* * *

Серед воєнної заверухи, яка вибухла в місяць по смерті австрійського престолонаслідника, умер папа Пій X., який вславив ся за час свого понтифікату реформою церковних законів. На його місце вибрано папою кардинала делла Кіеза, єпископа з Больонії, котрий по виборі приймив імя Бенедикта XV.

Тверезість в Злучених Державах.

Доктор Е. Г. Виліемс в часописи „Медицинний огляд” остро критикує своїх товаришів тому, що вони не виступають проти алькогольних напиктів, які нищать організм людей. Коли би лікарі були більше совісні, то вони не терпіли би пиянства.

Оборонці тверезости у Злучених Державах ведуть свою роботу вже 25 літ, одначе їх успіхи дуже слабі. Половина населеня Злучених Держав живе в так званих „сухих” стейтах, де вже заборонене пиянство. Але мимо того уживанє алькоголю протягом 17 літ майже подвоїло ся. Більше пють в тих стейтах, де якраз заборонено пити, а меньше там де пите дозволене.

У вісьмох „сухих” стейтах число хорих на умі від пиянства зросло на 2.3 процент, коли загальний процент умово хорих в цілих Злучених Державах виносить далеко меньше. В „сухім” стейті Мейн число хорих на умі з причини уживаня алькоголю досягає 21 людей

на 100.000 мешканців, а в стейті Небраска, де алькоголь не забороний, досягає се число до 27 людей на 100.000 мешканців. „Сухий” стейт Кензас має тільки умово хорих, кілька їх є в 17 „алькогольних” державах, а убогих більше в „сухім” Кензас ніж в Небрасці.

Сї дати спонукують нас призадумати ся над значінєм законів, що забороняють пиянство. Для людей не треба строгих законів, але гарного і розумного вихованя цілого населеня, а особливо молодіни. Публична опінія, коли вона осуджує пиянство яко щось лихе і погане, — може скорше ослабити пиянство навіть між слабими та безхарактерними людьми.

В тій справі можуть відіграти гарну ролю жєнщини, котрі своїм впливом на дітей, на братів, на мужів, на крєвних і знакомих можуть дуже багато зробити для побореня того страшного суспільного нещастя.

ДЕЩО ПРО КАНАДУ.

Простір Канади.

Канада — се великий простір землі, який розтягаєть ся на північ від Злучених Держав. Займає Канада майже цілу ту часть північної Америки, що лежить на північ від Злучених Держав. Не належить до Канади на тім просторі лише півостров Аляска, який є посілюсттю Злучених Держав. Зі сходу Канаду обливає Атлантийський океан і його залив, з півночі Північний Ледовий океан і його залив, із заходу Канада притикає почасті до Тихого океану, почасті граничить з Аляскою. Поверхню Канади можна щодо її зовнішнього вигляду поділити на три часті:

1.) Східна горбовата, ріжноманітна частина.

2.) Середна досить високо положена рівнина, переважно степова і позбавлена дерев.

3.) Західна гориста часть. Тут є високі скалисті гори, що тягнуть ся також в Злучених Державах і на Алясці.

Канада має понад 3 мільони 745 тисяч квадратних миль. Канада більша 14 разів від Австро-Угорщини, 18 разів від Німеччини, яких 200 разів від Сербії, понад 300 разів від Бельгії, а понад 1000 разів від Черногори.

Підсонє і земля.

Підсонє Канади дуже ріжнородне. Инакше на сході, инакше в середині на степах, а инакше на заході, инакше на полудни Канади, а цілком инакше на півночі.

Північно-східна частина має коротке тепле літо, а довгу студену зиму. Тут землі до управи мало: збіже рости не може через морози в літі.

Південно-східна частина Канади, а саме долина ріки св. Лаврентія має гарне підсонє: зимну, суху зиму і тепле літо без вогкості але з достаточною скількістю дощу. Земля тут дуже урожайна і надаєть ся дуже добре до управи збіжа, городини та овочевих дерев. Ще

дальше на захід починають ся великі степи Манітоби зі землею дуже урожайною і доброю до управи збіжа, головно пшениці. Земля над Червоною Рікою (Ред Рівер) се чистий, глибокий чернозем, що в нічім не уступає черноземови України. Урожайна земля тягнеть ся далеко поза провінцією Манітоби на захід і північний захід. Хоч та полоса тягнеть ся нераз дуже далеко на північ, то помимо того вона має лагідніше підсонє ніж Манітоба, положена богато дальше на полудне. Манітоба має найострійше підсонє з усіх так званих прерийний (степових) провінцій. Зими там дуже острі, літа дуже гарячі, головно полуднями панують великі спеки, хоч ночі дуже холодні. Побереже Тихого океану має дуже гарне підсонє. Земля і підсонє дуже пригожі для садівництва.

Мінеральні богатства Канади.

Канада належить до земель дуже богатих в мінерали, хоч можна сказати, що дійсне її мінеральне богатство ще не розсліджене добре. Має вона і золото і дуже багато угля, не мало міді, нафти, срібла, олова, заліза та других мінералів. Тому копальні ростуть там скоро і числом і скількістю добутих мінералів.

Заряд Канади.

Канада підлягає Англії. Ділить ся вона на девять провінцій: Онтеріо, Квебек, Нова Скотія, Новий Брансвік, Манітоба, Саскечеван, Алберта, Бритийська Коломбія і Острів Принца Едварда. Щодо своєї величини провінції ідуть в таким порядку:

1. Квебек	706.834	кв. миль
2. Онтеріо	407.262	” ”
3. Брит. Коломбія	355.855	” ”
4. Алберта	255.285	” ”
5. Манітоба	251.832	” ”
6. Саскечеван	251.700	” ”
7. Нью Брансвік	27.985	” ”
8. Нью Скотія	21.428	” ”
9. Остр. Пр. Едварда	2.184	” ”

На чолі адміністрації Канади стоїть головний губернатор (говернор-дженерел) Канади, якого іменує і усуває король, а який урядує при помочі ради зложеної з прем'єра, 13 начальників різних департаментів і двох міністрів без теки. На чолі провінційальної адміністрації провінцій стоять гвернори провінцій.

Законодатна власть для цілої Канади спочиває в руках домініяльного парламенту, який радить в місті Отаві (в провінції Онтеріо).

Кожда знов провінція має власний провінційальний сойм, який може устанавляти закони в справах, не порішених домініяльним парламентом.

Населенє Канади виносило в	
1791 році	145.000 душ
1861 „	3,090.000 „
1871 „	3.689.000 „

До сего меньше-більше часу колонізовано переважно східну часть Канади. Від сього часу імїграція звертаєть ся щораз більше до так званих „прерийних провінцій“ себто до: Манїтоби, Алберти і Саскечевану.

Число населеня зростає скоро:	
Населенє Канади виносило в	
1881 році	4,324.000 душ
1891 „	4,833.000 „
1901 „	5,371.000 „
1911 „	7,204.000 „

Водзпад Ніягари (Наягара Фолс) з канадійської сторони.

Еміграція до Канади.

Невизискані природні богатства краю, широкі простори урожайної землі, величезні мінеральні скарби, з правдивою щедростю в канадійські землі вложені, нагода до збогаченя — се все почало від кількадесяти літ приманювати імігрантів до Канади.

Сто пятьдесят літ тому назад канадійські поселенці ограничали ся майже виключно до долини ріки св. Лаврентія і її приток і населенє Канади тоді виносило разом не більше як 70 тисяч душ.

Сей величезний процент зросту населеня завдячує Канада не природному приростови населеня (значить: високому процентови уроджень), але великій імїграції. І так:

Іміграція до Канади виносила в	
1901 році	49.149 душ
1902 „	67.379 „
1903 „	128.364 „
1904 „	130.331 „
1905 „	146.266 „
1906 „	189.064 „
1907 „	124.667 „

1908 році	262.469	душ
1909 „	146.908	„
1910 „	208.791	„
1911 „	311.084	„
1912 „	354.237	„
1913 „	402.434	„

Бачимо з тої таблички, що іміграція більшала майже правильно і дійшла на-решті до висоти мало не пів мільона і-мігрантів на рік!

Пособляє тому межі иншими причи-нами також агітація перевозових ком-паній й агітація канадйського уряду, який на цілі іміграції видає величезні суми.

Українська іміграція до Канади.

Для нас Українців цікаво було би знати, кільки саме з тих імігрантів до Канади є Українцями. На жаль однак числа Українців не можна подати навіть приближно.

Наперед не можна подати числа У-країнців тому, що давніші статистичні обчислення не займали ся докладно на-ціональною приналежністю імігрантів.

Коли пізнійше власти почали до-кладнійше вивідувати ся про се, тоді знова показала ся ще замала національ-на свідомість наших людей. Українці з Росії звичайно подавали себе не за Українців (Україніен), але за Москалів (Рошен).

Галицькі знов Українці одні пода-вали себе за Русинів (Рутініен) і ті не пропали при обчисленю української і-міграції в Канаді. Але другі подавали себе або за членів неіснуючої нації „Галішенив” або просто думали, що на них будуть красше дивити ся, як пода-дуть себе за „пана”... і записували ся яко Поляки. В обох случаях богато ро-било невмісне і хибне раховане наших людей на те, що через фалшиве подане своєї національності можуть собі по-могти. Може воно колись так і було — хоч тяжко припустити — але в Канаді виспе цінять українських імігрантів і тому кождому Українцеві богато красше подати себе за Українця (Україніен) а-

бо за Русина (Рутініен) ніж за Поляка або якогось-там „Галішена”.

Ще инші мало свідомі галицькі У-країнці, знаючи лиш про свою релігійну відрубність від сусідів подавали себе за Греків (ніби тому, що вони — греко-католики). А були і такі, що подавали себе за „Австрияків” і копець. Очеvidно, були й такі, що готові були себе по-дати за члена якоїнебудь нації, про я-ку тільки іміграційний урядник міг зга-дати першим словом.

Ось-чому подавати хоч би приближ-но число української іміграції до Ка-нади дуже трудна справа. Приходить ся шукати Українців межі ріжними на-родностями, а передівсім між отепми ви-думаними народностями:

Статистика приміром з 1901 року виказує, що до Канади прибуло в тім році 228 Австрійців. Більшість числа се певно Українці, несвідомі того „чії вони діти”. В тімсамім році прибув на-віть 1 чоловік, який записав ся яко „Бу-ковинець”. Очеvidно, буковинський Ру-мун чи Німець записав би ся яко Румун або Німець. Сховати ся під назву „Бу-ковинця” потрафить хіба несвідомий Українець, таксамо як під назву „Галі-шена”, „Австрияка” і т. д.

В тімсамім році — як записано — приїхало 4.702 осіб того гатунку, що належать до неіснуючої нації „Галіше-нів”. Очеvidно се знов переважно Укра-їнці. Приїхало також 546 „Гунгарів” (Гонгеріен). Можна сказати на певно, що знайшли ся такі „хитрі” Українці з Угорщини, що записали ся яко „Гунга-ри” і в той спосіб збільшили значіне свого найзавзятійшого ворога.

Приїхало дальше в тім році 1.044 „Москалів” (Московіт). Не помилять ся той, хто і з того часть почислить до Українців, бо темні наші люди з Мо-сковщини те й тільки знають, що вони з Московщини і те усім мельдують.

Дальше Українці записали ся пев-но яко Поляки, яко Румуни а може і ще які там. Деякі наші люди бувають ча-сом дуже помислові у вишкуваню для себе „народности”...

Се і є причини, які роблять неможливою першу підставу всякої організації своїх сил: **почислене себе і обчислене своїх сил.**

Взявши однак всі обставини під увагу, можна припустити, що число української іміграції в Канаді, як не перевищує числа пів мільона душ, то в кождім разі дуже до сього числа зближається.

Рільництво, а саме управа збіжа, розвивається найкраще в прерійних провінціях. Від року 1910. до 1912. Канада управляла пересічно щороку озимої пшениці на 19 мільонів доларів весняної пшениці на 110 мільонів, вівса на 114 мільонів, ячменю на 20 мільонів, жита на півтора мільона, гороху на 4 і пів мільона, бараболь на 35 мільонів доларів.

Німецький цісар Вільгельм II.

Австрійський цісар Франц Йосиф I.

(До статі: Європейська війна).

Земляки наші поселили ся переважно в отсих трох провінціях Канади: Алберта, Манітоба і Саскечеван. Менше є Українців в Онтеріо, Квебек і Бритіші Колумбії, а в прочих провінціях вже тільки зникаюче число.

Будучність Канади.

Канада має величезну будучність перед собою і яко край промислу і яко рільничий край.

Уряд Канади обчисляє, що для цілий рільництва падаєть ся в Канаді 440 мільонів акрів землі. Відкинено при тім обчисленю цілі північно-західні території і Юконську територію, які ледви чч налають ся під управу, а також всі ліси і болота Канади, хоч ті можуть бути остаточно справлені для хліборобства.

Дотепер занято під управу коло 150 мільонів акрів землі, а Канада вже сто-

їть на четвертім місці межі всіми краями світа щодо продукції пшениці, а на третім щодо управи вівса.

Не менше велику будучність має лісова господарка, риболовля, фабричний і копальняний промисл в Канаді.

Роздаване урядом вільної землі.

Землю, яка надаєть ся до управи, а не є занята ніким, уряд віддає під управу кольоністам даром.

Подібно як земля у Злучених Державах, також земля в Канаді поділена на великі квадрати шість миль довгі і шість миль широкі. Такий квадрат звуть „тавнішп“. Кожда „тавнішп“ означена числом і ділить ся на 36 секцій (секшен). Кожда „секція“ має квадратову милю поверхні себто одну милю довжини й одну милю ширини. З 36 секцій в „тавнішп“ найбільше 16 може бути призначених до роздачі, бо другі заняті звичайно залізничними компаніями.

Кожда секція має чотири „гомстеди“ (фарми). Кождий „гомстед“ має 160 акрім (112 моргів) землі.

Інформації про вільну землю для роздачі можна засягнути від „правительственного земельного уряду“ (Говенмент Ленд Офіс) кожного дистрикту. Можна також дістати письменні або усні інфобмації від іміграційного уряду (Комішенер оф Іммігрейшен) у Вініпегу, в домініяльнім земельнім уряді (Домініон Ленд Офіс), від департаменту внутрішніх справ (Департамент оф Інтіріор — адресувати треба так: W. W. Cory, Deputy of the Minister of the Interior, Ottawa) в Отаві, а також від суперінтендента іміграційних справ (Суперінтендент оф Іммігрейшен) в Отаві. В Злучених державах удержує канадійський уряд своїх агентів, котрі дають радо всякі інформації і щодо іміграції і щодо набутя землі.

Багато може довідати ся про землю той, хто удаєть ся до уряду правительственной землі („Говенмент Ленд Офіс“). В таких урядах є мапи, справлювані кожного дня і тому певно пока-

зуючі всі вільні землі. Там можна дістати також опис „тавнішп“, в якій поселенець вибрав собі землю і можна прочитати донесеня урядових геометрів.

Хто хотів би найкрасше поінформувати ся про яку землю, повинен поїхати на вибрану землю і оглянути її на місці.

„Гомстед“ може дістати даром кождий мущина, що має скінчених 18 літ житя.

Коли поселенець вибере собі призначену до роздачі землю, тоді він зголошуєть ся особисто в земельнім уряді („ленд офіс“) по землю. Таке зголошення називають „ентрі“ і платить ся за нього 10 долярів (т. зв. реджистрейшен фі). По землю зголошувати ся треба в уряді дистрикту, в яким лежить бажана земля.

Хто дістане „гомстед“ обовязаний: Управляти землю через три роки, перебувати на землі найменше 6 місяців в році і побудувати мешкальний дім на „гомстеді“. Він обовязаний обгородити свою землю і кожного року піддати під управу число акрів, означене урядом.

Коли поселенець через три роки сновняв свої обовязки яко посідач „гомстеду“ і є горожанином, можна йому на домаганє видати патент на повну власність землі. Патент видає земельний уряд.

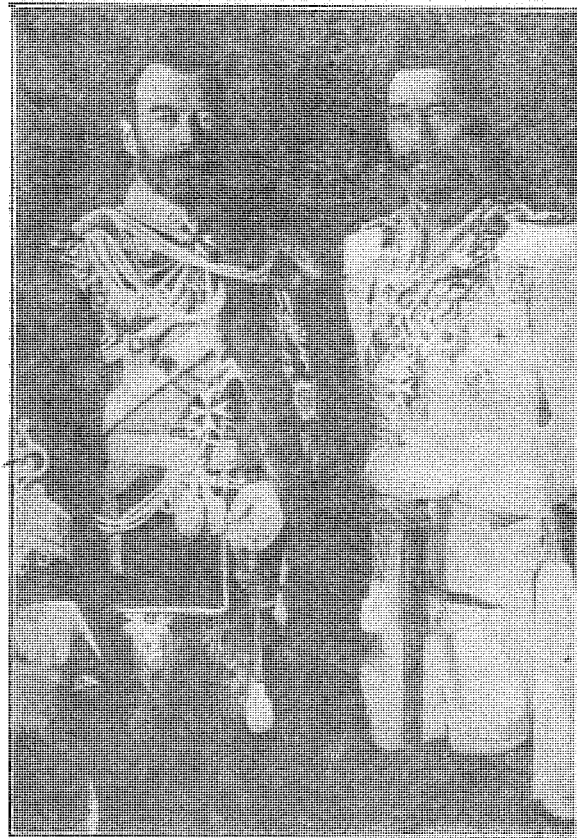
Просьбу о патент треба внести при кінці третого року до місцевого агента або гомстедового інспектора. На шість місяців перед тим треба подати до комішенера „оф Домініон Ленде“ в Отаві зааву про намір внести просьбу.

Як би поселенець побачив, що через похибку попав на фарму, яка не оплачуєть ся, може просити о зміну „ентрі“. Уряд позволить се зробити, як просьба буде належито поперта.

В деяких дистриктах гомстедовці можуть докупити чверть сусідної секції за платою 3 долярів за акер. Услівя такої прикупшини: Треба мешкати шість літ, через шість місяців в кождім році, а землі й обробити 50 акрів землі.

Вибираючи „гомстед“ поселенець повинен брати під увагу передівсім отсі обставини:

1. Гатунок землі і рід верхньої верстви.
2. Яка рослинність росте на дикій землі?
3. Відки можна брати сіно?
4. Відки брати воду?

Росийський цар Микола II. (на ліво) і англійський король Юрій V. (на право).

5. Відки брати материял опаловий, а відки материял будівельний?
6. Віддаль від залізниці.

Порада департаменту іміграції в Канаді.

Департамент іміграції в Канаді радить у своїх брошурах переселити ся до Канади лише хліборобам і домашній прислузі. Ввсяким другим імігрантам департамент радить їхати лише тоді, коли вони згори мають запевнену роботу в Канаді або мають покладні гроші на випадок безробітя.

Роздача фарми (гомстедів) в провінції Алберті в 1913-ім році.

В 1913 році забрапо 14.348 гомстедів в Алберті.

І так в едмонтонським дистрикті	
забрано	5.630
в Calgary	2.763
„ Red Deer	1.476
„ Medicine Hat	2.090

Президент Франції Пуанкаре.

„ Lethbridge	531
„ Grand Prairie	818
„ Grouard	1.040

На „Піс Рівері“ забрано минувшого року около 2 тисячі гомстедів.

Пашпорти до Канади.

Інспектор іміграції в Канаді розіслав іміграційним бюрам такий циркуляр:

„Після права ті особи, що прийдять з держав, де є принята пашпортова си-

стема, повинні при висіданю в Канаді представити властям свої пашпорти. Се право доси приміювано лише до італійських імігрантів. Тепер іміграційний департамент в Канаді признав за остаточну потребу приміювати се право і до і-

мігрантів з Росії. Але з уваги на те, що російські власти видають внутрішні пашпорти, перепустки і пашпорти заграничні, — канадійські власти прийматимуть від російських підданих лише ті останні.

КІЛЬКО ПАПІРОСІВ КУРЯТЬ В АМЕРИЦІ.

Статистика виказує, кільки папіросів викурюли курці послідними літами в Америці. В низше наведених цифрах вчислені лише продані готові папіроси. Кілько випалено кручених папіросів, годі обчислити.

Отсі числа подають, кільки в останних роках окурено папіросів у Злучених Державах:

1907	5,292,171,000
1908	5,793,846,000
1909	6,811,498,000
1910	8,612,566,000
1911	9,919,018,000
1912	13,233,802,000
1913	15,812,092,000

А сього року се число доходить вже до 20 мільярдів.

Ціна за папіроси виносить у Злучених Державах пересічно 1 цента (є дешевші, а є і дорожші), значить, що за прокурених 20 мільярдів папіросів платять річно курці 200 мільонів долларів, а кільки то ще йде на тютюн в цушках та на цигари.

В багато стейтах готових папіросів не вільно продавати, однак показуєть ся, що на ніщо не прийдуть ся всякі заклади, бо пристрасть куреня збільшаєть ся з року на рік. Се лихо треба все і всюди поборювати. Чому?

По перше тому, що пускаямо з димом тяжко запрацьований гріш, який можна би обернути на щось хосенного. По друге тому, що курене тютюну є шкідливе здоров'ю. Воно великує нервово битє серця, забуреня жолудка, брак апетиту, хронічний катар гортани і наклін до грудних недуг. По третє тому, що курене тютюну ослаблює память та евроваджує безсонність. По четверте, що з причини куреня в різних обставинах дуже легко опазар і шєоди.

М'ЯСО У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Статистика бюро інспекції м'яса в Злучених Державах виказує ось такі цікаві цифри:

Протягом останних 7 літ сконтрольовано в 792 інспекційних стадах, удержуваних урядом Злучених Держав, 377 мільонів штук худоби, призначеної на заріз. З того числа відкинено 1,100.000 штук цілковито і 4,750.000 в части, бо вони не були цілком здорові. Дальша контроля мясних артикулів в ріжнородній перерібіці виказує цифру 44 мільярди фунтів (1 мільярд має тисячу мільонів), з чоґо відкинено і знищено 148 мільонів фунтів. До вивозу остемпльовано в згаданім часі 8 мільярдів фунтів м'яса.

ПОХОДЖЕНЄ КОЛЮМБА.

Кристофор Колюмб, як загально звісно, походив з міста Генуї в Італії. Мешканці сього міста були незвичайно зарозумілі на те, що з їх міста походить той, що відкрив Америку. Минулого року написав один профєсор, Еспанець Ля Рієга книжку, в котрій стараєть ся доказати, що Колюмб зовсім не був Генуенцем, але Еспанцем-Жидом з еспанської провінції Понтеведра, а до Генуї прибув між 1440. і 1450. роком, щоби забезпечитись перед переслїдуванєм, на яке були тоді виставлені Жиди в Еспанії. На се відповів редактор італійського дневника Каффаро цілим рядом статей, в яких документами виказав, що родина Колюмбів походила з Генуї. Дід Кристофора, Іван був ткачем в Квінто коло Генуї, а батько Доменіко був уже горожанином Генуї. В Генуї вродив ся також і Кристофор. Тими документами привернено назад віру в правду, що великий відкривець Америки походив з Генуї.

Що пишуть про війну.

Загальний погляд.

Тамтого року померший голова німецького штабу Шліффен так описував війну (Gesammelte Schriften, Mittler und Sohn in Berlin).

Головну перемогу здобуває піхота. Гармати, бальони і кавалерія помагають пішому війську і боронять його.

Знати, де ворог стоїть і якими дорогами до нього іти.

Як ворог переслідує її огнем своїх кавалерій, машинних гверів і своїх артилерій, що кінноті товаришить.

У зв'язках і дослідках ворогів сили може заступити летун кінного жовніра.

З війни в Галичині.

Москалі зловили Гуцула в Карпатах і засудили його на розстрілене як австрійського шпигуна. Перед смертю відмалює його російський маляр Кравченко.

Кавалерія не видно на головнім полі битви. Вона виїздить на звіді далеко наперед цілого війська, робить собі дорогу у бою з ворогівською кавалерією і побивши її, старається дійти аж до тих місць, де є ворожа сила.

Дослідивши ворогівські становища, вона вертається до своїх і дає їм

Найбільше значінє в теперішніх війнах має піший жовнір і гармата.

Піхота не бється — чоловік коло чоловіка так, як то намальовано на старих образах. Вона не може стояти на отвертій полі під ворожим огнем. Вона лиш деколи йде приступом на багнетти. Вона не лиш тоді варта похвали, як

„кождим стрілом трафляє”, але й тоді як потрафить витримати неприятельські стріли. Тому то піший жовнір мусить на кождім кроці найти собі фортецю і все мати на гадці, що він повинен трафити, але його не повинні трафити. Він стає за деревом, за корчем, за горбом або в долині; мірить і стріляє, все готовий скочити наперед до найблизшого охоронного місця, щоби стріляти знов і наступати наперед. Він кладеть ся на землю, повзе до скиби, до рова, до копиці сіна, стріляє, клячучи або лежачи і все наближаєть ся до ворога. Піші стрільці бють ся довгими лініями, чоловік від чоловіка бодай на метер, ряд за рядом у певнім віддаленю. Вони лиш на той час можуть зібрати ся у колюмну, як мають перед собою добру захорону. Ипакше знищила би їх ворожа артилерія одною сальною шрапнелів.

Як у першій лінії впаде один, на його місце наступає инший з другого ряду, що стоїть у резерві. Підчас боїв самоходи раз-враз довозить набої. Але скоро або пізно приходить така пора, що резерва лучить ся з першою лінією і вони ідуть приступом на багнетт. Простір між обома неприятелями такий короткий, що його можна перебігти хоч як густо кулі надуть. Його треба перебігти, хоч по дорозі нема ані дерев ані домів для захисту. Той, що такого бігу боїть ся, нічого собі болязнию не може, лиш дурно відбирає відвагу товаришеви, бо звісно, що і страх і відвага заразлива річ.

Піхота йде під охороною артилерії. Далеко за плечима піших відділів, на горбах стоять гармати і грають вогну музика. Вони мають спинити і втишити ворожу артилерію, вислідити і знищити ворожу піхоту і таким способом промостити дорогу своїй.

Вони теж повинні забезпечити ся від ворожого огню і не стояти на отвертім місці. Але гармату не так легко сховати. Лише проти шрапнелів і карабінових куль можна гармату заслонити сталевими панцирами.

Так іде день за днем у безнастанній стрільбі. У ночі копають шанці і роблять напади, як се тільки можливе. Битва під Мукденом у російсько-японській війні тривала два тижні. Через те, що генерішна зброя ліпша, мусять жовніри шукати захисту від неї і стояти дальше один від другого ніж у давних війнах. Тому то велика битва тепер займає багато більше поля ніж давно. 220 тисяч жовнірів, що били ся під Кенігсрцом в Австрії в 1866-ім році, потребували би нині чотири рази більшого місця до битви.

Велика битва ведеть ся на таким просторі, як два три повіти і складаєть ся з кількох битв, з многих засідок і з малих перемог та погромів, на перемену по обох сторонах. Той сьмієть ся найліпше, хто на кінці сьмієть ся.

Вовд не виїздить тепер зі штабовими офіцерами на гору побіч поля бою і не оглядає війська, як то було тому століт за Наполеона. У найліпші скла нічого инні не побачив би, бо війська не вступають близько себе, лице до лица. Гарматні стріли йдуть на далекий простір і скорше рознесли би вожда разом зі штабом, ніж він би викрив, де вони стоять.

Тому він сидить може на милью від фронтової лінії у безпечнім кріслі і видає прикази. У кожній кімнаті є телефон і телеграф і коло кожного апарату офіцер. Ті офіцери збирають рапорти з усіх сторін. Крім того що хвилі приїздять звістуні на конях, на біциклях і на самоходах. Деякі вісти приносить телеграф без дроту, а також і поштові голуби. Раз-ураз виїздять гінці з наказами. На столі перед вождом лежить мапа і вона йому має сказати, що робити. Де наступати; де стояти на місци; де йти взад або, де вдарити цілою силою, піславши на поміч найліпші полки. Він повинен знати дороги і місця, віддаленє і перепони маршу, час, до якого той генерал, що просить помочи, витримає в битві, і силу, яку неприятель може на нього кинути і спосіб, яким неприятель

Мобілізація в Австрії з початком серпня 1914.

воює, і характер, який його генерали мають. Він повинен відгадати те, чого не міг обрахувати, повинен мати щастя і — виграти.

Ранений жовнір.

Угорський полковий лікар др. Оскар Ганасевич з Кольосвару, що служив під час балканської війни в болгарським шпиталях в Дедсагачи, пише у сьогорічнім літневім номері „Штрефлерової військової газети”, що нівсема міліметрові грецькі кулі не робили Болгарам великої шкоди. Найменша небезпека була від тих куль, що трафляли м'яккі частини тіла, не порушуючи кости. Такі рани гоїли ся дуже легко і скоро; жовніри легковажили їх і не хотіли лежати в ліжку.

Рани у грудях є гірші, але й вони добре гоїли ся власне тому, що малі кулі лишають малий отвір. Тільки декотрі ранені кашляли кровю і то лиш кілька днів. Найгірші рани все були від порушення голови або черева. Як карабінова куля трафить в голову, то далеко не все мусить жовнір вмирати, але майже все багато натерпять ся від операції Ганасевич лічив ранених у лице, з пробитими щокані; особливо прикрі рани з порушенням язика. Всі виздоровіли.

Найбільше случаїв смерти було від ран у череві.

Тенерішна лікарська штука забезпечує найліпше подужане у таких случаях, де у давних війнах люди гинули від того, що ранене тіло ятрило ся.

Тому сто літ, французський лікар Ляре лиш одного дня у битві під Богодіном в Росії мусів відтяти 200 рук і ніг, а Ганасевич торік у балканській війні на 400 операцій лиш один раз відтяз раненому жовнірови ногу. Вона була дуже побига і він бояв ся закаження крови.

*

*

*

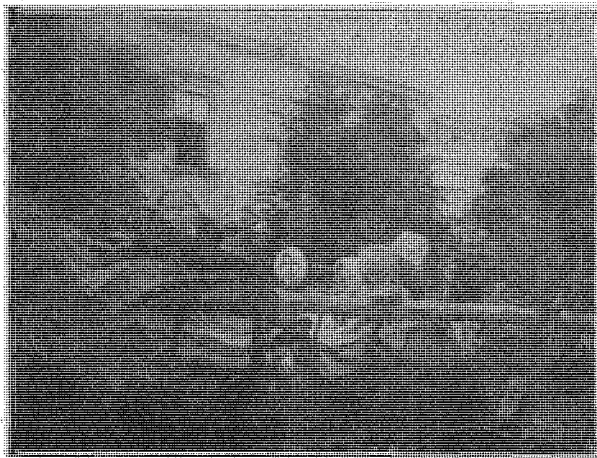
На питань, кілько куль трафляє, відповідає італійський фаховець Молі, що у битві коло Кінчо (в російсько-японській війні) лише одна гарматна куля на кожних 150 і одна карабінова на кожних 3.300 трафляла жовніра, але тільки четверта часть ранених вмерла. Він дістав такий рахунок, почисливши ранених і вбитих і вистріляні набої.

Добра мала армія бє велику нездалу.

Жовнірів не треба рахувати лише жити. Не та армія виграє, що має більше людей, але та, що має ліпших

Мобілізація в Росії з початком серпня 1914.

Утеча галицьких Українців з дрібними дітьми з Галичини на Угорщину.

людей, то значить — відважніших, ліпше озброєних, здоровіших і ліпше ведених.

Історія знає 70 великих морських битв, а між ними є 20 таких, де перемогла менша сторона.

Історія сухопутних воєн показує такі приміри, що добрий жовнір і добрий вождь були семикратно більшого противника.

В 1700. році перемогли Шведами під проводом Карла XII. сім разів більшу російську силу коло міста Нарви.

В 1799. р. Французи перемогли сім разів більшу турецьку й англійську армію під горою Табором коло Назарету.

В 1621. р. перемогли Поляки при помочи українських козаків битву під Хотином, хоч турецький противник мав п'ять разів більше жовнірів.

В 1717. р. перемогли Австрійці під проводом князя Євгена Савойського три рази більше турецьке військо коло Білгороду.

В 1871. р. мали Французи в битві коло Герікур три рази більшу армію ніж Німці, але Німці перемогли.

В 1815. р. перемогли Австрійці тричі більшого італійського противника коло Толентіно.

В 1877. р. перемогли Турки в одній битві під Плевною, хоч Москалі поставили проти них чверть рази стільки людей.

Також було в 1870. р., як Німці перемогли Французів коло Шампіні. Такі битви, у котрих двічі більша сторона перемогла, є дуже багато. На примір в 1793. р. коло Еркелін — Французи; в 1650. р. коло Дунбар — Шотландці; в 1664. р. коло Готгарда, в 1691. р. коло Слянкамен і в 1697. р. коло Зенти — Турки перемогли, хоч їх було двічі більше ніж ворога.

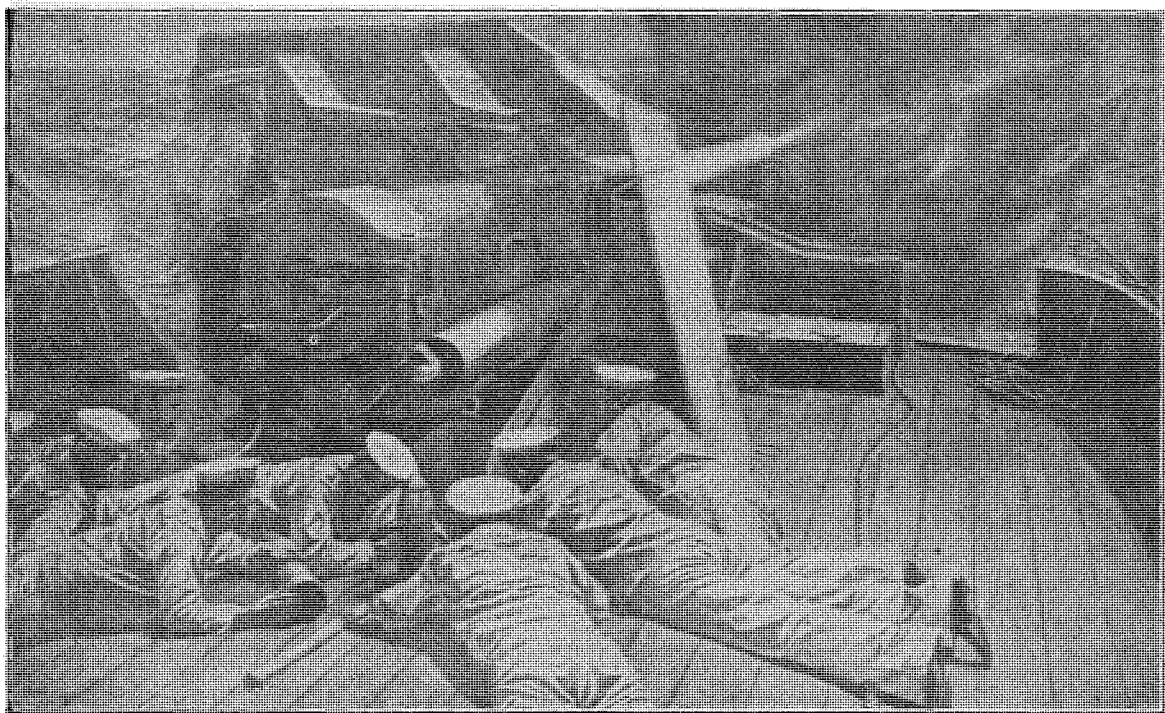
Мирослав Січинський.

Берлін, дня 16. серпня, 1914.

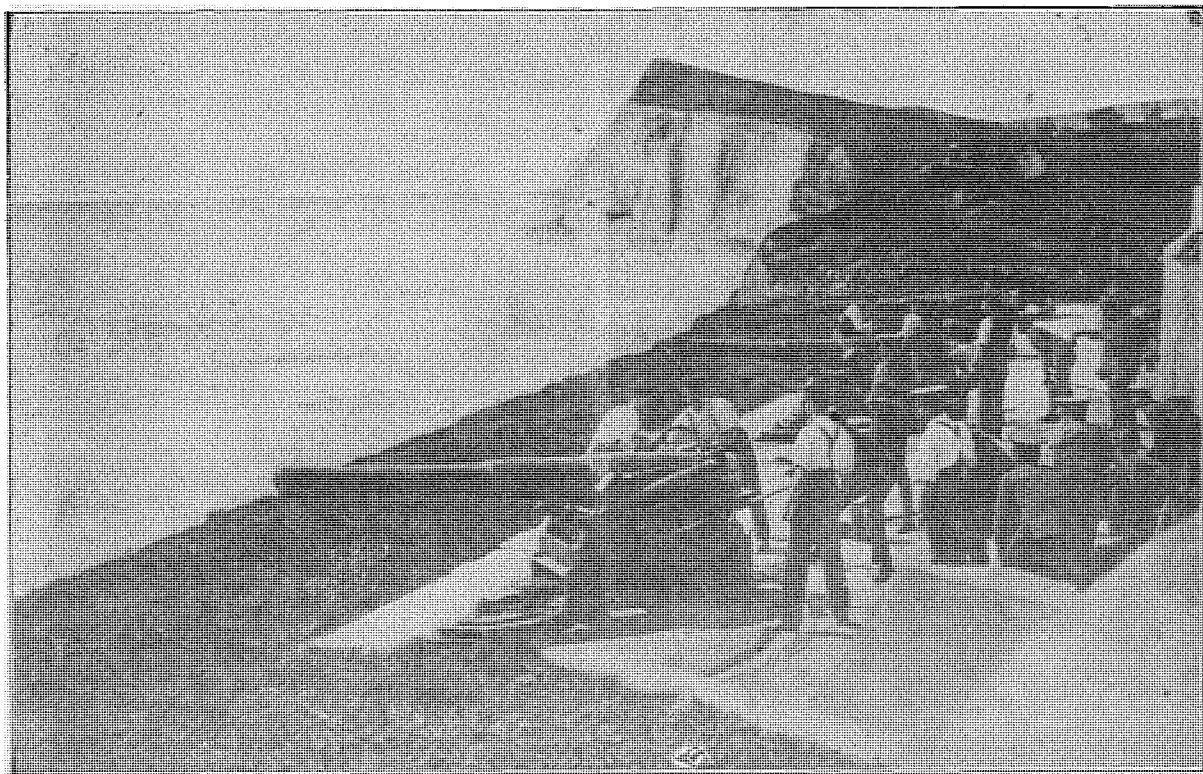

Серби возять гармати на війну коровами.

Стріляє гарматами з воєнного корабля.

Гармати на побережжю Англії для оборони берегів перед неприяельськими воєнними кораблями.

ХРОНІКА ВОЄННИХ ПОДІЙ.

(Події європейської війни від 28. липня до 30. листопада 1914.)

28. липня 1914. р. Австро-Угорщина виповідає війну Сербії.

31. липня. Мобілізація Росії й Австрії. Оголошене воєнного стану в Німеччині. Німеччина ставить Росії ультимат, а Франції запит.

1. серпня. Мобілізація Німеччини і Франції. Німеччина виповідає війну Росії.

2. серпня. Німецький панцирний корабель „Авгсбург” бомбардує Лібаву. Франція розпочинає воєнні кроки. Німеччина займає князівство Люксембург.

3. серпня. Німеччина виповідає війну Франції. Німецькі війська займають Каліш і Ченстохову в російській Польщі.

4. серпня. Засідане німецького парламенту та ухвалене 5 мільярдів воєнного кредиту. Німецькі війська входять до Бельгії. Англія виповідає війну Німеччині.

5. серпня. Німецькі воєнні кораблі бомбардують кріпости на побережжю Альжиру (французька посілість в Африці). Німці нищать коло Сольдав у східній Пруссії бригаду російської кавалерії. Австрія виповідає війну Росії. Черногора виповідає війну Австрії.

6. серпня. Сербія виповідає війну Німеччині. Німецькі панцирники „Гебен” і „Бреслав” проломлюють лівню англійської фльоти коло Месини.

7. серпня. Німці здобувають кріпость Лієж в Бельгії. Франція видаляє 60.000 Італійців. Австрійські війська здобувають Радивилів, Волочишка і Новоселицю в Росії.

8. серпня. Німецький корабель „Королева Люїза” закладає міни в устю Темзи і затоплює англійський панцирник „Амфіон”.

9. серпня. Англія затримує у себе два нові турецькі дредноти, побудовані в Англії.

10. серпня. Німці відносять перемогу над 7. французьким корпусом коло Мільгавзен (в Альзациї). Австрійська фльота бомбардує горногорську пристань Аптіварі.

12. серпня. Черногора виповідає війну Німеччині.

13. серпня. Англія і Франція виповідають війну Австрії.

14. серпня. Еспанія оголошує нейтральність. Австрійські війська здобувають Шабац в Сербії. Цар обіцяє Полякам автономію.

19. серпня. Японія висилає Німеччині ультимат.

20. серпня. Німці обсаджують столицю Бельгії Брюксель. Німецький панцирник „Штрасбург” затоплює англійську підводну лодку поблизу англійського побережжя.

21. серпня. Побідна битва Німців з Французами між Мецом і горами Вогезами під проводом баварського пресдоносця. Вісім французьких корпусів побитих втікло. Здобуто 200 гармат і взято багато бранців. Німці розпочинають облогу бельгійської твердині Намір.

22. серпня. Велика перемога німецького наслідника престолона на північ від Мецу.

23. серпня. Німецькі війська машерують на твердині Льонві, Люнвіль і Мобеж. Заняте Люнвілью.

24. серпня. Мароко зриває дипломатичні зносини з Австрією і Німеччиною, чим нарушає умову в Альжесірас. Росія розпочинає офензиву у східній Галичині.

25. серпня. Німці здобувають твердиню Намір в Бельгії. Австрійські війська під проводом генерала Данкля відносять перемогу над російськими під Красником. 40.000 Москалів взято в неволю.

26. серпня. Дальша перемога Австрійців під Красником над 10 дивізіями з 6 російських корпусів. 500 Москалів взято до неволі. Здобуто французької твердині Льонві армією німецького наслідника престолона.

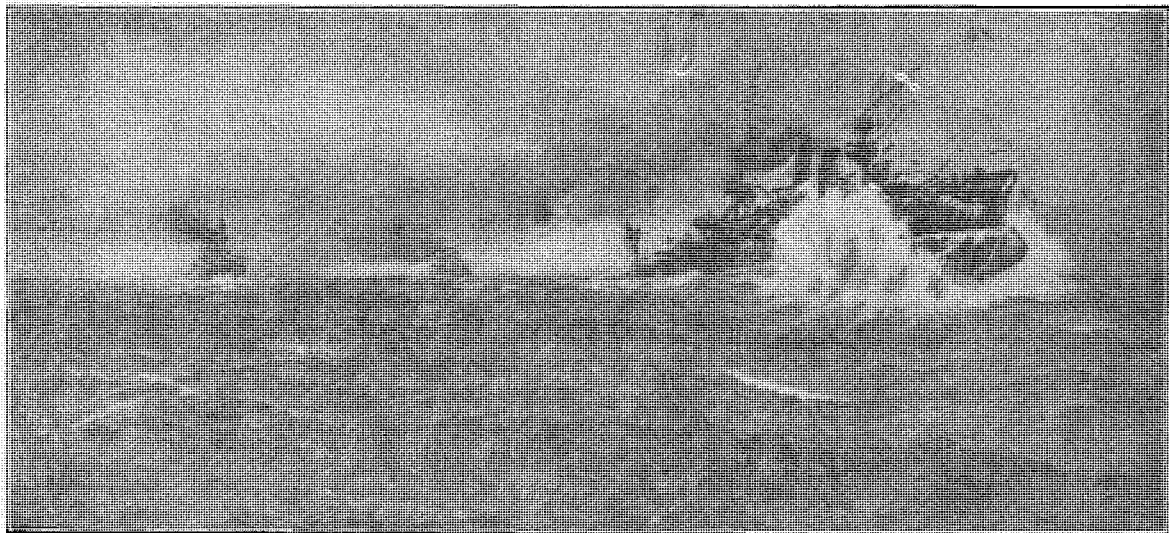
27. серпня. Зміна міністерства у Франції. Знищене Лювену німецьким війском з причини нападу цивільного населення. Перемога німецької армії під проводом генерала Клюка над Англійцями коло Мобежа.

28. серпня. Англійці побиті під Сан-Кентен.

29. серпня. Німці розбивають п'ять російських корпусів і три дивізії кавалерії під проводом генерала Гінденбурга, по триднівній битві під Таненбергом, Ортельсбургом і Гільбенбургом у східній Пруссії. Ціла артилерія знищена. 90.000 поранених Москалів взято до неволі і здобуто 300 гармат. Згинуло там в озерах 150.000 московського війська.

30. серпня. Австрійські війська вже 7-ий день відпиралють напір Москалів на Львів.

31. серпня. Армія Більова розбиває під Сан-Кентеном чотири французькі корпуси. Армія ні-

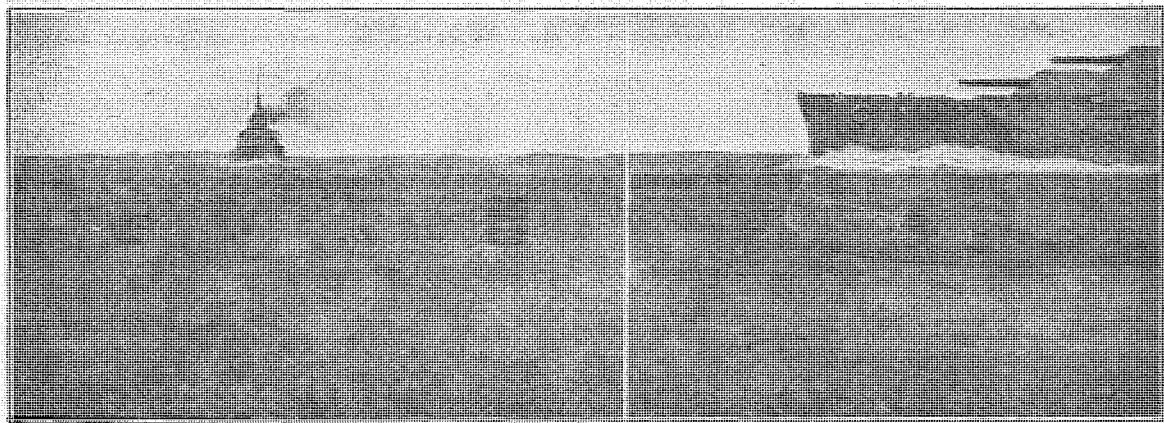

Напад підводного судна на воєнні кораблі.

Підводні судна мають незвичайно велике значіння в битві на морі. Мале незаметне судно може спричинити неприятели дуже великі втрати. Вже в дотеперішній війні був випадок, що одне німецьке судно протягом одної години затопило три великі англійські воєнні кораблі.

Підводне судно є так збудоване, що може плисти по воді або під водою, відповідно до потреби. Через те є воно таке небезпечне, бо кожної хвилині несподівано може явитися недалеко своїй жертви. Підводне судно виконує напад в сей спосіб, що підїздить на віддалене одного кілометра або ближше до корабля, який має затопити, і стріляє на нього торпедами. Один цільний вистріл торпедовий вистарчає, щоби знищити найбільший воєнний корабель.

Довжина підводних суден числить 60—100 стіп, а залага їх виносить 16 до 24 людей. Командантами підводних суден іменують найспосібніших офіцерів маринарки.

Підводні міни.

Підводні міни — се рід бомб, які закладаєть ся у воді, щоби в сей спосіб унеможливити переїзд неприятельським кораблям.

Міни містять в собі сильний вибухалочий матеріял, який вибухає на випадок удару з кораблем.

Загально уживають мін, прикріплених до дна моря. Давнійше уживано мін вільно плаваючих, що однак заборонено на підставі міжнародного права.

Що-до будови мін то є два головні роди: міни, які запалюють ся автоматично внаслідок удару, і міни які запалюють ся електрикою, поведеною зі стації. Звичайно міни є получені по дві разом так, що корабель, зачепивши за шнур, спричиняє рівночасний вибух обох мін.

Сторона, котра закладає міни, має точну карту заложених мін, щоби кожної хвилині в разі потреби можна їх оминати або й усунути.

мецького престолонаслідника здобуває твердиню Монмеді.

1. вересня. Бельгійська королева втікає з Антверпен до Лондону.

2. вересня. Коло Ремс побито десять французьких корпусів. Австрійські війська під проводом генерала Авфенберга і при помочи групи архидияка Йосифа Фердинанда відносять перемогу коло Замостя і Тишовець над російською варшавсько-вильською армією, здобувають 200 гармат і беруть 20.000 бранців. Французьке правительтво втікає з Парижа до Бордо. Австрійські війська опорожнюють Львів. Німецька кавалерія запускається аж під Париж. Німці здобувають без боротьби форти північної Франції Лян, Ля-Фер, Кюнде, Ірзон і Ле-з-Айвель.

4. вересня. Німці займають без боротьби Ремс. Армія Вільова здобуває у Французів 6 прапорів, 283 тяжких гармат, 116 полевих гармат, 79 машинових карабінів, 166 аероплянів і бере 12.934 бранців.

5. вересня. Боротьба коло твердині Нансі в присутности цесаря Вільгельма. Англія, Франція і Росія зобов'язують ся в Лондоні, що мир заключають лише всі разом. Англійський панцирник „Пет-файндер” затоплений.

6. вересня. Твердиня Мобеж піддається Німцям. Німці беруть 40.000 війська французького, англійського і бельгійського до неволі і 400 гармат. Шлезькі війська беруть до неволі 1000 Москалів.

9. вересня. Коло Львова розпочинається нова битва.

10. вересня. Битва над рікою Марн. Німці здобувають 50 гармат і тисячі Французів беруть до неволі.

11. вересня. Генерал Гінденбург розбиває праве крило російської армії і відпирає за Німен. Німецький престолонаслідник здобуває укріплені місця на південний захід від Верден. Туреччина оголошує, що перестав рахуватись з ріжними договорами, які зв'язують її руки.

12. вересня. Побито російський корпус під Лівком в східній Пруссії.

13. вересня. Перемога австрійських військ коло Городка; взято 10.000 російських бранців. Австрійці переривають офензиву задля переважаючих сил російських з півночі. Нова перемога Гінденбурга приносить величезну добычу. Напад трох бельгійських дивізій з Антверпен Німці побідно відперли.

14. вересня. Австрійська армія Данкля та Авфенберга лучить ся з головною армією. Генерал Данкль видає приказ до армії, в якому дякує своїй першій непереможній армії за її хоробрість і заявляє, що вона станула в місцях, які на приказ головного вождя мала зайняти. Російська сувальська губернія переходить під німецьке правління.

15. вересня. Полудневу Угорщину (Сирмію і Банат) очищено від сербського війська, що було там вдерло ся. Голяндська королева Вільгельміна в престольній промові зазначає повну неутральність Голяндії.

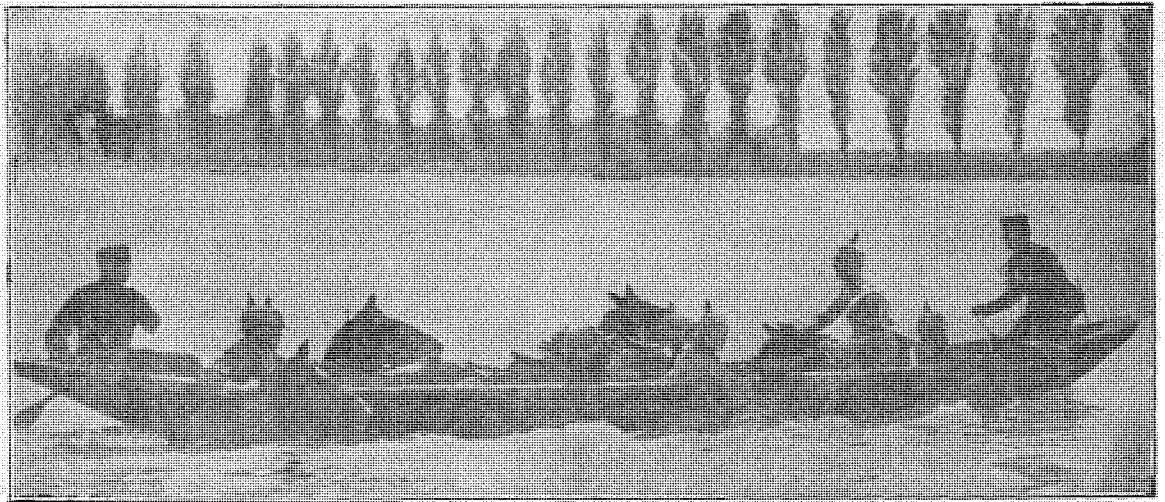
16. вересня. Урядово стверджується, що австрійські війська перейшли через ріку Дрину до Сербії і, що розбито всі заходи Сербів удержати ся в Сирмії і Банаті. Урядова німецька газета заявляє, що Німеччина доти не зложить оружя, доки не буде забезпечена її будучність. З Ніша, нової сербської столиці, доносять, що там холера.

17. вересня. Австрійські війська у кровавих боях відпирають напад російської піхоти. В Австрії покликано загальне ополчене з років 1892 до 1894.

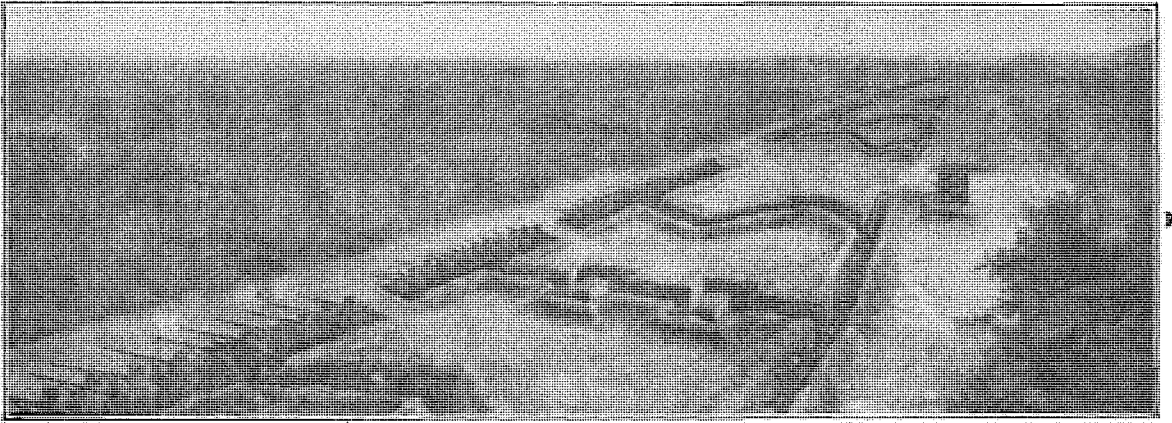
Армія генерала Гінденбурга іде на твердиню Осовець в Королівстві Польським. По короткій боротьбі займають Німці Граєво і Щуцін в Королівстві Польським в Росії.

18. вересня. Урядово стверджується, що заграничні відомости про ворохобню чеських полків є злобною клеветою та, що якраз противно жовніри всіх народностей австро-угорської монархії б'ються з подиву гідним героїзмом. Коло укріпленого моста під Сінявою ведеть ся сильна боротьба з Москалями, в якій австрійські війська по геройськи тримаються. Туреччина зносить від 1. жовтня великі привілеї для чужинців. Шведський міністер заграничних справ заявляє, що правительтво постановило боронити неутральности Швеції до крайних границь.

19. вересня. Урядово доносять, що нове уставлене австрійських військ переводить ся. Німеччина збирає на нову воєнну позичку 4 і пів мільярда марок. Австрійський і німецький Червоний Хрест переводить виміну списів полонених з Росією. Французько-англійські війська виперто на цілім фронті битви у Франції до оборонного становища. Французькі воєнні кораблі острілюють без успіху австрійський порт Катаро в Дальматії. Німецький панцирник „Емден” затопив 10.—19. вересня в бенгальським проливі в Індії 7 англійських кораблів, вартости 18 мільонів.

Німці у Франції переплавають ся через глибоку рвучу ріку при помочи пливаючих коний.

Німецькі полеві укріплення (закопи) для піхоти.

На повисшій образку є представлєні німецькі закопи на боевій лінії в Росії.

Обі воюючі сторони старають ся як найліпше захистити свої становища перед нападом і стрілами неприятеля. Декуди сам терен дає такий природний захист. Однак дуже часто треба побудувати штучні укріплення.

Коли військо сподіваєть ся, що буде мусіло довгий час перебувати в закопах, тоді і будова їх сильніша і старанніша.

В такім случаяу закопи, рови, скріпляють ся цементом і покривають ся дахами, який хоронить людий не лише від зимна і дощу, але також від ворожих літаків. В тих закопах містять ся інколи і поодинокі кімнати, призначені до відпочинку, снания і т. д.

Закопи тягнуть ся здовж боевої лінії, часто і на кілька кілометрів безпереривно. Звичайно будують ся кілька рядів закопів, один ряд за другим, і лучить ся їх зі собою ровами. В передних закопах находять ся передні сторожі, які є все готіві до бою. За ними займає місце головна сила армії, а відтак резерви.

Одним словом — закопи представляють велике підземне місто, в котрім мешкає невидиме військо. Тут є головні уліці, хідники, телефони і т. д. Важніші місця закопів є укріплені гарматами і машинними карабінами.

Будованє сильних закопів стало причиною, що декуди воєнна акція дуже поволі поступає наперед (як приміром у Франції). Війна прибирає характер облоги і нераз треба ужити навіть дуже тяжких гармат, щоби прогнати неприятеля з його закопів і в сей спосіб посунути свою лінію наперед.

20. вересня. В Австрії і на Угорщині основують ся воєнна позичкова каса на час війни. Австрійські війська здобувають Валево в Сербії і Ложніцу.

21. вересня. Заходи о позичку французьку в Америці не вдають ся.

22. вересня. Німці побідно відкидають напади Французів з Тулю і Вердену, причім беруть богаті бранців, машинових карабінів і гармат. Розпочинаєть ся острілюване артилерією німецькою фортів між Тулем і Верденом. Боротьби не приносять ще рішенья. Німецька підводна лодка „У 9” затоплює три англійські панцирники „Ебавкір”, „Гог” і „Крессі”, вартости 100 міліонів.

23. вересня. Австрійські війська здобувають в Сербії верхи коло Крупань, причім зломано відпорну силу Сербів. Сербський князь Юрій ранений.

24. вересня. Англійська флота стратила досі 18 кораблів, в тім 4 панцирники, а німецька лише 7; усі самі малі. Панцирник „Емден” зачало коло Мадрасу збірники нафти. В німецькій армії роздано досі 35.000 зелізних хрестів за хоробрість.

25. вересня. Паде перший форт між Тулем і Верденом, званий Кам де Ромен. Нове уставлене австрійського війська укінчене без перешкод з сторони ворога. Криза кредитових інституцій у Франції. Німецький баллон кидає бомби на Остенду. Генерал Гінденбург видає розказ до своєї армії, в яким дякує за побіду над другою російською армією виленською, що була вступила до пруської провінції. При тій другій побіді взято 30.000 бранців, 150 гармат і багато амуніції. Французи покликають на війну річник з 1915. року.

26. вересня. Франція відсилає назад свої афріканські війська. На галицько-угорській границі російські відділи пробують пробити ся, але їх відпирають австрійські війська.

27. вересня. Австрійський штаб заперечує розширюваню за границею вістив ворожої преси про мнимі успіхи Москалів на лінії Сяну та під Перемишлем. На угорській границі повторяють ся дрібні перелазки. В Персії приходить до боротьби між Москалями і перськими племенами.

28. вересня. Німецька артилерія розпочинає облогу Антверпен острілюванем частини фортів. Напад Бельгійців з Антверпен відперто. Також твердиню Осовець в Королівстві Польськім зачинає німецька артилерія острілювати. По обох сто-

ронах Висли розпочинають ся спільні операції сполученого німецького й австрійського війська проти Москалів, супроти чого російське військо відступає назад. В Сербії австрійські війська переходять наново Саву й Дрину.

29. вересня. Боротьба в Карпатах сполучена з великими втратами Москалів. Панцирник „Емден” товить знова кілька англійських кораблів. На північ від Висли прогнано кілька російських дивізій кавалерії.

30. вересня. В Антверпен упали два форти. З провалів в Карпатах прогнано Москалів. Туреччина замикає мінами Дарденелі.

1. жовтня. Облога Антверпен поступає наперед. Німці здобувають один форт і редуту, окружають форт Велем і займають місцевість Термон. Англійський корабель „Австралія” затоплений.

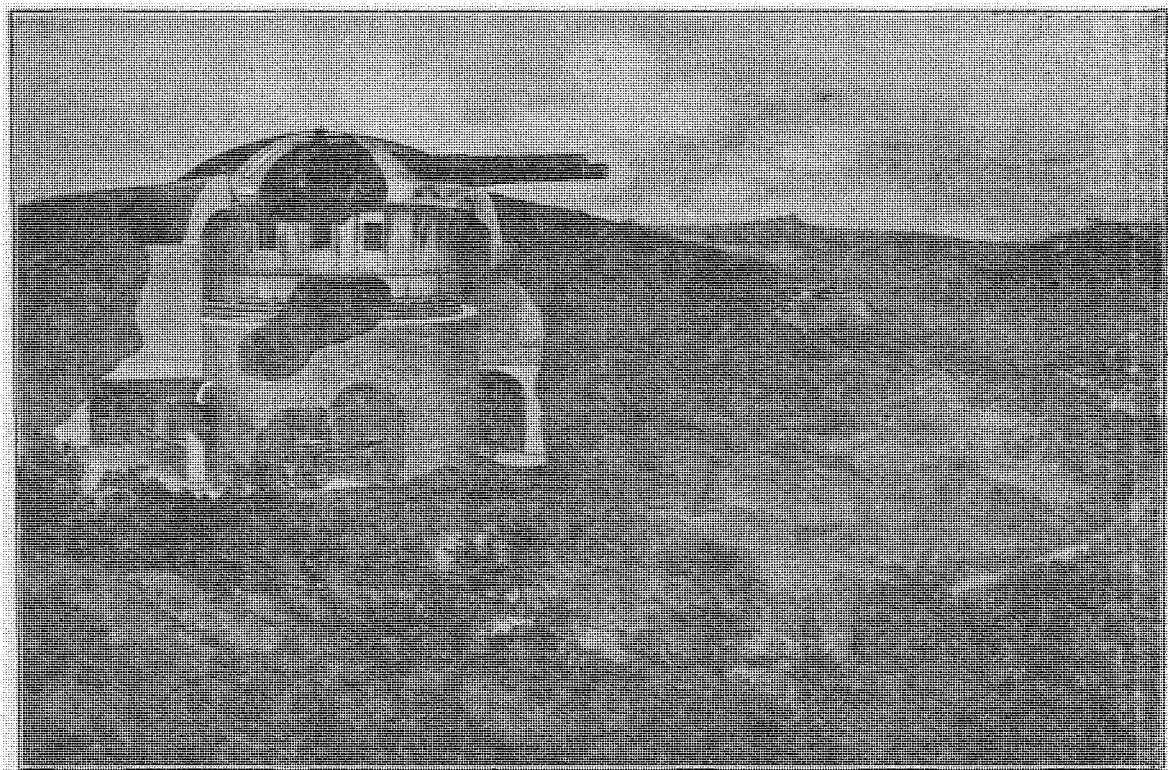
2. жовтня. Боротьба австрійських війск з російськими коло Екермезе і Керешмезе. В новій Сербії музулмани ворохоблять ся проти Сербів.

3. жовтня. Австрійські війська цілковито розбивають дві горногорські бригади і проганяють на фоцу. Генерал Гінденбург розбиває коло Августова два російські корпуси і бере 2000 Москалів то неволі. Німецький панцирник „Ляйпціг” затоплює англійський корабель. Японці при нападі на німецьку твердиню в Азії (в Хінах) Цінгтав трагять 2500 люда. Коло Антверпен впали дальше три форти і редуту. Через се Німці розпочинають приступ до внутрішньої лінії фортів.

4. жовтня. Під Тарнобжегом погромлено російську дивізію піхоти. Укріплення коло Сандомира здобувають Австрійці. В просміку коло Ужкока Австрійці проганяють російське військо. На голудше від Керешмезе в угорській Русі йде боротьба з російськими відділами. Австро-угорські війська хвидево кидають Мармарош-Сигот. В Королівстві Польськім в Росії між Опатовом і Остремом вигнано російську бригаду гвардії з укріплених становищ. Німці взяли московських 3000 бранців і багато гармат.

5. жовтня. Боротьба коло Тече і Крачфальва на Угорщині. Німці здобувають під Антверпен місто Лієр і форти Лянекен, Брухем і Кессель.

6. жовтня. Австрійські війська побіджають Москалів під Мармарош-Сиготом. Російський напад на сувальську губернію відперто. Німці взяли 2700 московських бранців і 9 машинових карабінів; на захід від Івангорода взято 4800 російських бранців. Під Антверпен Німці переступають

ФОРТ І ЙОГО БУДОВА.

Кожда кріпость складається з одного, двох, часом і трох перстенів фортів (приміром Перемишль має два перстені фортів, Краків три перстені).

Форти є звичайно збудовані на горбках, з яких є добрий вигляд на цілу околицю. Кожний форт мусить бути так збудований, щоби з гармат форту можна було острілювати кожне місце, яке знаходить ся перед фортом.

У фортах нової системи гармати є забудовані. Вони є уміщені в мурованих казематах або сталевих вежах.

На повисшій образку є представлена сталева вежа з двома гарматами. Ціла отже будова вежі знаходить ся в землі, понад землю вистають лише дула гармат, окриті зверху грубим сталевим панциром. Такі гармати обслуговуєть ся декуди при помочи електрики. В міру потреби є уміщені на деяких фортах і чотири такі сталеві вежі.

Пристап до форту є незвичайно тяжкий. Пристапу до форту боронять не лише цілні стріли гармат, які вже в часі мира на кожне місце в околиці форту є точно обчислені, але також різні інші перешкоди, якраз в тій цілі збудовані. Такими перешкодами в першій мірі є глибокий і широкий рів (б до 10 метрів), яким є оточений майже кожний форт. Рів є наповнений водою, або дно і берсги рова є обезпечені остриями залізними цалями, полученими зі собою колючим дротом. Крім сего цілий терен, положений в околиці форту, є підмінований.

Щоби взяти форт в посідане, треба його найперше знищити і то до сеї міри, щоби з гармат форту не можна було більше стріляти. До бомбардованя фортів уживаєть ся гармат найбільшого калібру, без них бомбардоване форту, а тимсамим його здобуте є майже неможливе.

ріку Шельдту. Бельгійські правительство переносить ся до Остенди.

7. жовтня. По завязтій боротьбі Австрійці відбирають місто Ряшів в Галичині. Москалі атакують твердиню Перемишль, але австрійське військо відпирає їх і завдає їм великі страсти. В Карпатах дальше йде завзята боротьба, щаслива для Австрійців. Сербів, що вступили до Боснії, прогнано коло Баня-Баска через Дріну. По дводневних битвах цілком розбито коло Романової Планини сербські війська, що ішли під проводом бувшого міністра війни Бодзановича. До неволі взято батальон піхоти і забрано багато гармат, табор і амуніцію.

8. жовтня. Під Антверпен взято форт Брендонг. Німці розпочинають бомбардувати часть міста, що лежить поза внутрішню лінією фортив. Антверпен горить. Під Перемишлем в ночі на 8. жовтня генеральний штурм Москалів, однак безуспішний. Москалі починають відступати від облоги. З Розвадова Москалів прогнано. Під Ланцутом триває боротьба. Москалі утікають з Мармарошського комітату. Коло Бачку розбито дивізію козаків. Зпід Ужока прогнано Москалів до Турки, зпід Веречки до Славска і Тухольки. В боротьбах на Угорщині проти Москалів відзначають ся Українські Січові Стрільці.

9. жовтня. Німці здобувають твердиню Антверпен. Москалі розпочинають напад на Перемишль з полуднево-східної сторони, але Австрійці відперли їх і завдали великі страсти. Через се Москалі відступили зовсім від облоги. 6 російських дивізій піхоти втіває зпід Ланцута через Сян. На схід від Динова розбито сильний російський відділ.

12. жовтня. Австрійці нанесли Москалям сильне поразене коло Ланцута; потім Москалі стали в Галичині поволі уступати на схід.

14. жовтня. Німці здобули бельгійське надморське місто Остенду.

15. жовтня. Австрійці прогнали Москалів зпід Перемишля. Перша московська облога Перемишля тривала від 21. вересня до 15. жовтня (25 днів) і окінчила ся уступленем Москалів. За весь той час Москалі під Перемишлем не могли почванити ся найменшим успіхом.

29. жовтня. Турецька фльота розпочинає війну проти Росії бомбардованем російських пристаней над Чорним Морем. Німецький корабель Емден затопив знова два англійські кораблі.

31. жовтня. Турецькі кружляки затопили 5 російських воєнних і 20 торговельних кораблів.

3. падолиста. Німецькі кружляки затопили коло полудневої Америки три англійські воєнні кораблі.

5. падолиста. Туреччина зачала також війну проти Англії. Франция виповідає Туреччині війну.

9. падолиста. Австрійці полонили 15.000 Москалів в Галичині коло Стрия і 15.000 Сербів в Сербії коло Шабацу. Німці віддали Японцям свою азійську твердиню Кіаочав у Хінах по 2-місячній облозі.

11. падолиста. Москалі втікають з Буковини. Бунти на російській Україні серед резервістів.

12. падолиста. Москалі приступають до другої облоги Перемишля.

14. падолиста. Українських послів з Відня Дра Льонгина Цегельського і Дра Степана Барана радо прийняло болгарське правительство в Софії та обіцяло в разі потреби допомогти оружьем до освободження України з московської неволі.

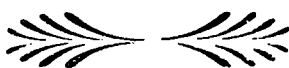
15. падолиста. Турки розбили на Кавказі цілий корпус російського війська. Англійський великий воєнний корабель (дреднот) „Одейсес“ затопив ся, наїхавши на німецьку міну коло ірландського побережя.

17. падолиста. Побіда Австрійців у Сербії; взято 8.000 Сербів до неволі. Побіда Німців в Росії; взято 65.000 Москалів до неволі.

24. падолиста. Австрійці в Росії взяли 29.000 Москалів до неволі. Турки дальше бють Москалів на Кавказі.

26. падолиста. Англійці стратили воєнний корабель „Болварк“, котрий затонув із залогою в силі 800 людей.

30. падолиста. Німці взяли до неволі знова понад 20.000 Москалів в Польськім Королівстві; разом за 3 тижні між 11. і 30. падолиста взяли Німці й Австрійці понад 100.000 Москалів до неволі.

Європейська війна.

ПРИЧИНИ ВІЙНИ.

Дня 28. липня 1914-ого року Австрія вишлала війну Сербії і за кілька днів війна обняла майже цілу Європу.

Що за причина сеї війни?

Австро-угорський міністер заграничних справ граф Берхтольд в письмі до сербського правительства і цісар Франц Йосиф I. в письмі до народів наддунайської монархії писали, що причиною війни було те, що сербські урядові чинники приложили руку до згладження зі світа австрійського престолонаслідника Франца Фердинанда і його жінки Софії в Сараєві дня 28-ого червня 1914. року.

Але на ділі не се було причиною війни. Се тільки було причиною прискорення вибуху війни — Австрії проти Сербії, а рівночасно і теперішньої великої європейської війни.

До сеї війни приготовляли ся всі воюючі тепер держави в останних роках з незвичайною горячкою і вона могла вибухнути кожної хвилі.

Вибух великої європейської війни грозив в 1908-ім році з приводу прилучення Австро-Угорщиною Боснії й Герцеговини яко складових частин монархії, а опісля вдруге підчас останньої балканської війни в 1912-ім і 1913-ім році. Не вибухла тоді війна між великими європейськими державами тільки тому, що вони не були ще добре приготовані.

Аж сього року прийшла та критична хвиля. Держави, які рішили ся на війну, вважали, що вже доволі до неї приготовані і не отягали ся довго та з поспіхом використали подію з 28-ого червня яко безпосередню причину війни.

Властивої причини війни — воюючі держави не подають, але вона мимо того звісна.

А сею властивою причиною теперішньої війни (впрочім, не лише теперішньої) є економічні інтереси воюючих держав.

* * *

Після тих інтересів уложили ся союзи і злуки поодиноких держав, які служили для оборони власне тих економічних інтересів або для завойованя для них ширшого світа.

І так повстав наперед в 1883-ім році 3-державний союз, який завязали між собою: Австро-Угорщина, Німеччина й Італія, а опісля повстав свободнійший союз (з меньшими взаїмними зобовязаннями) — так зване 3-державне порозумінє, яке завязали між собою: Франція, Англія й Росія. (Англія з Францією в 1904-ім, а з Росією в 1907-ім році).

Правительства тих 6-ти держав хотіли, що ті міждержавні союзи служать для збереженя мира, але кождий, хто слідив за розвитком політичних подій в Європі, був певний, що само істнованє 3-державного союзу і 3-державного порозуміня є небезпекою недалекої війни між ними — для оборони чи для розширення своїх економічних інтересів.

І остаточно війна прийшла, як можна було сподівати ся і, як згори заповідали всякі політики. А прийшла вона тільки ізза економічних інтересів воюючих держав.

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВ.

А тепер придивім ся, які то ті економічні інтереси держав загалом і кожної зокрема.

Новочасна держава, коли вона має чк слід розвивати ся, мусить передівім бути економічно сильна — другим словом: мусить бути богатою країною. Пе-

редівсім мусить визискувати скарби своїх земель, а коли їх мало, то треба шукати нових — чужих, які достарчили би тих скарбів. Зачинаєть ся про мислова продукція з тих скарбів і сьвітова торгвля. Культурна держава стараєть ся своєю торгвлюю запанувати над меньше культурно і промислово розвиненими державами або територіями і тягнути з них користи для населеня. Звичайно культурна держава вивозить в слабо розвинені держави або території свої промислові витвори, а відтам привозить сирі матеріяли, потрібні на ті витвори. Така сьвітова торгвля повинна приносити культурній державі користи з вивозу і привозу; значить, що вона повинна мати грошеві зиски, повинна багатіти.

Сю ціль осягають держави в той спосіб, що із слабо розвиненими державами заключають корисні для себе торговельні договори (наприклад Німеччина з Росією або Австрія з балканськими державами), а також займають у своє посіданє ріжні нерозвинені а багаті в природні скарби території яко свої кольонії або займають їх лише під сферу економічних впливів.

(Розумієть ся, що і промислово розвинені держави між собою заключають договори для визискування тих продуктів яких самі не мають та старають ся, аби вони були для них як найкориснійші).

Колиж яка культурна держава розвинула вже свій промисл висше понад своє запотребованє, а не має заграничного ринку збуту для своїх продуктів або коли їй такий ринок збуту замикають другі держави, — то вона зачинає бідніти і просто грозить їй руїна, перед якою вона мусить боронити ся всіми способами. Крайнім способом серед теперішних обставин є — оруже.

* * *

Пригляньмо ся тепер зокрема економічним інтересам воюючих держав.

З-державний союз:

Німеччина — се дуже сильно промислово розвинена держава, але не має

такого ринку збуту і виміни, аби відповідав її економічній силі. Франція і Англія старали ся обмежити німецький ринок збуту і Росія за їх впливом не хотіла заключати з Німеччиною корисного договору, а всі кольонії, які Німеччина доси має, не представляють великого значія. Отже Німеччина не могла багато числити на користи з власних кольоній і мусіла вдовольати ся меньше корисним ринком збуту в полудневій Америці, а також і в північній та в інших далеких країнах. Боліло се німецьких політиків, що німецька держава, так високо розвинена промислово, а не має відповідної сили на сьвітовім ринку, а рівночасно бачили вони, що сей ринок, який ще тепер мала — непевний, хиткий. А до того виділи вони, які великі скарби тягнуть зі своїх кольоній Англіїці і Французи, та ще й притім старають ся ставати на перепоні німецькій сьвітовій торгвлі. Се ображало національну гордість Німців, а журба про краспу будучність для своєї вітчизни не давала їм спокою.

І ціла Німеччина сьвідомо готовила ся до війни проти Англії і проти Франції — для оборони своїх економічних інтересів та для панованя у торговельнім сьвіті. Німеччина хотіла би ослабити надмірне панованє Англії на мори і тимсамим над кольоніями і посілостями. Покищо хотіла би бодай знищити Францію на суші та за її гроші побудувати фльоту, сильнійшу від англійської, аби опісля з Англією поділити ся панованєм у сьвітовій торгвлі.

Австро-Угорщина — се найнещасливійша держава з усіх воюючих, бо промисл у неї доволі розвинений, а сьвітова торгвля дуже обмежена. Передівсім не має вона жадних кольоній, а збут свій обмежала переважно на балканські держави. Вкінни дійшла до того, що і балканські держави, за почином Росії, почали відбирати Австрії ринок збуту. Передівсім не хотіли заключати з нею корисних торговельних договорів, а крім того бойкотували австрійський промисл. В останніх роках австрійська загранична торгвля при-

носила річно шів мільярда корон недо-
бору. А все ще йшло до гіршого і мо-
нархії Габсбургів грозилася економічна
руїна, яка була би довела до упадку
держави і до бажаного Росією розбо-
ру на кілька малих держав.

Отже війна Австро-Угорщини проти
Росії і проти її попіхача — Сербії, се
ратунок перед економічною загиблюю.

Італія — найменше інтересована
в тій війні і тому вона — бодай покищо
— нейтральна. Відповідно до свого про-
мислу вона має досить кольтоній, де мо-
же вести корисну виміну продуктів. Має

Покищо пробує цього „легким коштом“
— нейтральністю, а може ще й ужив
іншого способу.

З-державне порозумінє:

Англія — здобутків не потребує, бо
має доволі посілости: в Азії, Африці,
Австралії, Америці, які дають їй аж над-
мірну змогу розвивати промисл, торго-
влю та багатіти. Коли Англія виступила
до війни, то лише для оборони тих ін-
тересів, своєї переваги у світовій тор-
говлі — одним словом: для оборони
свого панованя на мори.

Німці на зруйнованих фортах великої кріпости при помочи 42-центиметрових гарматних куль в Антверпен (в Бельгії).

також повний доступ до моря, але не
чуеть ся зовсім свобідною у своїх рухах.
Боить її, що мусить ділити ся зі своїм
союзником — Австрією, морем Адри-
єським, хоч з огляду на своє положєнє,
повинна Італія мати більше право до
того моря; але ще більше боить її, що
на Середземнім мори має велику силу
майже цілком чужа тому морю Англія
через те, що держить у своїх руках про-
ливи, які замикають се море (із заходу
Гібральтальський ізза посіданя твердині
Гібральтару, що панує над проливом, а
із сходу Суєський канал, якому вправді
запоручено нейтральність, але на ді-
лі він є в руках Англії). Італія рада би
вдобути більшу силу на обох тих морях.

Франція — також не могла числити
на зиски, а радше боронить вона своїх
інтересів. Одні, добре уміщені, її інте-
реси — се її кольтонії, а другі, зле у-
міщені — се її золото, позичене росий-
ській державі. Отже Франція в теперіш-
ній війні заняла найпоганійше станови-
ще, бо станула по стороні Росії майже
виключно в інтересі французьких мі-
ліонерів-банкирів, що дали своє золото
Росії в позичку. Інтереси ошадного
французького народа не вимагали, аби
його золото сипало ся єдино до порож-
ної скарбниці царського уряду і впро-
чим навіть на случай воєнної невдачі
Росії се золото не дуже ще так загро-
жене. Але в інтересі французьких бан-

кїрів лежить власне війна, бо їх банки ще доволї повні, а по війні голод на золото зросте, а тимсамим зросте і його ціна. Сили Франції проливають свою кров в обороні інтересів париських банкирів в Росії і за се, аби від готівки, яку вони ще мають, могли вони брати більший процент. Трошки більший процент дістануть і всі ті ощадні Французи, що носять до банків свої ощадности, але війна буде їх далеко більше коштівати ніж варта сей приріст проценту.

Росія — се величезна держава, але мало розвинена культурно й економічно: промисл там дуже незначний. Ціле її державне й економічне жите рухаєть ся за чужі гроші. Але хотїла би вона дорівнати иншим культурним державам. Для того російські політики хотїли би її зробити сильною політично й економічно. Одно з другим іде в парі, нерозлучно. Покищо Росія держить ся самодержавем як варварська держава. Алеж все так не вдержить ся і російські політики мусять шукати такої основи, яку мають культурні новітні держави — се є: політична єдність горожан, яка дає внутрішню силу державі, та економічна самостійність. Не може бути в Росії такої політичної єдности, яка є у Франції або в Німеччині, котра опираєть ся на національній єдности, бо в Росії є більше народностий, тож російські політики хотять на будуче оперти внутрішню (а затим і зовнішню) політичну силу на перевазі одного сильнішого народа над другим, так як наприклад в Австрії мають перевагу Німці, а на Угорщині Мадяри. Одначе хотять вони, аби та перевага не була штучна так як в Австрії або в Угорщині, де меншість верховодить над більшостю, але щоби була дійсна. Ясна річ, що та перевага має бути в руках московського народа. Одначе на лихо Москалі в Росії не мають чисельної переваги. На 180 мільонів населеня (після найновїшого обчисленя) левви трохи більше ніж третина (65 до 70 мільонів) є Москалі, а решта — инші народи.

І тут власне, при шуканю за природною перевагою, російські політики зійшли на фалшиву дорогу, бо хотять її утворити — штучно, а се в той спосіб, що хотять змосковщити цілий 40-мільоновий український нарід і майже 10-мільоновий білоруський нарід і тоді, маючи около 110 мільонів на загал 180 (або 165 по відпаденю Польщі) — сотворити державу, в якій внутрішня політична сила опирала би ся на тій перевазі одного московського народа.

В тій цілі ведеть ся в Росії москвичене Українців і Білорусів і в тій цілі ведеть ся тепер заборча війна в Галичині, на Буковині і на угорській Русі.

До другої цілі, до сотвореня економічної незалежности — греба державі передівсім свободи рухів. Та свобода рухів в теперішних часах лежить — на морі. А Росія, хочка вона велика, не має вигідного і свободного доступу до моря. На півночі на Балтійським морі панує Німеччина, а на полудни Чорне Море замикає Туреччина своїм Дарданельським проливом. Тому то Росія хотїла би конче дістати ся на море. У теперішній війні хотїла би здобути від Туреччини Царгород та запанувати над Дарданелями і виплисти собі спокійно на води Середземного моря, а на будуче має також охоту на Швецію та на Персію, які отворили би їй нові моря.

Отсе дві цілі то є сфабриковане одного 110-мільонового народа і здобуте доступу до моря — се дві головні основи російської державної політики, здійснене яких мало би щойно вести до сотвореня новочасної культурної, сильної політично та економічно російської держави.

Теперішня війна Росії має власне вести до тих цілій.

Отже покищо одинока Росія у теперішній війні безпосередно має більше політичний інтерес ніж економічний, бо вона покищо ще ринків збуту для свого промислу не потребує, бо його не має і сама є ринком збуту для промислу других держав і є щойно у стадії твореня новітньої держави.

ТЕПЕРІШНА ВІЙНА Й УКРАЇНА.

Теперішня велика європейська війна має чимале значінє для будучности України.

Кождий з нас мусить признати, хоч ми і не дуже такі приязні для Австрії, що українському народови як о н а ц и ї було там ліпше ніж в Росії, а по війні, коли Австрія її виграє, можна сподівати ся, що буде ще богато ліпше і наш нарід мав би там повну свободу національного розвитку.

Але знайдець ся може дехто, особливо з російських Українців, котрий скаже, що економічно буде в Австрії гірше, бо промислово розвинена Австрія буде використовувати і винищувати слабо промислово розвинену Україну.

На се можна відповісти питанням: А чи тепер в Росії не використовують України чужі капіталісти: французькі, бельгійські, пімецькі, чеські, а навіть американські? І воли там мають повну свободу рухів, а нарід не має свободи рухів для самооборони. А в Австрії мав би бодай ту свободу рухів і взяв би ся до самооборони проти економічного визиску. А друге, в Австрії українська земля подорожіла би, а таксамо і земельні продукти, а тимсамим народне богатство.

Отже не треба бути австрофілом, а би бачити і національний і економічний інтерес для українського народа в Австрії — бодай в недалекій будучині, бо про далеку будучину годі тепер ще говорити.

При тім слід звернути увагу ще на одну річ, а саме, що ми не мусимо попадати в розпук, як би Росія побіди-

ла і загорнула українські землі від Австро-Угорщини.

Переслідуваня Українців будуть, а те, аби Росія змосковщила 40-мільоновий нарід — в се годі вірити. Се нездійснима політична мрія.

А корисні моменти по таким висліді війни були би отсі: 1) злученє всіх українських земель; 2) вплив свідомої маси нашого народа з Галичини і Буковини на несвідомі маси нашого народа в дотеперішній російській Україні.

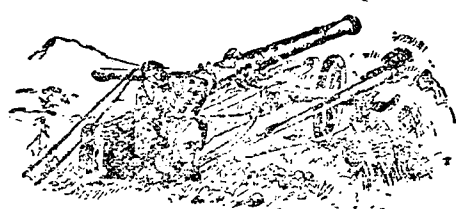
Впрочім і російському самодержавю не вічнієть, а хто знає, чи зараз по війні не вибухне революция та, чи не настане в Росії повна свобода?!

Треба взяти на увагу, що Росія по війні буде спільно ослаблена економічно, а помочи від Франції й Англії так легко не дістане, бо воли самі для себе будуть потребувати золота, отже Росія буде мусіла глядати внутрішної сили, а ту силу добуде, як дасть змогу населеню свобідно економічно, політично і культурно розвивати ся.

Цар і його уряд будуть мусіли відкликнути ся до населеня лише зі свободою, коли схотять найти прихильний відгомін. Се зроблять або із власної спопуки, із зрозуміня положеня або — під напором революції.

Про будучність українського народа будьмо спокійні. 40-мільоновий нарід не загине і мусить здобути свої права істнованя яко нації та — скорше чи пізнійше, — також право самостійного державного житя, до якого має передісім всі потрібні економічні основи.

Володимир Лотоцький.

З російської війни.

1-ий солдат: А що, є там ще яка кровля того „руського духа“?

2-ий солдат: Нема нічого, але виджу не-приятеля. Кажу тобі, Швабіско зближаєть ся. Німецьку піхельгавбу (шанку війскову) виджу так добре, як була на крок від мене!...

Чи гріх?

Хлоп: Отче духовний, чи то гріх ошувати жєда?

Священник: Був би гріх, як би ви його ошували, але не бійте ся, бо вам се ніколи не вдасть ся.

Українець до нацапів: Гей, люди, люди! Чи є між вами хоч один чоловік?

Молитва Мазура.

Мазур сїдав на коня, та нілк не сядє, усе сунєть ся. От він і молить ся:

— Ох, Господи, поможи! Мати Божє, поможи! всі свьяті, допоможіть!

Та як напружить ся, так і опинив ся на другім боці. Тоді й кричєнув:

— Та ну бо вже! — не всі відразу!

Царська заплата.

Російські часописи подають таку цікаву згадку про царя Петра Великого.

Цар Петро був віддав будову моста коло літнього царського города недалеко Петербурга своему улюбленому приятелєви Меньшикову. Меньшиков віддав роботу якомусь будівничому і казав йому так будувати, аби в кишени Меньшикова як найбільше гроший лишило ся.

Будова моста скінчила ся в зимі. І перший переїхати через нього мав цар з Меньшиковом. Саме на Меланії перед Новим Роком виїхав цар зі своїм приятелем саньми, щоби перевести ся по новім мості. Був вечір, звїзди свїтили, а Меньшиков в душї тишив ся, що небавком дістане похвалу або ще якусь нагороду.

Сніг трохи дробить, коні мчать і вже на мості. Аж нараз... друс... і міст завалив ся. Сани з кіньми злетіли в діл і цар зі своїм приятелем опинили ся на леді. Міст був не високий, а сніжна верства була досить груба, тож нічого їм не стало ся, лише трохи пообтовкали собі боки і наїли ся страху.

Цар, піднявши ся скоро на ноги, виймив зпід кожуха свою улюблену нагайку і почав нею тріпати свого приятеля Меньшикова по голові. По виміреню відповідної порції, сїв він знова до саний і кликнув:

— Ну, сїдай, мій приятелю, поїдемо до дому. Міст вже ми оглянули, ти свою заплату дістав, тепер поїдемо на вечеру.

І поїхали.

Цар і його військо яко гарматне м'ясо.

Малі філософи.

Малій Андрійко: Тату, що то таке **пеле?**

Батько: То таке страшне місце, де ідуть по смерті бідні грішники!

Андрійко: А де ідуть боготі грішники?

—0—

Малій Грицько: Мамо! Нащо ви мене мочите в воді, коли потім знова витираєте на сухо?

—0—

Малій Микольцо: Тату, котра година?

Батько: За десять мінут пята.

Микольцо: Е, мені не треба знати яка буде за десять мінут, ви скажіть, яка тепер.

—0—

Кому чого замало?

Кожному чоловікові — часу і грошей.

Хлопцevi — літ.

Старцevi — житя.

Чорнобривій старій бабі—горного волося.

Капіталістам — людської кривди.

Хруневи — одного риза.

Циганови — сьвіта.

Цареви — шибениць.

Кацалови — зради і рублів.

Полякам — царської нагайки.

Американським Українцям — союзів.

Союзам — членів.

—0—

Кому чого загато?

— Злодіям — поліції.

Поліцаям — злодіїв.

Населеню — поліцаїв і злодіїв.

Дівчині — літ.

Відному — довгів.

Самовбийникови — житя.

Кацапам — чести.

Москалям — волі.

Українцям — неволі.

—0—

Кому чого замало і загато.

Скупареви — грошей.

Замало йому і тому хоче пасьладати як найбільше.

Загато йому і тому їх не видає, лише дусить немилосердно.

—0—

На улиці в Нью Йорку.

Хлопець (підходить до незнаной дівчини і пробує з нею зачати розмову отими словами):

— Правда, який гарний нині вечір, моя пані?

— То правда! Чому-ж ви мені його псуєте?

—0—

Рахункова любов.

Але я вам раджу зі щирого серця: женіть ся з Оленою. Вона відійме вам не один біль з вашого серця; додасть вам відваги до життя; поділить разом з вами долю і недолю та помножить родину.

—0—

Маленька Зоня оглядає книжку з образами і говорить до мами: — Мамусю, а чи ті звірята знають, як вони називають ся?

Мама: Ні, дитинко.

Зоня: То певно було би дуже неприємне для осла, як би він знав?! Правда, мамусю?

—0—

Російський міністер скарбу Барк до російського президента міністрів Геремікіна:

— Нарід загине від горівки. Треба її звести, а підвишити податок від цукру. Скинемо з хлопна той тягар, випростуємо йому сивну й осолоди-мо трохи житє.

—0—

ЦІКАВІ ВОРОЖБИ НА 1915. РІК.

(Що заповідає англійський ворожбит зі звезд?)

Ніхто не знає будучности, хоч кождий хотів би її знати.

Кождий бажав би роздерти ту заслону, що відділює нас від того, що нас чекає.

Бажане знати будучність проявляло ся все у людей всіх часів, всіх країв. Бо бажане пізнати її, вгадати її — се прикмета людської цікавості.

Нічого не помагає, що тисячі людей видавали пророцтва, які не сповняли ся. Не помагало, що пророків ворожбитів осмішувано; люди дальше пророкують.

Річ ясна, що межі масою пророцтв трапляють ся і такі пророцтва, які сповняють ся.

Теперішня війна, непевність, яка буде доля так многих держав і народів, мусіли причинити ся до того, що повстало багато пророків...

Різні пророки заповідають у всякий спосіб закінчене війни, предсказують всякі зміни, більше або менше страшні, дивні, несподівані.

В Англії тішиться ся великим поширенням серед народа книжочка, яка виходить в Лондоні під назвою: „Raphael's Prophetic Almanac, себто „Пророчий альманах Рафаеля” або „Prophetic Messenger“ себто „Пророчий вістун”. Видане на 1915. рік — се вже 95-те видане того „пророка”.

Подивім ся, що ворожить той пророк. Почесаймо знов відтак і подивім ся, чи він вгадав.

Ось на підставі старого способу вороження зі звезд сей англійський ворожбит пророкує на місяць с і ч е н ь 1915. р. таке:

„Злучені Держави, Бельгія й Англія будуть відчувати пригнобляючий вплив планети Сатурна. В російській державі будуть сипати ся реформи за реформами, а всі для поправки долі народа”.

Але народ видно не буде вдоволений тими реформами, бо ворожбит ворожить на місяць л ю т и й 1915. р. таке:

„Револьюційні вибухи занепокоять Росию. В середній Росії зійдуть ся планети Марс і Уран, що означає повстанчі рухи”.

В місяці м а р т і біда починає чіпати ся Англії, бо — як каже Рафаель — „великі видатки буде мати англійське міністерство фінансів, розтра-

тити ся багато публичного гроша. Зелізничі і поштові видатки зростуть. Вигляди в рільництві також не будуть добрі, бо погода буде кепська; буде зимно. Справа шкільна знов висунеть ся наперед, а релігійне питання стане кіткою незгоди”. І то не лише Англії, але і її союзникам не буде вести ся, як кажуть звезди.

Зате ць в і т е н ь і м а й принесе багато весняних благодатий, але народи не будуть довго ними тішити ся, бо зараз в червни 1915. р. небесні дороги знов так змінюють ся, що не ворожить нічого доброго...

Та на тих нещастях ще не кінець. Щедрі небесні звезди приготавляють на л и п е н ь дальші несподіванки.

Планета Меркур принесе кепські часи і пічнуть ся „скандали у високих кругах в Англії і процеси за образу чести”.

Не принесуть звезди в місяці ч е р в н и щастя Португалії, яка знов буде мати колотнечу. В Лізбоні, столиці Португалії планета Марс викличе заворушення.

Немилосерні звезди в с е р п н и несуть народи Англії страйки і локавти та випадки зелізничі. Для панів також дуже кепські будуть часи, бо — як пише Рафаель — „по краю піде соціалістична пропаганда в злучі зі справою оподаткування землі”. „Кепські знаки покажуть ся на небі і через них багато потернить Росія, Злучені Держави, полуднева Африка і Голандія”, — каже англійський пророк.

В е р е с е н ь дальше несе одним добро, а другим нещасте. Діяльність англійського парламенту покаже, що настають красні часи для робітників” Звізда ворожить дальше нещасте для Англії, бо розширення виборчих прав на англійські жінчини. У Франції і в Італії будуть соціалістичні неспокої.

Місяць ж о в т е н ь знов не ворожить нічого доброго. Знов нападуть на англійського короля, знов „неповодження шпиталів” і т. и. Рим (столиця Італії) і Франція стануть театром страшних подій.

Далі звізди в місяці п а д о л и с т і приносять ще нові клопоти для Англії, які поширяють ся на її кольонії, а також діткнуться болючо і Росию, Францию та Італію.

На конець і місяць г р у д е н ь не приносить багато потіхи, бо в Англії знов будуть різні міністерські клопоти та випадки летунів. У Франції і в Італії буде ще гірше, хотий не найгірше, бо се вайгірше має прийти аж в 1916. році.

*

*

*

Неменьше цікаві річі ворожать пророк „**коронованим головам**” поодиноких країв. Ось-так наприклад пише, що ц і с а р Н і м е ч ч и н и буде оставати під військовими впливами. Буде він виставлений на небезлеку війни і ушкоджене особи, головно в цьвітни і при кінци року. Здоровле його буде слабе в осени. Буде подорожувати і оглядати чужі краї в літі”. (На жаль не сказано, як він буде подорожувати по чужих краях: чи яко ворог з гарматами, чи яко приятель тією з гарматчими вистрілами на віват?!)

„Для ц а р я Р о с и ї — читаємо дальше в тій англійській книці пророцтв — 1915-тий рік буде найнещасливішим роком за цілий час його дотеперішного панованя. Буде він мати багато особливих напастий і поважних непорозумінь з міністрами та із заграницею. Спокою цар не буде мати до кінци 1915-аго року.

Для ц і с а р я А в с т р і ї звиздані віщованя такі: Планета Меркур ворожить внутрішні клопоти в державнім устрою. Особливо в місяци маю буде мати ц і с а р клопоти конституційні. Ті клопоти будуть наслідком війни, яка не буде для Австрії без значіня.

Замітне ще, що Рафаель ворожить д е р ж а в і е с у л т а н а — Туреччині, зріст і більше значіне

в сьвітї; президентови Ф р а н ц і ї — велику небезлеку, а к о р о л е в и Б е л ь г і ї — великі клопоти.

Ворожби для прочих володарів держав меньше цікаві.

Зайтне ще, що сей пророк Рафаель заповідає на основі вороження президентови Вілсонови, що З л у ч е н і Д е р ж а в и мати-муть в 1915-ім році нові клопоти з Мексиком, але мимо того сей рік запишеть ся дуже корисно, бо піднесеть ся значіне Злучених Держав у сьвітовій політиці та піднесеть ся промисл і торговля і через те зросте богацтво цілого краю.

*

*

*

Всяке ворожитство — се тільки забавка в загадуване будучности і про всі ворожби можна напевно сказати, що вони сповнять ся або ні.

З того ворожитства Рафаеля замітне тільки одно, а саме, що він своїй вітчині Англії ворожить на 1915-тий рік самі невдачі, а таксамо такі невдачі заповідає і союзникам Англії, то є: Росії, Франції, Бельгії і Португалії.

Тим сей англійський пророк різнить ся від инших, наприклад французьких і російських ворожитів, котрі не дивлять ся як там по собі маширують собі звизди, але вважають своїм патріотичним обовязком обсіпати свою вітчину як найліпшими надіями, аби потішити своїх земляків.

Інакше робить холоднокровний Англієць. Той дивить ся на звизди на холоднім небі і з повним спокоєм віщує недобрый рік своїй вітчині.

Одначе Англіїці будуть більше радіти, коли заведуть ся на пророцтві Рафаеля ніж Французи на рожевих заповідях своєї ворожки пані де-Тоб.

ЛЕГКІ І ТЯЖКІ РІЧИ.

О много легше видати \$100.00 ніж заробити \$1.00.

—0—

Лекше виказувати похибки другому ніж побачити свої.

—0—

Лекше зашкодити цілій громаді ніж допомогти одному чоловікови.

—0—

Лекше нищити ніж будувати.

Лекше відібрати честь чоловікови ніж віддати йому її назад.

—0—

Лекше розбити товариство ніж оснувати і провадити.

—0—

Лекше дійти до ладу і до порозуміння зі сьто розумними ніж з одним дурнем.

—0—

ДЕЩО ПРО ЗЕМЛЮ.

Ціла поверхня земської кулі має 509,950.714 квадратних кілометрів (1,972.707 американських квадратних миль).

Поверхня земської суші має 148,671.500 квадратних кілометрів (майже 30% цілої поверхні землі).

Поверхня земських вод 361,279.200 квадратних кілометрів (понад 70%).

Містота цілої землі виносить 1,082,841,315.400 кубічних кілометрів (читай: 1 білйон 82 міліярди 841 мільйонів 315 тисяч 400).

Вага землі виносить: 5690 трільйонів тон (По-я-е-н-е: 1 мільйон має коло себе 6 зер, а мільярд має 9 зер, 1 білйон має 12 зер, а трільйон має 18 зер; коли кажемо 5690 трільйонів, то значить, що по тім числі треба ще поставити 18 зер).

Обвід землі виносить 934,100.000 кілометрів.

Віддалене землі від сонця виносить 149,471.000 кілометрів.

Віддалене землі від місяця 384.400 кілометрів.

Один оборот землі довкола себе триває 23 години 56 минут і 4 секунди (1 доба).

Один обіг землі довкола сонця триває 365 днів 48 минут і 46 секунд (1 рік).

ЧАСТИ СВІТА.

Європа має 9,913.400 квадратних кілометрів простору, на яким живе 433 мільйони населення.

Азія має 44,309.800 квадратних кілометрів простору (майже 5 разів тільки що Європа), а на тім просторі живе 833 мільйони населення (менше ніж двічі стільки що в Європі).

Африка має 29,820.200 квадратних кілометрів простору, на яким живе 127 мільйонів людей.

Австралія й Океанія (острови між Тихим та Індійським океаном) має 8,962.5000 квадратних кілометрів простору, на яким живе 7 мільйонів населення.

Америка має 42,106.000 квадратних кілометрів простору, на яким живе 163 мільйони населення.

Полудневі полярні простори мають 13.599.600 квадратних кілометрів.

Разом простір земської суші виносить 148,671.500 квадратних кілометрів, а живе на нім

1.563,000.000 (понад півтора мільярда) населення (Се обчислене з 1910-ого року; тепер число населення значно більше).

АМЕРИКАНСЬКІ МІРИ І ВАГИ.

Міри довжини.

1 інч (цаль) = 12 лайнс (= 2 і пів центиметра).

1 ф'ут (стопа) = 12 іншів (= 30 центиметрів).

1 ярд = 3 фіти (= 90 центиметрів).

1 миля (майл) = 1760 ярдів (= около 1600 метрів).

1 узол (нот) або морська миля = 6.080 фітів (= 1855 метрів).

Міри поверхні.

1 квадратний ф'ут (сквер ф'ут) = 144 квадратних іншів (сквер іншес) — (= 900 квадратних центиметрів).

1 квадратний ярд (сквер ярд) = 9 квадратних фітів (сквер фіт) — (= 8.360 квадратних центиметрів).

1 квадратна миля (сквер майл) = 640 акрів (ейкерс) — (= понад 2 і пів квадр. кілометра).

Міри течий і сипких продуктів.

1 пайнт = 4 джилси — (= понад пів літра).

1 кварта (кворт) = 2 пайнти — (= 1 $\frac{1}{10}$ літра).

1 гальон (гелон) = 4 кварта (квортс) — (понад 4 літри).

1 бушел = 4 пеки (пекс) — (= 35 літри).

З а м і т к а: При міреню вина на 1 пайнт звичайно дасть ся менше ніж пів літри, а на 1 гальон (гелон) менше ніж 4 літри. Натомісць при міреню пива звичайно на 1 пайнт дасть ся більше ніж пів літри, а 1 гальон (гелон) більше ніж 4 $\frac{1}{2}$ пів літри.

Торговельні ваги.

1 унція (авнс) = 16 дрем (дремс) — (= 28 грамів або майже 3 дека).

1 фунт (павнд) = 16 унцій (авнсс) — (= 450 грамів або 45 деків).

1 квортс = 25 фунтів (павндс) — (= понад 11 кілограмів).

1 гандредвейт = 100 фунтів (павндс) — (= 45 кілограмів).

1 тона (тан) = 20 гандредвейтів (гандредвейтс) — (= понад 900 кілограмів).

СПОДІВАНЕ ДОЖИТЬ ПРИ ОСЯГНЕННЮ ПЕРВОГО ВІКУ.

Понизша табеля є зівставлена на підставі довголітних досьвідів найбільших товариств о-безпечень на жите. Ся табеля є підставою для всіх товариств обезпечень на жите; після неї обчисляють товариства висоту річних премій (вкладок).

Вік	муж.	женщ.	Вік	муж.	женщ.
10	49	48	48	22½	22
11	49¼	47¾	49	21¼	21¼
12	48½	46½	50	21	21
13	48	45¾	51	20½	20½
14	47¼	45	52	20	20
15	46½	44¼	53	19¼	19¼
16	46	43½	54	18½	18½
17	45¼	42¾	55	18	18
18	44½	42¼	56	17	17
19	43¾	41½	57	16½	16¼
20	43	41	58	15¾	15½
21	42¼	40¼	59	15¼	15
22	41½	39½	60	14½	14¼
23	41	39	61	14	13¾
24	40¼	38½	62	13¼	13
25	39½	38	63	12¾	12½
26	38¾	37¼	64	12¼	12
27	38	36½	65	11½	11¼
28	38¼	36	66	11	10¾
29	36½	35½	67	10½	10¼
30	36	35	68	10	9¾
31	35¼	34¼	69	9½	9¼
32	34½	33	70	9	8½
33	33¾	32½	71	8½	8¼
34	33	31¾	72	8	7¾
35	32¼	31	73	7½	7¼
36	31½	30½	74	7¼	7
37	30¾	30	75	6¾	6½
38	30	29	76	6¼	5½
39	29¼	28½	77	6	5¼
40	28½	27¾	78	5¼	5
41	27¾	27¼	79	5	4¾
42	27	26½	80	4¾	4¼
43	26¼	25¾	81	4½	4
44	25½	25	82	4¼	3½
45	24¾	24¼	83	4	3¼
46	24	23½	84	3¾	3
47	23¼	22¾	85	3½	2¾

Отся табеля вказує отже, кілько літ буде ще жити здоровий мущина (зглядно жінка), коли вже осягнув певний вік жита.

Примір: Здоровий хлопець, який числять тепер 10 літ, буде жити ще 49 літ (зглядно 10-літна дівчина буде жити ще 48 літ) т. зн. доживе 59 літ. Очевидно, що поданий вік є пере-сїчний.

„СВОБОДА“

найстарша українська часопись в Америці і орган

Українського Народного Союзу

заложена 1893 року.

„СВОБОДА“ є найбільшою зі всіх українських часописий в новім і старім краю.

„СВОБОДА“ виходить три рази тижнево — у второк, четвер і суботу.

„СВОБОДА“ розходить ся в 25 до 30 тисячах примірників у Злучених Державах і Канаді.

„СВОБОДА“ подає цікаві новини американські і краєві, популярно-наукові розвідки, оповідання і фейлетони.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

В Злуч. Державах на цілий рік - - - -	\$2.00
„ „ на пів року - - - -	\$1.00
„ „ на чверть року - - - -	.75
До Канади і старого краю на цілий рік - -	\$3.00
„ „ „ „ на пів року -	\$1.50
„ „ „ „ на чверть року	\$1.00

Адреса:

„SVOBODA“

83 Grand Street, Jersey City, N. J.

В адміністрації „Свободи“ можна дістати дуже цікаві книжки власного накладу.

----- Цінники висилаєсь даром. -----

Гроші належить вислати враз з замовленнями на лоточвий або експресовий моні-ордер або в реджі-строванім листі. -----

В просьвіті сила і будучність!

„Просьвіта” У. Н. Союза видає місячні просьвітні книжочки з поучаючими статями, цікавими оповіданнями, віршами і гарними ілюстраціями.

Передплата на висше згадані книжочки виносить в Злучених Державах річно 75 цнт., а поза межами Злучених Держав річно \$1.00.

Поодинокі книжочки в розпродажі коштують по 10 цнт.

— 0 —

Для дітей „Просьвіта” У. Н. Союза видає окрему місячну ілюстровану газетку „Цьвітка”.

В „Цьвітці” подаєть ся добірні оповідання, цікаві і поучаючі байки та казки, вершики, сьміховинки, забавки, загадки і т. н., а все те ще й прикрашене гарними образками.

Всі батьки, що хотять, аби їх діточки не забували, якого вони роду, що хотять виховати свої діточки на добрих синів і доньок свого народу, повинні для них записати „Цьвітку”. Річна передплата (за 12 чисел) виносить всего 75 центів, а поза границями Злучених Держав \$1.00.

— 0 —

„Просьвіта” Укр. Нар. Союза видає ще „Сьвітові перлини”, книжочки меньші обемом, але цінного змісту.

„PROSVITA“ U. N. A., 83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Вже вийшли з друку:

Ч. 1. Л. Толстой. Де любов там і Бог.
Ціна 10 цнт.

Ч. 2. Джіовані Чіамполі. Сільська вчителька. Ціна 10 цнт.

„Просьвіта” У. Н. Союза має також на складі до продажу:

Бедвін Сендс. (Історія України в англійській мові). Ся книжка дуже пригожа для поученя тут роджених українських дітей про рідний край і нарід, а також і для поясненя Американцям про наш нарід. Ціна \$1.00

Т. Шевченко. „Кобзар” в 2-ох томах. Оба томи \$1.60

Я. Федорчук. Memorandum on the Ukrainian Question in its National Aspect. — Ціна 50 ц.

Ю. Бачинський. Українська іміграція в Злучених Державах Америки. Ся книжка дає розгляд житя української іміграції в Злучених Державах Америки від перших початків іміграції до останних часів. В сій книжці є 75 ріжних ілюстрацій і дві карти. Ціна \$1.75

Крім того є на складі на продаж І. річник видавництва „Просьвіти” — ціна \$1.00, і І. річник „Цьвітки” — ціна \$0.75.

Хто хотів би стати передплатником видавництва „Просьвіти”, і рад би ближше познакомити ся з отсими виданнями, нехай пише або піле замовленя і гроші на адресу:

Друкарня „Свободи“

виконує

СТАРАННО, ДЕШЕВО І НА ЧАС ВСЯКІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ,

як:

ТИКЕТИ, ПРОГРАМИ НА ПРЕДСТАВЛЕННЯ, БАЛТ І
КОНЦЕРТИ.

НАГОЛОВКИ ДО ЛИСТІВ, КОВЕРТИ, ФОРМУЛЯРИ,
КАРТИ КУПЕЦЬКІ І ВІЗИТОВІ.

КНИЖОЧКИ КОЛЕКТОРСЬКІ ДЛЯ БРАТСТВ І ТОВА-
РИСТВ.

СТАТУТИ, БРОШУРИ І БІЛЬШІ КНИЖКИ.

Вп. Урядники Відділів У. Н. Союзу повинні звертатись зі всякими друкми до друкарні „Свободи“.

При друкарні „Свободи“ знаходить ся також

КНИГАРНЯ

і має на своїм складі різнородні книжки, як: оповідання, новелі, байки, гуморесни, книжки до забави і розривки, популярні наукові розвідки, букварі, самоучки, театральні штуки, молитвенники і т. и.

Крім книжок знаходить ся много різнородних дружів, як: переписні листки з портретами визначних Українців, листи з віршами, портретами і др.

СПИС КНИЖОК:

Американський Гимн „Май Контри“ під нотами в українським перекладі. — Ціна 10 цт.	В старім і новім краю. — Образ з сучасного життя в 4-ох відслонах. Дуже весела штука для маторських театрів. — При кінці сеї книжки знаходить ся сьмішне оповіданє „Стадник“. — Ціна 25 цт.
*Американець, веселий образ з життя народу зі сьпівами, в трох діях. — Ціна 15 цт.	*Гостина сьв. Николая, драматична гра для дітей. — Ціна 10 цт.
Америка. — Збірка віршів. — Зміст: Америка. Важкі думи. Галицьким панам у альбом. До сестри. Публіка. Се що такого є? В Пенсильвенії. Два образки. Одна лиш калина. Я хочу до дому. Купить мази. Прощанє з краєм. Слава Пророка. Поет і Муза. Будучність руського робітника. Вітер по поли. Ой в мене квіточки цвили. — Ціна 15 цт.	*Галицькі анекдоти. (Гуморстичні оповідання). — Ціна 10 цт.
Бери та читай. — Ціна 30 цт.	Дещо про звірята, рослини, каміне і скали. — В сій книжці знаходить ся около 200 цікавих образків звірят, птахів і риб з докладним описом, де вони живуть. — Ціна 30 цт.
*Блудний син. Образ з життя наших виселенців в Америці у 4 актах зі сьпівами. Ціна 25 цт.	*Думи, думки, коломийки і пісні народні. — Ціна 30 цт.
*Вертеп. Сценічна картинка для колядників, що ходять по хатах в часі Різдяних Сьвят. Ціна 10 цт.	Дорога до сьвідомости: Капітал і праця. — Ціна 10 цт.
*В неволі темноти. — Комедія з життя русько-американського народа в 3 актах . . . 25 цт.	Дорога до сьвідомости: Борба клас і длячого робітники організують ся. — Ціна 10 цт.
Весела книжочка з 17 образками. — Гуморстично-сатиричний збірник для сумних людей. — Містить в собі багато сьмішних віршів, дощів і оповідань. — Ціна 35 цт.	Два брати, з байок Братів Гріммів. — Ціна 15 цт.
	Емігрант. — Дуже веселі пригоди з життя емігранта. — Ціна 15 цт.
	З кого ся насьмівають, з того люди бувають. — Посол Петришин. — Модний адвокат. Збірка оповідань. — Ціна 10 цт.

- З ріжних нив.** — Зміст: Вся людська твар з хвалою прийде (вірш). Чого нам дійсно потреба. Не плоти ради, не плоди (вірш). Найбільший духовий поет (Данте Аліґієрі). Михайло Петрович Старицький, батько українського театру і визначний український поет. Як будуть іти шапи? Ангел та пустельник (оповідане). Дещо цікавого із природи і науки. Зі світа. — Ціна 15 цнт.
- *Житє Ісуса Христа.** 1.25
- *Житє і Твори Івана Франна.** — Ціна 10 цнт.
- Житє, зарібки, організації і т. п. в Злуч. Державах.** — Дуже цікаво розпирва про відносини праці і життя в Америці. — Ціна .. 15 цнт.
- Журавлі.** — Зміст: Журавлі (вірш). Закутник (оповідане). Новітні гайдамаки (вірш). Пісні про Канаду. Пайлот Бют, оповідане про судьбу молодого робітника-емігранта. Звідки бере земля тепло. — Ціна 15 цнт.
- *Жіночий язир, індіанська казка. Невдалий линч,** оповідане. — Ціна 15 цнт.
- Зуб за зуб (оповідане).** — Бом (з каліфорнійського життя). Судьба сьвітів. Назва „Русини”. — Ціна 10 цнт.
- *Казки за циганів.** — Ціна 10 цнт.
- Казки про жидів.** — Зміст: Як Іван жидів мурдував. Вандрівка Івана з жидами. Як Іван водив жидів на гриби, а відтак у ставі потопив. Мужик з жидом в сніщі. Пап і жид. Казка про жиди. Як жид Русина правовав. — Ціна 15 цнт.
- Книжочка рахункова.** — Дуже практична книжочка до обчислювання всяких рахунків; вона є пожиточна так для бизнесменів як і для робітників. З додатком деяких цікавих відомостей. — Ціна 30 цнт.
- Коротка історія Руси до зруйнования Січи.** Містить багато образків руських князів і гетьманів. — Ціна 10 цнт.
- *Конець „Титаніна”,** правдивий опис морської катастрофи. — Ціна 40 цнт.
- *Мужицька доля.** Збірка оповідань. Ціна 10 цнт.
- Марія.** — Зміст: Марія (уривок з поеми Т. Ш.). На чужині (вірш). Скором (оповідане). Рік 1903-ий в старім краю. Людоїство в Конго. Клопоти кума Софрона (вірш). — Ціна 10 цнт.
- Многострадальний народ.** (Огляд історії українського народу). — Ціна 20 цнт.
- Навернений Грішник.** — Ціна 20 цнт.
- Народний рух австро-угорських Русинів.** — Ціна 20 цнт.
- Напад на Січ.** — Ціна 5 цнт.
- *Оповідане про Алі Бабу і сорон розбійників.** Арабська казка. — Ціна 20 цнт.
- О підземних скарбах.** — Природничка розвідка про всякі мінерали, находячі ся в землі і як витворюєть ся з них річи необхідні в житю людей. — Ціна 25 цнт.
- Оповіданя про заздрих Богів.** — Ціна 10 цнт.
- *Провідник, практичний підручник до науки англійської мови без помочи учителя з доданєм словаря.** — Ціна \$1.50
- *Під прапором свободи.** Вибір патріотичних деклямацій. — Ціна 30 цнт.
- *Пісні про Канаду і Австрію.** Пригоди з життя емігрантів, писані вершом. — Ціна 40 цнт.
- Покуса.** — Зміст: Покуса (оповідане). З практичної школи (оповід.). Я тут голова (оповід.). Пісня про Канаду. 11.000 метрів над землею. Руському серцю (вірш). Вік людей, зьвірять і ростин. — Ціна 10 цнт.
- Принц і нурдар.** Дуже займаюче оповідане славного американського писателя Марка Твейна в перекладі В. Держжирюка. — Ціна 50 цнт.
- *Причта про садівника та інші оповіданя,** гуморески і сатури. — Ціна 40 цнт.
- *Промови, деклямації і желаня на хрестинах, заручинах і весілю для нумів, старостів і дружбів.** — Ціна 10 цнт.
- Про кінець сьвіта.** — Ціна 15 цнт.
- Про нутро землі (з 22 образками).** — Розкази про будову землі і її передпотонові здобутки. — Ціна 25 цнт.
- *Підручний календарик на рік 1915.** — Ціна 10 цнт.
- Руський штукар.** 212 гарних штук до забави. — Зміст: Часть I. Забави фізичні і хемічні. Часть II. Штуки з картами. Часть III. Штуки рахункові. Часть IV. Штуки жартібливі. — Ціна 50 цнт.
- Рицар і смерть** — Ціна 5 цнт.
- Розмова Поляка з Русином.** — Дуже веселий вірш, в котрім Русин висьміває польську пиху. — Ціна 10 цнт.
- Реліґійні вірованя старинних народів.** — Зміст: Реліґія Єгиптян. Реліґія Халдейців. Первісна реліґія Індусів. Ісповідники реліґії Брама. Реліґія Будди. Реліґія Перзів. Реліґія Жидів. Реліґія Греків. Реліґія Римлян. — Ціна 20 цнт.
- Русько-англійський тлумач,** з котрого можна дуже скоро навчитись англійської мови. — Сторін 256, тверда оправа. — Ціна .. 60 цнт.
- Слово ч. 5.** — Зміст: Блаженний чоловік (з Псалтира). З книги приповістей Соломона. Чи буде що з наших дітій? Громадське житє Італійців в Нью Йорку. Штука і архітектура на виставі в Ст. Луїс, Мо. Дві левади (оповідане). Дещо цікавого. Зі світа. — Ціна 15 цнт.
- Слово ч. 6.** — Зміст: Слочив мій дух... (вірш). Спокій душі. Не виносить ся серце вже мое вірш). Потреба літератури. Народні школи в Пенсильвенії. Дорога любови, то Божа дорога. Зі світа. — Ціна 15 цнт.
- Степові люди.** — Оповідане з життя в донських степах. — Ціна 15 цнт.
- Страшна пімста.** — Оповідане М. Гоголя з козацьких часів (з многими образками). — Ціна 20 цнт.

Співомовки	40 цнт.
Свекруха. — Комедія в 3 діях	25 цнт.
Страйк. — Сценічний образ в трох діях з життя хліборобів в Галичині. (Штука для аматорських театрів). — Ціна	20 цнт.
Стрільай на смерть! — Робітничка драма в 1-ій дії. (Для аматорських театрів). — Ціна 15 пт	
Товариска ворожина, для веселі розвивки в кружку знайомих. — Зміст: Ворожене будучности для женщин. Ворожене будучности для мужчин. — Ціна	15 цнт.
*Хлопська доля. — Ціна	5 цнт.
Хто з чого живе? (Розвідка на тлі економічним) — „Земля Рече” — Ціна	15 цнт.
Через кордон. (Цікаві розкази емігранта). Емігрант (вірш). — Ціна	15 цнт.
*Що стало ся з Рудольфом або трагедія на замку Маєрлінг. — Ціна	60 цнт.
Як мужик ходив до царя правди шунати (оповіданє). 3 гір (вірш). За землю (оповіданє). Сьвіт без Аллага (арабська байка). Як вояк пімстив ся на цареві (казка). — Ціна 15 цнт.	
Які то є люди на землі? (з 22 образками і 2 мапами). Дуже цікава розвідка про всі раси людий і їх житє. — Ціна	50 цнт.
*Як писати листи або найновіший і найпрактичнійший Русько-анг. Листівник. — Ціна 75 цнт.	

ВИДАНЯ „ПРОСЬВІТИ” У. Н. СОЮЗА.

Ч. 1. Різдвяна ніч (з 10 образками). — Ціна	20 цнт.
Ч. 2. Що то є книжка? — Початки козаччини (з 5 образками). — Козачий кістяк. — Кіндрат Бубненко-Швидкий. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	20 цнт.
Ч. 3. Тарас Шевченко. — Ціна	20 цнт.
Ч. 4. Сьвято весни. — Ворог між нами. — Христос Воскрес. — До часу збанок воду носить (2 ілюстр.). — Тополя (1 ілюстрація). — Мати. — На Великдень. — Старинний звичай. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	20 цнт.
Ч. 5. Вода в природі. — Уміркований та щирий. (В. Винниченко). — Заграй. — Останки „Фортуни”. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	20 цнт.
Ч. 6. Як закладати читальні і весті бібліотеки. — Чому рік має 365 днів. — Що таке грім. — Алькоголь, повільна отруя. — Шинок. — Чотири дні. (Всеволод Гаршин.) — Заповіт Ярослава Мудрого. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 7. Огонь на услугах чоловіка (з ілюстраці). — Становище пияниці. — Янко Музика. — Сви-	

начий син. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 8. Богдан Хмельницький в Галичині (2 ілюстрації). — Письмо (6 ілюстрацій). — Фляшка горівки. — Не в добрий час (4 ілюстрації). — Дні нашої слави і недолі. — Ціна ..	15 цнт.
Ч. 9. Про Христофа Колумба та відкрите Америки (2 ілюстрації). — Закон не спинить пиянства, тільки вихованє. — Ріп Ван Вінкель (Вашінгтон Ірвінг). — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 10. Історія заложеня Злучених Держав Північної Америки. — Самсон. — До тих, що сьміють ся з п'яної людини. — Яє Сніжка щось по ночі водило і що то було? (1 ілюстрація). — Бог на землі (Індійська казка). — Свати. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна ..	15 цнт.
Ч. 11. Жінка і її значіне в суспільнім житю. — Сільський хірург (3 ілюстрації). — Смерть отаманова. — Дурень. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 12. Американські трости. — Ковбок. (Казка.) — Емігранти. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.

МОЛИТВЕННИКИ І КНИЖКИ БОГОСЛУЖЕБНІ ТА РЕЛІГІЙНІ.

Новий Завіт	2.00
Псалтир	1.00
Бог Надежда Моя, звичайна оправа	1.00
Бог Надежда Моя, кістяна оправа	2.00
Бог Радость Моя, кістяна оправа	1.40
Віночок, для молодіжи, звич. оправа	28
Дорога до неба, скіряна оправа	90
Дорога до неба, малий, звич. оправа	32
Друг Душі, кістяна оправа	1.30
Друг Душі, малий, звич. оправа	50
Збірник Богомоленій, кістяна оправа	2.00
Горі ім'єм серця, скіряна оправа	1.10
Горі ім'єм серця, звич. оправа	34
Хліб Душі, кістяна оправа	1.80
Молитвослов для католицьких лиць	1.20
Помилуй нас Боже, для молодіжи, скіряна оправа	80
Помилуй нас Боже, звич. оправа	50
Коляди	15
Коляди і Щедрівки на Різдво Христове і Богоявленіє з додатком пісень страстних, воскресних і інших пісень церковних	20
Ангельський хор, часть II.	5

ДРУКИ:

Книжочки платничі для вписування місячних виплат членів до Братств і Товариств, 50 штук	3.50
Метрики хрещення, шлюбу і смерті, штука	3
Помяник за померших	10
Листові папери. Листи з вінею Т. Шевченка, М. Лисенка, Ів. Франка, Богдана Хмельницького, М. Драгоманова за штуку	2
Книжки для онікунів хорих	1.00
Свідощтва лікарські для хорих членів Бр. і Товариств	3
Портрет Т. Шевченка, поменшене портрету славного артиста-малюра Ф. Красицького. Величина 13x16 цаїв на тревалім папері. Ціна 20 ц.	
Переписні картки. — 1) Т. Шевченко (з портрета Красицького), 2) Шевченко в молодім віці, 3) Шевченко в неволи (з власноручного портрета), 4) Родинна хата Т. Шевченка, 5) Могила Т. Шевченка в Каневі над Дні-	

пром. — Картки виконані в трох кольорах і прикрашені зображеннями в народних мотивах. — 5 карток

ВКАЗІВКИ ДЛЯ ЗАМОВЛЯЮЧИХ КНИЖКИ.

Кожий замовляючий книжки повинен виписати виразно всі титули книжок, які йому подобались і обчислити загальну належитість за книжки. Коли хто замовляє книжки на меншу суму, то належитість може присилати поштовими марками, а при більших замовленнях належить посылати гроші через поштовий або експресовий муні-ордер. Адреса замовляючого мусить бути написана як найдокладніше. Мешкаючі по малих місцевостях повинні при замовлюванню книжок посылати 10 центів на режістер, бо трапляється часто, що хтось другий з краївнів забере їм книжки з пошти.

Замовлені книжки висилаємо відвортною поштою. Гроші належить присилати враз з замовленням. Срібних грошей канадінських і марок (стемпів) не приймаєсь.

Замовлення належить вислати на адресу:

“Svoboda”, 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

The National Bank of Shamokin

В ШАМОКІН, ПА.

John Mullen, President, A. D. Robertson Vice Pres't, Geo C. Graeber, Cashier, F. A. Gable, Ass't Cashier, Con. R. Graeber, Teller.

АКТИВА:

Позички і проценти	\$1,523,353.67
Державні і інші цінні папери	293,530.00
Дім банковий	15,000.00
Довги других банків	22,187.95
Готівка і резерва ..	290,691.01
	<u>\$2,144,762.63</u>

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:

Капітал	\$ 100,000.00
Надвизка і несплачені зиски	340,039.54
На нотах в обігу ...	75,000.00
Невишпачені дівіденди	501.66
Депозити	1,629,221.43
	<u>\$2,144,762.63</u>

ПЛАТИТЬ 3% ВІД ЧАСОВИХ ДЕПОЗИТІВ.

Один з найліпше просперуючих банків в Шамокін, Па.

Вложений в сім банку гріш є певний.

ТИСЯЧІ ДОЛЯРІВ

видають денно люди, аби почувти славних співаків, музиків, бесідників, куплети або народні і веселі пісні, монольоги і т. д.

Все те можете почувти в своїй власній хаті без найменших видатків, коли маєте від нас грамофон, який ми даємо на сплату по

\$1.00 на місяць.

Возьміть наш грамофон на тримісячну пробу, цілковито даром, а коли він Вам не подобаєсь, зложений Вами задаток звернемо назад, так що три місячне уживане нашого грамофону не коштує Вас ані цента.

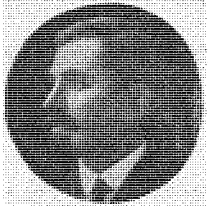
24 плит зі співами і 50 плит з музикою даємо даром.

Гваранція письменна на 15 літ на кожний фонограф.

Пишіть до нас, а ми сейчас Вам подамо ближші услівя як також вишлемо Вам богато ілюстрований натальоґ даром.

Royal Phonograph Co.

91 East 4th Street, Dep. 6 A, New York, N. Y.

ЧИ ЗНАЄТЕ,
що касієр „Укр. Народного Союзу”

АЛЕКСІЙ ШАРШОНЬ

ПОСИЛАЄ ГРОШІ ДО КРАЮ

— і має —

ДОБІРНУ ГРОСЕРНЮ

ТОВАР СЪВІЖИЙ. ПРОДАЄ ДЕШЕ-
ВО, АЛЕ ЛИШЕ ЗА ГОТІВКУ.
РОДИМЦІ ПОПИРАЙТЕ СВОГО!

524 Pine & Franklin Sts.,
SHAMOKIN, PA.

Складайте свої ошадности

В

FIRST NATIONAL BANK

В Ford City, Pa.

а будете безпечні і дістанете
від вложених грошей 4%

Висилка грошей до всіх
част й світа і продаж карт
корабельних.

КАПІТАЛ І НАДВИЖКА

\$100,000.00

D. B. Heiner, President.
H. McD. McCue, Vice Prest.
Daniel H. Core, Cashier.

REITZ BROTHERS
cor. Clay and Franklin Sts.,
SHAMOKIN, PA.

Контрактори і Будівничі
Будують дома і продають вся-
кого рода дерево і матеріял
будівельний.

UNGER & SNYDER

АДВОКАТИ

заступають у всяких справах судових
і репрезентують добрі асекурації
від огню.

241 W. Spruce St, Shamokin, Pa.

МИХАІЛ ЯНКОВИЧ
РУСЬКА ГРОСЕРНЯ І БУЧЕРНЯ
(власний дім).

На складі завсїгда сьвіжий товар.
Русини! до свого, а певно зацадите
немало гроша.

525 Pine & Franklin Sts.,
SHAMOKIN, PA.

East End Lumber Company

ГОЛОВНИЙ СКЛАД
БУДІВЛЯНОГО ДЕРЕВА
cor. Franklin & Chestnut St.,
SHAMOKIN, PA.

Коли ставляєте хату чи инший бу-
динок, то зверніть ся до нас по бу-
дівляний матеріял. Доставлений на-
ми матеріял є дуже тревалий.

SHAMOKIN BANKING COMPANY — Shamokin, Pa.

W. C. McConnell, President. T. J. Mullen, Vice Pres't. I. S. Huber, Cashier.

Закладовий капітал \$100,000.00.

Вплачений капітал \$50,000.00

Надвижка \$93,000.00.

Платить 3% від часових депозитів.

Скоро і старанна услуга у всіх банкових функціях. — Наймоднійше уряджений і ведений після найіпших метод і угодінь

Уділяєсь радо чекове конто для корпорацій, фірм і поодиноких людей.

Коли хочете убезпечити від огня свій дім або домові річи і меблі, то зголосіть ся до агенції асекураційної:

D. A. GOLDMAN

Park Hotel Ford City, Pa.

ГАВРИІЛ МАЛИНЯК

WHOLESALE

**cor. Franklin & Spruzheim Sts.,
SHAMOKIN, PA.**

Має завсігди на складі сьвіже пиво в великих і малих бочілках з найлучших броварів, як також найліпші горівки і лікери. — Свій до свого!

КУПУЙТЕ

на кредит!

**В ПЕРШІМ
І НАЙБІЛЬШІМ
ДОМІ КРЕДИТОВІМ**

на кредит!

**В ПЕРШІМ
І НАЙБІЛЬШІМ
ДОМІ КРЕДИТОВІМ**

ГОДИННИКИ

ЗОЛОТІ, СРІБНІ І ИНШІ ДОРОГОЦІННОСТИ

ПО ДУЖЕ ЗНИЖЕНИХ ЦІНАХ

по \$1 місячної сплати ратами
Даром! Позволяємо на 30 днів безплатної проби.

Гарантуємо кождий годинник на 20 літ.
Даром! Правдивий з лютий перстень кождому купуючому даром!

Не відтягайте, лише жадайте зараз наш безплатвий, богатий, прекрасний каталог.

The Watch & Jewelry Co.,

194 E. HOUSTON ST., D. 30 NEW YORK, N. Y.

Худий від довгих літ -- „Осягнув 22 фунти в 23 днях“

ПРАВДИВІ ПИСЬМА ЛЮДИЙ, КОТРІ ДОСЬВІДЧИЛИ НА СОБІ КОРИСНІ НАСЛІДКИ „САРГОЛЯ“.

„Я упав був з тіла цілковито“, говорив Ф. Гейнон. „І був приневолений оставити роботу з причини обезсилена. Однак, завдяки лікови „Сарголь“, я почуваюсь як відроджений. Я здобув 22 фунти ваги в 23 днях“.

„Сарголь“ додав мені 10 фунтів ваги в 14-ох днях“, запевнює В. Д. Робертс. „Сей лік дав мені добре спане, смак до їди, охоту і замилюванє до праці“.

„Я мав 132 фунти ваги, коли я почав уживати „Сарголь“. По 20-ох днях я вже важив 144 фунти. „Сарголь є чудесним средством для придбання тіла“ заявляє Д. Мартін, а І. Мейер добавляє: „Через останних 20 років я заживав кожного дня лік проти нестравности і худів з кждим роком. Я опісля зачав уживати „Сарголь“ через 40 днів і чуюсь тепер далеко ліпше як попередно через 20 років. Моя вага піднеслась з 150 на 170 фунтів“.

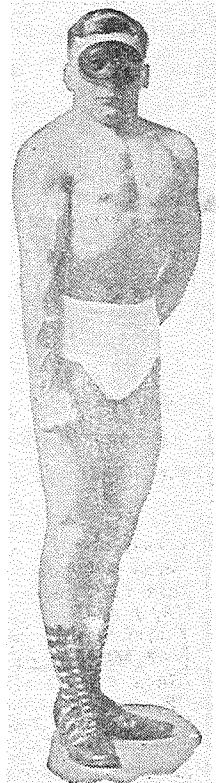
Коли сотки муштин і женщин, які живуть у сїм розлогім краю Америки, заявляють з щиростію, що їм прибуло через уживанє „Сарголю“ 10 до 35 фунтів ваги тіла, то й Ви, мої худенькі панове, пачі і панночки, мусите признати, що „Сарголь“ є знаменитим средством до придбання ваги тіла.

Чи не варто було би й Вам над сим подумати? Много худих людей говорить: „Я віддав би неодно, щоб лиш придбав більше тіла“, а коли дехто подасть їм янусь раду, то звичайно відповідають: „Се не для мене, шкода заходу, я вже не стану грубшим“. — А воно є неправдою і доки Ви не ужисте „Сарголь“, доти не можете так думати.

„Сарголь“ придбав соткам худих здорового тіла помимо їх сумніву. Не думайте, що уживаючи „Сарголь“ станете грубими. „Сарголь“ додає лиш ваги тіла, виповнює запалі місця і надає нормальний вигляд видови Вашого тіла. Зважте себе при розпочатю уживаня „Сарголю“ і знов в друге по якімсь часі, а вага тоді дасть Вам належну відповідь.

„Сарголь“ має вигляд малих табличок і уживаєсь по одній при кожній їдї. Змішавшись з їдою спричинює скоре відділюванє поживних частий, які опісля входять в кров і розходять ся по цілім тілі. Грубі добре збудовані люди, не потребують „Сарголю“. Їх здорова будова не потребує помочи. Але органи худих людей сего потребують, бо поживні части їди переходять через них як недопалене вугле через отворені рушта. Кількадневна проба уживаня „Сарголь“ пересьвідчить Вас цілковито.

Тож попробуйте!

ПРИЙДІТЬ ЇСТИ З НАМИ НА НАШ КОШТ

Безплатний купон

Сей купон уповажнює кожного до одержаня одной 50-центової пачки „Сарголю“, средства до збільшеня ваги тіла (коли передтим не уживано) за долученєм 10 центів на кошти пересилки і опакованя. Прочитайте вперед се наше оголошенє, а потім вложіть десятака до листу і пришліть нам враз з сим купоном, а ми сейчас вишлемо Вам одну пачку. Адреса:

THE SARGOL COMPANY,
217-A, Herald Building, Binghampton, N. Y.

Налишіть виразно Вашу адресу і залучіть сей купон.

ПЕРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ СКЛАД ІНСТРУМЕНТІВ МУЗИЧНИХ

ІВАНА РУДЕНСЬКОГО, Д. 6

Велика війна стримала вивіз наших фонографів до Європи майже на цілий рік.

З того згляду продаємо нині найліпші фонографи, грамофони і говорячі машини майже за дармо.

Велика війна стримала вивіз наших фонографів до Європи майже на цілий рік.

З того згляду продаємо нині найліпші фонографи, грамофони і говорячі машини майже за дармо.

Найбільший вибір всляких фонографів по найнижших цінах з додатком численних рекордів цілком даром.

ЗІ ЗГЛЯДУ НА ПЕРЕПОВНЕНЄ НАШИХ МАГАЗИНІВ ДАЄМО ТІ ВЕЛИЧАВІ МАШИНИ НА МАЛІ СПЛАТИ МІСЯЧНІ ПО \$1.00.

ГАРАНТУЄМО НАШІ ФОНОГРАФИ НА ПОВНИХ 10 ЛІТ НА ПИСЬМІ.

Наколи одержимо малий завдаток висилаємо кожду машину з рекордами НА 3 МІСЯЦІ БЕЗПЛАТНОЇ ПРОБИ.

Тут подаємо декотрі руські рекорди, становлячі лише малий збір з нашого великого цінника, найпопулярніших пісень, далекої, старої опущеної нашої Вітчизни, котрих не повинно бракувати в ніодній руській хаті. Хто таких ще не має, нехай замовить їх ще нині.

Подвійні рекорди по 65 і 75 центів.

- 1310 Віють вітри
Через річеньку.
- 1311 Реве та стогне
Ой, у лузі.
- 1312 У сусіда хата біла
Іхав козак за Дунаєм.
- 1210 Дівча в сінях стояло
Ой, за гаєм, гаєм.
- 1211 Ой, не ходи Гризцю
Кучерявий Марко.
- 434 Коваченьку, куда йдеш
Змарнів я.
- 594 Зелена рута
Рах пях, пях.
- 703 О, не забудь
Полька мазурка.
- 704 Видітали орли
Краковяк.
- 707 Танець в пітьмі
Не сьцївайте мені.
- 601 Чом так скрито, чом, чом
Жіночий марш.
- 702 Буди Імя Твое
Вічная пам'ять.
- 951 Реве та стогне
Ой, у доли кєрниченька.
- 952 Ой піду я до млива, до млива
Марш.
- 954 Мово рідна
Родимий краю.
- 131 Ой, Дніпре, мій Дніпре
Ой, щож душі загуло
„Раная“.

- 700 Український козачок
Тужно по родині.
- 1212 Сонце низенько
Гоп мої гречаники
- 1213 Гончий кавалєр
Гандзю книш.
- 599 Ой, летіла зазуленька
Охоча військова трупа.
- 597 Зміна варті в бургу у Відни
На городі коло броду.
- 433 Гей там на горі жєщїцї жнуть
Дівча в сінях стояло, стояло
- 435 Ой місяцю, місяченьку
Стоїть явір.
- 1133 Марш робітників
В корчмі.
- 1149 Єврей при телефоні
Ігра слів.
- 864 Не борони мене, рідная
Соловей.
- 81 Марсєльза
Тв й Вальс.
- 1166 Старі Товариші
Серенада лєсови
- 640 Циганська полька
Рок-ко вальс.
- 75 Армейський марш
На караулі.
- 78 Королівський охєстничий марш
З бомбами і гранатами.
- 1307 Бальовий чардаш
Під яблінкою.
- 598 Козачок (російський танець)
Ой, під гаєм зелененьким.

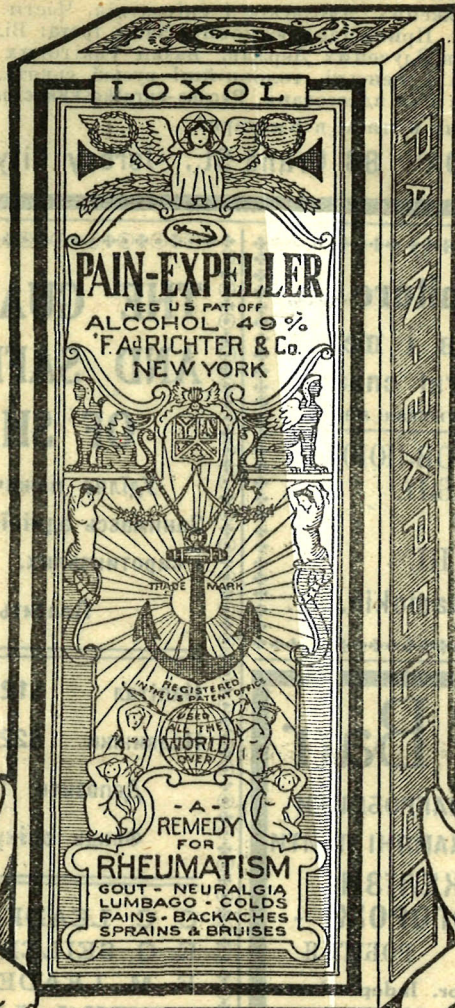
- 600 Марш сигналовий
Ой у поли три кирниченьки.
- 953 Віддала мені
Люблю дивитись.
- 435 Ой, місяцю
Стоїть явір.
- 705 Хусточко моя
Бальная лєзгінка.
- 706 Ой, гаю, гаю
Крижова полька.
- 596 Чи ти милий
Марш черкеїв
- 595 Не чужого ми бажаєм
Бальная лєзгінка.
- 366 По фїлих Дунаю
Гдурей.
- 865 Суєстрїтитись з Тобєю
Поглянь на луч.
- 1038 Стоїть гора високая
Баллада Вїдро.
- 1150 Як ми шуміли
Самовар.
- 1039 Карі очи
Коробушка.
- 1040 Сонце всходить і заходить
Уродилась.
- 1308 За здоровля
Хор гостів.
- 1196 Всї говорять
Рах пях, пях.
- 1197 Марш, туга за родинєю
Мазурка.
- 1066. Будь занятим
Всї одно ділають.

Наш склад є завсїгди отворений до 9-ої год нині вечером а також в неділі і свята до 10-ої.

Відвідайте нас чим скорше, або пишть по безплатні катальоги до Івана Руденського, Д. 6.

INTERNATIONAL PHONOGRAPH CO.,

**196 EAST HOUSTON STREET,
NEW YORK, N. Y.**

НЕ ДАЙТЕСЬ ОМА-
 НИТИ ПІДРОБЛЕНИМИ
 ЛІКАМИ. СЕ Є ОДИНОКИЙ
 ПРАВДИВИЙ. МОЖЕТЕ ПІЗНА-
 ТИ ЙОГО ПО ЯКОРІ. 25 І 50
 ЦНТ. БУТЕЛЬКА ПО АПТИКАХ І
 ВПРОСТ У

F. AD. RICHTER & CO.
 74-80 WASHINGTON ST., NEW YORK, N. Y.

ТОВАРИШ

АНГЛІЙСЬКО РУСЬКИЙ ПІДРУЧНИК ДО ШКОЛЬНОГО І ПЕВНОГО ВИУЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ДОДАНОМ СЛОВАРЦЯ І НАЙПОТРІБНІЙШИХ ІНФОРМАЦІЙ.
СТОРИН 256. — Ціна 60 ЦЕНТІВ.

ЗМІСТ: Часть перша: Англійський алфавет друкований і писаний, вимова поодиноких букв і зложених амовуків і співзвуків. Части мови і граматичні приміри. Часть друга: Принагідні розмови. Часть третя: Вільні вправи. Часть четверта: Назви сеїт в Злучених Держав, назви світових держав і народів, імена хресні: мужські і женські, головніші руські свята, послілка грошій, взірці веґляких листів і їх адресоване. Русько-англійський словарець.

Сю книжку можна купити в Книгарні

„SVOBODA“ 83 Grand St., Jersey City, N. J.

W. J. Pickering Furniture Co.

Склад нових меблів і пеців по низких цінах на легкі сплати.

Продають і віднуювають також уживані меблі.

НАПРАВЛЯЮТЬ І ВІДНОВЛЮЮТЬ УШКОДЖЕНІ МЕБЛІ.

ЦІНИ УМІРКОВАНІ.

609 N Shamokin St., Shamokin, Pa.

THE GUARANTEE TRUST AND SAFE DEPOSIT CO. OF SHAMOKIN, PA.

Уділяє позички і приймає депозити. Занимаєсь адміністрацією маєтків звичайних і сиротинських.

Платить 3% від депозитів.

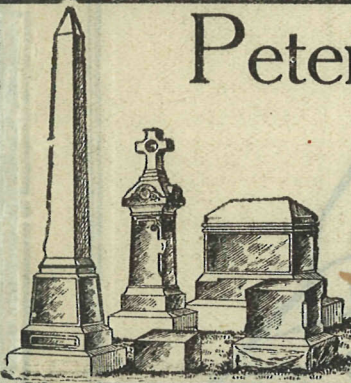
Капітал \$125.000.00

Надвижки \$228.000.00

Депозити \$920.000.00

Фонди опікунчі \$111.000.00

C. C. LEADER, President,
E. G. SEILER, Vice President,
E. M. LEADER, Secretary,
HENRY L. LEAM, Treasurer.

Peter Barr

НАГРОБНИКИ
КАМ'ЯНІ ПЛИТИ
ЖЕЛІЗНІ
ОГОРОЖІ -
РОБИТНЯ

cor. Independence
& Market Sts.,
Shamokin, Pa

DIME TRUST & SAFE DEPOSIT COMPANY, Shamokin, Pa.

АКТИВА:

На позичках і льоваціях	\$638.295.05	
ковий дім	110.875.00	
тівка і резерва	71.703.34	\$820.873.39

ЗОВОВ'ЯЗАННЯ:

Капітал	\$125.000.000	
Надвижка	125.000.00	
Нерозділені зиски	30.864.97	
Депозити	540.008.42	\$820.873.39

Платить 3% від депозитів.

Урядники Банку:

F. P. Llewellyn, President
W. C. Hack, 1st Vice President

W. A. Geise, 2nd Vice President
John L. Sheef, Treasurer